

ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Οικονομική Κρίση και οι Παθογένειες της
Ελληνικής Οικονομίας

Financial Crisis and the Afflictions of the Greek
Economy

Των Φοιτητών: Λειβαδάρος Παναγιώτης ΑΜ: 7790

Γαργαλιάνος Γεώργιος ΑΜ: 7722

Επιβλέπων Καθηγητής: Γαρουφάλης Κωνσταντίνος

Ιδιότητα: Καθηγητής Εφαρμογών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της φοίτησης στο τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Πειραιά. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει τις κυριότερες παθογένειες που πλήττουν την Ελληνική οικονομία και να επισημάνει τις κυριότερες προτάσεις επίλυσης τους, για να ξεφύγει η χώρα μας από αυτή την κατάσταση. Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται αναφορά σημαντικών εννοιών της οικονομικής κρίσης και δίνεται και έμφαση στο πως ξεκίνησε η διεθνής κρίση και πως εξελίχθηκε. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, γίνεται η ανάλυση των 9 πιο κύριων παθογενειών της Ελληνικής Οικονομίας, οι οποίες είναι: το Δημόσιο Χρέος, η Ανεργία, η Φοροδιαφυγή, το Ασφαλιστικό, η Αποθάρρυνση Επενδύσεων, η Γραφειοκρατία, η Παραγωγικότητα, το Νομικό-Δικαστικό Σύστημα και η Υπερκατανάλωση. Για την ανάπτυξη των παραπάνω παθογενειών, έχουν χρησιμοποιηθεί στοιχεία ερευνών από διάφορες Στατιστικές Αρχές όπως η Eurostat και η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, ενώ έχουν χρησιμοποιηθεί γνωστοί οργανισμοί που δημοσιεύουν Δελτία Τύπου για την οικονομική κατάσταση χωρών, όπως Doing Businessκ.α. Επίσης, έχουν χρησιμοποιηθεί άρθρα εφημερίδων που επίσης δίνουν χρήσιμες πληροφορίες για το θέμα μας. Τα κύρια συμπεράσματα από την έρευνα μας είναι ότι τα μέτρα που έχουν παρθεί μέχρι στιγμής από την κυβέρνηση και από τους εταίρους της Ευρώπης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, δεν έχουν φέρει τα ικανά αποτελέσματα για να ξεφύγει η χώρα από την κρίση. Υψηλό δημόσιο χρέος, αυξανόμενη ανεργία σε συνδυασμό με τη μείωση του ΑΕΠ είναι λίγα από τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων της κυβέρνησης. Όλα αυτά όμως, θα αναλυθούν στο κύριο κομμάτι της εργασίας.

ABSTRACT

The present dissertation was elaborated during the attendance at the department of Business Administration of Technological Education Institute of Piraeus (TEI). The aim of the present dissertation is to show the major afflictions that offend Greek economy and to point out the main proposals in order to solve them and to alleviate our country from the prevalent situation. At the first part of the dissertation, important concepts about the financial crisis are mentioned and it is stressed the way that the international crisis started and evolved. At the second part, 9 major afflictions of Greek economy are analyzed, named: National Debt, Unemployment, Tax Evasion, Insurance, Business Discouragement, Bureaucracy, Productivity, Legal-Judicial System and Overconsumption. For the analysis, various research data have been used from a significant number of Statistical Authorities, such as Eurostat and the Hellenic Statistical Authority, as well as, press releases concerning the financial state of several countries, published by well known agencies, like Doing Business etc. Moreover, newspaper articles have been consulted, which offer useful information about our subject. The main deductions from our research are that the steps taken until now from our government and its associates in Europe and the International Monetary Fund, have not produced the required outcomes in order the country manages to surpass the crisis. High national debt, increased unemployment together with the reduction of GDP are some of the results of the government reforms. However, all are fully analyzed at the main part of the present dissertation.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT.....	Error! Bookmark not defined.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ.....	10
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	10
1.1.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	11
1.1.2 ΣΤΑΔΙΑ ΖΩΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	11
1.1.3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	12
1.2 ΦΑΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ	15
1.2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΑΣΕΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ	16
1.2.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ.....	18
1.2.3 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΟΔΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΡΙΣΗ.....	21
2.1 Το ιστορικό της διεθνούς οικονομικής κρίσης.....	21
2.1.1 Η χρεοκοπία της Lehman Brothers.....	22
2.2 ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	24
2.2.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΝ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	24
2.3 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	30
2.4 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	31
2.5 ΠΩΣ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΡΙΣΗ ΕΠΗΡΕΑΣΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ.....	36
3.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ	37
3.2 ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ...	41
3.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	44
3.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ.....	49
3.4.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ	49
3.4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ.....	55
4.1 ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	56
4.2 ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	60

4.3 ΑΙΤΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ.....	62
4.4 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	64
4.5 ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	74
5.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....	74
5.2 ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	74
5.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	75
5.4 Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	75
5.5 Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	77
5.6 ΤΡΟΠΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΟΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΥΨΗΛΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	78
5.6.1 ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΤΡΟΠΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	87
5.7 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ.....	87
5.7.1 ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ.....	94
6.1 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	94
6.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΛΕΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ.....	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....	107
7.1 ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ.....	107
7.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΡΘΟΥΝ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.....	113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ.....	116
8.1 ΕΝΝΟΙΑ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	116
8.2 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	118
8.3 ΚΟΣΤΟΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	122
8.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	125
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	129
9.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟ ΤΟ 1960 ΕΩΣ ΤΟ 2013.....	132
9.1.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1960 ΕΩΣ ΤΟ 2013 ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	133
9.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΟΔΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ	137
9.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΜΕΙΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΝΟΜΙΚΟ-ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	141

10.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ-ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	143
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: ΥΠΕΡΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ	148
11.1 Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	148
11.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	149
11.3 ΛΟΓΟΙ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ	151
11.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ	152
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	154
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	155

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να εξετάσει την έννοια της οικονομικής κρίσης, αλλά και να αναλύσει την πορεία της διεθνώς. Παράλληλα, εξετάζει τις εννιά πιο κύριες παθογένειες που πλήττουν την Ελληνική κοινωνία και οικονομία και δεν την αφήνουν να εισέλθει στην ανάπτυξη και προτείνει λύσεις για να ξεφύγει η χώρα από την κατάσταση που βρίσκεται.

Η πτυχιακή εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναλύεται η έννοια της οικονομικής κρίσης, αλλά και τα στάδια ζωής της. Επίσης, δίνεται έμφαση στις κυριότερες επιπτώσεις που προκαλεί η οικονομική κρίση στην οικονομία και στην κοινωνία. Τέλος, αναπτύσσονται οι φάσεις του οικονομικού κύκλου και τα χαρακτηριστικά της κάθε μιας, αλλά και το τι συμβαίνει όταν μια οικονομία πηγαίνει από τη μία φάση στην άλλη. Στο δεύτερο κεφάλαιο του πρώτου μέρους αναλύεται ιστορικά το πώς ξεκίνησε η διεθνής κρίση. Πιο συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση στο ιστορικό της διεθνούς οικονομικής κρίσης, χρησιμοποιώντας και εύστοχα παραδείγματα. Στη συνέχεια, αναπτύσσονται οι κύριοι παράγοντες που συντέλεσαν στη δημιουργία της κρίσης, αλλά και το πώς εκείνη επηρέασε την ευρωζώνη.

Στο δεύτερο μέρος της πτυχιακής εργασίας, αναλύονται μία προς μία οι κύριες παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας, που δεν την αφήνουν να σταθεί ξανά στα πόδια της και να ξεφύγει από την φάση της κρίσης. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου που αναλύεται μια παθογένεια, δίνονται προτάσεις επίλυσης του προβλήματος, όπως τις έχουν αναπτύξει διάφοροι επιστήμονες. Τέλος σε κάθε ένα κεφάλαιο γίνεται και σύγκριση των ελληνικών δεδομένων με αυτά υπόλοιπων χωρών ή γενικότερα με την Ευρώπη.

Στο κεφάλαιο 3 έχουμε λοιπόν την πρώτη παθογένεια, η οποία είναι το **Δημόσιο Χρέος** και στο οποίο γίνεται ανάλυση στην εξέλιξη του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους ανά δεκαετία. Στο κεφάλαιο 4 αναλύεται το πρόβλημα της **Ανεργίας** στην Ελλάδα, με τη χρήση διαγραμμάτων της Eurostat, οι κύριες συνέπειες της στην κοινωνία και οικονομία και φυσικά προτείνονται λύσεις. Στο κεφάλαιο 5 έχουμε την **Φοροδιαφυγή**, όπου αναλύονται οι έννοιες της, οι αιτίες και οι συνέπειες της και στη συνέχεια αναλύεται με ποιους τρόπους φοροδιαφεύγουν οι Έλληνες κατά καιρούς. Στο κεφάλαιο 6 αναπτύσσεται το πρόβλημα του **Ασφαλιστικού** στην

Ελλάδα, δίνοντας μεγαλύτερη βάση στην εισφοροδιαφυγή και στην αδήλωτη εργασία. Στο κεφάλαιο 7 έχουμε άλλη μια σημαντική παθογένεια της Ελληνικής οικονομίας, την **Αποθάρρυνση Επενδύσεων**. Εδώ αναλύονται οι λόγοι που δεν γίνονται ή δεν έρχονται επενδύσεις στην Ελλάδα και προτείνονται προτάσεις για να έρθουν ξένες επενδύσεις στη χώρα μας. Στο κεφάλαιο 8 μιλάμε για την **Γραφειοκρατία**. Στην αρχή δίνεται έμφαση στο πως διαμορφώθηκε η έννοια της γραφειοκρατίας από τον Max Weber και στη συνέχεια αναπτύσσεται το πρόβλημα που δημιουργεί στην Ελλάδα, αλλά και το κόστος της. Στο κεφάλαιο 9 έχουμε το **Έλλειμμα Παραγωγικότητας** και το πώς αυτό διαμορφώθηκε από την περίοδο 1960 έως το 2013. Επίσης, αναλύονται οι κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν την αύξηση της παραγωγικότητας. Στο κεφάλαιο 10 αναπτύσσεται το πρόβλημα του **Νομικού και Δικαστικού Συστήματος** της Ελλάδας και παραδίδονται στοιχεία από τη μελέτη “Doing Business” και του Συμβουλίου της Επικρατείας, που το καταδεικνύουν. Τέλος, στο κεφάλαιο 11, έχουμε την τελευταία παθογένεια της εργασίας, αυτή της **Υπερκατανάλωσης**, όπου αναλύεται η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και η παράλληλη μείωση των εξαγωγών και των επενδύσεων και γίνεται ιστορική αναδρομή του παραγωγικού μοντέλου της ελληνικής οικονομίας.

Στη συνέχεια ακολουθούν τα κύρια συμπεράσματα και η βιβλιογραφία της πτυχιακής εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η έννοια της κρίσης, ως πολυδιάστατη, έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως, ακόμα και από απλούς ανθρώπους για να περιγράψουν με μια λέξη ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο πρόβλημα, ότι διανύουν μια περίοδο ανωμαλίας και αντικανονικότητας ή βρίσκονται σε κρίσιμη περίοδο.

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Χρηματιστηρίου Αξιών Κύπρου: “Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.”¹

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση (European Commission, 2009). Για να οριστεί καλύτερα η οικονομική κρίση, χρησιμοποιούνται συνήθως οι έννοιες από τη θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων. Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται, ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι.²

Με δεδομένη την παγκοσμιοποιημένη οικονομία και τη διάδοση πληροφοριών, οι αγορές και η οικονομία όχι μόνο αλλάζουν συνεχώς, αλλά αλλάζουν και γρήγορα. Μέσα σε συνθήκες δυσμενούς οικονομικού περιβάλλοντος, ξεπροβάλλουν κάποιες σημαντικές αλλαγές στα δεδομένα της αγοράς. Για παράδειγμα μια απότομη πτώση της ζήτησης επιφέρει αλλαγές στις προβλεπόμενες πωλήσεις και γενικότερα σε ολόκληρο τον σχεδιασμό. Μια οικονομική κρίση φέρνει στο προσκήνιο όλους τους

¹Σερετίδου Δ. (2012), “Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα: Πως φτάσαμε και που πάμε;”, Ιστοσελίδα: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15189/3/SeretidouDimitraMsc2012.pdf>

²European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. σελ.1-87, Tab. Graph. Bibliogr

λανθασμένους μηχανισμούς και γίνεται η αρχή μιας νέας θεμελίωσης των θεωριών προς διόρθωση των παλαιότερων. Οι περισσότεροι επιχειρηματίες σήμερα όταν ακούνε για οικονομική κρίση, το πρώτο πράγμα που σκέφτονται είναι ότι είναι κάτι αρνητικό και κάτι που θα κάνει κακό στις επιχειρήσεις και για αυτό το λόγο μειώνουν τις επιχειρησιακές τους δραστηριότητες. Πολλοί είναι αυτοί όμως που βλέπουν την κρίση ως μια κατάσταση που αντί για προβλήματα, γεννά ευκαιρίες. Άλλωστε όπως θα αναφέρουμε παρακάτω με τη φάση της κρίσης, επέρχεται η ανάπτυξη, οπότε μπορούμε να πούμε ότι η κρίση θέτει τις βάσεις για μελλοντική ανάπτυξη. Βέβαια κάτι τέτοιο για να γίνει χρειάζεται πολύ μελέτη και προσοχή των ενεργειών και αποφάσεων που παίρνονται σε περιόδους κρίσης, αλλιώς τα αποτελέσματα δεν είναι απλά αρνητικά, αλλά καταστροφικά κάτι που γίνεται και σήμερα στη χώρα μας.

1.1.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΣΤΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Κάθε οικονομική κρίση, ανεξάρτητα από την μορφή της, το κράτος, την υπηρεσία ή τον οργανισμό στον οποίο ανακύπτει, έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Είναι κλιμακούμενη σε ένταση.
- Επικρατεί υψηλό αίσθημα ανασφάλειας και κινδύνου.
- Επηρεάζονται οι συνήθειες λειτουργίες και ρυθμοί.
- Διακινδυνεύει να πληγεί η δημόσια/διεθνής εικόνα της μονάδας/χώρας.
- Θα καταλήξει σε έλεγχο από τα αρμόδια κρατικά-διακρατικά όργανα ή και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.).³

1.1.2 ΣΤΑΔΙΑ ΖΩΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τα κύρια στάδια ζωής μιας οικονομικής κρίσης είναι τα εξής:

1) Στάδιο Διαμόρφωσης της κατάστασης ή Πρόδρομων συμπτωμάτων (Prodromal crisis stage)

Πάντα πριν εκδηλωθεί μια οικονομική κρίση, υπάρχουν κάποιες καταστάσεις και επισημάνσεις, για τις οποίες δεν λαμβάνονται μέτρα ή ενέργειες και παραλήψεις που

³Βενιανάκης Μ, Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”,
Ιστοσελίδα: http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/sdo/log/2011/BenianakisMixail,DimitrisAris/attached-document-1305269861-564299-6925/benianakis_dimitris2011.pdf

οδηγούν σε ασυνήθιστες δραστηριότητες στο χώρο της οικονομίας. Όλα αυτά ονομάζονται πρόδρομα συμπτώματα και κάθε δραστηριότητα η οποία συμβαίνει, έχει τα δικά της συμπτώματα.

2) Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης (Acute crisis stage)

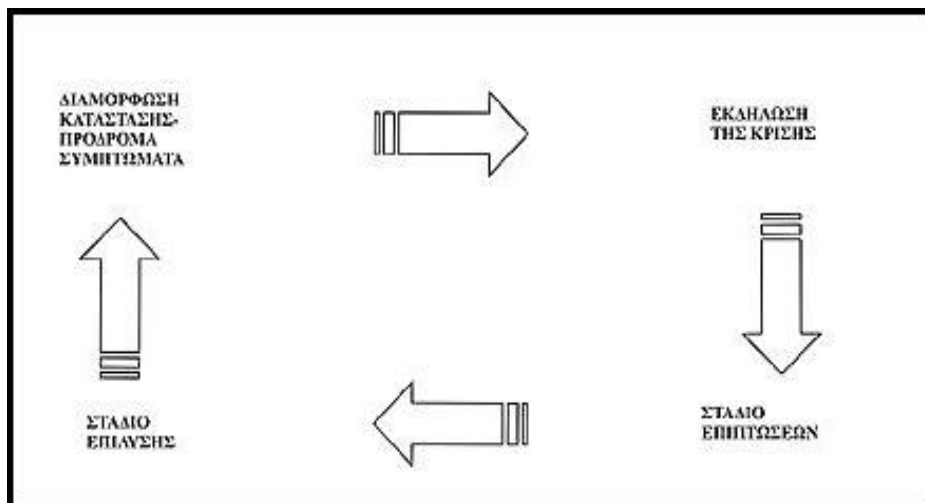
Το στάδιο αυτό είναι η περίοδος κατά την οποία η οικονομική κρίση εκδηλώνεται και κυρίως κορυφώνεται. Η διάρκεια της περιόδου αυτής διαρκεί αναλόγως των χαρακτηριστικών της οικονομικής κρίσης που εκδηλώνεται.

3) Στάδιο των επιπτώσεων (Chronic crisis stage)

Το στάδιο αυτό είναι η περίοδος κατά την οποία παρατηρούνται και εκδηλώνονται οι επιπτώσεις από την οικονομική κρίση και οι συνέπειες της είναι ορατές.

4) Στάδιο επίλυσης-ομαλοποίησης (Crisis resolution stage)

Η τέταρτη και τελευταία φάση της οικονομικής κρίσης, είναι η περίοδος κατά την οποία το σύστημα αρχίζει να βρίσκει ξανά τους ρυθμούς που βρισκόταν πριν την εκδήλωση της κρίσης.⁴

Διάγραμμα 1: Τα στάδια ζωής της οικονομικής κρίσης (Πηγή Αναφορά 3)

1.1.3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η οικονομική κρίση, ανεξαρτήτως σε πόσο μεγάλο βαθμό προσβάλλει μια οικονομία, θα έχει επιπτώσεις σε όλο το σύνολο της. Έτσι λοιπόν, μιλώντας κυρίως για μια

⁴Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ψηφιακό Σχολείο, "Οικονομικές Διακυμάνσεις- Πληθωρισμός-Ανεργία" Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ιστοσελίδα: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/>

χώρα, η κρίση θα επηρεάσει τόσο την οικονομική αλλά και την κοινωνική ζωή του οργανισμού. Σύμφωνα με τους οικονομολόγους Marmot και Bell: “Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία.”⁵

Ένας άλλος μεγάλος καθηγητής της Μακροοικονομικής, ο Joseph Stiglitz έφτασε στο συμπέρασμα ότι: “Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται όχι μόνο μεταξύ των χωρών, όπου οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις αναπτυγμένες χώρες, αλλά και στο εσωτερικό των χωρών, έτσι ώστε οι χειρόνακτες εργάτες και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση να υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης”. Όταν ξεσπά μια οικονομική κρίση σε μια χώρα αυτόματα δημιουργούνται πολλές δραματικές επιπτώσεις στη ζωή των πολιτών σε κοινωνικό αλλά και ψυχολογικό επίπεδο. Η απώλεια και η μείωση των εισοδημάτων δημιουργεί φτώχεια σε μεγάλα μέρη του πληθυσμού. Επίσης, μεγάλα μέρη του πληθυσμού βρίσκονται σε κίνδυνο να χάσουν τις εργασίες τους και δημιουργείται έτσι εργασιακή ανασφάλεια. Από τα τέλη του 2008 η ανεργία άρχισε να αυξάνεται. Όσο περνάνε τα χρόνια ο αριθμός των ανέργων και των φτωχών αυξάνεται με ραγδαίους ρυθμούς, κάτι που θα δούμε και σε επόμενο κεφάλαιο της εργασίας μας.

Η κατάσταση αυτή απειλεί κυρίως τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, καθώς και στο εσωτερικό των χωρών τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ αποδεικνύει τρία βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα:

- Την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών,
- Την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας, και

⁵Ιστοσελίδα:

http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7.%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1

- Τα επείγοντα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και της οικολογικής υποβάθμισης⁶

Συνοπτικά οι κύριες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι οι εξής:

- 1) Κρίση ρευστότητας, καθώς μέσω της μη χορήγησης επαγγελματικών και καταναλωτικών δανείων, θα τεθεί πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά και την κατανάλωση.
- 2) Δυσκολία παροχής δανείων.
- 3) Αύξηση επιτοκίων, βραχυπρόθεσμα μείωση επενδυτικής δραστηριότητας και περιορισμός καταναλωτικής πίστης.
- 4) Μείωση παραγωγής, μείωση κατανάλωσης, μείωση εθνικού εισοδήματος.
- 5) Μείωση του εμπορικού ισοζυγίου.
- 6) Δραματική πτώση της τιμής του πετρελαίου και, συνεπώς, μείωση του κόστους παραγωγής.
- 7) Πτώση του πληθωρισμού και, συνεπώς, σε επόμενη φάση δημιουργία ζήτησης.
- 8) Πτώση στις τιμές των πρώτων υλών και συνεπακόλουθη μείωση του κόστους και του πληθωρισμού.
- 9) Πτώση στις τιμές των ακινήτων και άρα ευκαιρίες για αγορές.

Επίσης χάρη στην οικονομική κρίση προκαλούνται και οι παθογένειες, οι οποίες δεν αφήνουν την οικονομία να λειτουργήσει ομαλά και την δυσκολεύουν να φτάσει στην άνοδο. Με λίγα λόγια έχουμε:

- Αύξηση του δημόσιου χρέους
- Αύξηση φόρων με συνέπεια την αύξηση την φοροδιαφυγής
- Προβλήματα στο Ασφαλιστικό
- Έντονη Γραφειοκρατία
- Υψηλή Ανεργία
- Έλλειμμα Παραγωγικότητας

⁶Ιστοσελίδα:

http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7.%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1

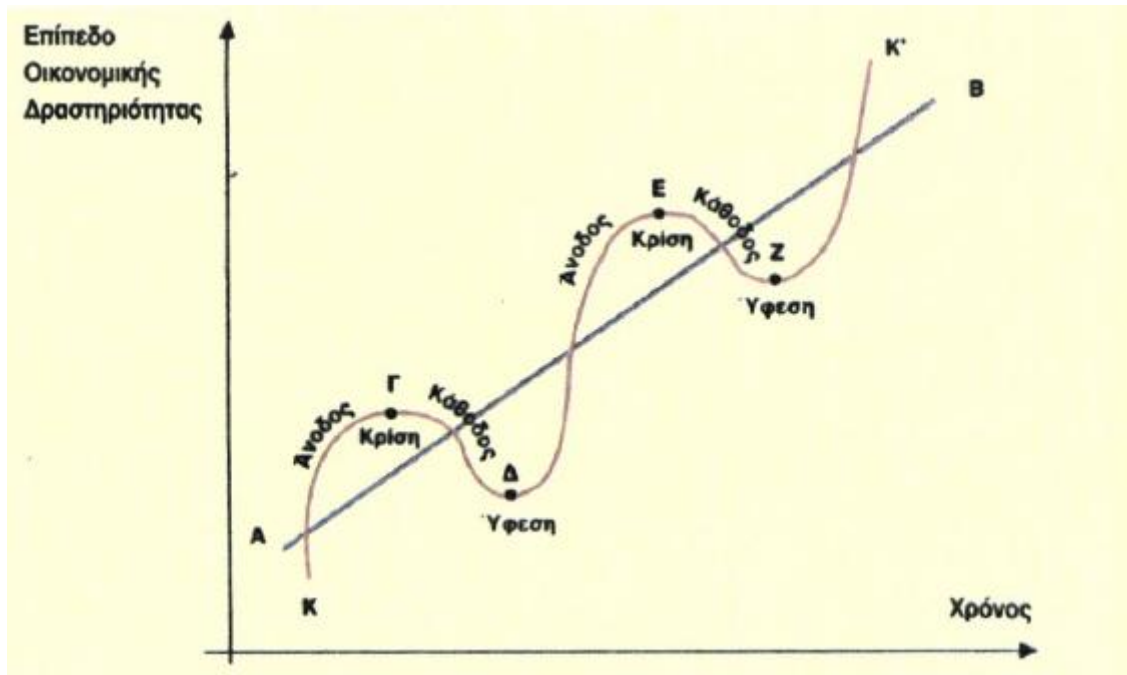
- Αποθάρρυνση Επενδύσεων
- Προβλήματα στο Νομικό-Δικαστικό Σύστημα
- Υπερκατανάλωση

Παρατεταμένη ανάλυση των παραπάνω παθογενειών θα γίνει στο τρίτο κεφάλαιο της έρευνας.

1.2 ΦΑΣΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Όπως έχουμε παρατηρήσει, κάθε οικονομία παρουσιάζει κάποιες διακυμάνσεις. Για παράδειγμα αν πάρουμε τα στοιχεία παραγωγής ή της απασχόλησης ή οποιασδήποτε άλλης δραστηριότητας μιας χώρας, θα παρατηρήσουμε ότι τα στοιχεία αυτά παρουσιάζουν είτε μεγάλες είτε μικρές μεταβολές. Αυτές οι μεταβολές ονομάζονται οικονομικές διακυμάνσεις ή αλλιώς οικονομικοί κύκλοι και το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι παρουσιάζουν μια συστηματική κυκλικότητα. Αυτό σημαίνει πως αυτοί οι κύκλοι επαναλαμβάνονται με τη μόνη διαφορά ότι κάθε φορά δεν παρουσιάζουν την ίδια ένταση και διάρκεια. Τα στάδια από τα οποία περνάει η οικονομία στη διάρκεια του κύκλου έχουν κοινά χαρακτηριστικά και ονομάζονται συνήθως φάσεις του οικονομικού κύκλου.

Μια οικονομία διέρχεται κυρίως από δύο φάσεις στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου: τη φάση της ανόδου ή της άνθησης και τη φάση της καθόδου ή της ύφεσης. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζονται αναλυτικά οι κύριες φάσεις ενός οικονομικού κύκλου.

Διάγραμμα 2: Φάσεις Οικονομικού Κύκλου (Πηγή Αναφορά 4)

Στον κάθετο άξονα του παραπάνω σχήματος μετρούμε το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας, όπως πχ το επίπεδο του εισοδήματος, και στον οριζόντιο το χρόνο, μετρημένο σε έτη. Η γραμμή ΑΒ παριστάνει τη μακροχρόνια ανοδική τάση της οικονομίας και κάνει πιο φανερή την έννοια των διακυμάνσεων που παριστάνει η γραμμή ΚΓΔΕΖΚ'. Η πορεία από την άνοδο στην κάθοδο και αντίστροφα, είναι διαφορετική σε κάθε περίπτωση και κάθε φορά πρέπει να υπολογιστούν και αναλυθούν διάφοροι παράγοντες για να οδηγηθούμε από τη μία θέση στην άλλη. Για αυτό το λόγο κιόλας, η μετάβαση από τη μία θέση στην άλλη, δεν γίνεται απότομα και κάθε φορά απαιτεί διαφορετικό χρόνο. Επίσης, στο παραπάνω σχήμα παρατηρείται ότι στα σημεία Γ και Ε η οικονομία βρίσκεται σε κρίση, ενώ για να πάμε από το σημείο της καθόδου στην άνοδο, κάθε οικονομία περνάει από το σημείο της ύφεσης, όπως στο σχήμα στα σημεία Δ και Ζ.

1.2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΑΣΕΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα δούμε αναλυτικά τα χαρακτηριστικά κάθε φάσης ενός οικονομικού κύκλου.

1) Η φάση της ύφεσης

Υπάρχουν πολλοί και διάφοροι λόγοι που μπορούν να οδηγήσουν μια οικονομία στην ύφεση. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι η ανεργία, η έλλειψη επενδύσεων, η

ανεπαρκής ζήτηση καταναλωτικών αγαθών κα. Στο στάδιο της ύφεσης παρατηρείται αχρησιμοποίητη ή πλεονάζουσα παραγωγική δυναμικότητα, στασιμότητα ή μείωση τιμών και χαμηλά κέρδη ή ακόμα και ζημιές. Επίσης έχουμε ανεπαρκή ζήτηση τόσο των καταναλωτικών όσο και των κεφαλαιουχικών αγαθών, που αυτό οδηγεί τις επιχειρήσεις να έχουν χαμηλές πωλήσεις, χαμηλή παραγωγή, έλλειψη επενδύσεων, εκτεταμένη ανεργία και χαμηλό εισόδημα. Το γενικό επιχειρηματικό κλίμα δεν είναι ευνοϊκό και ο κίνδυνος είναι αρκετά υψηλός για οποιαδήποτε επιχειρησιακή ενέργεια. Τα παραπάνω φαινόμενα που προκύπτουν σε μια περίοδο ύφεσης διαφέρουν από κύκλο σε κύκλο και όσο πιο έντονα είναι αυτά τα φαινόμενα τόσο πιο έντονη είναι και η ύφεση.

2) Η φάση της ανόδου ή της άνθησης

Έχοντας ξεπεράσει τα προβλήματα της ύφεσης, έρχεται η φάση της ανόδου. Στα πρώτα στάδια της ανόδου, παρόλο ότι παρατηρείται αύξηση της παραγωγής, οι τιμές παραμένουν στάσιμες. Επίσης παρατηρείται αύξηση της παραγωγής καθώς υπάρχει πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα και γενικά υποαπασχολούμενοι παραγωγικοί συντελεστές. Ακόμα αυξάνεται η συνολική ζήτηση και η παραγωγή, αυξάνονται και τα κέρδη και αυτό δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα για μελλοντικές επενδύσεις. Καθώς λοιπόν αυξάνεται η συνολική ζήτηση και αυξάνεται η απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών, τότε παρατηρείται και η αύξηση στις τιμές.

3) Η φάση της κρίσης

Η φάση της κρίσης επέρχεται όταν βρισκόμαστε πια στο τελευταίο στάδιο της ανοδικής πορείας στον οικονομικό κύκλο (βλέπε διάγραμμα 2). Σε αυτή τη φάση λοιπόν, παρατηρείται υπερβολική τάση για αύξηση των τιμών, ενώ η οικονομία πλησιάζει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης. Διάφορες δυσκολίες εμφανίζονται σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα, ελλείψεις στο εργατικό δυναμικό και σε άλλες κατηγορίες εξειδικευμένης εργασίας. Όσον αφορά την παραγωγή, γίνεται όλο και δυσκολότερο να αυξηθεί, ενώ το κόστος της όλο και περισσότερο. Γενικότερα στη φάση της κρίσης, η οικονομία γίνεται πιο ευάλωτη και οι διάφορες παθογένειες που υπάρχουν την κάνουν να χάνει σιγά-σιγά την ανοδική της πορεία, οδηγώντας την σταδιακά στη φάση της καθόδου.

4) Η φάση της καθόδου

Σε αυτό το στάδιο η οικονομία βρίσκεται σε πολύ δύσκολη θέση λόγω της κακής διαχείρισης. Τα κύρια χαρακτηριστικά που παρουσιάζει αυτή η φάση είναι ακριβώς τα αντίθετα από αυτά που είδαμε στη φάση της ανόδου. Πιο συγκεκριμένα, η υπερβολική αύξηση των τιμών σε συνδυασμό με τη μη αύξηση των εισοδημάτων, οδηγεί στη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών και συνάμα και της ζήτησης. Επίσης, παρατηρείται στασιμότητα ή ακόμα και μείωση των επενδύσεων, μείωση της απασχόλησης, μείωση των πωλήσεων, μείωση της παραγωγής. Τέλος έχουμε αύξηση της ανεργίας.⁷

Όπως αναφέρθηκε και πριν η διάρκεια κάθε φάσης και οι προσπάθειες που πρέπει να καταβληθούν κάθε φορά είναι τελείως διαφορετικές, με αποτέλεσμα κάθε φορά η οικονομία να βρίσκεται σε διαφορετικές καταστάσεις. Το μόνο σίγουρο είναι ότι μια οικονομία διαχρονικά θα περάσει από όλες τις φάσεις του οικονομικού κύκλου, οπότε πρέπει να δοθεί ειδική μέριμνα, όταν θα είναι η ώρα της κρίσης και της καθόδου.

1.2.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε μια ανάπτυξη των βασικών χαρακτηριστικών κάθε φάσης ενός οικονομικού κύκλου. Εδώ παρουσιάζονται συνοπτικά οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν μια οικονομία από τη φάση της ύφεσης σε αυτή της ανάκαμψης. Έτσι λοιπόν, έχουμε την συνεχή αυξητική τάση μεταξύ συνολικής ζήτησης και της συνολικής επένδυσης. Πιο συγκεκριμένα, η μείωση της προσφοράς των προϊόντων στη περίοδο της ύφεσης είναι αρκετά μεγάλη, ώστε να ανατρέπεται το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Επίσης, η μεγάλη ζήτηση οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας πράγμα που μεταφράζεται σε νέα αύξηση της ζήτησης εξαιτίας των μισθών που χορηγούνται στους εργαζόμενους που με τη σειρά της αυξάνει τις επενδύσεις. Αυτή λοιπόν η συνεχής αυξητική αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής επένδυσης δημιουργεί τα λεγόμενα πολλαπλασιαστικά και

⁷Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ψηφιακό Σχολείο, "Οικονομικές Διακυμάνσεις- Πληθωρισμός-Ανεργία" Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ιστοσελίδα: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/>

επιταχυντικά φαινόμενα τα οποία αυξάνουν συνεχώς την οικονομική δραστηριότητα εντός της οικονομίας.⁸

Άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η τεχνολογική εξέλιξη και οι καινοτομίες. Τα πιο πάνω αναφερθέντα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα προήλθαν όχι από μια υπερβάλλουσα ζήτηση αλλά από μία αρχική αύξηση των επενδύσεων εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας και των καινοτομιών. Τέτοιες ωθήσεις στις επενδύσεις είχαμε το 19^ο αιώνα με την είσοδο της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία και στον 20^ο με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών και κυρίως με τη διάδοση του Ίντερνετ.

Επίσης έχουμε την επεκτατική πολιτική ενός κράτους. Συχνά όταν δεν είναι ιδιαίτερα έντονη η οικονομική ύφεση ενδέχεται η οικονομία να οδηγηθεί στην ανάκαμψη από παρεμβατικά μέτρα του κράτους τα οποία γίνονται με σκοπό την ενδυνάμωση της ζήτησης, όπως για παράδειγμα μείωση των φόρων, είτε με ενίσχυση των επενδύσεων (π.χ. δημόσια έργα, μείωση του επιτοκίου), είτε με ενίσχυση της ζήτησης (π.χ. μείωση των φόρων) κ.λπ.

Τελευταίος παράγοντας δεν θα μπορούσε να μην είναι άλλος από αυτόν της τύχης. Πολύ σπάνια, τυχαία γεγονότα είναι δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην ανάκαμψη όπως για παράδειγμα μια μαζική είσοδος ξένων επενδύσεων.

1.2.3 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΟΔΟ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Αφού λοιπόν είδαμε ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν μια οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη, τώρα θα δούμε πως γίνεται το αντίθετο, δηλαδή ποιοι είναι οι παράγοντες που οδηγούν από την άνοδο στην κρίση. Έτσι λοιπόν όπως αναφέραμε πριν για την σχέση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο. Δηλαδή, ενώ έχουμε αύξηση των επενδύσεων στην περίοδο της ανόδου, αυτό οδηγεί την προσφορά των προϊόντων στα ύψη, η οποία όμως δεν απορροφάται πλήρως, με αποτέλεσμα να μειώνονται σιγά-σιγά οι επενδύσεις. Αυτό έχει ως συνέπεια να αυξάνεται η ανεργία, να μειώνονται οι μισθοί και να μειώνεται έτσι η

⁸Βενιανάκης Μ, Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”,
Ιστοσελίδα: http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/sdo/log/2011/BenianakisMixail,DimitrisAris/attached-document-1305269861-564299-6925/benianakis_dimitris2011.pdf

συνολική ζήτηση. Αυτή τη φορά τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση.

Όπως και πριν και τώρα το κράτος αποτελεί παράγοντα που οδηγεί μια οικονομία στην κάμψη. Το κράτος τις περισσότερες φορές για να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στη φάση της ανόδου, παίρνει μέτρα όπως η αύξηση των φόρων και των επιτοκίων. Αυτά τα μέτρα όμως, δεν βοηθούν να λυθεί το πρόβλημα αλλά το κάνουν να εκδηλωθεί πιο γρήγορα, καθώς αποτρέπει τις επιχειρήσεις να κάνουν επενδύσεις.

Τέλος, έχουμε ξανά τα σπάνια τυχαία γεγονότα που μπορεί να οδηγήσουν στην κρίση, όπως για παράδειγμα μια μαζική μετανάστευση του πληθυσμού ή μια μαζική έξοδος επενδύσεων από τη χώρα λόγω πολιτικής αστάθειας.⁹

⁹Σερετίδου Δ. (2012), “Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα: Πως φτάσαμε και που πάμε;”, Ιστοσελίδα: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15189/3/SeretidouDimitraMsc2012.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΡΙΣΗ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναπτύξουμε αναλυτικά τις αιτίες που δημιούργησαν τη διεθνή κρίση, τις συνέπειες στην παγκόσμια οικονομία και την επίδραση της στην Ευρωζώνη.

2.1 Το ιστορικό της διεθνούς οικονομικής κρίσης¹

Από το 2004 έως το 2006, το επιτόκιο παρέμβασης στις ΗΠΑ αυξήθηκε από 1% σε 5,25%, κάτι που οδήγησε σε πτώση την αγορά κατοικίας. Οι πρώτες ενδείξεις της κρίσης εμφανίστηκαν το 2006. Την περίοδο εκείνη, οι τιμές των κατοικιών στις ΗΠΑ σταμάτησαν την ανοδική τους πορεία. Οι χρεοκοπίες νοικοκυριών που είχαν πάρει στεγαστικά δάνεια χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης (subprime) άρχισαν να πληθαίνουν, όταν τα επιτόκια αυξάνονταν. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των δανείων είχε τιτλοποιηθεί και πουληθεί σε αμοιβαία κεφάλαια σε άλλες τράπεζες και επενδυτές ανά τον κόσμο. Το Δεκέμβριο του 2006, ο οίκος αξιολόγησης Fitch προειδοποιούσε ότι ένας μεγάλος αριθμός οφειλετών με στεγαστικά δάνεια subprime θα αντιμετώπιζε προβλήματα το 2007, όταν θα ανανεώνονταν τα συμβόλαιά τους με νέα επιτόκια αγοράς. Στις 28 Δεκεμβρίου η Owit Mortgage Solutions, μια τράπεζα στην Καλιφόρνια που δάνειζε κυρίως στην αγορά των subprime κατέθεσε αίτηση πτώχευσης. Το Φεβρουάριο του 2007, η βρετανική τράπεζα HSBC ανακοίνωσε μια κεφαλαιακή απώλεια (απομείωση) \$10,5 δις, λόγω απωλειών της αμερικανικής θυγατρικής της Household Finance Corporation, την οποία είχε αγοράσει το 2003. Στις αρχές Απριλίου, η στεγαστική τράπεζα των ΗΠΑ New Century Financial κατέθεσε αίτηση πτώχευσης. Το Μάιο, η UBS αναγκάστηκε να κλείσει το Dillon Reed hedge fund μετά από ζημιές \$125 εκ. Τον Ιούνιο του 2007, η επενδυτική τράπεζα Bear Stearns αναγκάστηκε να κεφαλαιοποιήσει με \$3,2 δις ένα δικό της hedge fund το οποίο είχε επενδύσει σε στεγαστικά δάνεια subprime και παρουσίασε

¹ Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας, Ιστοσελίδα: <http://external.webstorage.gr/images/Books-PDF/9789601423432.pdf> (σελ. 10)

Η ιστορία επαναλαμβάνεται ... πώς φτάσαμε στην οικονομική κρίση του 2008, Ιστοσελίδα: <http://www.insurancedaily.gr/blog/%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%89%CF%82-%CF%86%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B1%CE%BC/>

μεγάλες απώλειες, ενώ τον Ιούλιο ανακοίνωσε ότι δύο δικά της hedge funds είχαν χάσει το 90% της αξίας τους, περίπου \$1,4 δις. Τον Ιούλιο του 2007, οι οίκοι αξιολόγησης Standard & Poor's και Moody's ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να εξετάσουν την προηγούμενη βαθμολόγηση δανείων subprime ύψους περίπου \$18 δις για πιθανή υποβάθμιση. Ακολούθησε η Fitch. Πολλά προϊόντα που βασίζονταν σε δάνεια subprime υποβαθμίστηκαν από AAA σε A+ , δηλαδή κατά 4 βαθμίδες, κάτι που μέχρι τότε δεν συνέβαινε συχνά. Στις αρχές του 2008 οι μεγάλες τράπεζες άρχισαν να ανακοινώνουν διαγραφές αξιών από τα χαρτοφυλάκια που είχαν, καθώς οι τίτλοι που αφορούσαν τα δάνεια subprime αποδεικνύονταν «τοξικοί». Στα μέσα Μαρτίου η έκτη μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα των ΗΠΑ Bear Sterns, αποδέχθηκε την απορρόφησή της από την JP Morgan με αρκετό μέρος της εξαγοράς να χρηματοδοτείται από τη Fed, καθώς η μόνη εναλλακτική επιλογή της Bear Sterns ήταν η χρεοκοπία. Το καλοκαίρι υπήρξε πρόβλημα στην παγκόσμια αγορά με την μεγάλη αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των πρώτων υλών. Στην Ευρωζώνη ο πληθωρισμός ανήλθε στο 4% τον Ιούλιο και στις ΗΠΑ ξεπέρασε το 5%. Στις 11 Ιουλίου ένα βαρέλι πετρέλαιο πωλούνταν 147,27 δολάρια στην αγορά της Ν. Υόρκης και η τιμή του ευρώ ξεπέρασε τα 1,6 δολάρια. Στα χρηματιστήρια το κλίμα ήταν αρνητικό και ο Dow Jones έπεσε από τις 13.000 μονάδες στα μέσα Μαΐου στις 11.000 τον Ιούλιο. Ακολούθησε η ισχυρή δόνηση των δύο πυλώνων της αμερικανικής αγοράς στεγαστικών δανείων: της Fannie Mae και Freddie Mac, όπου ενώ αρχικά είχε αποφασιστεί η οικονομική ενίσχυσή τους, στη συνέχεια κρατικοποιήθηκαν. Ακολούθησαν οι μεγαλύτερες μειώσεις επιτοκίων στην ιστορία, όπου σε Αμερική και Ιαπωνία τα επιτόκια σχεδόν μηδενίστηκαν, ενώ η δυστοκία στην αγορά εμφανίστηκε στα μέσα Οκτωβρίου όταν η μία τράπεζα αρνούνταν να χρηματοδοτήσει την άλλη.

2.1.1 Η χρεοκοπία της Lehman Brothers²

Τη Δευτέρα 15 Σεπτεμβρίου 2008, η ιστορική επενδυτική τράπεζα Lehman Brothers κατέρρευσε λόγω ζημιών 60 δις. δολαρίων, κυρίως από τοξικά προϊόντα καθώς χρησιμοποιούσε παραπλανητικές λογιστικές τεχνικές, ώστε να καλύψει την τραγική εικόνα που παρουσίαζαν τα οικονομικά της στοιχεία. Οι λογιστές της απέκρυψαν προσωρινά από τα βιβλία της, 50 δις. δολάρια από περιουσιακά στοιχεία που είχαν

² Στέφανος Νικήτας, 2013, Όταν άρχισε η κρίση: Η κατάρρευση της LehmanBrothers, Ιστοσελίδα: http://news247.gr/eidiseis/afieromata/otan_arxise_h_krish_h_katarreysh_ths_lehman_brothers.2409495.html

πρόβλημα. Η τακτική αυτή είχε την ονομασία "Repo 105", σύμφωνα με την οποία η Lehman φέρεται να χρησιμοποίησε συμφωνίες επαναγοράς με στόχο την μείωση της μόχλευσης στον ισολογισμό της. Η πρώτη φορά, που η τράπεζα εφάρμοσε την συγκεκριμένη τακτική ήταν το 2001, όταν βρισκόταν κάτω από τον έλεγχο των αρμόδιων υπηρεσιών. Σύμφωνα με αναλυτές, ο τότε υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ Henry Merritt "Hank" Paulson, ο πρόεδρος της αμερικανικής Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (SEC) Charles Christopher Cox και ο τότε κεντρικός τραπεζίτης της Νέας Υόρκης Timothy Franz Geithner την άφησαν επίτηδες να χρεοκοπήσει. Την Πέμπτη 11 Σεπτεμβρίου ο επικεφαλής της Lehman Richard S. Fuld Jr προσπάθησε να την πουλήσει. Όταν έκλεισε η Wall Street την Παρασκευή 12 Σεπτεμβρίου ο Paulson, που ήταν πεπεισμένος ότι η Lehman δεν θα μπορούσε να προχωρήσει, πήρε την κατάσταση στα χέρια του. Τη Δευτέρα 15 Σεπτεμβρίου 2008 η μέρα στη Wall Street ξεκίνησε με δύο συνταρακτικές ειδήσεις: την πτώχευση της Lehman Brothers αλλά και τη σωτηρία της Merrill Lynch, με την πώλησή της στην Bank of America. Αμέσως μετά την είδηση τα ευρωπαϊκά χρηματιστήρια κατέγραψαν απώλειες, με τη μεγαλύτερη να έχει το χρηματιστήριο του Λονδίνου που έκλεισε με ποσοστιαία μεταβολή προς τα κάτω της τάξης του 4,08%. Συνέπειες υπήρξαν και στην τιμή του πετρελαίου, που σημείωσε πτώση καθώς δημιουργήθηκαν ανησυχίες ότι τα αυξανόμενα οικονομικά προβλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο θα προκαλέσουν περαιτέρω μείωση στη ζήτηση ενέργειας, κάνοντας τους επενδυτές να στραφούν σε άλλους τομείς. Άμεσα απάντησε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα η οποία διοχέτευε 30 δισεκατομμύρια ευρώ στη διατραπεζική αγορά της ευρωζώνης για να στηρίξει τις αγορές. Παράλληλα, δέκα μεγάλες τράπεζες δημιούργησαν ένα ταμείο 70 δισεκατομμυρίων δολαρίων από το οποίο θα μπορούσαν να αντλήσουν αν κινδύνευαν από προβλήματα ρευστότητας. Σ' αυτό το ταμείο "αντι-πτώχευσης" συμμετέχουν οι εξής τράπεζες: 1) Bank of America, 2) Citibank, 3) Goldman Sachs, 4) JP Morgan Chase, 5) Merrill Lynch, 6) Morgan Stanley, 7) Barclays, 8) Deutsche Bank και 9) οι Credit Suisse και UBS.

2.2 ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ³

Το φαινόμενο της παγκόσμιας κρίσης είναι πολύπλοκο γιατί δεν υπάρχει μια αιτία, αφού επέδρασαν διαχρονικά πολλοί παράγοντες. Η παγκοσμιοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος έχει δημιουργήσει σχέσεις εξάρτησης αγορών, οικονομιών και χωρών σε βαθμό που οι τοπικές χρηματοοικονομικές κρίσεις μεταφέρονται με μεγάλη ταχύτητα στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα αλλά και στην πραγματική οικονομία σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι η κρίση του 2007, ξεκίνησε από το χρηματοπιστωτικό τομέα των ΗΠΑ, γρήγορα μετατράπηκε σε διεθνή κρίση κεφαλαιαγορών για να καταλήξει σε σημαντική παγκόσμια οικονομική ύφεση. Ο πανικός που δημιουργήθηκε από την πτώχευση της Lehman Brothers οδήγησε το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα σε κρίση ρευστότητας με φυγή καταθέσεων προς ασφαλέστερες επενδύσεις (κυβερνητικά ομόλογα) και μετρητά και πάγωμα των διατραπεζικών αγορών και των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Επίσης παρατηρήθηκε κάθετη μείωση των χρηματοδοτήσεων της οικονομίας και του παγκόσμιου εμπορίου ενώ οι επιχειρήσεις εκτιμώντας ότι η ζήτηση θα μειωθεί προχώρησαν σε μείωση των αποθεμάτων, απολύσεις προσωπικού και μειώσεις κόστους και παραγωγής με αποτέλεσμα η ανεργία να αυξάνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα. Μπορεί να αναφερθεί ως κεντρικό συμπέρασμα για τα αίτια της κρίσης ότι η παγκοσμιοποίηση των οικονομιών και των αγορών χρήματος και κεφαλαίου και η διεθνοποίηση των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων δεν συνοδεύτηκαν από τις κατάλληλες μακροοικονομικές πολιτικές, την εποπτεία και τη δημιουργία ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού χώρου. Επίσης δεν έγιναν αντιληπτοί οι συστημικοί κίνδυνοι που προέκυψαν από την αλόγιστη ανάπτυξη του χώρου αυτού με αποτέλεσμα οι ζημιές του κλάδου να επιβαρύνουν τους φορολογούμενους πολίτες.

2.2.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΝ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Παρακάτω αναλύονται οι πιο σημαντικοί παράγοντες που συντέλεσαν στη δημιουργία της κρίσης και οι οποίοι είναι οι εξής:

³ Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 12, 13)

- **Κυριαρχία νεοκλασικών αντιλήψεων⁴**

Τις τελευταίες δεκαετίες επικράτησαν νεοκλασικές αντιλήψεις για τη λειτουργία της οικονομίας και της αγοράς που οδήγησαν στην υιοθέτηση ορισμένων βασικών αρχών λειτουργίας της διεθνούς οικονομίας όπως:

- Η σταθερότητα και η αρμονία της οικονομίας της αγοράς
- Η αποτελεσματικότητα των ελεύθερων αγορών χρήματος και κεφαλαίου, οι οποίες πάντα προσδιορίζουν τις σωστές τιμές όπως ανέφερε ο E. Fama
- Η ικανότητα των αγορών να αυτορυθμίζονται χωρίς παρεμβάσεις όπως και να αυτοεποπτεύονται με παράλληλη εφαρμογή της αρχής της ελάχιστης εποπτείας και παρέμβασης
- Η πεποίθηση ότι οι οικονομικές μονάδες διέπονται από αρμονική λειτουργία στη λήψη αποφάσεων και η συμπεριφορά τους οδηγεί σε σωστή λειτουργία της οικονομίας της αγοράς όπως ανέφερε ο R. Lucas
- Η πεποίθηση ότι η κερδοσκοπία αποτελεί παράγοντα σταθεροποίησης στις αγορές
- Η άποψη ότι οι μέτοχοι των εταιρειών και των τραπεζών έχουν τα μέσα να επιβάλλουν ορθολογισμό και έλεγχο στη διοίκηση των εταιρειών ώστε να είναι κοινά τα συμφέροντα των μετόχων και των διοικούντων ενώ παράλληλα οι εταιρικές επιδιώξεις να οδηγούν το οικονομικό σύστημα σε σταθερή λειτουργία (π.χ. ότι είναι καλό για τη Citibank είναι καλό για την Αμερική)

Παράλληλα υποβιβάστηκαν οι κενύσιανές αναλύσεις για τα όρια του ορθολογισμού και το ρόλο της αβεβαιότητας στην οικονομική και επενδυτική δραστηριότητα. Αυτές αναφέρονταν στην ύπαρξη ασταθειών που αναπτύσσονται στην οικονομία και καθιστούν απαραίτητες τη μακροοικονομική πολιτική μαζί με την εποπτεία και ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού χώρου. Έτσι λίγοι οικονομολόγοι και αναλυτές είχαν προβλέψει την καταστροφή ενώ οι περισσότεροι διαμορφωτές της οικονομικής πολιτικής δεν αναφερόταν στην πιθανότητα αποτυχίας της οικονομίας της αγοράς.

⁴Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 13, 14)

- **Μακροοικονομικές ανισορροπίες⁵**

Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες αφορούν τα υψηλά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών που οδήγησαν σε φτηνό χρήμα, μεγάλη ρευστότητα και χαμηλά επιτόκια. Οι παράγοντες αυτοί δημιούργησαν μια τεράστια αύξηση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης των νοικοκυριών, των θεσμικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών και των εταιρειών ενώ παράλληλα υπήρξε και ραγδαία διάδοση των δομημένων προϊόντων κυρίως στις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία και την Ευρώπη. Αποτέλεσμα των παραγόντων αυτών ήταν η αύξηση τιμών κινητών και ακινήτων αξιών παγκοσμίως καθώς και η επιδίωξη υψηλών αποδόσεων από τους επενδυτές. Τα πραγματικά και τα ονομαστικά επιτόκια έφθασαν κοντά στο 1% το 2006, από 4,5% στις αρχές της δεκαετίας με αποτέλεσμα:

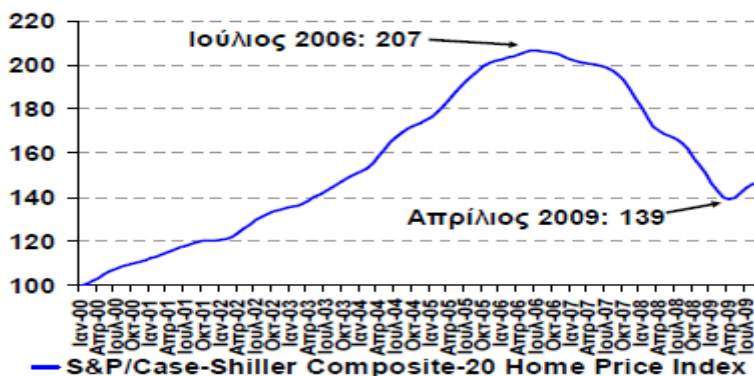
- Οι θεσμικοί ιδιώτες και επενδυτές είτε να επιδιώκουν υψηλότερες αποδόσεις μέσω απόκτησης δομημένων χρηματοοικονομικών προϊόντων υψηλού κινδύνου είτε να δανείζονται με ευνοϊκούς όρους για ανάπτυξη κινητών και ακίνητων αξιών
- Οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί για να ικανοποιήσουν τους πελάτες τους και να βελτιώσουν την κερδοφορία τους άρχισαν α) να προσφέρουν πολύπλοκα δομημένα προϊόντα με αντίστοιχα υποσχόμενες υψηλότερες αποδόσεις β) να δημιουργούν νέες αγορές π.χ. τιτλοποιήσεις στεγαστικών δανείων για την κάλυψη ή και τη μεταφορά του κινδύνου σε τρίτους γ) να κάνουν πιο χαλαρά τα κριτήρια τραπεζικών χρηματοδοτήσεων ειδικά στις ΗΠΑ στον τομέα των στεγαστικών δανείων.

Στο περιβάλλον αυτό αναπτύχθηκαν ταχύτατα νέοι κερδοσκοπικοί οργανισμοί, χαλαρά εποπτευόμενοι όπως hedge funds, SIVs, ενώ παράλληλα οι διεθνείς τράπεζες άρχισαν να κερδοσκοπούν, αυξάνοντας την ένταση της παγκόσμιας κερδοσκοπίας.

⁵Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 14, 15)

- Φούσκα ακινήτων⁶

Από το 2001, οι τιμές των ακινήτων ξεκίνησαν μια ανοδική πορεία, η οποία εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα. Η άνοδος των τιμών των κατοικιών σταμάτησε στα μέσα του 2006 και στη συνέχεια οι τιμές άρχισαν να πέφτουν και να σταθεροποιούνται περίπου τον Απρίλιο του 2009. Η πτώση αυτή που διήρκησε για 3 χρόνια απελευθέρωσε την κρίση και οδήγησε σε καθυστερήσεις δόσεων των νοικοκυριών προς τις τράπεζες. Ορισμένα νοικοκυριά άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι η αξία του σπιτιού που αγόρασαν έπεσε κάτω από την αξία του δανείου και έδωσαν τα σπίτια τους στις τράπεζες.

Πηγή: Bloomberg

Διάγραμμα 3⁷: Η πορεία των τιμών των κατοικιών στις ΗΠΑ

Στην αρχική φούσκα των ακινήτων στις ΗΠΑ συνέβαλλε και η ραγδαία αύξηση των δανείων μειωμένης εξασφάλισης (subprime) χωρίς να επιδεικνύεται αντίστοιχα η ανάλογη τραπεζική εγκράτεια και ο έλεγχος για τον πιστωτικό κίνδυνο. Είναι γεγονός ότι η στεγαστική πίστη αυξήθηκε πολύ περισσότερο από τα υπόλοιπα δάνεια στις ΗΠΑ (διάγραμμα 4).

⁶Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_DEC2009.pdf (σελ 22-23)

⁷Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_DEC2009.pdf (σελ. 22)

Πηγή: Federal Reserve

Διάγραμμα 4⁸: Τα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ

Η έλλειψη εγκράτειας δανεισμού από τις τράπεζες δικαιολογείται από το ότι η αξία του ενέχυρου σε ένα στεγαστικό δάνειο έως το 2006 συνεχώς αυξανόταν και συνεπώς ο κίνδυνος πτώχευσης του νοικοκυριού δεν θα δημιουργούσε σημαντικές απώλειες για τις τράπεζες. Επιπλέον δικαιολογείται από τη δυνατότητα τιτλοποίησης των στεγαστικών δανείων, όπου οι τράπεζες έδιωχναν τα δάνεια και κατ' επέκταση τον πιστωτικό κίνδυνο από τον ισολογισμό τους, ενώ αύξαναν τη ρευστότητά τους ώστε να παρέχουν νέα στεγαστικά ή άλλα δάνεια.

- **Κερδοσκοπία των τραπεζών⁹**

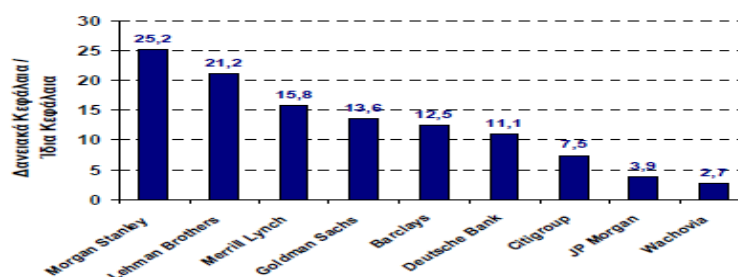
Η σημαντικότερη αιτία της κρίσης συνδέεται με τη μετατόπιση των στόχων των τραπεζών από τη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας και των επενδύσεων στην κερδοσκοπία. Σημαντικό ρόλο στον παραπάνω μετασχηματισμό διαδραμάτισαν:

- Η παγκοσμιοποίηση μαζί με την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος που δεν συνοδεύτηκε από την αναβάθμιση της εποπτείας και των ελέγχων
- Οι κερδοσκοπικές συμπεριφορές απληστίας ορισμένων διοικήσεων διεθνών τραπεζών που δεν προάσπισαν τα συμφέροντα των μετόχων αλλά τα δικά τους βραχυχρόνια συμφέροντα (π.χ. η UBS απέκτησε δεκάδες δισεκ. τιτλοποιημένα αμερικανικά ομολόγα)

⁸ Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 23)

⁹ Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 15, 16, 25, 26)

- Η συστηματική υποτίμηση από τις διοικήσεις των διεθνών τραπεζών της πολυπλοκότητας των κινδύνων από τις τιτλοποιήσεις, τα παράγωγα, τη χρηματοοικονομική μόχλευση και τη χρηματοδότηση των τραπεζών από τις κεφαλαιαγορές και τη διατραπεζική αγορά
- Η παροχή λανθασμένων κινήτρων αναφορικά με τις αμοιβές των στελεχών στο διεθνή τραπεζικό χώρο. Αυτό ευνοούσε τις βραχυχρόνιες κερδοσκοπικές δραστηριότητες των στελεχών εις βάρος των μετόχων και τελικά της κοινωνίας (απόλυση αποτυχημένων διοικήσεων ζημιωγόνων τραπεζών με αποζημιώσεις δεκάδων εκατ.)
- Η έλλειψη διεθνών λογιστικών προτύπων αναφορικά με τις μεθόδους αποτίμησης σε τρέχουσες τιμές επενδυτικών στοιχείων του ενεργητικού των τραπεζών καθώς και των στοιχείων εκτός ισολογισμού
- Οι ανεπαρκείς αξιολογήσεις κινδύνων που εφήρμοσαν διεθνείς εταιρείες (Moody's, Fitch) είχαν ως αποτέλεσμα την αξιολόγηση 70.000 διεθνών εκδόσεων στη βαθμίδα AAA, δηλαδή ελαχίστου κινδύνου. Αυτό συνέβαινε γιατί οι εκδότες κάλυπταν τα έξοδα αξιολόγησης ενώ τα τελευταία θα έπρεπε να πληρώνουν οι αγοραστές για την προστασία τους
- Η υψηλή μόχλευση των νοικοκυριών που ευθύνεται κατά ένα μέρος για την μεγάλη άνοδο των τιμών των κατοικιών καθώς και η μόχλευση που είχαν οι επενδυτικές τράπεζες στις ΗΠΑ και αλλού. Στο **διάγραμμα 5** παρουσιάζεται ο λόγος δανειακών κεφαλαίων προς ίδια κεφάλαια στο τέλος του 2006 για ορισμένες διεθνείς παραδοσιακές ή επενδυτικές τράπεζες. Η υψηλή μόχλευση με βραχυχρόνιο δανεισμό υπήρξε η αιτία της γρήγορης μετάδοσης της κρίσης από την αγορά των δανείων subprime στις αγορές άλλων περιουσιακών στοιχείων.

Διάγραμμα 5¹⁰: Λόγος δανειακών κεφαλαίων προς ίδια κεφάλαια μεγάλων τραπεζών

¹⁰Τρύφων Κολλιντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα:

Υψηλή μόχλευση σημαίνει λιγοστά ίδια κεφάλαια και υψηλός δανεισμός σε σχέση με το ενεργητικό ενός χρηματοοικονομικού ιδρύματος. Ο δανεισμός που χρηματοδοτούσε τις επενδύσεις ήταν κυρίως βραχυχρόνιος με αποτέλεσμα όταν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων στα οποία είχαν επενδύσει οι τράπεζες άρχισαν να πέφτουν και οι αγορές αντιλήφθηκαν την κεφαλαιακή απώλεια των τραπεζών που δάνεισαν τότε δυσκόλεψαν ή αρνήθηκαν την ανανέωση της βραχυχρόνιας χρηματοδότησης, αναγκάζοντας έτσι τις τράπεζες να προβαίνουν σε πωλήσεις άλλων περιουσιακών στοιχείων, συμπιέζοντας τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων περισσότερο προς τα κάτω. Η έλλειψη επαρκών κεφαλαίων έχει αρνητική επίδραση στο ενεργητικό των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και δημιουργεί τη λεγόμενη απομόχλευση. Οι τράπεζες προσπαθούν να κρατήσουν το λόγο ιδίων κεφαλαίων προς ενεργητικό σταθερό, μειώνοντας τον παρονομαστή όταν δεν μπορούν να αυξήσουν τον αριθμητή. Η μείωση όμως του παρονομαστή είναι πολλαπλάσια της αρχικής μείωσης κεφαλαίων. Έτσι οι τράπεζες περιορίζουν το μέγεθος του ενεργητικού μέσω πωλήσεων στοιχείων όπως ομόλογα και μετοχές ή και περιορίζουν την παροχή νέων δανείων. Η πώληση στοιχείων του ενεργητικού αυξάνει την κρίση και η άρνηση νέου δανεισμού μεταδίδει την κρίση στην πραγματική οικονομία.

2.3 ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ¹¹

Παρακάτω καταγράφονται ορισμένα αριθμητικά στοιχεία, τα οποία σχετίζονται με την κρίση και αναφέρουν ότι:

- Στις ΗΠΑ η αποταμίευση των νοικοκυριών από 7% στις αρχές της δεκαετίας του '90 μηδενίστηκε την περίοδο 2005 – 2007, ενώ η σχέση συνολικού χρέους νοικοκυριών προς διαθέσιμο εισόδημα αυξήθηκε από 85% το 1995 σε 135% το 2007.
- Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ αυξήθηκε από \$ 180 δισεκ. το 1997 σε περίπου \$ 800 δισεκ. το 2007, ενώ παράλληλα τα δολαριακά συναλλαγματικά αποθέματα των Χωρών της

http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_DEC2009.pdf (σελ. 25)

¹¹Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα:

http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_DEC2009.pdf (σελ. 15, 16)

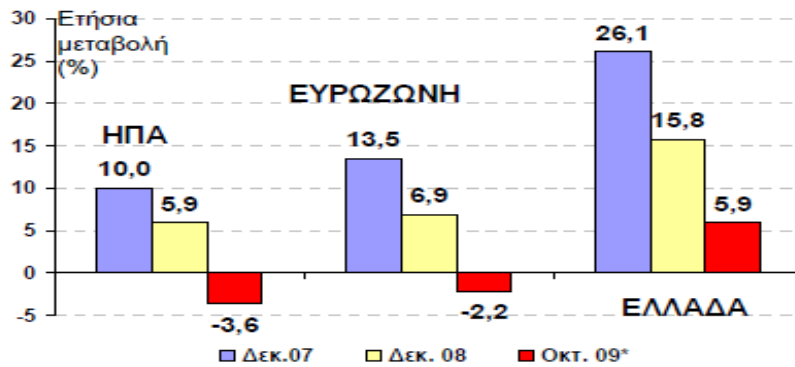
Απω Ανατολής και των πετρελαιοπαραγωγών χωρών έφθασαν τα \$6.5 τρισεκ. το 2008, ενώ ήταν \$2 τρισεκ. το 2000. Έτσι το 60% του συνολικού Δημοσίου Χρέους των ΗΠΑ ελεγχόταν από ξένους επενδυτές.

- Το χρέος νοικοκυριών, τραπεζών και επιχειρήσεων στη Μεγάλη Βρετανία αυξήθηκε από το 260 % του ΑΕΠ το 2001 στο 460% το 2007.
- Η ονομαστική αξία των παραγώγων, που διαπραγματεύονται σε διεθνείς αγορές ξεπέρασε τα \$500 τρισεκ. το 2007, και σε μη οργανωμένες αγορές (over – the – counter) τα \$540 τρισεκ., σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών, αυξανόμενη 6 φορές σε 10 χρόνια ενώ οι χρηματοπιστωτικές τιτλοποιήσεις έφθασαν τα \$16 τρισεκ. μέσα σε διάρκεια λίγων ετών, και τα CDOs τα \$60 τρισεκ. από \$3 τρισεκ. μέσα σε 5 χρόνια.
- Τα hedge funds έφθασαν τα \$2 τρισεκ. με βαθμό μόχλευσης 10 – 15 φορές των ιδίων κεφαλαίων τους.
- Τα private equity funds ανήλθαν σε πάνω από \$ 1.5 τρισεκ. με δυνατότητες μόχλευσης των κεφαλαίων τους 3-4 φορές.
- Η σχέση ενεργητικού προς ίδια κεφάλαια για ορισμένες διεθνείς επενδυτικές τράπεζες έφθασε τις 60 φορές.
- Υπήρχαν ευρωπαϊκές εμπορικές τράπεζες με δάνεια προς καταθέσεις πελατών πάνω από 200%.
- Η AIG, η μεγαλύτερη αμερικάνικη ασφαλιστική εταιρεία στον κόσμο, είχε βιβλίο παραγώγων \$ 2 τρισεκ., τα οποία ήταν κυρίως CDOs.

2.4 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ¹²

Οι κεφαλαιακές απώλειες των τραπεζών (απομειώσεις) δημιούργησαν προβλήματα φερεγγυότητας και οδήγησαν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε απομόχλευση. Τράπεζες που δάνειζαν στο παρελθόν 50 φορές τα ίδια κεφάλαιά τους αναγκάστηκαν να μειώσουν το δανεισμό προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, θεσπίζοντας αυστηρότερα πιστωτικά κριτήρια και περιορίζοντας τις πιστώσεις (**διάγραμμα 6**).

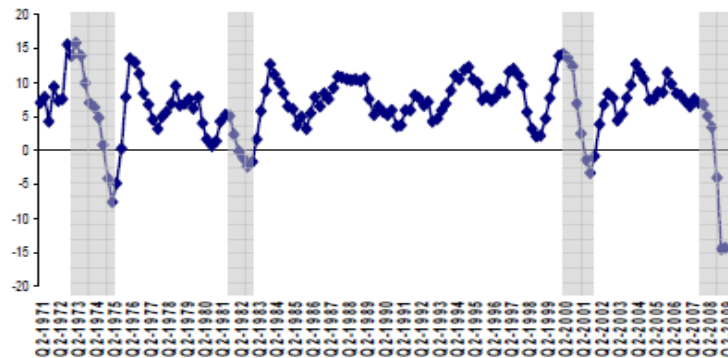
¹²Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 34, 35, 36)

Πηγή: ΕΚΤ, Federal Reserve

Διάγραμμα 6¹³: Πτώση ρυθμών αύξησης πιστωτικής επέκτασης

Η απομόχλευση οδηγεί τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε δραστικό περιορισμό των δραστηριοτήτων τους, που σημαίνει μείωση προσωπικού, αύξηση της ανεργίας, λιγότερη παραγωγή, μικρότερο εισόδημα και μεγαλύτερη ύφεση. Η έλλειψη πιστώσεων μαζί με την πτώση της καταναλωτικής και επιχειρηματικής εμπιστοσύνης συνέβαλλε στην κατάρρευση του παγκόσμιου εμπορίου. Το παγκόσμιο εμπόριο διαχρονικά έχει σημειώσει πτώση σε τρεις περιόδους: κατά την διάρκεια της πετρελαϊκής κρίσης το 1974-75, το 1982-83 και το 2001-02 με το σπάσιμο της φούσκας των τεχνολογικών μετοχών και τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου (διάγραμμα 7).

Πηγή: ΟΟΣΑ

Διάγραμμα 7¹⁴: Το διεθνές εμπόριο σύμφωνα με τριμηνιαία στοιχεία 1971 Q2 – 2009 Q2, σε σταθερές τιμές 2000, ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής %

¹³ Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 34)

¹⁴ Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα: http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_D_EC2009.pdf (σελ. 36)

Το διεθνές εμπόριο είναι διαχρονικά ευαίσθητο σε μεταβολές του ΑΕΠ. Ο μέσος όρος αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ την περίοδο 1980 – 2008 ήταν 3,3% ενώ η αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου ήταν 6,8%. Η οικονομετρική ανάλυση δείχνει ότι η ελαστικότητα του εμπορίου ως προς την οικονομική δραστηριότητα ήταν 2,3, δηλαδή μια πτώση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας κατά μία ποσοστιαία μονάδα (1%) οδηγεί σε πτώση του παγκόσμιου εμπορίου κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες (2,3%). Σύμφωνα με τη Freund (2009), κατά τη διάρκεια των προηγούμενων τεσσάρων μεταπολεμικών υφέσεων το παγκόσμιο εμπόριο μειώθηκε 4,8 φορές περισσότερο από ότι το παγκόσμιο ΑΕΠ. Όμως το 2009, η πτώση ξεπέρασε το -14% και ήταν πολύ μεγαλύτερη από ότι αναμενόταν με βάση τις προηγούμενες υφέσεις. Οι αιτίες της μεγάλης πτώσης σύμφωνα με τους επενδυτές είναι η σύνθεση του παγκόσμιου εμπορίου και η παγκοσμιοποίηση. Η ύφεση προκάλεσε περιορισμό στην κατανάλωση και την παραγωγή κάποιων αγαθών π.χ. διαρκή καταναλωτικά αγαθά και αγαθά που αφορούν την παραγωγή αυτών. Η παραγωγή αυτών των αγαθών αποτελεί μικρό μέρος του παγκόσμιου ΑΕΠ αλλά το σύνολο σχεδόν του διεθνούς εμπορίου. Έτσι η μείωση της ζήτησης στην παγκόσμια οικονομία αφορούσε μέρος μόνο της παγκόσμιας παραγωγής αλλά το σύνολο σχεδόν του διεθνούς εμπορίου. Η δεύτερη αιτία αφορά την παγκοσμιοποίηση και τη δημιουργία διεθνών αλυσίδων παραγωγής. Η δημιουργία νέων οικονομιών και η κατάργηση των περιορισμών στο εμπόριο βοήθησαν στην ανάπτυξή τους. Μεγάλο μέρος του παγκόσμιου εμπορίου αφορά τη μεταφορά πρώτων υλών από χώρες που κατασκευάζονται κάποια μέρη των τελικών προϊόντων, σε χώρες που γίνεται η συναρμολόγηση και από εκεί πραγματοποιείται η μεταφορά του τελικού προϊόντος στον καταναλωτή. Αυτή η διαδικασία σε συνδυασμό με τη χρήση μεθόδων παραγωγής just-in-time βοηθούν στην πιο άμεση μετάδοση της κρίσης από την πλευρά της ζήτησης. Πριν από μια δεκαετία μια πτώση στις λιανικές πωλήσεις στις ΗΠΑ θα έπαιρνε μερικούς μήνες για να επηρεάσει την παραγωγή των εργοστασίων και πολύ περισσότερο για να φτάσει στους προμηθευτές αυτών των εργοστασίων. Σήμερα η μετάδοση μέσω των διεθνών αλυσίδων παραγωγής γίνεται σχεδόν αστραπιαία.

2.5 ΠΩΣ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΡΙΣΗ ΕΠΗΡΕΑΣΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

Η οικονομική κρίση στην ευρωζώνη έχει τρεις διαφορετικές εκφάνσεις οι οποίες είναι: α) κρίση τραπεζικού τομέα β) κρίση δημοσίου χρέους γ) κρίση στάσης

επενδύσεων. Παρακάτω αναλύονται ξεχωριστά οι τρεις διαφορετικές εκφάνσεις που αναφέρθηκαν.

- **Κρίση τραπεζικού τομέα¹⁵**

Η οικονομική κρίση του 2008 μεταφέρθηκε γρήγορα στην Ευρώπη, καθώς οι χρηματιστηριακές υπερβολές και η συσσώρευση τοξικών χρεογράφων δεν αποτελούσαν χαρακτηριστικά μόνο των Αμερικανικών επενδυτικών τραπεζών. Το τραπεζικό σύστημα της Ευρώπης αποδείχθηκε αδύναμο, κάτι που οδήγησε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στο να χορηγήσουν τεράστιες ποσότητες ρευστότητας, καθώς και να εθνικοποιήσουν μεγάλα τραπεζικά ιδρύματα, με σκοπό να αποφευχθεί η ολοκληρωτική κατάρρευση. Η εξάλειψη του διατραπεζικού δανεισμού, η συνεχής αναζήτηση ρευστότητας από την Ε.Κ.Τ. και η αποταμίευση της ρευστότητας αυτής, ένα μικρό μέρος της οποίας μετατρέπεται σε δανεισμό προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, υποδηλώνουν το μέγεθος του προβλήματος. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2010, οι διατραπεζικές πιστώσεις μειώθηκαν κατά 22% στην Ιταλία, 10% στην Ισπανία, 15% στην Αυστρία και κατά 3% στη Γαλλία, ενώ τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αναφέρουν ότι οι δανειακές ροές των ευρωπαϊκών τραπεζικών ιδρυμάτων προς τις επιχειρήσεις ήταν αρνητικές κατά €107 δις. το 2009 και κατά €8 δις. το 2010.

- **Κρίση δημοσίου χρέους¹⁶**

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στα ελλείμματα των γενικών κυβερνήσεων και στο συνολικό χρέος των ευρωπαϊκών χωρών υπήρξε γενικότερο φαινόμενο. Το συνολικό έλλειμμα των χωρών της ευρωζώνης έφθασε το 2009 στο 6,3% του ΑΕΠ και ήταν υπερδιπλάσιο του ορίου που θέτει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και υπερτριπλάσιο από το έλλειμμα του προηγούμενου έτους. Μόνο σε 5 από τα 27 κράτη-μέλη της Ε.Ε. υπήρξε συμμόρφωση κατά το έτος αυτό εντός του ορίου του 3%, ενώ άλλα 5 κράτη-μέλη είδαν το έλλειμμα να υπερβαίνει το 10% του

¹⁵ Παρατηρητήριο Κρίσης, Η Τριπλή Κρίση που απειλεί την ευρωζώνη: Κρίση Τραπεζικού Τομέα, Κρίση Δημοσίου Χρέους, Κρίση Στάσης Επενδύσεων, Ιστοσελίδα:

<http://www.ineobservatory.gr/userfiles/file/parathrhthrio-krisis-5.pdf> (σελ. 1, 3)

¹⁶ Παρατηρητήριο Κρίσης, Η Τριπλή Κρίση που απειλεί την ευρωζώνη: Κρίση Τραπεζικού Τομέα, Κρίση Δημοσίου Χρέους, Κρίση Στάσης Επενδύσεων, Ιστοσελίδα:

<http://www.ineobservatory.gr/userfiles/file/parathrhthrio-krisis-5.pdf> (σελ. 2)

ΑΕΠ τους. Αποτέλεσμα ήταν το συνολικό χρέος της ευρωζώνης να φθάσει το 80%, περίπου δέκα ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με το 2008.

- **Κρίση στάσης επενδύσεων¹⁷**

Η τελευταία έκφανση της οικονομικής κρίσης σχετίζεται με την πραγματική οικονομία και συνδέεται με την επενδυτική στασιμότητα, που επικρατεί τα τελευταία χρόνια. Στην Ε.Ε η ακαθάριστη επένδυση σε πάγιο κεφάλαιο, που αυξανόταν με υψηλούς ρυθμούς της τάξεως του 9% τα δύο τελευταία έτη πριν την κρίση, επιβραδύνθηκε στο 2% το 2008, όταν η κρίση έγινε ορατή και κατέρρευσε μειούμενη κατά 11,6% το 2009 όταν η κρίση πέρασε στην πραγματική οικονομία. Το 2010 μειώθηκε κατά 3,2%, ανερχόμενη πλέον σε επίπεδα χαμηλότερα αυτών του 2006. Η μείωση αυτή συνέβη παρά την μεγάλη αύξηση στην Γερμανία (5,7%), η οποία αντιπροσωπεύει από μόνη της περίπου το 1/5 της συνολικής ακαθάριστης επένδυσης σε πάγιο κεφάλαιο στην Ε.Ε., μία άνοδο η οποία έχει σχέση κυρίως με την αύξηση των γερμανικών εξαγωγών προς μη ευρωπαϊκές χώρες παρά με τη ζήτηση στο εσωτερικό της Ευρώπης. Η πτώση της ακαθάριστης επένδυσης οφείλεται στα προβλήματα του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος αλλά και στη μείωση της ζήτησης στην ευρωπαϊκή και στην αμερικανική οικονομία. Η χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από το τραπεζικό σύστημα έχει μειωθεί δραστικά λόγω της αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών, καθώς και από το γεγονός ότι η όποια ρευστότητα παρέχεται, χρησιμοποιείται για την κάλυψη των ζημιών που προκάλεσε η κρίση του 2008. Η μείωση της ζήτησης οφείλεται όχι μόνο στην κρίση αλλά και στα σκληρά προγράμματα λιτότητας που εφαρμόστηκαν από το σύνολο σχεδόν των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, οι οποίες πίστευαν ότι αυτά θα έδιναν λύση στο πρόβλημα της κρίσης.

¹⁷ Παρατηρητήριο Κρίσης, Η Τριπλή Κρίση που απειλεί την ευρωζώνη: Κρίση Τραπεζικού Τομέα, Κρίση Δημοσίου Χρέους, Κρίση Στάσης Επενδύσεων, Ιστοσελίδα:
<http://www.ineobservatory.gr/userfiles/file/parathrhthrio-krisis-5.pdf> (σελ. 3,4)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Η πρώτη παθογένεια που θα αναπτύξουμε στην εργασία μας είναι το δημόσιο έλλειμμα και χρέος ανά δεκαετία και πως αυτό επηρεάζει αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα της χώρας μας.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ

Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα (έλλειμμα ή πλεόνασμα) προκύπτει από τη διαφορά μεταξύ δαπανών και εσόδων προσθέτοντας και τους τόκους εξυπηρέτησης του χρέους. Αν η διαφορά αυτή είναι αρνητική τότε προκύπτει πρωτογενές έλλειμμα, ενώ αν είναι θετική τότε προκύπτει πρωτογενές πλεόνασμα, χωρίς να υπολογιστεί το κόστος των τόκων του χρέους. Η μαθηματική σχέση που συνδέει το δημοσιονομικό αποτέλεσμα (έλλειμμα ή πλεόνασμα) με το πρωτογενές αποτέλεσμα (έλλειμμα ή πλεόνασμα) είναι η εξής: Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα = Πρωτογενές Αποτέλεσμα + Τόκοι

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ¹

Το δημόσιο χρέος προκύπτει από την ανάγκη χρηματοδότησης των ταμειακών ελλειμμάτων και αποτελείται από ομόλογα στην αγορά του εσωτερικού και στις αγορές του εξωτερικού, βραχυπρόθεσμους τίτλους (π.χ. έντοκα γραμμάτια) και δάνεια (π.χ. δάνεια τραπεζών, διακρατικά δάνεια). Διακρίνεται σε χρέος γενικής κυβέρνησης και χρέος κεντρικής κυβέρνησης. Η γενική κυβέρνηση εμπεριέχει την τοπική αυτοδιοίκηση (ΟΤΑ), την κεντρική κυβέρνηση, και την κοινωνική ασφάλιση, ενώ η κεντρική κυβέρνηση απαρτίζεται από τα υπουργεία, τις περιφέρειες και τα νομικά πρόσωπα. Ο υπολογισμός του χρέους γενικής κυβέρνησης προκύπτει από την παρακάτω

σχέση:

Χρέος Γενικής Κυβέρνησης = [Χρέος Κεντρικής Κυβέρνησης κατά ESA (A+B)] + [Χρέος ΟΤΑ, ΟΚΑ - ενδοκυβερνητικό χρέος], όπου Χρέος Κεντρικής Κυβέρνησης

¹ Δημόσιος τομέας, Ιστοσελίδα:

http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82

Υπουργείο Οικονομικών, 2012, Κρατικός προϋπολογισμός 2013, Ιστοσελίδα: <http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/23/78/55/23785536b0ff793c788edcb81129a634e74727d7/application/pdf/%CE%95%CE%B9%CF%83%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7+2013.pdf> (σελ. 129)

κατά ESA (A+B) = [Χρέος Κεντρικής Διοίκησης] + [Χρέος Ν.Π.Δ.Δ. – επενδύσεις σε τίτλους Ελληνικού Δημοσίου]. Στην ανάλυση που ακολουθεί εξετάζεται το χρέος της κεντρικής διοίκησης.

3.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ²

Παρακάτω αναλύονται τα μεγέθη των δαπανών, των εσόδων, των τόκων του χρέους όπως και των ελλειμμάτων ανά δεκαετία από το 1974 έως το 2010. Ως δαπάνες αναφέρονται οι πρωτογενείς δαπάνες μαζί με τις δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.

- **Η δεκαετία 1971-1980**

Κατά την περίοδο 1974-1980 το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από το 22,5% στο 27,7% του ΑΕΠ. Η αύξησή του δεν επηρέασε αρνητικά την πορεία της οικονομίας καθώς οι δαπάνες εξυπηρέτησης των τόκων του χρέους κυμαίνονταν από 1,5% έως 2,5% του ΑΕΠ.

- **Η δεκαετία 1981-1990**

- **Δαπάνες**

Η κατάσταση άλλαξε τη δεκαετία 1981-1990. Από το 1981 οι δαπάνες αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό χωρίς όμως αντίστοιχη αύξηση στα έσοδα του κράτους. Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους. Οι δαπάνες την περίοδο αυτή κατά μέσο όρο έφθασαν στο 28,9% του ΑΕΠ και αν συνυπολογιστούν και οι τόκοι άγγιξαν το 35,2% του ΑΕΠ. Η αύξηση παρουσιάστηκε σε δύο κύριες κατηγορίες δαπανών: α) τις δαπάνες του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και β) στις λειτουργικές και καταναλωτικές δαπάνες.

Οι δημόσιες επενδύσεις κάλυψαν το 4,5% του ΑΕΠ ποσοστό πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο της περιόδου 1974-1980. Η χρηματοδότησή τους καλύφθηκε

²Γιάννης Σιάτρας, 2011, Πού πήγαν τα λεφτά; Τι αποκαλύπτει η ανάλυση των Προϋπολογισμών της περιόδου 1960-2011;, Ιστοσελίδα: <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/33267.html>

στο μεγαλύτερο μέρος με εσωτερικό και εξωτερικό δανεισμό. Το 26,5% του δανεισμού αφορούσε βραχυπρόθεσμο εσωτερικό δανεισμό (έντοκα γραμμάτια) και το 63,5% εξωτερικό δανεισμό με αρκετά υψηλά επιτόκια. Από τα στοιχεία αυτά διαπιστώνεται ότι το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων είχε πολύ υψηλό κόστος.

Οι λειτουργικές και καταναλωτικές δαπάνες αυξήθηκαν από 2,2%-2,4%. Ιδιαίτερη αύξηση παρουσιάστηκε στις μισθολογικές δαπάνες του δημοσίου και στις δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας (υγεία και ασφάλιση). Οι δαπάνες αυτές αποτέλεσαν το 3,8% του ΑΕΠ και το 13,1% του προϋπολογισμού.

➤ **Έσοδα**

Το σύνολο των εσόδων την περίοδο αυτή έφθασε στο 23,3% του ΑΕΠ και παρουσίασε μικρή αύξηση σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία (21,8% του ΑΕΠ). Η αύξηση αυτή δεν κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική αν συνυπολογιστεί η αύξηση των δαπανών από 26,4% του ΑΕΠ τη δεκαετία 1971-1980 σε 35,2% του ΑΕΠ τη δεκαετία 1981-1990.

➤ **Δημοσιονομικά Αποτελέσματα Κεντρικής Κυβέρνησης**

Ο μέσος όρος ελλειμμάτων κεντρικής κυβέρνησης παρουσίασε μεγάλη αύξηση (11,9% του ΑΕΠ) σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία (4,6% του ΑΕΠ).

➤ **Τόκοι εξυπηρέτησης του χρέους**

Η δαπάνη των τόκων από το 2,5% του ΑΕΠ το 1980 έφθασε στο 9,7% του ΑΕΠ κατά το 1990, με μέσο όρο 6,3%. Η αύξηση αυτή οφείλεται στο ότι τα επιτόκια με τα οποία δανειζόταν το κράτος ήταν εξαιρετικά υψηλά και κυμαίνονταν σταθερά πάνω από 20%. Επίσης οι τόκοι αποτέλεσαν το 53,1% των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

➤ **Δημόσιο χρέος**

Το δημόσιο χρέος από 27,7% του ΑΕΠ στα τέλη του 1980 έφθασε στο 71,4% του ΑΕΠ στα τέλη του 1990.

➤ **Συμπεράσματα για τη δεκαετία 1981-1990**

Το πρόβλημα διαχείρισης του χρέους ξεκίνησε αυτή τη δεκαετία. Η μεγάλη αύξησή του οφείλεται στους παρακάτω λόγους: α) στη μεγάλη αύξηση των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού β) στην αύξηση των δημοσίων επενδύσεων και γ) στην αύξηση των τόκων του χρέους.

- **Η δεκαετία 1991-2000**

- **Δαπάνες**

Οι δαπάνες του προϋπολογισμού έφτασαν κατά μέσο όρο στο 24,6% του ΑΕΠ. Αν συνυπολογιστούν και οι δαπάνες των τόκων φτάνουν στο 34,5% του ΑΕΠ. Μειώθηκαν σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία και αυτό χωρίς να μειωθεί το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Η κατηγορία δαπανών που παρουσίασε ιδιαίτερη αύξηση ήταν οι δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας οι οποίες έφθασαν στο 4% του ΑΕΠ ή στο 16,3% των δαπανών του Προϋπολογισμού.

- **Έσοδα**

Τα κρατικά έσοδα αυξήθηκαν σημαντικά από 23,3% του ΑΕΠ τη δεκαετία του 1980 σε 27,1%.

- **Δημοσιονομικά Αποτελέσματα Κεντρικής Κυβέρνησης**

Ο μέσος όρος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων έφθασε στο 6,6% του ΑΕΠ. Όμως παρουσιάστηκε πρωτογενές πλεόνασμα το οποίο κατά μέσο όρο έφθασε στο 2,5% του ΑΕΠ.

- **Τόκοι εξυπηρέτησης του χρέους**

Οι τόκοι μειώθηκαν κυρίως από το 1994 και μετά με πολύ μεγαλύτερη πτώση στα τέλη της δεκαετίας με μέσο όρο 9,9% του ΑΕΠ. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι τόκοι έφθασαν στο 9,2% του ΑΕΠ το 1991 και το 2000 έφθασαν στο 7,3% του ΑΕΠ. Επίσης οι τόκοι αποτέλεσαν το 149,4% των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

- **Δημόσιο χρέος**

Παρουσιάστηκε μεγάλη αύξηση του χρέους από 71,4% του ΑΕΠ στα τέλη του 1990 στο 102,1% του ΑΕΠ το 2000, ενώ έφθασε και στο 122,1% του ΑΕΠ στο τέλος του 1996.

➤ **Συμπεράσματα για τη δεκαετία 1991-2000**

Η επιτυχία των κυβερνήσεων αυτής της περιόδου βασίστηκε: α) στη μείωση των δαπανών του προϋπολογισμού β) στην αύξηση των εσόδων γ) στη μείωση του δανεισμού για την εκτέλεση των δημοσίων επενδύσεων αφού ενεργοποιήθηκαν αναπτυξιακά πακέτα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δ) στη χρονική αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους μέσα από τις συμφωνίες που έγιναν μεταξύ Κράτους και τραπεζών για μείωση των επιτοκίων των ομολόγων που κατείχαν.

• **Η δεκαετία 2001-2010**

➤ **Δαπάνες**

Οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού κατά μέσο όρο έφθαναν στο 25,1% του ΑΕΠ. Αν συνυπολογιστούν και οι δαπάνες των τόκων άγγιζαν το 30,3% του ΑΕΠ. Το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων έφθασε στο 4,2% του ΑΕΠ, ενώ η χρηματοδότηση των δαπανών αυτών από την Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν η υψηλότερη από την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Την περίοδο αυτή παρατηρείται ο εκτροχιασμός των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας οι οποίες από 4% του ΑΕΠ τη δεκαετία του 1990 έφθασαν στο 7% τη δεκαετία του 2000, ενώ η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάστηκε στα χρόνια 2008 και 2009, όταν αυτές έφθασαν στο 7,3% και στο 9,4% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνο η Ελλάδα και η Πορτογαλία είχαν τη μεγαλύτερη αύξηση στην κατηγορία αυτή των δαπανών μεταξύ των ετών 1996 και 2009. Έτσι ενώ στη Γερμανία αυξήθηκαν οι δαπάνες αυτές κατά 0,2%, στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 7,1% του ΑΕΠ και στην Πορτογαλία κατά 9,2% του ΑΕΠ. Η άλλη κατηγορία δαπανών που παρουσίασε σημαντική αύξηση ήταν οι μισθολογικές δαπάνες του δημοσίου στον κρατικό και στον ιδιωτικό τομέα. Χαρακτηριστικό είναι ότι μεταξύ του 1996 και του 2009 η μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων αυξήθηκε κατά 3,4% του ΑΕΠ. Ενώ το 1996 οι δαπάνες αυτές αποτελούσαν το 9,6% του ΑΕΠ, κατά το 2009 έφθαναν το 13% του ΑΕΠ.

➤ **Έσοδα**

Ο μέσος όρος των εσόδων έφθασε στα 23,6% του ΑΕΠ και μειώθηκε σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία όπου τα έσοδα αποτελούσαν το 27,1% του ΑΕΠ.

➤ **Δημοσιονομικά αποτελέσματα κεντρικής κυβέρνησης**

Ο μέσος όρος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων έφθασε στο 6,7% του ΑΕΠ, ελάχιστα υψηλότερος συγκριτικά με την προηγούμενη δεκαετία.

➤ **Τόκοι εξυπηρέτησης του χρέους**

Ο μέσος όρος των τόκων έφθασε το 5,2% του ΑΕΠ. Οι τόκοι μειώνονταν από το 2001 (6,6%) έως το 2007 (4,3%) , ενώ από το 2007 μέχρι το 2010 άρχισαν να αυξάνονται. Επίσης οι τόκοι αποτέλεσαν το 77,2% των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, δηλαδή ακόμα και αν δεν υπήρχαν οι τόκοι το κράτος θα εξακολουθούσε να έχει σημαντικό έλλειμμα.

➤ **Δημόσιο χρέος**

Το δημόσιο χρέος έφθασε στο 142,8% του ΑΕΠ το οποίο είναι και το υψηλότερο της μεταπολεμικής καθώς και της μεταπολιτευτικής περιόδου.

➤ **Συμπεράσματα για τη δεκαετία 2001-2010**

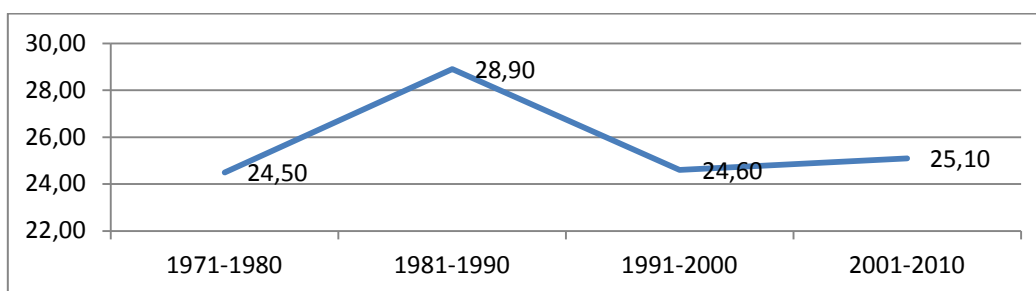
Η δεκαετία ξεκίνησε με θετικές προοπτικές όμως η οικονομία αντιμετώπιζε προβλήματα υψηλού χρέους. Αυτό σε συνδυασμό με την ευκολία δανεισμού οδήγησε στον εκτροχιασμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και στην οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε το 2008.

3.2 ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010
--	-----------	-----------	-----------	-----------

Δαπάνες	24,5%	28,9%	24,6%	25,1%
Δαπάνες με τόκους	26,4%	35,2%	34,5%	30,3%
Έσοδα	21,8%	23,3%	27,1%	23,6%
Έλλειμμα Κεντρικής Κυβέρνησης	4,6%	11,9%	6,6%	6,7%
Τόκοι χρέους	2,5% (1980)	9,7% (1990)	7,3% (2000)	5,8% (2010)
Μέσος όρος τόκων		6,3%	9,9%	5,2%
Τόκοι ως % των ελλειμμάτων		53,1%	149,4%	77,2%
Δημόσιο χρέος	27,7% (1980)	71,4% (1990)	102,1% (2000)	142,8% (2010)

Πίνακας 1³ : Συγκεντρωτικός πίνακας μεγεθών της ελληνικής οικονομίας ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά δεκαετία

Γράφημα 1: Εξέλιξη των δαπανών (πρωτογενείς δαπάνες + δαπάνες Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων) ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά δεκαετία

³ ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - Στοιχεία Προϋπολογισμών 1960-2011, Ιστοσελίδα:

<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dDhqb50aDBZeGwyZV9RWGtxR1VvNU&output=html>

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 - Διάρθρωση Μεγεθών 1961-2011, Ιστοσελίδα:

<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dGtlcHVXT2NTMThhZ1ZJaWNOctJqVWc&output=html>

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - Διάρθρωση Δαπανών Προϋπολογισμού, 1961-2011, Ιστοσελίδα:

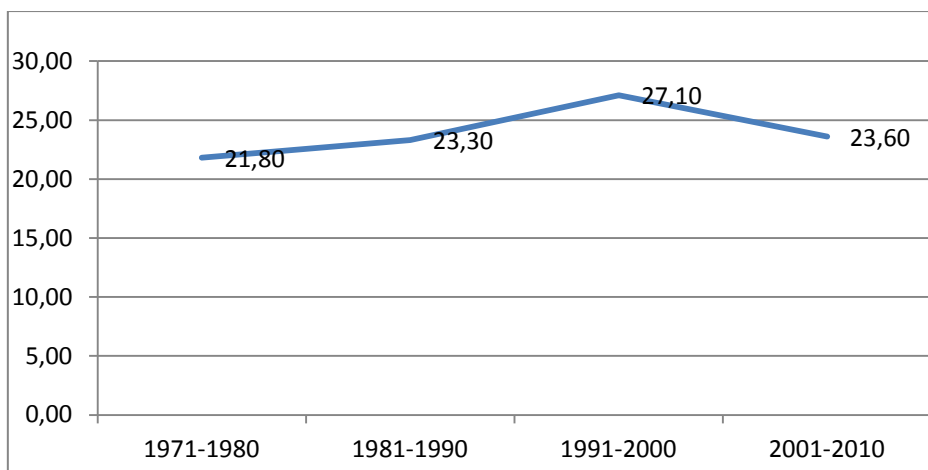
<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dFJoSW5LLVYtZJwMGRINmI5RVYtbGc&output=html>

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 - Ε.Ε. Δαπάνες Κοινωνικής Πρόνοιας, 1996-2010, Ιστοσελίδα:

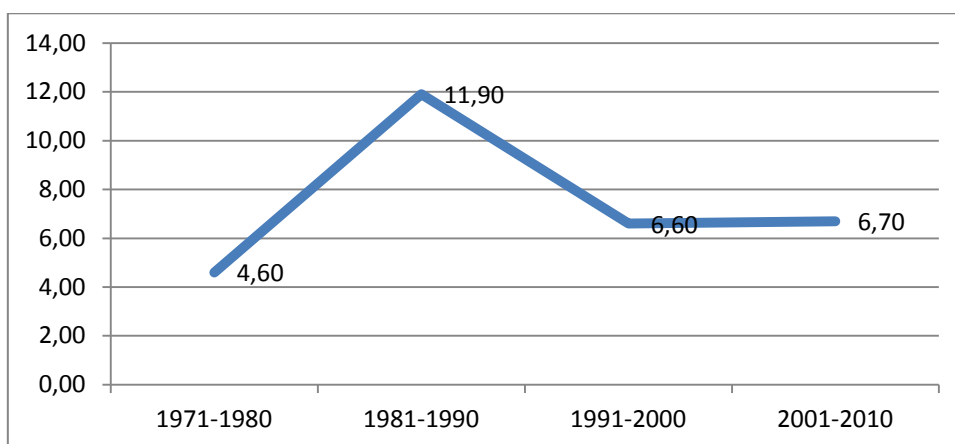
<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dEdKeFVJaWwyQ3hUT0NPWHIDU0pBaGc&output=html>

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 - Ε.Ε. Δαπάνες Κρατικών Υπαλλήλων, 1996-2010, Ιστοσελίδα:

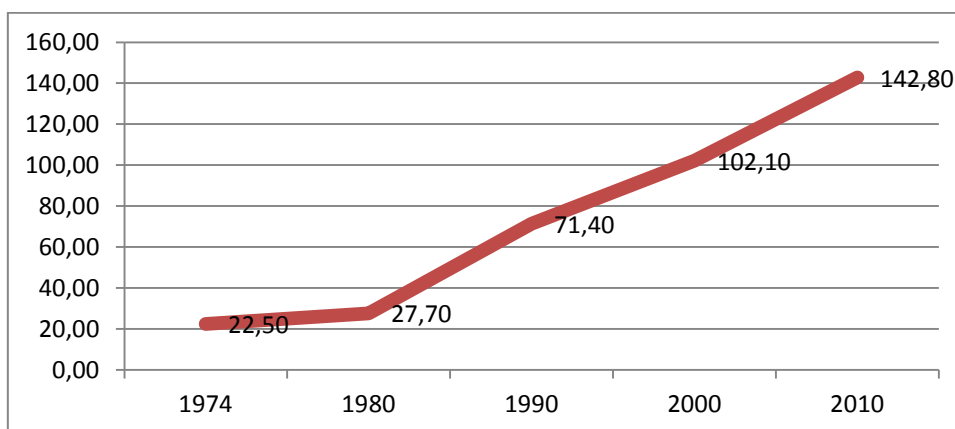
<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dDJDZVRxZUt4ZUJuYkRyWkJsSlpiQ1E&output=html>

Γράφημα 2: Εξέλιξη των συνολικών εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά δεκαετία

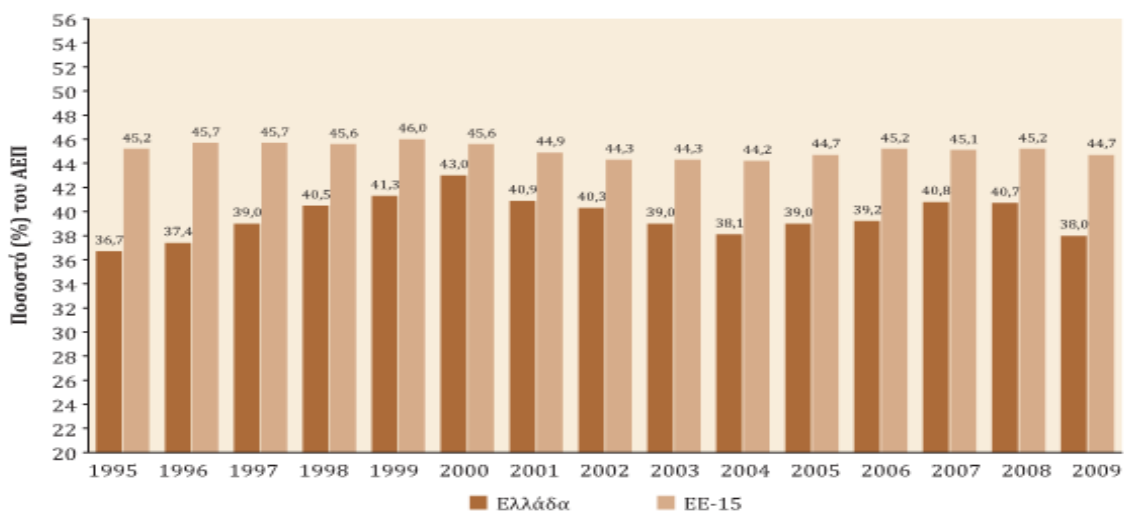
Γράφημα 3: Μέσος όρος ελλειμμάτων κεντρικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ ανά δεκαετία

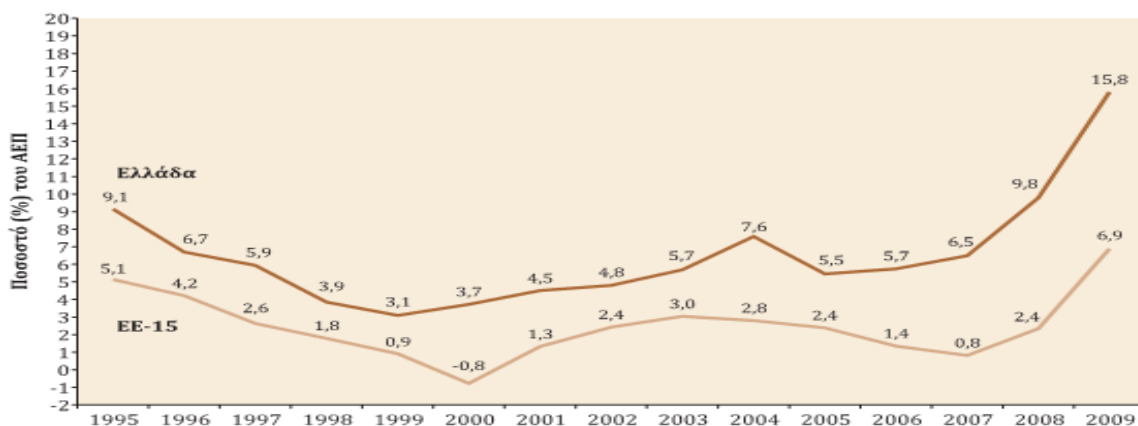
Γράφημα 4: Το δημόσιο χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ) σε ενδεικτικές ημερομηνίες (1974,1980,1990,2000,2010)

3.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ⁴

Η απόκλιση των δημοσιονομικών εσόδων της Ελλάδος από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Διάγραμμα 8⁵: Έσοδα γενικής κυβέρνησης (ως % του ΑΕΠ), Ελλάδα και ΕΕ-15, 1995-2009

Διάγραμμα 9⁶: Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης (ως % του ΑΕΠ), Ελλάδα και ΕΕ-15, 1995-2009

Στο **διάγραμμα 8** παρατηρείται μια σταθερή απόκλιση των εσόδων της ελληνικής οικονομίας από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η απόκλιση αυτή

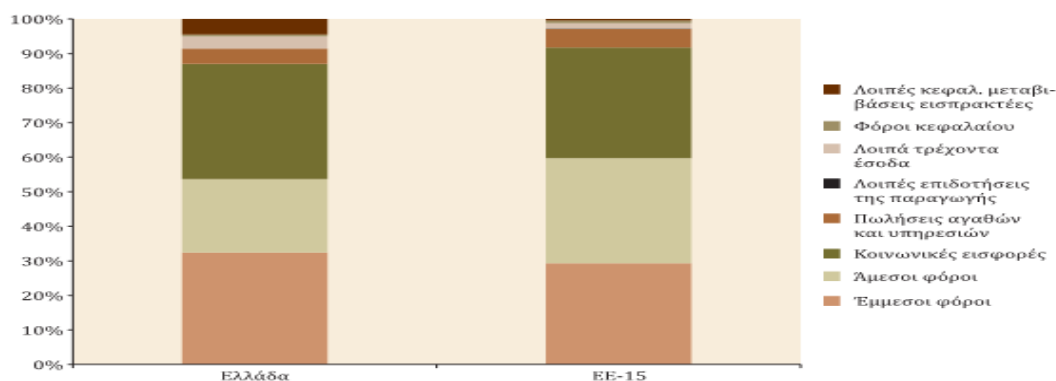
⁴ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα:

<http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf>

⁵ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 16)

⁶ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 69)

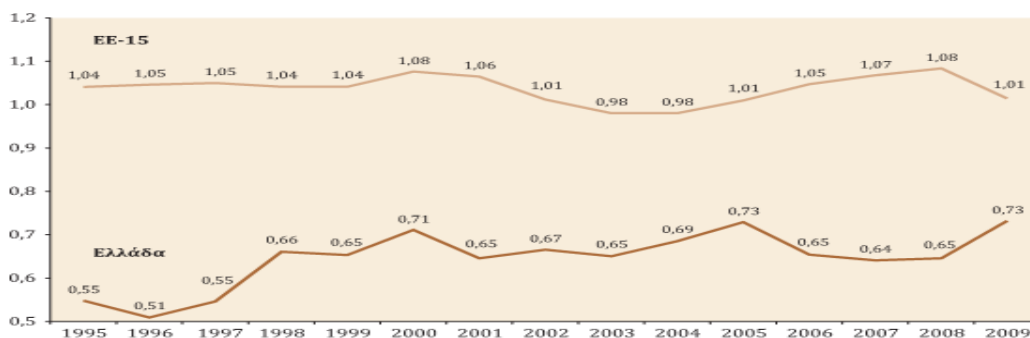
κυμαίνεται από 2,6%-8,5% και μπορεί να εξηγήσει σε μεγάλο βαθμό το χάσμα που χωρίζει τα δημοσιονομικά ελλείμματα της Ελλάδος από εκείνα της ΕΕ (**διάγραμμα 9**). Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 υπήρξε μια τάση σύγκλισης των εσόδων με το μέσο όρο της ΕΕ λόγω της προσπάθειας ένταξης της Ελλάδος στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Όμως μετά το 2000 η ψαλίδα άνοιξε και το 2009 η απόκλιση των εσόδων έφτασε στο επίπεδο που βρισκόταν στα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Διάγραμμα 10⁷: Εκατοστιαία διάρθρωση εσόδων γενικής κυβέρνησης, Ελλάδα και ΕΕ-15, 1995-2009 (μέσος όρος)

Όπως φαίνεται στο **διάγραμμα 10** η διαφορά στη διάρθρωση των εσόδων μεταξύ της Ελλάδος και της ΕΕ εντοπίζεται στους άμεσους φόρους. Πιο συγκεκριμένα στην ΕΕ οι άμεσοι φόροι αποτελούν το 29,7% του συνόλου των εσόδων, ενώ στην Ελλάδα το 20,6%. Η βελτίωση που πραγματοποιήθηκε στην είσπραξη των άμεσων φόρων το διάστημα 1996-2000 συνοδεύτηκε από την αύξηση των συνολικών εσόδων, ενώ η ανυπαρξία περαιτέρω βελτίωσης στην είσπραξή τους μετά το 2000 οδήγησε σε μια παρόμοια τάση τα συνολικά έσοδα. Ένα ακόμα ενδεικτικό μέτρο που δείχνει την απόκλιση εσόδων που εξετάζεται είναι ο λόγος των άμεσων προς τους έμμεσους φόρους.

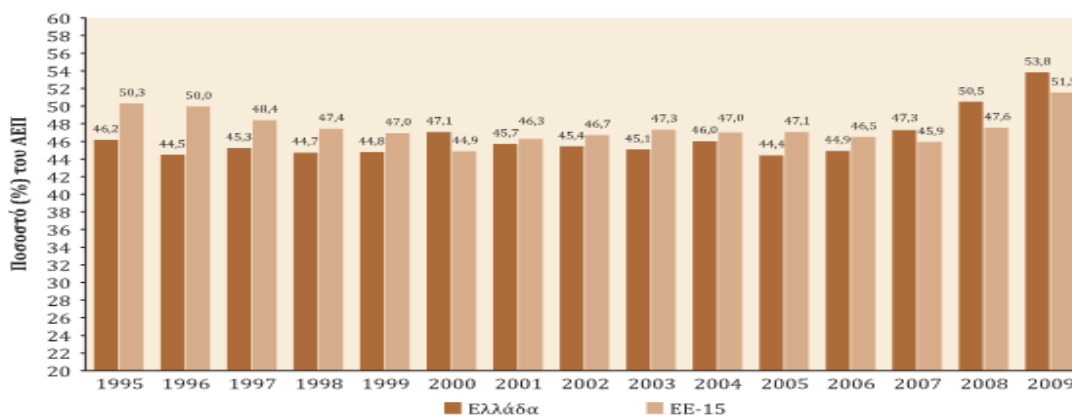
⁷ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 17)

Διάγραμμα 11⁸: Λόγος άμεσων –έμμεσων φόρων, Ελλάδα και ΕΕ-15, 1995-2009

Όπως φαίνεται και **στο διάγραμμα11** ο λόγος αυτός στην ΕΕ είναι κοντά στη μονάδα, ενώ στην Ελλάδα οι άμεσοι φόροι αποτελούν το 51%-73% των έμμεσων φόρων. Η αδυναμία βελτίωσης του συγκεκριμένου λόγου οφείλεται στα δομικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τους φοροεισπρακτικούς μηχανισμούς καθώς και τη δομή του φορολογικού συστήματος που δεν μπορεί να συμβάλει στην πάταξη της φοροδιαφυγής.

Σύγκριση μεταξύ των δαπανών της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

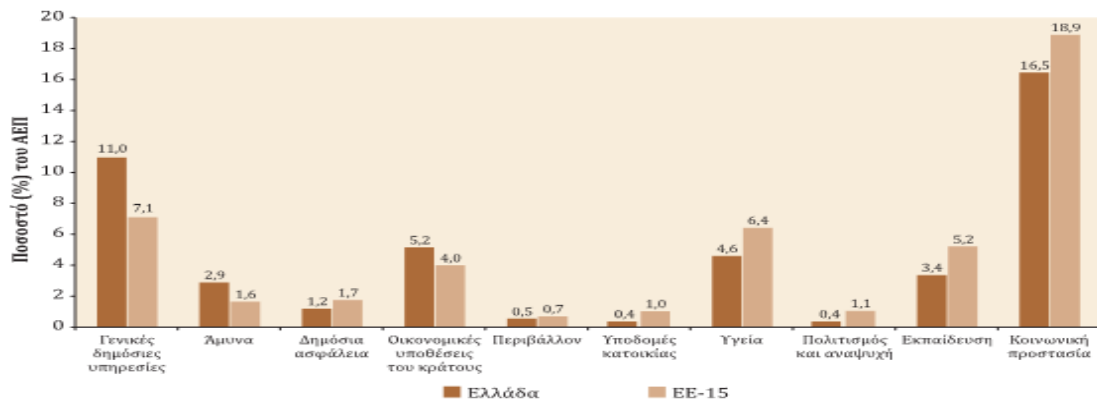

Διάγραμμα 12⁹: Δαπάνες γενικής κυβέρνησης (ως % του ΑΕΠ), Ελλάδα και ΕΕ-15, 1995-2009

Το **διάγραμμα 12** δείχνει ότι οι δημοσιονομικές δαπάνες της Ελλάδος ήταν χαμηλότερες του μέσου όρου της ΕΕ μέχρι το 2006 (με μοναδική εξαίρεση το 2000). Η τάση αυτή αντιστράφηκε την περίοδο 2007-2009 αφού καταγράφηκε άνοδος σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, η οποία οφείλεται κυρίως στην αύξηση των δαπανών για τόκους, κοινωνική προστασία και για αμοιβές προσωπικού.

⁸ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 18)

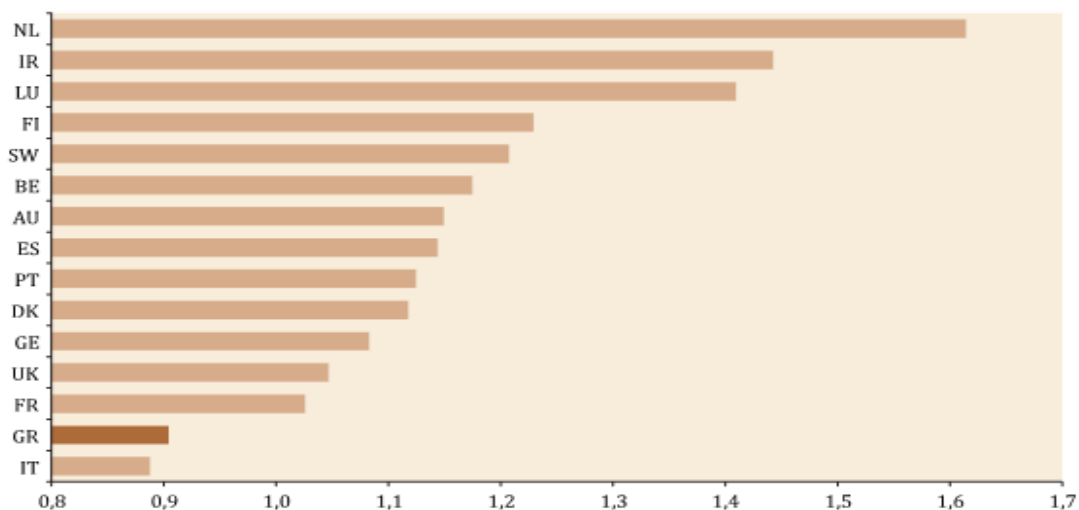
⁹ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 21)

Διάγραμμα 13¹⁰: Δαπάνες γενικής κυβέρνησης (ως % του ΑΕΠ) ανά λειτουργία, Ελλάδα και ΕΕ-15, 1995- 2009 (μέσος όρος)

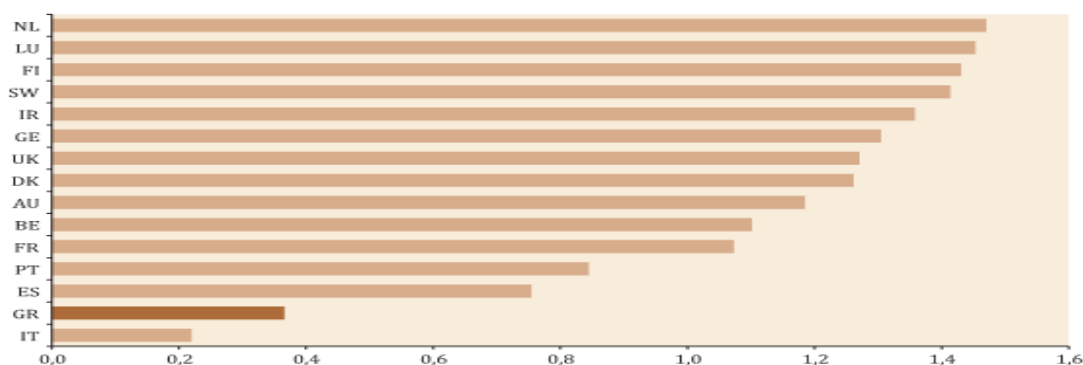
Στο **διάγραμμα 13** φαίνονται οι διαφορές στην κατανομή των δαπανών μεταξύ της Ελλάδος και της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα κατά το διάστημα 1995-2009 η γενική κυβέρνηση στην Ελλάδα δαπανούσε μικρότερα ποσά σε σχέση με την ΕΕ για την υγεία, την παιδεία, τον πολιτισμό και την κοινωνική προστασία. Ακόμα και το 2009 που παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση δαπανών η Ελλάδα εξακολουθούσε να υστερεί στα ποσά που δαπανούσε για τις εν λόγω λειτουργίες. Οι κατηγορίες δαπανών που παρουσιάστηκαν αυξημένες το διάστημα 1995-2009 ήταν οι αμυντικές δαπάνες καθώς και οι δαπάνες για γενικές δημόσιες υπηρεσίες. Οι αμυντικές δαπάνες ήταν διπλάσιες από το μέσο όρο της ΕΕ και οι δαπάνες για γενικές δημόσιες υπηρεσίες έφθαναν το 11% του ΑΕΠ όταν στην ΕΕ αποτελούσαν το 7,1% του ΑΕΠ. Η μεγάλη διαφορά στην κατηγορία των δαπανών για γενικές δημόσιες υπηρεσίες οφείλεται στις ιδιαίτερα υψηλές δαπάνες των τόκων. Κατά το διάστημα 1995-2009 η Ελλάδα ξόδεψε για τόκους το 6,7% του ΑΕΠ ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ ήταν 3,6%. Η απόκλιση αυτή σχετίζεται με το υψηλό χρέος της χώρας καθώς και με το υψηλότερο κόστος δανεισμού σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Τα **διαγράμματα 14 και 15** παρουσιάζουν κάποιους δείκτες αποτελεσματικότητας, οι οποίοι βασίζονται στη σχέση μεταξύ αποτελέσματος και δαπανών γενικής κυβέρνησης (ως ποσοστό του ΑΕΠ).

¹⁰ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 24)

Διάγραμμα 14¹¹: Δείκτης σχετικής αποτελεσματικότητας των δαπανών της γενικής κυβέρνησης για κοινωνική προστασία ως προς τη φτώχεια, ΕΕ-15, 1995-2009 (μέσος όρος)

Το **διάγραμμα 14** δίνει για τις χώρες της ΕΕ την τιμή του δείκτη αποτελεσματικότητας των δαπανών γενικής κυβέρνησης για κοινωνική προστασία ως προς τη φτώχεια το διάστημα 1995-2009. Η Ελλάδα κατέχει την προτελευταία θέση που σημαίνει ότι οι υπόλοιπες χώρες μπορούν να επιτυγχάνουν χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας δαπανώντας τα ίδια ποσά για κοινωνική προστασία (ως ποσοστό του ΑΕΠ). Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τις δομικές αδυναμίες του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα που παρά την αύξηση των δαπανών για κοινωνική προστασία, το ποσοστό φτώχειας έμεινε αμετάβλητο.

Διάγραμμα 15¹²: Δείκτης σχετικής αποτελεσματικότητας του συνόλου των δαπανών της γενικής κυβέρνησης για την οικονομική λειτουργία του κράτους, την εκπαίδευση, το περιβάλλον και την κοινωνική προστασία (μέσος όρος 1995-2009) ως προς το δείκτη επιθεώρησης της Λισαβόνας (το έτος 2010), ΕΕ-15

¹¹ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 25)

¹²ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 26)

Στο **διάγραμμα 15** αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των δαπανών στην ΕΕ με τη χρήση του δείκτη σχετικής αποτελεσματικότητας. Ο δείκτης αυτός κατασκευάζεται χρησιμοποιώντας το δείκτη επιθεώρησης της Λισαβόνας για το 2010 καθώς και το άθροισμα των δαπανών για την οικονομική λειτουργία του κράτους, την εκπαίδευση, το περιβάλλον και την κοινωνική προστασία για την περίοδο 1995-2009. Ο δείκτης επιθεώρησης της Λισαβόνας (Lisbon review index) κατασκευάζεται με βάση ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά κάθε οικονομίας. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται στο διάστημα 1 έως 7. Όσο υψηλότερη είναι η τιμή του δείκτη τόσο καλύτερη θεωρείται η επίδοση της οικονομίας. Η Ελλάδα βρίσκεται στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών της ΕΕ όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των συγκεκριμένων δαπανών. Αυτό σημαίνει ότι όλες σχεδόν οι χώρες της ΕΕ μπορούν να επιτυγχάνουν καλύτερα αποτελέσματα, δαπανώντας τα ίδια συνολικά ποσά. Από τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνεται ότι ο δημόσιος τομέας αδυνατεί να χρησιμοποιήσει τους διαθέσιμους πόρους με τρόπο που να προάγεται η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

3.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ

3.4.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ

Εδώ πρέπει να γίνει διαχωρισμός στα μέτρα που αφορούν τη μείωση των δαπανών και τα μέτρα αύξησης των εσόδων. Οπότε έχουμε:

- **Μέτρα μείωσης δαπανών**

1) Αναδιάρθρωση και συγχώνευση φορέων του δημοσίου¹³

Με τις καταργήσεις και τις συγχωνεύσεις φορέων του δημοσίου περιορίζεται ο αριθμός των υπηρεσιών που δεν εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον. Με αυτό τον τρόπο λειτουργούν αποδοτικότερα οι δημόσιες υπηρεσίες προς όφελος των πολιτών καθώς και δεν δαπανώνται ποσά του Κρατικού Προϋπολογισμού για τα έξοδα λειτουργίας τους.

¹³ Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, 2013, Παρακολούθηση πορείας υλοποίησης καταργήσεων ή συγχωνεύσεων υπηρεσιών, φορέων του ΔΤ, Ιστοσελίδα: <http://www.ydmed.gov.gr/?p=6431>

2) Μείωση κονδυλίων, επιχορηγήσεων και αποδόσεων του κρατικού προϋπολογισμού σε φορείς και νομικά πρόσωπα

- **Μέτρα αύξησης εσόδων**

1) Αύξηση εσόδων από τρέχουσες και καθυστερούμενες εισφορές¹⁴

Οι οφειλές των επιχειρηματιών στο Ίδρυμα Κοινωνικής Απασχόλησης (Ι.Κ.Α.) καθώς και των αυτοαπασχολούμενων στον Οργανισμό Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών (Ο.Α.Ε.Ε.) ξεπερνούν τα 11 δις. €. Τα ασφαλιστικά ταμεία μπορούν να ζητήσουν από την κυβέρνηση να επανεξετάσει τη ρύθμιση των ασφαλιστικών οφειλών έτσι ώστε οι οφειλέτες να μπορούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και παράλληλα το κράτος να αυξήσει τα έσοδά του από την είσπραξή τους.

2) Περιορισμός της ανασφάλιστης εργασίας¹⁵

Η ανασφάλιστη εργασία στη χώρα μας βρίσκεται σε ποσοστό πάνω από 30% και η εισφοροδιαφυγή μειώνει τα έσοδα του κράτους κατά 6 δις. € ετησίως. Θα πρέπει οι έλεγχοι από το Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας (ΣΕΠΕ) να γίνουν εντονότεροι και να επιβάλλονται τα ανάλογα πρόστιμα στους εργοδότες που απασχολούν χωρίς ασφάλιση εργαζομένους στις επιχειρήσεις τους.

3) Πάταξη της φοροδιαφυγής

Στο κεφάλαιο 5 της εργασίας υπάρχουν αναλυτικά μέτρα για την πάταξη της φοροδιαφυγής στους τομείς που παρατηρείται το φαινόμενο αυτό.

- **Συμπληρωματικά μέτρα**

1) Ταχύτερη απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων του ΕΣΠΑ¹⁶

¹⁴ Ημερησία, 2014, Επανεξέταση της ρύθμισης για την εξόφληση των οφειλών στα Ταμεία ζητά η ΠΟΣΕ ΙΚΑ, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=33039&subid=2&pubid=113228422>

Δημήτρης Μάλτης, 2014, Διεύρυνση δόσεων ζητούν οι οφειλέτες σε ΙΚΑ και ΟΑΕΕ, Ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=417729>

¹⁵ Γιώργος Γάτος, 2014, Η απειλή προστίμων περιορίζει τη «μαύρη» εργασία, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=33039&subid=2&pubid=113205998>

¹⁶ Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, 2014, Ενίσχυση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης, Τουρισμού, Εμπορίου – Υπηρεσιών, Ιστοσελίδα: <http://www.antonistokotita.gr/pep/index.asp>

Με την ταχύτερη απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων του ΕΣΠΑ θα ενισχυθούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις προκειμένου να υλοποιηθούν πιο γρήγορα επενδυτικά έργα στους τομείς μεταποίησης, τουρισμού, εμπορίου και υπηρεσιών. Το δημόσιο βάζει τα μισά χρήματα μέσω του ΕΣΠΑ και οι επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από τα χρηματοδοτικά εργαλεία όπως το Jeremie, προγράμματα του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN A.E) για παροχή εγγυήσεων ώστε να λάβουν δάνεια από τις τράπεζες προς διευκόλυνση των επενδύσεών τους. Οι νέες επιχειρήσεις που δημιουργούνται προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας και αυξάνουν τα φορολογικά έσοδα του κράτους.

2) Άμεση επιστροφή οφειλών του κράτους προς ιδιώτες¹⁷

Το κράτος χρωστά σε ιδιώτες περίπου 4,4 δις. €. Με την άμεση επιστροφή των χρημάτων αυτών εξασφαλίζεται η ρευστότητα που χρειάζονται οι επιχειρήσεις για να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους.

3) Αύξηση εξαγωγών¹⁸

Ενώ η Ελλάδα πέτυχε το 2013 πρωτογενές πλεόνασμα το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών που περιλαμβάνει τις εισαγωγές και τις εξαγωγές προϊόντων παρέμεινε ελλειμματικό αφού η βελτίωση προήλθε από τη μείωση των εισαγωγών και όχι από την αύξηση των εξαγωγών. Αυτό όμως πρακτικά σημαίνει ότι η ανάπτυξη δεν μπορεί να είναι βιώσιμη. Η Ελλάδα θα πρέπει να ακολουθήσει το παράδειγμα της Πορτογαλίας, η οποία έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα των εξαγωγών και πέτυχε την αύξησή τους, στοχεύοντας και σε νέες αγορές πέραν της Ευρώπης.

3.4.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΩΘΕΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Σημαντικές προτάσεις για τη μείωση του δημόσιου χρέους είναι οι εξής:

1) Επιτάχυνση αποκρατικοποιήσεων¹⁹

Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, 2013, Δηλώσεις σχετικά με τα αποτελέσματα της Δράσης «Ενίσχυση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης, Τουρισμού, Εμπορίου-Υπηρεσιών» και ενημερωτικό υλικό, Ιστοσελίδα: <http://www.espa.gr/el/pages/newsfs.aspx?item=562>

¹⁷ Δήμητρα Καδδά, 2014, Ληξιπρόθεσμες οφειλές: Αυξήθηκαν στα 4,4 δις. ευρώ τον Ιανουάριο, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/News.asp?id=1973077>

¹⁸ Αλεξάνδρα Γκίτση, 2014, Σήμα κινδύνου από το φρένο στις εξαγωγές, Ιστοσελίδα: <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1192131/shma-kindynoy-apo-to-freno-stis-exagoges.html>

¹⁹ Το Βήμα, 2012, Η νέα έκθεση της τρόικας για την Ελλάδα και το χρέος, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=486269>

Υπουργείο Οικονομικών, 2012, Κρατικός Προϋπολογισμός 2013, Ιστοσελίδα: <http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/23/78/55/23785536b0ff793c788edcb81129a634e74727d7/application/pdf/%CE%95%CE>

Οι αποκρατικοποιήσεις οδηγούν σε αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων και ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Τα οφέλη είναι τα εξής: 1) μείωση του δημοσίου χρέους 2) μείωση της κρατικής χρηματοδότησης στις επιχειρήσεις που ιδιωτικοποιούνται 3) νέες θέσεις εργασίας και νέα φορολογικά έσοδα. Με την επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων θα αυξηθούν τα χρήματα που καταβάλλονται στον ειδικό λογαριασμό που έχει δημιουργηθεί για την εξυπηρέτηση του ελληνικού χρέους όπου μεταφέρονται όλα τα έσοδα των ιδιωτικοποιήσεων, τα πρωτογενή πλεονάσματα και το 30% των επιπλέον πλεονασμάτων.

2) Αξιοποίηση ακίνητης περιουσίας του δημοσίου²⁰

Το ελληνικό δημόσιο έχει στην κατοχή του πολλά ακίνητα που δεν αξιοποιούνται. Τα ακίνητα αυτά θα πρέπει να περάσουν στον έλεγχο του Ταμείου Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) προκειμένου να πωληθούν ή να αξιοποιηθούν μέσω μακροχρόνιων μισθώσεων σε ιδιώτες. Με την αξιοποίησή τους θα επιτευχθούν οι εισπρακτικοί στόχοι που έχουν τεθεί στον τομέα των εσόδων ενώ παράλληλα θα υπάρξει μεγαλύτερη προβολή τους σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία θα οδηγήσει στην προσέλκυση περισσότερων αγοραστών.

3) Οριοθέτηση Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ)²¹

Η Ελλάδα έχει σε διάφορες περιοχές όπως Ήπειρο, Ιόνιο Πέλαγος, Αιγαίο Πέλαγος, Νότια Κρήτη σημαντικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου. Από την επεξεργασία των δεδομένων μόνο για τις περιοχές της Δυτικής Ελλάδος, του Ιονίου και της Ηπείρου προκύπτει ότι από την αξιοποίηση των υδρογονανθράκων στις περιοχές αυτές μπορεί το κράτος να εξοικονομήσει μακροπρόθεσμα έσοδα έως 150 δις. €. Η Ελλάδα θα πρέπει άμεσα να κλείσει συμφωνίες με τις γείτονες χώρες για την οριοθέτηση ΑΟΖ και άλλων θαλάσσιων ζωνών ώστε να εκμεταλλευτεί τον ορυκτό πλούτο που διαθέτει.

[E%B9%CF%83%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7+2013.pdf](#)

²⁰ Βασίλης Κανέλλης, 2014, Στο ΤΑΙΠΕΔ 168 ακίνητα-«φιλέτα» προς αξιοποίηση, Ιστοσελίδα:

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113236518>

Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου, Ιστοσελίδα: <http://www.etasa.gr/page.aspx> (<http://www.etasa.gr/page.aspx?itemID=SPG121>)

²¹Το Βήμα, 2014, Σαμαράς: Έσοδα έως €150 δις. από κοιτάσματα υδρογονανθράκων, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=571483>

Πελώνη Αριστοτελεία, 2013, Συμφωνία Ελλάδας - Ιταλίας για οριοθέτηση ΑΟΖ, Ιστοσελίδα:

<http://www.tanea.gr/news/politics/article/5041665/symfwnia-gia-oriothethsh-aoz/>

4) Διεκδίκηση γερμανικών αποζημιώσεων και κατοχικού δανείου²²

Οι γερμανικές αποζημιώσεις αφορούν τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν εις βάρος των Ελλήνων από τους Γερμανούς στρατιώτες κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Το κατοχικό δάνειο είναι τα χρήματα που έλαβε ο γερμανικός στρατός με τη μορφή δανείου από την Τράπεζα της Ελλάδος. Η αποπληρωμή του έχει σταματήσει πολλά χρόνια με αποτέλεσμα το ποσό του δανείου μαζί με τους τόκους να φθάνει στα ύψη. Η Ελλάδα θα πρέπει να διεκδικήσει συμψηφισμό του χρέους της προς τη Γερμανία με το κατοχικό δάνειο καθώς και τις γερμανικές πολεμικές αποζημιώσεις.

5) Επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος σε συνδυασμό με την απόφαση του Eurogroup της 26^{ης} Νοεμβρίου 2012 για μείωση του ελληνικού χρέους²³

Με την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος ενεργοποιείται η απόφαση του Eurogroup της 26^{ης} Νοεμβρίου 2012 για μείωση του χρέους μέσα από τη μείωση των επιτοκίων και την επιμήκυνση των δανείων που έχει λάβει η Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα η απόφαση αναφέρει ότι εφόσον υπάρξει βελτίωση στον τομέα των μεταρρυθμίσεων εξετάζονται οι εξής πρωτοβουλίες:

A) Μείωση κατά 100 μονάδες βάσης του επιτοκίου που χρεώνεται η Ελλάδα για τα δάνεια που έλαβε στο πλαίσιο των διμερών δανείων του πρώτου προγράμματος. Τα κράτη-μέλη που βρίσκονται σε πλήρες πρόγραμμα διάσωσης δεν χρειάζεται να συμμετέχουν στη μείωση των επιτοκίων για την περίοδο όπου θα λαμβάνουν τα ίδια κρατική βοήθεια.

B) Επέκταση των λήξεων για τα διμερή δάνεια αλλά και για τα δάνεια του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) κατά 15 χρόνια και αναβολή των πληρωμών για τόκους στο EFSF για 10 χρόνια (αυτά τα μέτρα δεν επηρεάζουν την πιστοληπτική ικανότητα του EFSF, αφού καλύπτεται πλήρως από τις εγγυήσεις των κρατών-μελών).

²²Ημερησία, 2014, Προσφυγή στη Χάγη για τις γερμανικές αποζημιώσεις πρότεινε ο Παπούλιας, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=27340&subid=2&pubid=129663664>

Σοφία Παπαϊωάννου, 2013, Το κατοχικό δάνειο σε σημερινές τιμές, Ιστοσελίδα:

<http://www.kathimerini.gr/486454/article/epikairothta/politikh/to-katoxiko-daneio-se-shmerines-times>

²³Παπαστάθης Αργύρης, 2012, Η ακτινογραφία της συμφωνίας του Eurogroup, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=485709>

Υπουργείο Οικονομικών, 2013, ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 2014, Ιστοσελίδα:

http://www.eetaa.gr/anakoinoseis/09102013_prosxedio_proypologismou_2014.pdf

Γ) Δέσμευση από τα κράτη-μέλη ότι θα περάσουν στον ειδικό λογαριασμό που έχει δημιουργηθεί για την εξυπηρέτηση του ελληνικού χρέους το ποσό που αντιστοιχεί στα κέρδη των εθνικών τους τραπεζών από το πρόγραμμα αγοράς ομολόγων SMP (Securities Market Programme) της ΕΚΤ από το οικονομικό έτος 2013. Όσα κράτη βρίσκονται υπό πρόγραμμα διάσωσης δεν χρειάζεται να συμμετέχουν στη συγκεκριμένη δράση για την περίοδο όπου θα βρίσκονται στο πρόγραμμα.

Δ) Μείωση του κόστους των εγγυήσεων που καταβάλλει η Ελλάδα για τα δάνεια του ΕFSF κατά 10 μονάδες βάσης.

Οι παραπάνω ενέργειες οδηγούν σε μείωση του χρέους κατά 40 δις ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

Άλλο ένα τεράστιο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ελληνική κοινωνία είναι το ζήτημα της ανεργίας. Μια οικονομία διακρίνεται σε δύο κατηγορίες πληθυσμού: α) οικονομικά ενεργός πληθυσμός και β) οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός.¹

Οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό μιας οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα που είναι ικανά και ταυτόχρονα πρόθυμα να εργαστούν. Από την άλλη πλευρά εκείνοι που δεν μπορούν να εργαστούν, όπως για παράδειγμα μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες κ.α., δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Επίσης τα άτομα τα οποία μπορούν να εργαστούν, αλλά δεν είναι πρόθυμοι για διάφορους λόγους, δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό.

Απασχολούμενοι είναι τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω τα οποία την εβδομάδα αναφοράς είτε εργάστηκαν έστω και μία ώρα με σκοπό την αμοιβή ή το κέρδος, είτε εργάστηκαν στην οικογενειακή επιχείρηση, είτε δεν εργάστηκαν αλλά είχαν μια εργασία ως μισθωτοί ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά. Είναι δηλαδή το μέρος του εργατικού δυναμικού που έχει εργασία.

Άνεργοι θεωρούνται τα άτομα 15-74 ετών τα οποία ενώ είναι πρόθυμοι και ικανοί να εργαστούν, δεν μπορούν να βρουν εργασία.

Άρα, οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός είναι τα άτομα που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν απασχολούμενοι ή άνεργοι για διάφορους λόγους, όπως αναφέραμε παραπάνω και ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός ή αλλιώς εργατικό δυναμικό, αποτελεί τους απασχολούμενους και τους ανέργους.²

Η μέτρηση της ανεργίας εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και για αυτό το λόγο η ανεργία μετριέται ως ποσοστό επί τοις εκατό (%) του εργατικού δυναμικού. Το ποσοστό της ανεργίας μετριέται με τη βοήθεια του παρακάτω τύπου:

¹ Ανδρεάδη Ε. (2008), “Η Ανεργία”, Ιστοσελίδα:

http://www.imlarisis.gr/index.php?dispatch=categories.view&category_id=48

² ΕΛΛΣΤΑΤ (2013), “Ερευνα Εργατικού Δυναμικού: Α’ Τρίμηνο 2013”, Ιστοσελίδα:

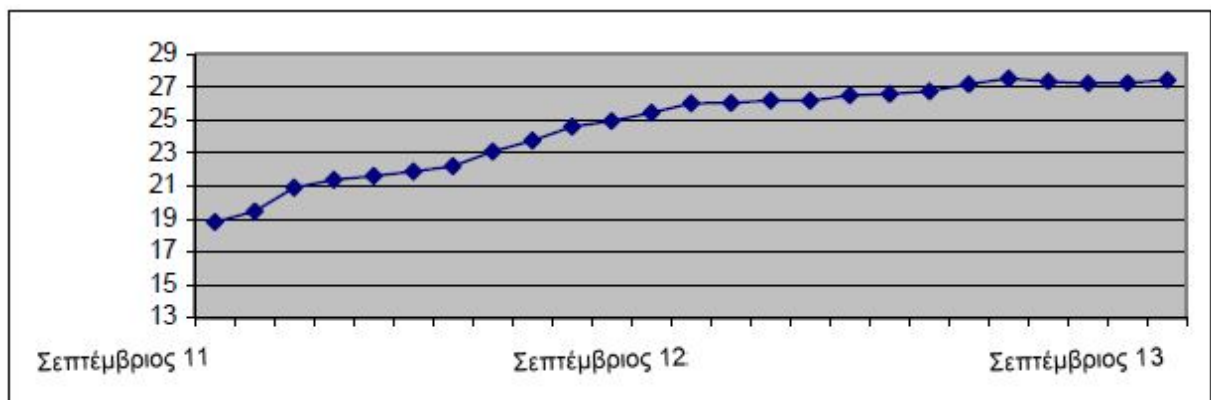
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_01_2013_01_F_GR.pdf

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{αριθμός ανέργων}}{\text{εργατικό δυναμικό}} \times 100$$

3

4.1 ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχει δημοσιεύσει η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) το Σεπτέμβριο του 2013 το ποσοστό ανεργίας της χώρας έφτασε το 27,4%, έναντι 18,8% που είχαμε το 2011 και 26,0% το 2012. Σημαντικό να αναφερθεί είναι ότι τα στοιχεία που θα αναφέρονται αποτελούν άτομα ηλικίας 15-74 ετών.⁴

Διάγραμμα 16: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας κατά μήνα μεταξύ Σεπτέμβριος 2011- Σεπτέμβριος 2013

Στους επόμενους δύο πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται το ποσοστό της ανεργίας πιο αναλυτικά, κατά φύλο και ομάδες ηλικιών για το μήνα Σεπτέμβριο 2008 έως και 2013.

³ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ψηφιακό Σχολείο, "Οικονομικές Διακυμάνσεις- Πληθωρισμός-Ανεργία" Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ιστοσελίδα: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/>

⁴ Όλα τα διαγράμματα/πίνακες του κεφαλαίου έχουν παρθεί από την εξής πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, (2013), "Έρευνα εργατικού δυναμικού: Σεπτέμβριος 2013", Ιστοσελίδα: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO02_DT_MM_09_2013_01_F_GR.pdf (3.4.1)

	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Απασχολούμενοι	4.569.736	4.519.271	4.357.751	4.020.858	3.693.557	3.639.429
Άνεργοι	370.203	487.859	663.443	931.377	1.299.302	1.376.463
Οικονομικά μη ενεργοί	3.394.878	3.302.495	3.300.214	3.376.266	3.353.035	3.327.859
Ποσοστό ανεργίας	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 2: Απασχολούμενοι, άνεργοι, οικονομικά μη ενεργοί και ποσοστό ανεργίας

Φύλο	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Άρρενες	5,0	7,1	10,5	16,3	22,9	24,5
Θήλειες	11,1	13,4	17,0	22,2	30,2	31,4
Σύνολο	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 3: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο

Όπως βλέπουμε λοιπόν στα στοιχεία των παραπάνω πινάκων, το σύνολο των απασχολούμενων κατά το Σεπτέμβριο του 2013 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.639.429 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.376.463 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.327.859 άτομα. Οι απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 54.128 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012, δηλαδή ανήλθε μείωση του ποσοστού του 1,5%, ενώ αυξήθηκαν κατά 5.397 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013, δηλαδή αύξηση του ποσοστού κατά 0,1%. Όσον αφορά τους άνεργους, είχαμε αύξηση κατά 77.161 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012, αύξηση ύψους του 5,9% και κατά 14.023 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013. Οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή τα άτομα που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία, μειώθηκαν κατά 25.175 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2012, μείωση ύψους του 0,8% και κατά 5.296 άτομα σε σχέση με τον Αύγουστο του 2013, μείωση δηλαδή κατά 0,2%. Επίσης, από το 2008 έως το 2013 παρατηρείται ότι η ανεργία στις γυναίκες είναι πάντα μεγαλύτερη και συγκεκριμένα το 2013, αυτή φτάνει το ποσό του 31,4% έναντι του 24,5% για τους άνδρες.

Ομάδες ηλικιών	Σεπτέμβριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15-24 ετών	22,2	25,5	34,2	47,6	56,7	51,9
25-34 »	10,3	13,1	18,3	25,7	34,5	36,8
35-44 »	6,0	8,2	11,1	15,5	22,3	24,4
45-54 »	4,3	6,7	9,2	13,2	19,9	20,3
55-64 »	3,0	4,7	6,1	8,2	13,8	15,1
65-74 »	1,0	0,9	1,8	3,0	5,5	9,0
Σύνολο	7,5	9,7	13,2	18,8	26,0	27,4

Πίνακας 4: Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών

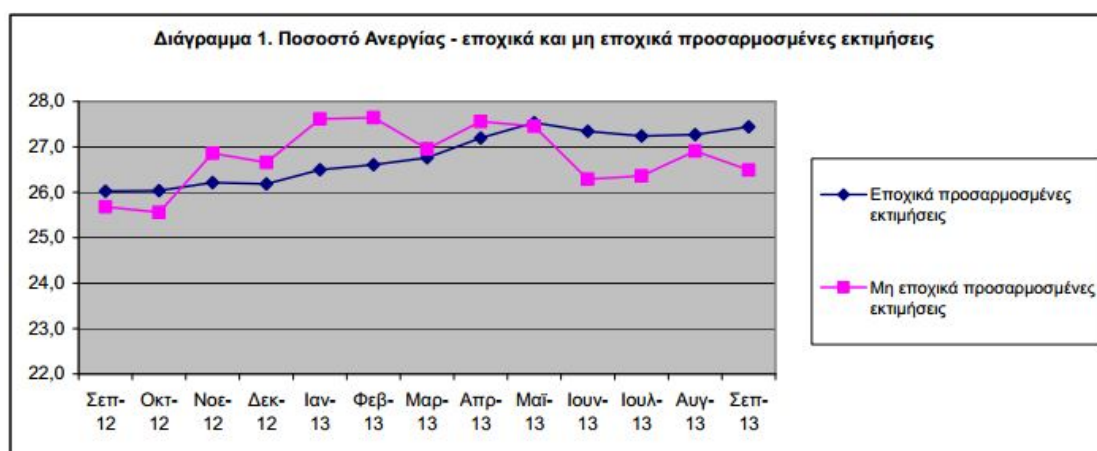
Όσον αφορά τώρα το ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών που παρουσιάζει ο παραπάνω πίνακας, παρατηρείται ότι οι νέοι είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα, καθώς το ποσοστό ανεργίας τους φτάνει το 51,9, ένα τεράστιο δηλαδή ποσό. Επίσης, η ανεργία για τα άτομα ηλικίας 25-34 ετών αγγίζει το ποσοστό του 36,8%, ενώ για τις ηλικίες 35-44 ετών, 24,4%.

Αποκεντρωμένη Διοίκηση	Περίοδος												
	2012				2013								
	9ος	10ος	11ος	12ος	1ος	2ος	3ος	4ος	5ος	6ος	7ος	8ος	9ος
Μακεδονίας - Θράκης	26,6	26,7	27,1	27,1	27,7	28,0	28,1	28,9	28,8	29,4	29,6	28,9	30,4
Ηπείρου - Δυτικής Μακεδονίας	27,6	27,7	28,2	28,0	29,0	28,8	29,9	29,8	30,1	29,5	30,0	29,6	30,0
Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδας	26,6	26,2	25,9	25,8	26,0	27,7	26,3	26,8	26,7	26,5	25,9	26,4	26,3
Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίων Νήσων	24,0	23,6	23,2	22,7	22,6	22,7	22,8	23,7	24,3	24,8	24,6	25,0	25,6
Αττικής	27,8	27,7	28,2	27,8	28,4	27,8	28,3	28,0	28,3	27,8	27,9	27,5	27,9
Αιγαίου	19,6	17,9	20,0	20,1	19,7	19,9	22,5	19,8	21,5	21,2	21,8	22,6	21,5
Κρήτης	21,5	24,6	20,3	23,1	23,8	22,9	21,7	25,3	24,0	23,0	25,0	27,0	25,0
Σύνολο Ελλάδος	26,0	26,0	26,2	26,2	26,5	26,6	26,8	27,2	27,5	27,3	27,2	27,3	27,4

Πίνακας 5: Ποσοστό ανεργίας κατά Αποκεντρωμένη Διοίκηση

Στον πίνακα παρουσιάζονται τα ποσοστά ανεργίας στις περιοχές τη Ελλάδας ξεχωριστά. Παρατηρείται ότι το Σεπτέμβριο του 2013, οι περιοχές Μακεδονία-Θράκη και η Ήπειρος- Δυτική Μακεδονία παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας με ποσά 30,4 και 30,0 αντίστοιχα.

Όσον αφορά τώρα την εποχική ανεργία, η οποία οφείλεται στην εποχιακή διακύμανση της οικονομικής δραστηριότητας ορισμένων κλάδων, όπως της γεωργίας, τουρισμού, κλάδος δηλαδή που παρουσιάζουν ζήτηση σε ορισμένες εποχές του χρόνου (εποχικά προσαρμοσμένες εκτιμήσεις), τα δεδομένα των τελευταίων χρόνων παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

Διάγραμμα 17: Διαφορά εποχικής και μη εποχικής ανεργίας

	Εκτίμηση πλήθους απασχολούμενων χωρίς εποχική προσαρμογή (σε χιλιάδες)	Μεταβολή λόγω εποχικής προσαρμογής (σε χιλιάδες)	% μεταβολής	Εκτίμηση πλήθους ανέργων χωρίς εποχική προσαρμογή (σε χιλιάδες)	Μεταβολή λόγω εποχικής προσαρμογής (σε χιλιάδες)	% μεταβολής
Σεπτέμβριος 12	3.661,2	32,4	0,9	1.265,0	34,3	2,7
Οκτώβριος	3.739,5	-47,2	-1,3	1.284,1	15,8	1,2
Νοέμβριος	3.630,1	33,2	0,9	1.333,0	-31,6	-2,4
Δεκέμβριος	3.618,4	35,9	1,0	1.315,1	-18,8	-1,4
Ιανουάριος 13	3.614,0	2,0	0,1	1.378,8	-75,4	-5,5
Φεβρουάριος	3.564,5	36,3	1,0	1.362,0	-56,7	-4,2
Μάρτιος	3.579,4	22,5	0,6	1.321,0	-4,7	-0,4
Απρίλιος	3.656,3	-38,5	-1,1	1.390,8	-39,4	-2,8
Μάιος	3.627,0	-13,7	-0,4	1.372,7	0,1	0,0
Ιούνιος	3.652,4	-25,2	-0,7	1.302,8	62,2	4,8
Ιούλιος	3.642,0	-18,3	-0,5	1.303,8	52,7	4,0
Αύγουστος	3.646,3	-12,3	-0,3	1.342,2	20,2	1,5
Σεπτέμβριος	3.651,7	-12,3	-0,3	1.315,9	60,6	4,6

Πίνακας 6: Μεταβολές στις μηνιαίες εκτιμήσεις απασχολούμενων και ανέργων λόγω εποχικής ανεργίας

4.2 ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Τώρα όμως ας δούμε τι συμβαίνει γενικά στην Ευρώπη όσον αφορά την ανεργία της ως συνολικό ποσοστό, αλλά και κάθε μιας χώρας ξεχωριστά. Σύμφωνα λοιπόν με στοιχεία της Eurostat⁵ και όπως βλέπουμε στον πίνακα 7 παρακάτω, η ανεργία της Ευρωζώνης το μήνα Ιανουάριο του 2014, έφτασε στο 12.0%, ενώ στην «Ευρώπη των 28», έφτασε στο 10,8%. Πρωταθλήτρια φυσικά είναι η Ελλάδα, καθώς το ποσοστό της το μήνα Νοέμβρη ανήλθε στο 28.0%, με δεύτερη να έρχεται η Ισπανία με ποσοστό 26,2%, ενώ ακολουθούν η Κροατία με ποσοστό 18,7% και η Κύπρος με 17,0%. Το Ιανουάριο λοιπόν, καταγράφονται 26,231 εκατομμύρια άνεργοι στην ΕΕ και 19,175 εκατομμύρια άνεργοι στην ευρωζώνη.

Σύμφωνα τώρα με τον πίνακα 8 που φανερώνει την ανεργία στους νέους από 25 ετών και κάτω, βλέπουμε ότι η ανεργία στην «Ευρώπη των 28» έφτασε το 23,4% τον Ιανουάριο του 2014, ενώ γενικά στην Ευρωζώνη φτάνει το 24.0%. Πρώτη στη κατάταξη έρχεται για άλλη μια φορά η Ελλάδα, στην οποία τον Νοέμβρη του 2013 η ανεργία στους νέους έφτασε το 59,0%, ένα απλά τεράστιο ποσοστό, με δεύτερη να έρχεται η Ισπανία με 55,3% και ακολουθούν οι χώρες Κροατία, Ιταλία και Κύπρος με ποσοστά 49,8%, 41,7% και 40,3% αντίστοιχα.

⁵Όλα τα στοιχεία και πίνακες έχουν παρθεί από τις εξής πηγές:

- Eurostat (2014), “Euro area unemployment rate”, Ιστοσελίδα: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-28022014-AP/EN/3-28022014-AP-EN.PDF
- Η Καθημερινή (2013), “Eurostat: Ξεπέρασε τις προβλέψεις η ανεργία στην Ευρωζώνη”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/58147/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/eurostat-3eperase-tis-provleyeis-h-anergia-sthn-eyrwzwnh>

	Rates (%)				
	Jan 13	Oct 13	Nov 13	Dec 13	Jan 14
EA18	12.0	12.0	12.0	12.0	12.0
EA17	12.0	12.0	12.0	12.0	12.0
EU28	11.0	10.8	10.8	10.8	10.8
Belgium	8.3	8.4	8.5	8.5	8.5
Bulgaria	12.8	12.9	12.9	13.0	13.1
Czech Republic	7.1	6.7	6.8	6.8	6.8
Denmark	7.4	6.9	6.8	7.2	7.0
Germany ⁷	5.4	5.2	5.1	5.1	5.0
Estonia	9.7*	9.1	9.3	:	:
Ireland	13.8	12.4	12.2	12.0	11.9
Greece	26.3*	27.7	28.0	:	:
Spain	26.5	26.3	26.2	25.9	25.8
France	10.8	10.8	10.8	10.8	10.9
Croatia	17.4	18.4	18.7	18.7	18.8
Italy	11.8	12.5	12.8	12.7	12.9
Cyprus	14.4	17.0	17.0	17.2	16.8
Latvia ⁸	14.3***	11.5	11.5	11.5	:
Lithuania	12.8	11.1	10.9	10.9	11.3
Luxembourg	5.4	6.0	6.1	6.1	6.1
Hungary	11.1**	9.5	9.3	8.8	:
Malta	6.4	6.7	6.5	6.7	6.9
Netherlands ⁷	6.0	7.0	6.9	7.0	7.1
Austria ⁷	4.9	5.0	5.0	5.0	4.9
Poland	10.6	10.1	10.1	10.0	9.9
Portugal	17.6	15.6	15.4	15.3	15.3
Romania	7.1	7.4	7.4	7.3	7.3
Slovenia	10.2	9.7	9.9	10.1	10.2
Slovakia	14.3	14.1	14.0	13.8	13.6
Finland ⁷	8.0	8.2	8.3	8.3	8.3
Sweden	7.9	7.9	8.0	8.0	8.2
United Kingdom	7.7*	7.2	7.2	:	:
Iceland ⁷	5.6	5.5	5.5	5.5	5.5
Norway	3.6**	3.4	3.5	3.6	:
United States	7.9	7.2	7.0	6.7	6.6

: Data not available

* November 2012

** December 2012

*** Q4 2012

Πίνακας 7: Ποσοστά ανεργίας στην Ευρωζώνη

Βλέπουμε εν ολίγοις ότι η απόκλιση της Ελλάδας με τις άλλες χώρες της Ευρώπης, όσον αφορά την ανεργία, είναι αρκετά μεγάλη και αυτό δείχνει κιάλας πως πρέπει οπωσδήποτε να παρθούν μέτρα για να αντιμετωπιστεί αυτή η παθογένεια.

	Rates (%)				
	Jan 13	Oct 13	Nov 13	Dec 13	Jan 14
EA18	24.1	24.0	24.1	24.0	24.0
EA17	24.1	24.0	24.1	24.0	24.0
EU28	23.7	23.3	23.4	23.3	23.4
Belgium	22.6	23.4	23.8	23.9	24.3
Bulgaria	27.8	28.6	28.9	29.4	30.0
Czech Republic	18.7	19.0	19.2	19.1	19.1
Denmark	13.1	13.2	13.0	13.6	13.7
Germany ⁷	7.8	7.8	7.7	7.7	7.6
Estonia	20.0	18.3	22.7	:	:
Ireland	28.2	25.6	25.4	25.7	26.0
Greece	60.0	58.9	59.0	:	:
Spain	55.8	55.8	55.3	54.6	54.6
France	26.1	25.2	25.5	25.6	25.4
Croatia ⁶	50.4	49.8	49.8	49.8	:
Italy	38.4	41.5	41.7	41.7	42.4
Cyprus ⁶	35.9	40.3	40.3	40.3	:
Latvia ⁶	23.6	23.5	23.5	23.5	:
Lithuania	23.1	20.8	20.4	20.5	21.1
Luxembourg	18.5	20.6	20.6	21.0	21.4
Hungary	28.4	25.5	25.1	24.5	:
Malta	13.6	14.4	14.5	15.1	15.3
Netherlands ⁷	10.3	11.6	11.4	11.3	11.1
Austria ⁷	9.1	9.8	9.7	10.1	10.5
Poland	27.7	27.4	27.4	27.3	27.4
Portugal	40.3	35.1	34.8	34.4	34.7
Romania ⁶	23.1	23.6*	:	:	:
Slovenia ⁶	21.4	23.3	23.3	23.3	:
Slovakia	34.4	33.0	32.9	32.3	31.3
Finland ⁷	19.8	19.7	19.6	19.6	19.7
Sweden	23.5	21.4	24.1	22.6	22.9
United Kingdom	20.9	20.1	20.0	:	:
Iceland ⁷	11.5	10.8	10.6	10.6	10.8
Norway	9.6	8.3	9.2	9.6	:

: Data not available * Q3 2013

Πίνακας 8: Ποσοστά ανεργίας νέων 25 και κάτω ετών στην Ευρώπη

4.3 ΑΙΤΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο το οποίο υπάρχει διαχρονικά σε όλες τις περιόδους και σε όλες τις οικονομίες. Είναι ένα φαινόμενο το οποίο εμφανίζεται σαν αποτέλεσμα μιας δυσαναλογίας ανάμεσα στη ζήτηση και στην προσφορά εργασίας. Πέρα από αυτό όμως, υπάρχουν πολλά και βαθύτερα αίτια, τα οποία έχουν εκτοξεύσει, όπως είδαμε και πριν, τα ποσοστά ανεργίας της χώρας μας. Τα βασικότερα αίτια της ανεργίας στη χώρας μας είναι τα εξής:⁶

⁶ Τα αίτια της ανεργίας που αναφέρονται παραπάνω έχουν μελετηθεί σύμφωνα με τις πηγές:

- Βλιώρας, Σ. "Θέμα: Ανεργία" Ιστοσελίδα:
<http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

- Η ελλιπής επαγγελματική κατάρτιση των εργαζομένων αλλά και η έλλειψη επαγγελματικής πληροφόρησης και εκπαίδευσης.
- Η παιδεία θα έπρεπε να εντοπίζει τις κλίσεις των νέων και να τους προσανατολίζει στην κατάλληλη επαγγελματική κατεύθυνση, κάτι που σήμερα δεν γίνεται, με αποτέλεσμα οι νέοι να μην ξέρουν τι τριτοβάθμια εκπαίδευση να επιλέξουν και στην συνέχεια επαγγελματικό προσανατολισμό.
- Η επικράτηση μονοπωλίων και ολιγοπωλίων λόγω πολιτικών σκοπιμοτήτων, με αποτέλεσμα να κλείνουν πολλές μικρές επιχειρήσεις και να χάνονται πολλές θέσεις εργασίας.
- Η έλλειψη πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής και ανταγωνιστικότητας της χώρας, που έχει ως αποτέλεσμα οι εισαγωγές να είναι μεγαλύτερες από της εξαγωγές.
- Το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα υποβαθμίζει τους τεχνικό-επαγγελματικούς κλάδους και τη χειρωνακτική εργασία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κορεσμός σε πολλούς τομείς εργασίας.
- Η κακή εκπαίδευση και εξέταση στα πανεπιστήμια και η χρήση απαρχαιωμένων μεθόδων διδασκαλίας, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα ο πτυχιούχος να μην έχει ιδέα για τα δεδομένα που επικρατούν για το επάγγελμα του, με αποτέλεσμα η κατοχή ενός πτυχίου να μην έχει πλέον αξία.
- Η είσοδος πολλών ξένων στη χώρας μας, που αποτελούν πλέον το φθηνότερο εργατικό δυναμικό και δημιουργούν έντονα το φαινόμενο του ρατσισμού.
- Η είσοδος νέων τεχνολογιών και της αυτοματοποιημένης παραγωγής, που έχει ως αποτέλεσμα κάποια επαγγέλματα να εξαφανίζονται.
- Λόγω της κρίσης και της οικονομικής αστάθειας που επικρατεί στη χώρα μας, δημιουργείται φόβος και πολλοί που θέλουν να ξεκινήσουν μια νέα επιχείρηση, δεν το κάνουν για τον λόγο αυτό.
- Το φαινόμενο της πολυθεσίας και της υπερωριακής απασχόλησης, αλλά και η αναξιοκρατία σχετικά με το ζήτημα προσλήψεων.

➤ Εργασία 4^ο Λυκείου Αγίας Παρασκευής, “Η Ανεργία και οι επιπτώσεις της στους νέους”, Ιστοσελίδα: http://4lyk-ag-parask.att.sch.gr/ergasies/ergasies_12/tx_a4_b.pdf, σελ 12-19, 20-24

4.4 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Όπως είναι επόμενο, τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργήσει πολλά προβλήματα στην κοινωνία, αλλά και στον ίδιο τον άνθρωπο γενικότερα. Έτσι λοιπόν, οι συνέπειες της ανεργίας θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε συνέπειες στην κοινωνία και ατομικές συνέπειες.

Από τις μεγαλύτερες συνέπειες της ανεργίας, είναι ότι όσο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι άνεργο, τόσο μεγαλύτερος είναι και ο βαθμός φτώχειας που επικρατεί στη χώρα. Πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να συντηρήσουν τις οικογένειες τους και να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες, όπως τροφή, ενδυμασία, θέρμανση, στέγαση κλπ, με αποτέλεσμα να δημιουργείται άγχος, ανασφάλεια και η αβεβαιότητα για το μέλλον. Επιπρόσθετα, η στέρηση του δικαιώματος της εργασίας κλονίζει την εμπιστοσύνη του ατόμου προς την πολιτεία και ενισχύει την αδιαφορία για τα κοινωνικά και πολιτικά τεκταινόμενα.

Άλλη σημαντική συνέπεια της ανεργίας είναι ότι όσο πιο πολλούς ανέργους έχει μια χώρα, τόσο πιο πολύ επιβαρύνεται ο κρατικός προϋπολογισμός, λόγω των επιδομάτων ανεργίας που τους παρέχονται. Έτσι λοιπόν, πολλά χρήματα που θα μπορούσαν να διανεμηθούν σε άλλους τομείς, όπως οι επενδύσεις, καταλήγουν στους ανέργους.

Επίσης η ανεργία, δημιουργεί πολλά ψυχολογικά προβλήματα στον άνθρωπο. Αρχικά, οδηγεί τον άνθρωπο στη μιζέρια, στην εξαθλίωση και στην κατάθλιψη, ενώ στη χειρότερη των περιπτώσεων, οδηγεί τον άνεργο σε εκρήξεις βίας και στη στρόφη του σε επικίνδυνες πράξεις, όπως αλκοόλ, βία, εγκληματικότητα, αυτοκτονίες κλπ. Δημιουργείται λοιπόν και μια άλλη παθογένεια που πλήττει τη χώρα μας, αυτή της εγκληματικότητας.

Τέλος, πολλοί άνθρωποι με πολλά ταλέντα και δεξιότητες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τη χώρα, δεν μπορούν να βρουν εργασία λόγω ότι η χώρα δεν μπορεί να τους απορροφήσει, με αποτέλεσμα, αυτά τα άτομα να χαραμίζονται με το να ασχολούνται με άσχετα για τις γνώσεις τους επαγγέλματα και στη χειρότερη των περιπτώσεων να φεύγουν από τη χώρα, με σκοπό ένα καλύτερο μέλλον.⁷

⁷ Οι συνέπειες έχουν μελετηθεί από τις εξής πηγές (επόμενη σελίδα):

4.5 ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε παραπάνω, η αντιμετώπιση της ανεργίας είναι από τα πιο επείγοντα θέματα που πρέπει να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση μας, καθώς αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες παθογένειες της χώρας. Για να γίνει όμως αυτό, πρέπει πρώτα να κατανοήσουν την κατάσταση και τα αίτια που μας οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση, έτσι ώστε να γίνει να καλύτερη μελέτη του προβλήματος και ένας μακροπρόθεσμος σχεδιασμός. Πρέπει να καταλάβουν όλοι, ότι στο κέντρο του ενδιαφέροντος είναι ο άνθρωπος, καθώς μόνο έτσι θα αντιμετωπιστεί με επιτυχία το πρόβλημα. Οι λύσεις που προτείνονται αναπτύσσονται παρακάτω.

- **Αντιμετώπιση ανεργίας των νέων**

Όπως είδαμε και στα παραπάνω στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας συγκεντρώνεται στους νέους σε ηλικία ανθρώπους και συγκεκριμένα ηλικίας 15-24 ετών (51,9%). Σίγουρα το φαινόμενο αυτό συνδέεται και με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης που παρέχεται και της σύνδεσης της με την παραγωγική διαδικασία και αυτό καταδεικνύει δε την σπατάλη των ανθρωπίνων πόρων και την οικονομική καθυστέρηση. Είναι λοιπόν αναγκαίο να ληφθούν μέτρα με σκοπό να διευκολύνουν την πρόσληψη των νέων, οι οποίοι αποτελούν και το μέλλον αυτής της χώρας.⁸

- Απαλλαγή κατά τα πρώτα έτη της πρόσληψης (δύο έτη) από τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.
- Πρακτική εξάσκηση των νέων σε επιχειρήσεις με ελάχιστη αμοιβή, αναλόγως την επιχείρηση.
- Ενίσχυση της επιδότησης της απασχόλησης με παράλληλη ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων.
- Προώθηση της μερικής απασχόλησης με ταυτόχρονη μείωση της πολυθεσίας, για να μην έχει δηλαδή ένα άτομο δύο δουλειές ή δύο θέσεις σε μία δουλειά.

➤ Βλιώρας, Σ. “Θέμα: Ανεργία” Ιστοσελίδα:
<http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

➤ <http://users.teilam.gr/~emastrogianni/anergia.htm>

➤ Ανδρεάδη Ε. (2008), “ΗΑνεργία”,
Ιστοσελίδα:http://www.imlarisis.gr/index.php?dispatch=categories.view&category_id=48

⁸Βενιανάκης Δ, Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”, Ιστοσελίδα:
http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/sdo/log/2011/BenianakisMixail,DimitrisAris/attached-document-1305269861-564299-6925/benianakis_dimitris2011.pdf

➤ Θέσπιση ειδικής σύμβασης περιορισμένου χρόνου εργασίας και κατάρτισης.

- **Αναπροσδιορισμός του εκπαιδευτικού συστήματος**

Αρχικά αυτό που πρέπει να γίνει είναι να βελτιωθεί το σύστημα επαγγελματικού προσανατολισμού των νέων. Στα σχολεία μπορεί να διδάσκεται το μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ), αλλά αυτό δεν λειτουργεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, με αποτέλεσμα όταν οι νέοι κληθούν να επιλέξουν επαγγελματικό προσανατολισμό να μην είναι σε θέση να επιλέγουν ορθά και να μετανιώνουν αργότερα την απόφασή τους. Επίσης, όπως αναφέραμε παραπάνω, το σύστημα εκπαίδευσης και γενικότερα ο τρόπος εκπαίδευσης των φοιτητών στα πανεπιστήμια στηρίζεται σε απαρχαιωμένα συστήματα, κάτι το οποίο πρέπει να επαναπροσδιορισθεί. Επίσης, πρέπει να γίνεται ενημέρωση των νέων για τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας, με σκοπό να είναι ικανοί να επιλέξουν επαγγέλματα που να ανταποκρίνονται στις κοινωνικές ανάγκες. Ακόμα, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της επιστήμης και της τεχνολογίας, πρέπει στα πανεπιστήμια να γίνεται συνεχής επιμόρφωση των φοιτητών με βάση τα νέα δεδομένα και να παρακινούνται από τους καθηγητές τους να παρακολουθούν τις εξελίξεις στο αντικείμενο της εργασίας τους. Επίσης, θα πρέπει να δημιουργεί ένα σύστημα σπουδών, χάρη στο οποίο όταν ο νέος βγει στην αγορά εργασίας να μπορεί να έχει τις γνώσεις που θα του επιτρέψουν να ανταπεξέλθει στο επάγγελμα που θα επιλέξει και να του επιτρέψουν να είναι αποδοτικός. Για την κοινωνία του αύριο δεν αρκεί μόνο να διατηρείται η γνώση και η τεχνογνωσία που αποκτήθηκε σε κάποια δεδομένη στιγμή. Το νέο σύστημα εκπαίδευσης πρέπει να έχει ως βάση την επικοινωνία, την ομαδική εργασία και την αξιολόγηση της προσωπικής κατάστασης, καθώς τα μελλοντικά επαγγέλματα απαιτούν ικανότητες διάγνωσης, διατύπωσης προτάσεων βελτίωσης σε όλα τα επίπεδα, αυτονομία, πνευματική ανεξαρτησία και ικανότητα ανάλυσης που προσδίδει η γνώση. Κατά συνέπεια είναι απαραίτητη η προσαρμογή του περιεχομένου της εκπαίδευσης και της δυνατότητας βελτίωσης της κατάρτισης, κάθε φορά που θεωρείται απαραίτητο. Η αναγκαιότητα της ανάπτυξης της συνεχούς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει γίνει αποδεκτή, αλλά απαιτεί και τον αναπροσανατολισμό των διαθέσιμων πόρων προς αυτή την κατεύθυνση και όχι προς παθητικές πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας. Η δυσκολία ανταπόκρισης του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στις συνεχώς

μεταβαλλόμενες ανάγκες έχει σχέση από τη μια με τους χαλαρούς δεσμούς της με την παραγωγή, τους κοινωνικούς στόχους και τις προτεραιότητες και από την άλλη με την αδυναμία προσέγγισης και ικανοποίησης των ατομικών αναγκών, δυνατοτήτων και επιλογών του εργατικού δυναμικού.

- **Προώθηση της μερικής απασχόλησης.**

Άλλη λύση για την αντιμετώπιση της ανεργίας είναι η μερική απασχόληση. Προτείνεται δηλαδή, να υιοθετηθούν ως ελάχιστο όριο για την μερική απασχόληση οι 12 ώρες την εβδομάδα, που στην ουσία σημαίνει 3 ημέρες με 4ωρη απασχόληση την εβδομάδα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση της πολυθεσίας και τη μείωση των ωρών εργασίας, ώστε να απασχολείται περισσότερο εργατικό δυναμικό, χωρίς βέβαια μείωση των αποδοχών. Επίσης, θα ενισχυθεί η απασχόληση και θα δίνεται η δυνατότητα αύξησης της παραγωγικότητας με την είσοδο νέων ανθρώπων στην επιχείρηση. Όπως όλα δείχνουν αυτή η μορφή απασχόλησης βρίσκεται σε τροχιά εξέλιξης και θα παίξει σημαντικό ρόλο στη νέα ευέλικτη αγορά εργασίας τη νέα χιλιετία που ήδη έχει αρχίσει. Κατά καιρούς πολλές συνδικαλιστικές οργανώσεις, έχουν διατυπώσει επιφυλάξεις για την μερική απασχόληση, καθώς πιστεύουν πως δεν θα έπρεπε να λειτουργήσει ως υποκατάστατο της πλήρους απασχόλησης, αλλά μόνο ως συμπληρωματικό. Αυτό που δεν κατανοούν όμως, είναι ότι αν τεθούν κάποια όρια και αν πρώτα ληφθούν κάποια μέτρα, η μερική απασχόληση μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά κατά τη μείωση της ανεργίας. Τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για την ενίσχυση της μερικής απασχόλησης είναι τα εξής:

- Η κυβέρνηση και οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να φροντίσουν να απαλλαγεί η μερική απασχόληση από την προκατάληψη της υποδεέστερης μορφής εργασίας.
- Οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να φροντίσουν για τη διάδοση και την αποδοχή της μερικής απασχόλησης από εργοδότες σε εργαζόμενους με την προϋπόθεση της διατήρησης του εθελοντικού χαρακτήρα αυτής της μορφής εργασίας και της εξασφάλισης της ίσης μεταχείρισης με τους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση.
- Τήρηση και δημοσιοποίηση καταστάσεων από τον ΟΑΕΔ, για τις ζητούμενες θέσεις μερικής απασχόλησης.

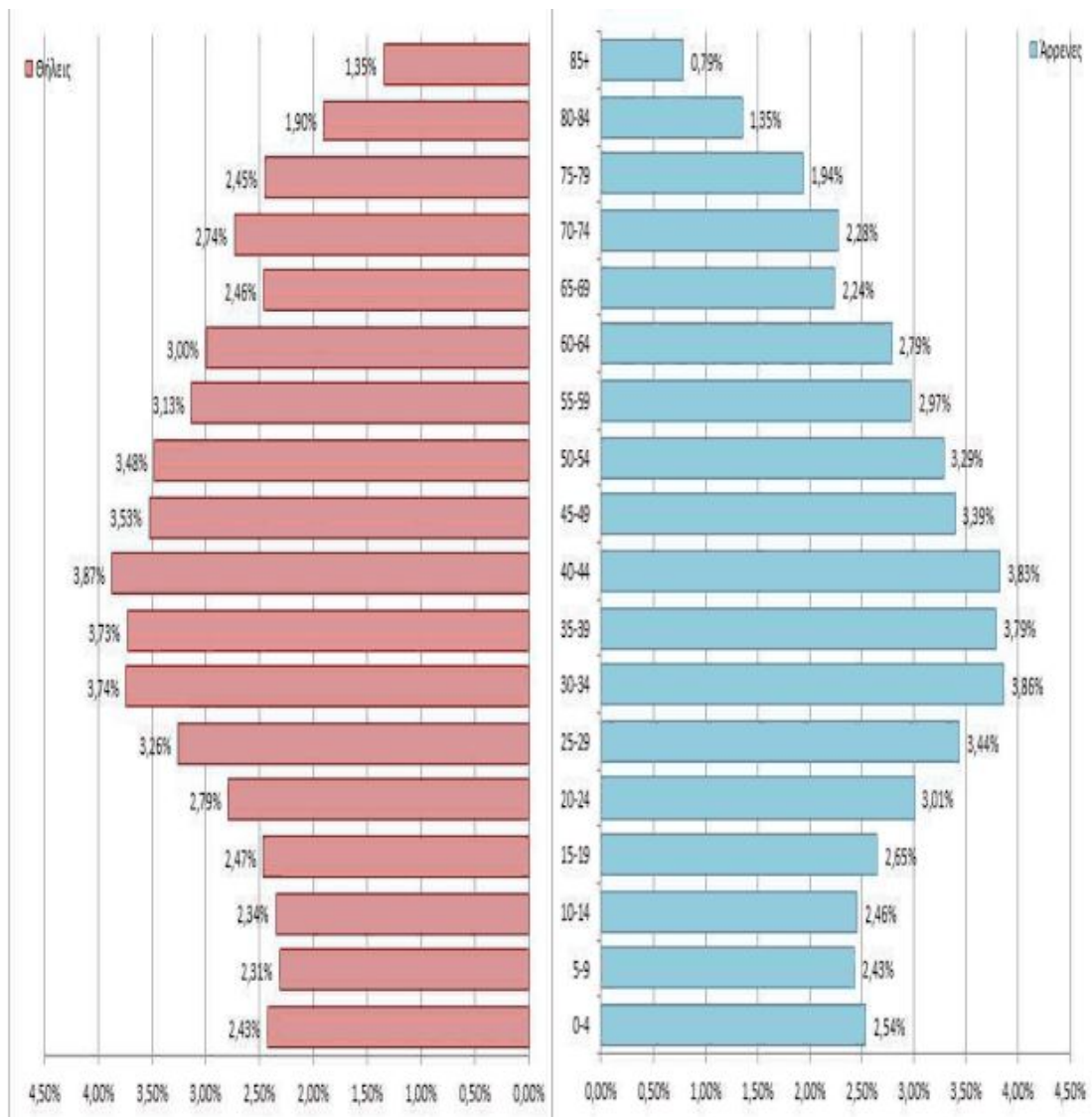
Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το 2013, από το σύνολο των ανέργων που αναζητούν μισθωτή απασχόληση, το 39,9% αναζητά αποκλειστικά πλήρη απασχόληση, ενώ το 51,2% αναζητά πλήρη αλλά στην ανάγκη είναι διατεθειμένο να εργαστεί και με μερική απασχόληση. Τέλος, το 8,9% αναζητά μερική απασχόληση ή δεν ενδιαφέρεται αν θα βρει μερική ή πλήρη απασχόληση. Παρατηρείται λοιπόν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα δεν είναι διατεθειμένο να εργαστούν με μερική απασχόληση, σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρώπης.⁹

Με την καθιέρωση της μερικής απασχόλησης, οι εργαζόμενοι θα μπορούν να έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο και θα μπορούν να συνδυάσουν την εργασία τους με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις τους, όπως για παράδειγμα σπουδές και οικογένεια.

- **Σύστημα πρόωρης συνταξιοδότησης.**

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η Ελλάδα είναι η χώρα με το περισσότερο γέρικο πληθυσμό στα Βαλκάνια και η 5^η κατά σειρά γήρανσης μεταξύ των 27 κρατών μελών της Ένωσης. Όπως φαίνεται και στον πίνακα παρακάτω, το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού της χώρας, έχει ηλικία από 30 έως 44 ετών, με τις μεγαλύτερες ηλικίες να παρουσιάζουν επίσης αυξημένα ποσοστά.

⁹ΕΛΣΤΑΤ (2013), “Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Α’ Τρίμηνο 2013”, Ιστοσελίδα: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_01_2013_01_F_GR.pdf

Πίνακας 9: Ποσοστά ηλικιών στην Ελλάδα 2013¹⁰

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την προοδευτική αύξηση της αναλογίας των ηλικιωμένων ατόμων στο σύνολο του πληθυσμού. Αυτό που παρατηρείται επίσης είναι, ότι η ανεργία στη χώρα μας προέρχεται όχι μόνο από τις απολύσεις, αλλά και από την ανεπάρκεια προσλήψεων και από την έλλειψη απολύσεων στους ηλικιωμένους ανθρώπους. Το φαινόμενο της μη απόλυσης των ηλικιωμένων σχετίζεται με τις ελληνικές αντιλήψεις και παραδόσεις ως προς την αντιμετώπιση τους, καθώς και με την μορφή των ελληνικών επιχειρήσεων, δηλαδή οικογενειακού τύπου. Μελέτες που έχουν γίνει για τα δημογραφικά στοιχεία της χώρας, δείχνουν πως θα υπάρξει αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων ατόμων στον πληθυσμό και για αυτό το λόγο θα

¹⁰ΕΛΛΣΤΑΤ (Αύγουστος 2013), “Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοίκων 2011”, Ιστοσελίδα: <http://www.naftemporiki.gr/documents/689607>

πρέπει να ληφθούν μέτρα για να υπάρξουν στο μέλλον θέσεις εργασίας για τους νέους. Τα μέτρα που προτείνονται είναι τα εξής:

- Θέσπιση σχημάτων πρόωρης συνταξιοδότησης (πχ για εργαζόμενους ή ανέργους) άνω των 55 ετών, μειωμένη απασχόληση με αντίστοιχη μείωση των αποδοχών και επιδότηση του υπόλοιπου από το κράτος και για εξειδικευμένες περιπτώσεις από τον Ειδικό Κοινό Λογαριασμό της Ανεργίας. Έτσι, θα έχουμε προστασία του ηλικιωμένου εργατικού δυναμικού, καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι είναι αδύνατον να ανταπεξέλθουν στις εργασίες τους μετά την ηλικία των 55 ετών, ενώ ταυτόχρονα θα ελευθερωθούν πολλές θέσεις εργασίας.
- Αναδιάρθρωση του συνταξιοδοτικού συστήματος, το οποίο θα δώσει τη δυνατότητα να υπάρξει καλύτερη κατανομή και διαχείριση των πόρων του, περιορίζοντας τις παροχές προς ομάδες για τις οποίες δεν υπάρχει πλέον δικαιολογημένη βάση για τη συνέχισή τους. Με αυτό τον τρόπο θα επιτευχθεί η ανακατανομή των πόρων υπέρ των ηλικιωμένων.
- Ασφαλιστική υποστήριξη, δηλαδή είτε επιδόματος είτε απασχόλησης των ευρισκομένων στα πρόθυρα της συνταξιοδότησης ατόμων σε περιοχές σε κρίση, όπου η πρόσβαση στην απασχόληση είναι αδύνατη.¹¹

- **Εκσυγχρονισμός και αναμόρφωση στη λειτουργία του ΟΑΕΔ.**

Με το ποσοστό ανεργίας στη χώρα μας να φτάνει το 27,4% και να αυξάνεται συνεχώς, είναι αδύνατη από το υπάρχον σύστημα κάλυψης της ανεργίας (ΟΑΕΔ), να καταφέρει να ανταπεξέλθει. Το σύστημα του ΟΑΕΔ σήμερα είναι επίσης αρκετά απαρχαιωμένο και έχει διαμορφωθεί για να αντιμετωπίζει μικρότερα ποσοστά ανεργίας και μικρότερης διάρκειας, καθώς και προβλήματα εργασίας με λιγότερη πολυπλοκότητα και απαιτήσεις. Αυτό που χρειάζεται να γίνει είναι αναδιάρθρωση ολόκληρου του συστήματος και του νομικού πλαισίου του ΟΑΕΔ, με σκοπό να μπορέσει να ανταπεξέλθει στη σημερινή πραγματικότητα και να γίνει πιο ευέλικτο και πιο αποδοτικό. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με:

¹¹Βενιανάκης Δ, Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”, Ιστοσελίδα: http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/sdo/log/2011/BenianakisMixail,DimitrisAris/attached-document-1305269861-564299-6925/benianakis_dimitris2011.pdf

- Βελτίωση του ελέγχου της ανεργίας και των προϋποθέσεων επιδότησης, ώστε να αντιμετωπιστούν οι καταστρατηγήσεις (μαύρη εργασία, παράνομη είσπραξη επιδομάτων)
- Αμεσότερη απόδοση των εισφορών οι οποίες καταβάλλονται για την αντιμετώπιση της ανεργίας.
- Διαμόρφωση δύο σταδίων/επιπέδων επιδομάτων ανεργίας, ως εξής:
 1. Κύρια επιδότηση (επίδομα ανεργίας). Αυξημένα ποσά επιδόματος για βραχύτερο χρόνο. Η χρηματοδότηση τους θα προέρχεται κυρίως από εργοδότες και εργαζόμενους ίσως και μέσα από τα πλαίσια της εισφοράς 0,36% για την ανεργία που αποφασίστηκε με συμφωνία των κοινωνικών εταίρων και πρόκειται να δρομολογηθεί η διαχείριση του.
 2. Ή Επικουρική Επιδότηση (κοινωνικό επίδομα), δηλαδή χαμηλά ποσά επιδόματος για μακρύ χρόνο θα καταβάλλονται μετά τη λήξη της τακτικής επιδότησης και θα χρησιμοποιούνται από τον Κρατικό Προϋπολογισμό. Αντίστοιχες πρακτικές εφαρμόζονται και στις άλλες χώρες της Ευρώπης. Οι πρώτοι έξι μήνες συνήθως πληρώνονται από λογαριασμό που προκύπτει από εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών, ενώ μετά το πρώτο εξάμηνο η δαπάνη του επιδόματος ανεργίας βαρύνει τον Εθνικό Προϋπολογισμό του κράτους, αποτελώντας έτσι μια καθαρά κοινωνική παροχή και μέριμνα από πλευράς πολιτείας.
- Αναδιοργάνωση και δραστηριοποίηση των Γραφείων Ευρέσεων Εργασίας, ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται με ταχύτητα στην προσφορά και ζήτηση εργασίας σε όλη τη χώρα.
- Συντονισμός και νέα προσέγγιση για τη δημιουργία και λειτουργία προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και επανεκπαίδευση ανέργων και εργαζομένων, των οποίων η εξειδίκευση απαξιώνεται.
- Βελτίωση της ποιότητας υπηρεσιών με την παροχή εντατικής καθοδήγησης, κατάρτισης και με αναζήτηση θέσης εργασίας τις πρώτες εβδομάδες της ανεργίας, ιδίως για τους νεαρούς άνεργους.¹²

¹²Βενιανάκης Δ, Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”, Ιστοσελίδα: http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse2/sdo/log/2011/BenianakisMixail,DimitrisAris/attached-document-1305269861-564299-6925/benianakis_dimitris2011.pdf

Η συνολική αναμόρφωση του συστήματος, όπως εκφράζεται παραπάνω πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διαλόγου μεταξύ φορέων και εκπροσώπων εργαζομένων και εργοδοτών, με στόχο την εκπόνηση κοινού πορίσματος το οποίο θα πρέπει να είναι υποχρεωτικό για τη Διοίκηση να το εφαρμόσει μέσα σε τακτό χρονικό διάστημα.

- **Αύξηση των επενδύσεων.**

Σκοπός κάθε επιχείρησης είναι να αυξήσει την επενδυτική της δραστηριότητα και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Για να το πραγματοποιήσει αυτό πρέπει το θεσμικό πλαίσιο των αγορών των προϊόντων να αυξάνει την ανταγωνιστική πίεση πάνω στις επιχειρήσεις και ταυτόχρονα να καθιστά το περιβάλλον φιλικό προς την επιχειρηματική δραστηριότητα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να γίνει αυτό εφικτό:

- Με την προώθηση του ανταγωνισμού, την απλούστευση του ρυθμιστικού και ειδικότερα του φορολογικού περιβάλλοντος, την παροχή κινήτρων και την εξάλειψη των φραγμών στην επιχειρηματικότητα και ιδιαίτερα στην ίδρυση νέων επιχειρήσεων. (όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο με την γραφειοκρατία)
- Με τη διευκόλυνση της μετάβασης σε μια οικονομία βασισμένη στη γνώση, την ενθάρρυνση της χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και την τόνωση των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο και σε έρευνα και ανάπτυξη. Ειδικά πάντως όσον αφορά τη διευκόλυνση της μετάβασης σε μια οικονομία της γνώσης, πρέπει να αυξηθούν οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ.
- Μια επιχείρηση με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της, αλλά και με την αύξηση της παραγωγικότητας, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, ώστε αυτή να γίνει πιο αποτελεσματική και πιο φιλική γενικά προς τους πολίτες, αλλά και στους εργαζομένους τις. Αυτό μπορεί να γίνει με την αντιμετώπιση του προβλήματος της γραφειοκρατίας.

- **Άλλα μέτρα**

- Οικονομικός σχεδιασμός και προγραμματισμός για την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και την αναπτυξιακή πολιτική στους τομείς

της βιομηχανίας και του εμπορίου. Η πολιτεία οφείλει να αξιοποιήσει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του τόπου, να ενισχύσει την ιδιωτική πρωτοβουλία ώστε να αυξηθούν οι επενδύσεις, να προσελκυσθούν ξένα κεφάλαια και να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίες.

- Δημιουργία προγράμματος αποκέντρωσης που θα προσελκύσει επενδύσεις στην περιφέρεια και θα φέρει τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, σημαντικούς δηλαδή κλάδους για την ελληνική οικονομία.
- Προαγωγή αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς με την προσφορά κινήτρων για εργασία, με ουσιαστικές και δραστήριες πολιτικές για την αγορά εργασίας και με τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, που οδηγούν επίσης στην καλύτερη ένταξη των μειονεκτούντων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των αναπήρων, των ατόμων με χαμηλή ειδίκευση και των μεταναστών
- Χρησιμοποίηση της κινητικότητας της εργασίας, ώστε να συνδυάζεται η προσφορά εργασίας με τη ζήτηση εργασίας για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.
- Παροχή βοήθειας σε ανέργους και σε νέους που ξεκινούν τη δική τους επιχείρηση, παραδείγματος χάριν, με την παροχή κατάρτισης για την υποστήριξη της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, με την παροχή κεφαλαίου εκκίνησης ή με τη μείωση ή κατάργηση φορολογίας για νεοσύστατες επιχειρήσεις (start-ups).¹³

¹³ Τα άλλα μέτρα παραπάνω έχουν μελετηθεί με βάση τα εξής άρθρα:

- Άρθρο Capital.gr (2009), “Ε.Ε.: Δέκα μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας”, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/news.asp?id=731135>
- Βλιώρας, Σ. “Θέμα: Ανεργία” Ιστοσελίδα: <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

5.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ¹

1. Φοροδιαφυγή είναι η απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου με στόχο τη μείωση ή την εξάλειψη της φορολογικής του υποχρέωσης. Το φαινόμενο αυτό οδηγεί σε μείωση των δημοσίων εσόδων δημιουργώντας παράλληλα μείωση στις κοινωνικές παροχές και φορολογική ανισότητα μεταξύ των φορολογουμένων.
2. Παραοικονομία είναι το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας, το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν, αφού δημιουργεί προστιθέμενη αξία, όμως για διάφορους λόγους δεν καθίσταται δυνατό να καταγραφεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες μετρήσεως.

5.2 ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ²

Κάποιες από τις αιτίες της φοροδιαφυγής είναι οι εξής:

- Το ύψος των φορολογικών συντελεστών
- Οι ρυθμίσεις φορολογικής αμνηστίας
- Η φάση του κύκλου που βρίσκεται η οικονομία (ύφεση-ανεργία-πληθωρισμός)
- Η διαδικασία αξιοποίησης των φορολογικών εσόδων
- Η διάρθρωση της οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. ποσοστό μη μισθωτών στο σύνολο του εργατικού δυναμικού)
- Η ελάχιστη πιθανότητα να εντοπιστούν οι παραβάτες
- Το επίπεδο μόρφωσης και η φορολογική συνείδηση

¹Υπουργείο Οικονομικών, 2011, ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ 2011-2013, Ιστοσελίδα: <http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/12197>

Ανδρέας Κοψιαύτης, 2011, Το φαινόμενο της παραοικονομίας, Ιστοσελίδα: <http://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=108536>

² Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, Φοροδιαφυγή, Ιστοσελίδα:

<http://www.euretirio.com/search/label/%CE%A6%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE>

Γιώργος Κορομηλάς, 2011, Φοροδιαφυγή, παράγοντες και συνέπειες, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26533&subid=2&pubid=111509438>

- Η πολύπλοκη δομή του φορολογικού συστήματος
- Η αβεβαιότητα ως προς την τελική φορολογική επιβάρυνση

5.3 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ³

Μερικές από τις συνέπειες της φοροδιαφυγής είναι οι εξής:

- Τα φορολογικά βάρη κατανέμονται άδικα με αποτέλεσμα τη διαφορετική φορολογική επιβάρυνση φυσικών αλλά και νομικών προσώπων που ουσιαστικά έχουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα
- Άδικη μεταχείριση επιχειρήσεων που είναι συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις γιατί καθίστανται λιγότερο ανταγωνιστικές
- Μείωση εσόδων για το κράτος με αποτέλεσμα την περιορισμένη δυνατότητα κάλυψης των δαπανών και συγκράτησης του δημοσίου χρέους σε χαμηλά επίπεδα
- Μειωμένη αποτελεσματικότητα των οικονομικών μέτρων για την επίτευξη των στόχων της οικονομικής πολιτικής

5.4 Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ⁴

Το Σεπτέμβριο του 2012 παρουσιάστηκε σε εκδήλωση του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος έρευνα που εκπονήθηκε από ομάδα Πανεπιστημιακών του Πανεπιστημίου του Σικάγο, με θέμα «Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα». Στην επιστημονική ομάδα συμμετείχαν η Τσούτσουρα Μαργαρίτα, Νικόλαος Αρταβάνης και Adair Morse. Η έρευνα χρησιμοποιεί μία καινοτόμο μέθοδο για την εκτίμηση του μεγέθους της φοροδιαφυγής και της κατανομής της στους διάφορους επαγγελματικούς κλάδους, η οποία βασίζεται στην ιδέα ότι οι τράπεζες χορηγούν δάνεια με βάση τις εκτιμήσεις τους για το πραγματικό και όχι το δηλωθέν εισόδημα των νοικοκυριών. Ο έλεγχος στις χορηγήσεις δανείων των τραπεζών προς τους ελεύθερους επαγγελματίες έδειξε πως το 82% του εισοδήματος που είχαν δηλώσει

³ Γιώργος Κορομηλάς, 2011, Φοροδιαφυγή, παράγοντες και συνέπειες, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26533&subid=2&pubid=111509438>

⁴ Μαργαρίτα Τσούτσουρα, 2012, Φοροδιαφυγή ανά επαγγελματικό κλάδο: στοιχεία από τη χορήγηση πιστώσεων στην Ελλάδα, Ιστοσελίδα: <http://greekeconomistsforreform.com/EL/uncategorized/tax-evasion-across-industries-soft-credit-evidence-from-greece/>

Ημερησία, 2012, Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=112923765>

στην εφορία κατευθυνόταν στην αποπληρωμή δόσεων για δάνεια. Σε μερικούς κλάδους όπως (λογιστές, γιατροί, δικηγόροι) το ποσοστό αυτό υπερβαίνει το 100%. Ο γενικός κανόνας είναι ότι οι τράπεζες δίνουν δάνεια σε ιδιώτες, με κριτήριο το ύψος των δόσεων να μην υπερβαίνει το 30% του εισοδήματός τους. Συνεπώς οι τράπεζες γνώριζαν ότι οι ελεύθεροι επαγγελματίες είχαν κρυφά έσοδα τα οποία έφταναν για την κάλυψη των υποχρεώσεών τους αλλιώς δεν θα έδιναν δάνεια σε νοικοκυριά που πληρώνουν 82 λεπτά για κάθε ευρώ που κερδίζουν σε δόσεις δανείων καθώς κάτι τέτοιο δεν θεωρείται βιώσιμο. Η έρευνα εκτιμά ότι τα εισοδήματα που δεν δηλώθηκαν στην εφορία για το 2009 ανήλθαν σε 28 δις. €. Αν φορολογούνταν με συντελεστή 40% τότε θα κάλυπταν το 31% του ελλείμματος του προϋπολογισμού του 2009 ή το 48% του ελλείμματος του 2008. Αποτέλεσμα είναι το κράτος να χάνει 11,2 δις. € από φόρους (φορολόγηση με συντελεστή 40%) ενώ κατά μέσο όρο το πραγματικό εισόδημα των αυτοαπασχολούμενων είναι 1,92 φορές μεγαλύτερο από εκείνο που δηλώνουν στην εφορία. Σε απόλυτα ποσά για το 2009, η μεγαλύτερη φοροδιαφυγή παρατηρείται στους γιατρούς ενώ ακολουθούν μηχανικοί, εκπαιδευτικοί και λογιστές. Ο παρακάτω πίνακας καταγράφει τη μέση φοροδιαφυγή ανά κλάδο καθώς και τον πολλαπλασιαστή εισοδήματος δηλαδή πόσες φορές το πραγματικό εισόδημα είναι μεγαλύτερο από εκείνο που δηλώθηκε στην εφορία.

ΚΛΑΔΟΙ	ΜΕΣΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ (ευρώ)	ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
Ιατρικά επαγγέλματα	29.343	2,45
Μηχανολογικά επαγγέλματα	28.625	2,40
Εκπαίδευση	24.742	2,55
Λογιστικές και οικονομικές υπηρεσίες	24.573	2,22
Νομικές υπηρεσίες	24.032	2,24
Μονάδες παραγωγής	22.598	2,26
ΜΜΕ και τέχνες	18.360	2,22
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	15.884	1,99
Κατασκευές	13.919	1,85
Επιχειρηματικές υπηρεσίες	9.438	1,62
Μεταφορές	9.320	1,51
Γεωργία	9.288	1,75
Προσωπικές υπηρεσίες και φαρμακεία	7.531	1,49
Λιανικό εμπόριο	5.215	1,27
Άλλα	3.370	1,22

Πίνακας 10⁵: Μέση φοροδιαφυγή ανά κλάδο και πολλαπλασιαστής εισοδήματος

5.5 Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ⁶

Σύμφωνα με στοιχεία του 2013, σε περίπου 1 τρις. € υπολογίζεται η απώλεια εσόδων της ΕΕ από τη φοροδιαφυγή, ποσό διπλάσιο από το συνολικό έλλειμμα των κρατών-μελών της. Όσον αφορά την Ελλάδα η έκθεση του ΟΟΣΑ, το 2013 υπολογίζει τη φοροδιαφυγή στο 23,6% του ΑΕΠ έναντι 14,3% στην ΕΕ. Επίσης από την έρευνα

⁵ Μαργαρίτα Τσούτσουρα, 2012, Φοροδιαφυγή ανά επαγγελματικό κλάδο: στοιχεία από τη χορήγηση πιστώσεων στην Ελλάδα, Ιστοσελίδα: <http://greekeconomistsforreform.com/EL/uncategorized/tax-evasion-across-industries-soft-credit-evidence-from-greece/>

⁶ Real.gr, 2013, Μπαρόζο: Η ΕΕ χάνει 1 τρις. από φοροδιαφυγή, Ιστοσελίδα:

<http://www.real.gr/DefaultArthro.aspx?page=arthro&id=234736&catID=2>

Η Καθημερινή, 2013, Χρ. Σταϊκούρας: Η φοροδιαφυγή ρίχνει τους μέσους όρους των φορολογικών εσόδων, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/61667/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/xr-staikovras-h-forodiaygh-rixnei-toys-mesoys-oroy-s-twn-forologikwn-esodwn>

Χρήστος Δεμέτης, 2013, ΟΟΣΑ: Πρωταθλήτρια στην παραοικονομία η Ελλάδα - 45 δισ. ευρώ η σκιώδης οικονομία, Ιστοσελίδα: <http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/oosa-prwtathlhtria-sthn-paraoikonomia-h-ellada-45-dis-eyrw-h-skiwdhs-oikonomia.2282676.html>

που πραγματοποίησε το βρετανικό think tank Institute of Economic Affairs προέκυψε ότι για το 2012 η Ελλάδα ήταν πρώτη στην παραοικονομία (24% του ΑΕΠ) ανάμεσα σε 21 χώρες- μέλη του ΟΟΣΑ, ενώ ακολουθούσαν με ποσοστά πάνω από 19%, η Πορτογαλία και η Ισπανία. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει το μέγεθος της παραοικονομίας ως ποσοστό του ΑΕΠ για τις 21 χώρες.

Table 6 **Size of the shadow economy (% of official GDP) in 21 OECD countries**

OECD countries	Shadow economy (in % of official GDP)					2003	2005	2007	2009	2011	2012
	Average 1989/90	Average 1994/95	Average 1997/98	Average 1999	Average 2001						
1. Australia	10.1	13.5	14.0	14.4	14.3	13.9	13.7	13.5	n/a	n/a	n/a
2. Austria	6.9	8.6	9.0	10.0	9.7	9.8	9.8	9.5	8.5	8.0	7.6
3. Belgium	19.3	21.5	22.5	22.7	22.1	22.0	21.8	21.3	17.8	17.1	16.8
4. Canada	12.8	14.8	16.2	16.3	15.9	15.7	15.5	15.3	n/a	n/a	n/a
5. Denmark	10.8	17.8	18.3	18.4	18.0	18.0	17.6	16.9	14.3	13.8	13.4
6. Finland	13.4	18.2	18.9	18.4	17.9	17.7	17.4	17.0	14.2	13.7	13.3
7. France	9.0	14.5	14.9	15.7	15.0	15.0	14.8	14.7	11.6	11.0	10.8
8. Germany	11.8	13.5	14.9	16.4	15.9	16.3	16.0	15.3	14.6	13.7	13.3
9. Greece	22.6	28.6	29.0	28.5	28.2	27.4	26.9	26.5	25.0	24.3	24.0
10. Ireland	11.0	15.4	16.2	16.1	15.9	16.0	15.6	15.4	13.1	12.8	12.7
11. Italy	22.8	26.0	27.1	27.8	26.7	27.0	27.1	26.8	22.0	21.2	21.6
12. Japan	8.8	10.6	11.1	11.4	11.2	11.2	10.7	10.3	n/a	n/a	n/a
13. Netherlands	11.9	13.7	13.5	13.3	13.1	13.3	13.2	13.0	10.2	9.8	9.5
14. New Zealand	9.2	11.3	11.9	13.0	12.6	12.2	12.1	12.0	n/a	n/a	n/a
15. Norway	14.8	18.2	19.6	19.2	19.0	19.0	18.5	18.0	n/a	n/a	n/a
16. Portugal	15.9	22.1	23.1	23.0	22.6	23.0	23.3	23.0	19.5	19.4	19.4
17. Spain	16.1	22.4	23.1	23.0	22.4	22.4	22.4	22.2	19.5	19.2	19.2
18. Sweden	15.8	19.5	19.9	19.6	19.1	18.7	18.6	17.9	15.4	14.7	14.3
19. Switzerland	6.7	7.8	8.1	8.8	8.6	8.8	8.5	8.1	n/a	n/a	n/a
20. UK	9.6	12.5	13.0	12.8	12.6	12.5	12.4	12.2	10.9	11.0	10.3
21. USA	6.7	8.8	8.9	8.8	8.8	8.7	8.5	8.4	n/a	n/a	n/a
Unweighted average for 21 OECD countries	12.67	16.16	16.82	17.03	16.65	16.6	16.4	16.06	n/a	n/a	n/a

Πίνακας 11⁷: Μέγεθος παραοικονομίας ως ποσοστό του ΑΕΠ σε 21 χώρες

5.6 ΤΡΟΠΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΟΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΥΨΗΛΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ⁸

Παρακάτω αναλύονται τρόποι φοροδιαφυγής καθώς και τομείς που παρατηρείται μεγάλη φοροδιαφυγή. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι:

⁷ The Institute of Economic Affairs, 2013, The Shadow Economy, Ιστοσελίδα:

<http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/IEA%20Shadow%20Economy%20web%20rev%207.6.13.pdf> (σελ. 28)

⁸ Πώς φοροδιαφεύγουν οι Έλληνες – Οι επτά τρόποι που χρησιμοποιούν, Ιστοσελίδα:

<http://www.iefimerida.gr/news/123324/%CF%80%CF%8E%CF%82-%CF%86%CF%BF%CF%81%CF%BF%CF%B4%CF%B9%CF%B1%CF%86%CF%B5%CF%8D%CF%B3%CF%BF%CF%85%CF%BD-%CF%BF%CF%B9-%CF%AD%CF%BB%CF%BB%CF%B7%CF%BD%CF%B5%CF%82-%E2%80%93-%CF%B1%CF%B3%CF%BF%CF%81%CF%AC%CF%B6%CF%BF%CF%85%CF%BD-%CF%B1%CF%BA%CF%81%CF%B9%CF%B2%CF%AC-%CF%B1%CF%BA%CF%AF%CF%BD%CF%B7%CF%84%CF%B1-%CF%B5%CF%AF%CF%BD%CF%B1%CF%B9-%CF%85%CF%80%CF%B5%CF%81%CF%84%CF%85%CF%87%CF%B5%CF%81%CF%BF%CF%AF-%CF%BA%CF%B1%CF%B9-%CF%AD%CF%87%CF%BF%CF%85%CF%BD-%CF%BA%CF%8C%CF%84>

Λεωνίδας Στεργίου, 2011, Οι κυριότερες εστίες της φοροδιαφυγής ανά δραστηριότητα, Ιστοσελίδα:

<http://www.kathimerini.gr/425995/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-kyriotes-esties-ths-forodiyfghs-ana-drasthriothta>

- **Αφορολόγητο όριο⁹**

Οι περισσότεροι ελεύθεροι επαγγελματίες δηλώνουν ετήσιο εισόδημα στο ύψος του αφορολόγητου ορίου αποφεύγοντας με αυτόν τον τρόπο την απόδοση φόρων στο κράτος. Η έκθεση του ΟΟΣΑ αναφέρει ότι η απώλεια φορολογικών εσόδων από τους ελεύθερους επαγγελματίες σε ετήσια βάση ανέρχεται σε 3,23 δισ. ευρώ ή στο 1,75% του ΑΕΠ.

- **Εικονικές ταμειακές μηχανές**

Κάποιες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν εικονικές ταμειακές μηχανές χωρίς σήμανση από το Υπουργείο Οικονομικών και εκδίδουν αποδείξεις, οι οποίες όμως είναι πλαστές και έτσι δεν μπορούν να υποβληθούν στην αρμόδια Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Δ.Ο.Υ.) για καταβολή ΦΠΑ και φόρων. Σε πολλές περιπτώσεις που οι έλεγχοι είναι ελλιπείς και ελέγχεται μόνο η έκδοση αποδείξεων χωρίς να ελέγχεται η ταμειακή μηχανή οι επιχειρηματίες δεν πληρώνουν πρόστιμα με αποτέλεσμα να συνεχίζουν να φοροδιαφεύγουν.

- **Έκδοση απόδειξης μέσω μηχανών καταγραφής παραγγελιών¹⁰**

Σε πολλά εστιατόρια και καφετέριες χρησιμοποιούνται μικρές μηχανές για την καταγραφή παραγγελιών. Κάποιες από αυτές τις μηχανές έχουν τη δυνατότητα έκδοσης αποδείξεων οι οποίες όμως δεν είναι κανονικές. Έτσι ο πελάτης νομίζει ότι πήρε απόδειξη αλλά ουσιαστικά το κράτος δεν έχει εισπράξει κανένα φόρο.

- **Μη έκδοση τιμολογίου ή έκδοση τιμολογίου με ποσό μικρότερο της πραγματικής αμοιβής ή έκδοση από τρίτα πρόσωπα**

- Με την μη έκδοση τιμολογίου ο ελεύθερος επαγγελματίας δεν αποδίδει τον προβλεπόμενο φόρο προστιθέμενης αξίας στο κράτος με αποτέλεσμα το επιπλέον ποσό του φόρου να το εισπράττει ο ίδιος. Για παράδειγμα αν κατά

⁹Η Καθημερινή, 2013, Φοροδιαφυγή 3,2 δισ. ετησίως στους ελεύθερους επαγγελματίες, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/61119/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/forodiatygh-32-dis-ethsiws-stoys-eley8eroys-epaggelmaties>

¹⁰ Νέα κόλπα φοροδιαφυγής: Πως μας κλέβουν με εικονικές αποδείξεις, Ιστοσελίδα: http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/nea_kolpa_forodiatyghs_pws_mas_klevoyn_me_eikonikes_apodeikseis.2629894.html

την πώληση ενός αγαθού με τιμή 120€ (100€ αξία + 20€ ΦΠΑ), ο επιτηδευματίας δεν προβεί στην έκδοση τιμολογίου φοροδιαφεύγει ως προς το φόρο εισοδήματος και δεν αποδίδει και το ΦΠΑ (20€).

- Με την έκδοση τιμολογίου με ποσό μικρότερο της πραγματικής αμοιβής ο έμπορος κερδίζει το φόρο που αντιστοιχεί στο επιπλέον ποσό που έλαβε ως αμοιβή για την πώληση των εμπορευμάτων. Για παράδειγμα αν πουλήσει ένα προϊόν με τιμή 120€ (100€ αξία + 20€ ΦΠΑ) και κόψει τιμολόγιο 60€ (50€ αξία + 10€ ΦΠΑ) τότε εισπράττει το ΦΠΑ (20-10=10€) και πληρώνει το 50% του φόρου εισοδήματος. Η φοροδιαφυγή στο φόρο εισοδήματος υπολογίζεται με βάση το περιθώριο κέρδους. Συνεπώς αν ο επιτηδευματίας έχει καθαρό κέρδος [τιμή πώλησης – (τιμή αγοράς + όλα τα έξοδα)]30%,θα πρέπει να πληρώσει φόρο για τα 30€ αλλά κόβοντας τιμολόγιο 50€, θα πληρώσει φόρο εισοδήματος για 15€ (30%*50€).
- Κατά την έκδοση τιμολογίου από τρίτα πρόσωπα η διαδικασία είναι η εξής: στη συναλλαγή δύο ατόμων μεσολαβεί τρίτος στον οποίο εκδίδεται το τιμολόγιο πώλησης. Αυτός που πραγματικά αγοράζει (ο δεύτερος) πληρώνει το ποσό. Έτσι ο δεύτερος φοροδιαφεύγει στο ΦΠΑ και στο φόρο εισοδήματος ενώ ο τρίτος εμφανίζει μεγαλύτερα έξοδα για την εταιρεία του και πληρώνει μικρότερο φόρο.

- **Υπερτιμολόγηση προϊόντων στις γεωργικές επιχειρήσεις¹¹**

Οι αγρότες πληρώνουν Φ.Π.Α όταν αγοράζουν ζωοτροφές, λιπάσματα και φάρμακα καθώς και όταν οι χονδρέμποροι αγοράζουν τα προϊόντα τους με τιμολόγια αγοράς. Η επιστροφή του Φ.Π.Α. δίνεται ως αντάλλαγμα της διπλής πληρωμής του συγκεκριμένου φόρου. Η διαδικασία που ακολουθείται για όσους φοροδιαφεύγουν είναι η εξής: ο παραγωγός πουλάει μια ποσότητα προϊόντων στον χονδρέμπορο. Στο τιμολόγιο που εκδίδεται η τιμή πώλησης που αναγράφεται είναι μεγαλύτερη από την πραγματική. Με αυτό τον τρόπο ο παραγωγός εισπράττει μεγαλύτερη επιστροφή

¹¹Μαρίνα Μάνη, Σπύρος Δημητράκης, 2014, Αυτό που πραγματικά ζητούν οι αγρότες, Ιστοσελίδα:

<http://www.capital.gr/News.asp?id=1954704>

Νίκος Μανάβης, 2013, «Ψαλίδι» στην επιστροφή τού Φ.Π.Α. αγροτών, Ιστοσελίδα: <http://www.emprosnet.gr/article/50661-psalidi-stin-epistroti-toy-fpa-agroton>

φόρου και ο χονδρέμπορος λόγω της υπερτιμολόγησης των προϊόντων που παρέλαβε τα πουλάει ακριβότερα στην αγορά αποκομίζοντας μεγαλύτερα κέρδη.

- **Φοροδιαφυγή στα εισοδήματα από ενοίκια: 1)μη κατάθεση μισθωτηρίου συμβολαίου για απόκρυψη εισοδήματος ενοικίασης ακινήτου 2) δήλωση ενοικίου μικρότερου του πραγματικού 3) μη δήλωση δευτερευουσών κατοικιών 4) δήλωση ακινήτων ως κενά ώστε να αποφεύγεται η τεκμαρτή τους φορολόγηση**

Στην πρώτη περίπτωση τα ακίνητα ενοικιάζονται χωρίς να κατατίθεται στην εφορία το συμβόλαιο μίσθωσης με αποτέλεσμα τα εισοδήματα να μη δηλώνονται και να μην πληρώνονται οι αντίστοιχοι φόροι. Όταν το ποσό του ενοικίου που δηλώνεται είναι μικρότερο του πραγματικού που εισπράττεται, για το επιπλέον ποσό ο ενοικιαστής δεν πληρώνει τον αντίστοιχο φόρο. Στη μη δήλωση δευτερευουσών κατοικιών όπως και στη δήλωση ακινήτων ως κενά ενώ χρησιμοποιούνται ο φορολογούμενος αποκρύπτει το πραγματικό εισόδημα το οποίο διαθέτει για τη συντήρηση των ακινήτων αυτών με αποτέλεσμα να πληρώνει μικρότερο φόρο.

- **Διαδοχικές αγοραπωλησίες ακινήτων σε υψηλό τίμημα**

Η διαδικασία έχει ως εξής: κάποιος που έχει χρήματα από μη εμφανείς δραστηριότητες (π.χ. 500.000€) και προσπαθεί να τα νομιμοποιήσει αγοράζει ένα ακίνητο από τον πωλητή σε χαμηλή τιμή π.χ. 50.000€. Στη συνέχεια πουλάει το ακίνητο στον ίδιο πωλητή έναντι ποσού 500.000€ και έτσι νομιμοποιεί το κεφάλαιο (500.000€) που αρχικά είχε.

- **Εικονικές συναλλαγές με τη χρήση θυγατρικών και υπεράκτιων εταιρειών**

Διάφοροι επιχειρηματίες που είναι ιδιοκτήτες ομίλων παροχής υπηρεσιών δημιουργούν μικρές θυγατρικές «δορυφορικές εταιρείες», οι οποίες ανήκουν σε συγγενικά τους πρόσωπα ή σε εργαζομένους των επιχειρήσεών τους. Μέσω εικονικών συναλλαγών των εταιρειών του ομίλου και των δορυφορικών εταιρειών δημιουργείται μια οικονομική δραστηριότητα, η οποία εμφανίζει ιδιαίτερα κερδοφόρες τόσο τις επιχειρήσεις του ομίλου όσο και τις δορυφορικές. Οι δορυφορικές εταιρείες λαμβάνουν υπηρεσίες των εταιρειών του ομίλου και στη συνέχεια παρέχουν τις υπηρεσίες σε άλλες εταιρείες του ομίλου σε ιδιαίτερα υψηλές

τιμές. Σε άλλες περιπτώσεις αγοράζουν υπερτιμολογημένα προϊόντα από εταιρείες του ομίλου και εξοφλούν τις υποχρεώσεις τους με έκδοση τραπεζικών επιταγών οι οποίες κατατίθενται από τις εταιρείες του ομίλου σε πιστωτικά ιδρύματα για έκδοση τραπεζικού ή και ομολογιακού δανείου. Με αυτούς τους τρόπους οι επιχειρηματίες μέσω του δικτύου των εταιρειών αυξάνουν την πιστοληπτική τους ικανότητα και αποκτούν τη ρευστότητα που χρειάζονται με τη λήψη τραπεζικών δανείων. Τα κεφάλαια που αντλούν από τις τράπεζες μπορούν να τα εξάγουν σε υπεράκτιες (offshore εταιρείες) για συμμετοχή σε εικονικές αυξήσεις του μετοχικού τους κεφαλαίου. Η offshore εταιρεία είναι η εταιρεία που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και δραστηριοποιείται σε άλλες χώρες με αποτέλεσμα να έχει ιδιαίτερη φορολογική μεταχείριση.

- **Αγορά πολυτελών σκαφών αναψυχής ως επαγγελματικών**

Πολλοί επιτήδευτοι (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) αγοράζουν πολυτελή σκάφη τα οποία στην συνέχεια εμφανίζονται ως επαγγελματικά. Εκδίδουν αποδείξεις μεγάλης αξίας για την ενοικίασή τους προς ιδιώτες. Η ενοικίαση αφορά ταξίδια και κρουαζιέρες. Όμως τα σκάφη δεν κινούνται ποτέ από το λιμάνι και όλες οι ενοικιάσεις είναι εικονικές. Έτσι μπορούν να δικαιολογηθούν ποσά από μη εμφανείς πηγές.

- **Αιτήσεις εταιρειών με υψηλά χρέη για πτώχευση αφού προηγουμένως έχουν εξάγει τα κεφάλαιά τους σε λογαριασμούς θυγατρικών ή εξεχώριων εταιρειών του εξωτερικού**

Πολλές εταιρείες με μεγάλα χρέη προς το δημόσιο και πιστωτές υποβάλλουν αίτηση για ένταξη στις διατάξεις του πτωχευτικού κώδικα. Έτσι οι πιστωτές προβαίνουν σε διακανονισμό με αυτές τις εταιρείες για τη διαγραφή μέρους των απαιτήσεών τους και τη διευθέτηση του υπόλοιπου ποσού με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί η υπερχρεωμένη επιχείρηση να αποπληρώσει τις υποχρεώσεις της. Όμως πριν υποβάλλουν αίτηση για ένταξη στην πτωχευτική διαδικασία μεταφέρουν μεγάλα ποσά στο εξωτερικό συνήθως μέσω εικονικών τιμολογίων παροχής υπηρεσιών σε θυγατρικές εταιρείες του εξωτερικού ή offshore. Έτσι ενώ δηλώνουν αδυναμία εξόφλησης των υποχρεώσεών τους στην πραγματικότητα έχουν πολλά χρήματα στο εξωτερικό.

- **Εταιρείες πίεσης (stress companies)**

Εταιρείες που παρουσιάζουν υψηλή φοροδιαφυγή για να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες που προβλέπει ο νόμος προχωρούν στην εικονική τους μεταβίβαση σε νέες εταιρείες με μετοχικό κεφάλαιο πολύ μικρότερο από τις υποχρεώσεις των παλαιών εταιρειών ή προβαίνουν σε αλλαγή της επωνυμίας τους και των νόμιμων εκπροσώπων τους. Έτσι οι πιστωτές αναγκάζονται να δεχτούν μειώσεις ή ακόμα και εξ' ολοκλήρου διαγραφή των απαιτήσεών τους.

- **Προμήθεια κερδισμένων δελτίων ΟΠΑΠ και λαχείων**

Υπάρχουν περιπτώσεις που φυσικά πρόσωπα προμηθεύονται κερδισμένα λαχεία ή δελτία από υπαλλήλους του ΟΠΑΠ ή ιδιοκτήτες πρακτορείων ΠΡΟΠΟ και τα χρησιμοποιούν για την δικαιολόγηση των τεκμηρίων στις φορολογικές τους δηλώσεις αλλά και εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

- **Λαθρεμπόριο τσιγάρων¹²**

Μεγάλη φοροδιαφυγή δημιουργείται και από το λαθρεμπόριο τσιγάρων. Χαρακτηριστικό είναι το α' εξάμηνο του 2012 καταγράφηκαν 379 υποθέσεις κατάσχεσης λαθραίων τσιγάρων ενώ στο αντίστοιχο εξάμηνο του 2013 οι υποθέσεις κατάσχεσης αυξήθηκαν σε 820 δηλαδή σε ποσοστό της τάξης του 116%. Αποτέλεσμα είναι το ελληνικό κράτος να χάνει 800 εκατ. ευρώ ετησίως ποσό ιδιαίτερα σημαντικό καθώς αντιστοιχεί τα τρία τελευταία χρόνια στο ειδικό τέλος ακινήτων που επέβαλε η κυβέρνηση και εισπράττεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ. Επίσης σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το λαθρεμπόριο καπνού κοστίζει στις χώρες της Ε.Ε. 10δισ. ευρώ ετησίως. Κίνδυνοι από το λαθρεμπόριο παρουσιάζονται και στον ίδιο τον κλάδο των καπνοβιομηχανιών καθώς το 19,5% της συνολικής κατανάλωσης στην Ελλάδα

¹²Σιωμόπουλος Ντίνος, 2013, Πλήγμα για τα έσοδα το λαθρεμπόριο τσιγάρων, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=542755>

Χαράλαμπος Μπελιάς, 2014, Λαθρεμπόριο τσιγάρων: 3 χρόνια στο συρτάρι ο νόμος, Ιστοσελίδα:

http://www.enikos.gr/society/204831,La8remporio_tsigarwn: 3_xronia_sto_syrta.html

Έθνος, 2013, Εκρηκτική αύξηση στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, Ιστοσελίδα:

<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22770&subid=2&pubid=63924502>

Λαθρεμπόριο τσιγάρων: το μεγάλο κόλπο;, Ιστοσελίδα: <http://www.econews.gr/2014/02/01/lathremporio-tsigarwn-ek-111041/>

αφορά παράνομα τσιγάρα, δηλαδή 1 στα 5 τσιγάρα που καταναλώνονται είναι παράνομα.

- **Λαθρεμπόριο καυσίμων¹³**

Το πετρέλαιο χρησιμοποιείται για τις ανάγκες της θέρμανσης, της κίνησης αλλά και τον εφοδιασμό των πλοίων. Η διαδικασία του λαθρεμπορίου στα ναυτιλιακά καύσιμα βασίζεται στα λεγόμενα στέπια δηλαδή τα δεξαμενόπλοια τα οποία φορτώνουν τα ναυτιλιακά καύσιμα από τα διυλιστήρια ,παρουσία τελωνειακών για να τα μεταφέρουν στα πλοία. Οι υπεύθυνοι για τον ανεφοδιασμό των πλοίων, οι οποίοι λαμβάνουν παραγγελίες, εν' αγνοία του πλοιάρχου και του μηχανικού καταθέτουν στο τελωνείο εικονική αίτηση αγοράς και παραλαμβάνουν τις ποσότητες δηλώνοντας ότι προορίζονται αποκλειστικά για τον ανεφοδιασμό των πλοίων. Η ποσότητα όμως δεν καταλήγει στο σύνολό της στο πλοίο αλλά ένα μεγάλο μέρος της πηγαίνει σε αποθήκες όπου το καύσιμο αποχρωματίζεται και διατίθεται λαθρεμπορικά στην αγορά ως πετρέλαιο θέρμανσης τη χειμερινή περίοδο και ως πετρέλαιο κίνησης τη θερινή περίοδο. Με αυτό τον τρόπο προσπαθούν να κερδίσουν οι λαθρέμποροι από την προμήθεια πετρελαίου θέρμανσης με χαμηλό φόρο και μεταπώλησή του ως πετρέλαιο κίνησης έχοντας ως κέρδος λαθρεμπορίου τη φορολογική διαφορά. Όμως αυτό το φαινόμενο τείνει να περιοριστεί με την εξίσωση φόρων για το πετρέλαιο κίνησης και το πετρέλαιο θέρμανσης.

- **Παρεμπόριο¹⁴**

Το παρεμπόριο είναι η πώληση εμπορευμάτων χωρίς την απαιτούμενη άδεια ασκήσεως επαγγέλματος καθώς και χωρίς την έκδοση των απαραίτητων παραστατικών. Συνήθως αφορά παρανόμως εισαγόμενα εμπορεύματα τα οποία στη συνέχεια πωλούνται από παράνομους ή μη μετανάστες. Η παράνομη αυτή δραστηριότητα έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στο λιανικό εμπόριο όσο και στα

¹³Ναυτεμπορική, 2014, Λαθρεμπόριο καυσίμων: Κοινά μυστικά και απαντήσεις, Ιστοσελίδα:

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/769466>

Μάρδας Δημήτρης, 2014, Λαθρεμπόριο καυσίμων: Η απομυθοποίηση ενός μυστικού, γνωστού σε όλους!, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=571035>

¹⁴Υπουργείο Ανάπτυξης Και Ανταγωνιστικότητας, 2013, Ερμηνευτική Εγκύκλιος για την εφαρμογή διατάξεων αντιμετώπισης παρεμπορίου- Σύσταση Συντονιστικού Κέντρου Αντιμετώπισης Παραεμπορίου (ΣΥ.Κ.Α.Π), Ιστοσελίδα:

<http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/17477>

Φανή Σοβιτσλή, 2013, ΥΠ. ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ «Ράμπο» στη μάχη κατά του παρεμπορίου, Ιστοσελίδα:

<http://www.makthes.gr/news/reportage/99906/>

έσοδα του κράτους. Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία των επιμελητηρίων ο τζίρος του παραεμπορίου ανέρχεται σε 69 δις ευρώ ετησίως ενώ το κράτος χάνει περισσότερα από 9 δις το χρόνο από τη μη απόδοση ΦΠΑ.

- **Κατασκευαστικές εταιρείες¹⁵**

Οι κατασκευαστικές εταιρείες κατά τη διάρκεια της πώλησης δεν εμφανίζουν την πραγματική αξία των ακινήτων αλλά την αντικειμενική δηλαδή την αξία που ορίζει η εφορία για το ακίνητο, η οποία τις περισσότερες φορές είναι μικρότερη της πραγματικής αξίας. Για παράδειγμα αν η πραγματική αξία του ακινήτου είναι 100.000€, η αντικειμενική του αξία που αναγράφεται στο συμβόλαιο είναι 50.000€. Έτσι οι εταιρείες φορολογούνται με μικρότερα κέρδη ενώ οι αγοραστές αποδίδουν μικρότερο τεκμήριο αγοράς και φόρο μεταβίβασης ακινήτου (ΦΜΑ). Όμως τη σημερινή εποχή της οικονομικής κρίσης που πολλά ακίνητα δεν πωλούνται για αρκετούς μήνες, οι εμπορικές αξίες έχουν πέσει κάτω από το επίπεδο των αντικειμενικών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της φοροδιαφυγής στον συγκεκριμένο τομέα.

- **Τουριστικές επιχειρήσεις¹⁶**

Στον κλάδο των τουριστικών επιχειρήσεων παρατηρείται η μέθοδος των διπλών συμβολαίων μεταξύ των ξενοδόχων και των τουριστικών επιχειρήσεων του εξωτερικού προκειμένου να εμφανιστούν μικρότερα έσοδα από τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Επίσης υπάρχουν πολλές ιστοσελίδες που νοικιάζουν παράνομα εξοχικές κατοικίες χωρίς να εκδίδεται κανένα παραστατικό ούτε για ΦΠΑ ούτε για φόρο εισοδήματος. Αποτέλεσμα είναι να υπάρχει μεγάλη φοροδιαφυγή και τα διαφυγόντα έσοδα για τον τουρισμό και το Ελληνικό Δημόσιο να ξεπερνούν τα 600εκατ.€.

- **Πολυεθνικές επιχειρήσεις¹⁷**

Μεγάλη φοροδιαφυγή παρατηρείται στις πολυεθνικές επιχειρήσεις λόγω της παράνομης εξαγωγής αφορολόγητων κερδών μέσω της τεχνικής transfer pricing. Η

¹⁵ ALPHA AKINHHTA, Τι είναι η αντικειμενική αξία ενός ακινήτου και ποιά σχέση έχει με την πραγματική του αξία;, Ιστοσελίδα: <http://www.alpharealestate.gr/objective.html>

¹⁶ Γιώργος Αλεξάκης, 2013, «Τουριστικές Βίλες»: Έντονες αντιδράσεις στη ρύθμιση για τα παράνομα πολυτελή καταλύματα, Ιστοσελίδα: <http://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/toyrismos/item/226496-%C2%ABTovristikes-Biles%C2%BB-Entones-antidraseis-gia-th-rythmish-gia-ta-paranoma-polytelh-katalymata?tmpl=component&print=1>

¹⁷ Άγης Βερούτης, 2011, Φορολογικός παράδεισος για πολυεθνικές, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/Articles.asp?id=1298095>

τεχνική αυτή λειτουργεί ως εξής: ας υποθέσουμε ότι μια πολυεθνική εταιρεία κατασκευάζει widgets σε κάποια ασιατική χώρα. Το standard cost του κάθε widget είναι 1,50€/widget. Στο κόστος αυτό προστίθενται το κόστος διαφήμισης και marketing, το κόστος logistics και λοιπά κόστη που είναι περίπου 1,50€/widget. Με κόστος 3€/widget η πολυεθνική προμηθεύει τη θυγατρική της στην Ελλάδα, η οποία αναλαμβάνει την πώληση των widgets προς 10€/widget. Στην τιμή πώλησης περιλαμβάνονται και κάποια λειτουργικά και χρηματοοικονομικά κόστη της τάξεως του 15% της τελικής τιμής πώλησης ή 1,50€/widget διαμορφώνοντας το συνολικό κόστος στα 4,50€/widget. Έτσι η πραγματική της κερδοφορία είναι στα 5,5€/widget και για αυτό το ποσό η εταιρεία θα πληρώσει τον ανάλογο φόρο. Όμως οι πολυεθνικές για να μην πληρώσουν καθόλου φόρο στην Ελλάδα τιμολογούν το κάθε widget στα 8€ κατά την εισαγωγή του έτσι ώστε αν προστεθούν και τα λειτουργικά κόστη που είναι περίπου 2€/widget και τα widgets πωληθούν στην αγορά στην τιμή των 10€ να υπάρχει μηδενική κερδοφορία και άρα μηδενική φορολόγηση. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο μια πολυεθνική να πουλάει τα προϊόντα της στη διπλάσια τιμή στην Ελλάδα έχοντας κερδοφορία 2%, ενώ στο σύνολο των δραστηριοτήτων της έχει πάνω από 10% ενοποιημένη κερδοφορία με μέσες τιμές προϊόντων τις μισές από ότι στην Ελλάδα.

- **Εμπορικές επιχειρήσεις¹⁸**

Η φοροδιαφυγή στις εμπορικές επιχειρήσεις παρουσιάζεται με τους εξής τρόπους: 1) με την ανακριβή έκδοση φορολογικών στοιχείων που έχει ως συνέπεια την αποφυγή καταβολής των άμεσων φόρων (λόγω μείωσης των ακαθάριστων εσόδων ή αύξησης του κόστους πωληθέντων με σκοπό τη μείωση των κερδών ή την εμφάνιση ζημιών) 2) με την υποτίμηση της αξίας των απογραφέντων ειδών καθώς και με την εμφάνιση αυξημένων ή πλαστών δαπανών που στόχο έχει τη μείωση των φορολογητέων κερδών.

- **Φοροδιαφυγή τύπου carousel¹⁹**

¹⁸ Υπουργείο Οικονομικών, 2011, ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ 2011-2013, Ιστοσελίδα: <http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/12197>

¹⁹ Παπανικολάου Γ., 2012, Σκάνδαλο υπεξαίρεσης ΦΠΑ "καίει" το εμπόριο, Ιστοσελίδα: <http://www.euro2day.gr/news/economy/124/articles/695475/Article.aspx>
Ελευθεροτυπία, 2009, Εικονικές πωλήσεις και απάτες τύπου Carousel, Ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=84952>

Η φοροδιαφυγή τύπου carousel αποτελεί μια σειρά εικονικών συναλλαγών με τελικό αποδέκτη μια εταιρεία, η οποία έχει δημιουργηθεί για να κλείσει σε σύντομο χρονικό διάστημα ώστε να μην αποδώσει το μεγάλο ποσό του φόρου προστιθέμενης αξίας που έχει δημιουργηθεί από τις συναλλαγές. Στηρίζεται στην εισαγωγή προϊόντων ελευθέρων Φ.Π.Α. και στην εικονική μεταπώλησή τους σε άλλους ή στην εξαγωγή τους σε τρίτες χώρες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ελληνική εταιρεία, η οποία προμηθευόταν «εμπορεύματα» από επιχειρήσεις-φαντάσματα οι οποίες δεν είχαν καμία ουσιαστική συναλλακτική δραστηριότητα (εξέδιδαν εικονικά τιμολόγια) και στη συνέχεια τα πωλούσε εκδίδοντας εικονικά τιμολόγια πώλησης σε ελληνικές επιχειρήσεις και επιχειρήσεις της Ε.Ε. Τα εμπορεύματα ωστόσο που προμηθευόταν και στη συνέχεια πωλούσε η ελληνική εταιρεία ήταν εικονικά αφού ουσιαστικά ποτέ δεν τα κατείχε.

5.6.1 ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΤΡΟΠΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

- Φοροδιαφυγή που συντελείται με την απόκρυψη εισοδημάτων από δεύτερη ή παράλληλη εργασία καθώς και η απόκρυψη εργασίας ώστε να μη χαθεί το επίδομα ανεργίας (σε περίπτωση που κάποιος είναι άνεργος)
- Φοροδιαφυγή στην φορολογία κληρονομιών, δωρεών και γονικών παροχών ειδικά όταν πρόκειται για κινητά περιουσιακά στοιχεία ή χρήματα που μεταβιβάζονται εύκολα χωρίς να απαιτείται πάντοτε η τήρηση κάποιων νομικών διαδικασιών
- Φοροδιαφυγή στον φόρο ακίνητης περιουσίας: πραγματοποιείται είτε με την μη υποβολή της δήλωσης ή με την υποβολή δήλωσης με μειωμένη αξία των ακινήτων
- Φοροδιαφυγή στον ειδικό φόρο κατανάλωσης οινοπνεύματος: στο αλκοόλ η φοροδιαφυγή συντελείται με την παράνομη εισαγωγή και διάθεση, όπου εκτός από τον ειδικό φόρο δεν καταβάλλεται και ο φόρος πολυτελείας.

5.7 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ

Παρακάτω αναλύονται προτάσεις αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροδιαφυγής και αφορούν τους κυριότερους τομείς φοροδιαφυγής που αναφέρθηκαν στην παραπάνω ενότητα.

- **Αφορολόγητο όριο εισοδήματος που δηλώνουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες²⁰**

Ηλεκτρονική υποβολή συναλλαγών κάθε μήνα: οι ελεύθεροι επαγγελματίες θα πρέπει να υποβάλλουν ηλεκτρονικά καταστάσεις με τους πελάτες και τους προμηθευτές τους και την αξία των συναλλαγών μαζί τους. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να υποβάλλουν: α) τα στοιχεία των πελατών και την αξία των συναλλαγών μαζί τους με βάση τον Αριθμό Φορολογικού Μητρώου β) τα στοιχεία των προμηθευτών τους γ) τις πωλήσεις τους μέσω ταμειακών μηχανών ή μέσω χειρόγραφων αποδείξεων δ) τα στοιχεία των δαπανών τους με αποδείξεις ταμειακής μηχανής ε) τα στοιχεία των λογαριασμών Δ.Ε.Η. και Ο.Τ.Ε. Τα στοιχεία που υποβάλλονται με ηλεκτρονικό τρόπο θα χρησιμοποιούνται για διασταυρώσεις προκειμένου να εντοπίζονται πλαστά και εικονικά στοιχεία.

- **Μεγάλη επιστροφή φόρου στους αγρότες²¹**
 - Μείωση επιστροφής Φ.Π.Α. : η επιστροφή Φ.Π.Α. έχει θεσμοθετηθεί να καταβάλλεται στους αγρότες επί του ποσού των ακαθάριστων εσόδων τους. Με τη μείωση επιστροφής του Φ.Π.Α. το κράτος θα μειώσει τις δαπάνες του ενώ αντίστοιχα θα περιοριστεί και η φοροδιαφυγή.
 - Υποχρεωτική τήρηση βιβλίων: οι αγρότες σήμερα φορολογούνται στο εισόδημά τους με βάση αντικειμενικές τιμές χωρίς να υποχρεώνονται να τηρούν βιβλία με αποτέλεσμα να πληρώνουν λιγότερο φόρο. Με την τήρηση βιβλίων θα εμφανιστεί ότι οι αγρότες πουλάνε σε αυξημένες τιμές τα προϊόντα τους στους χονδρεμπόρους μέσω της υπερτιμολόγησης και έτσι θα απαιτηθεί να πληρώνουν και αυξημένο φόρο εισοδήματος.
- **Λαθρεμπόριο τσιγάρων²²**

²⁰ Ημερησία, 2014, Νέο σύστημα για την υποβολή συγκεντρωτικών καταστάσεων, Ιστοσελίδα:

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=27686&subid=2&pubid=113201035>

²¹ Μαρίνα Μάνη, Σπύρος Δημητρίδης, 2014, Αυτό που πραγματικά ζητούν οι αγρότες, Ιστοσελίδα:

<http://www.capital.gr/News.asp?id=1954704>

Σιωμόπουλος Ντίνος, 2014, Στα «μαλακά» έπεσαν οι αγρότες, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=565515>

²² Ημερησία, 2013, Ακτίνες Χ στα τελωνεία, Ιστοσελίδα:

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113078066>

- Ακτίνες x-ray: ένα σημαντικό μέτρο για την πάταξη του λαθρεμπορίου τσιγάρων είναι η εγκατάσταση ακτινών x-ray στα τελωνεία. Με το σύστημα αυτό θα γίνεται έλεγχος του λαθραίου φορτίου που εισάγεται στην Ελλάδα, το οποίο στη συνέχεια θα κατάσχεται από τις αρμόδιες αρχές και θα επιβάλλονται τα ανάλογα πρόστιμα.
- Εγκατάσταση συστήματος ιχνηλασιμότητας: με το σύστημα αυτό η σήμανση των προϊόντων καπνού θα γίνεται με μια ταινία, η οποία δεν παραχαράσσεται. Η ταινία αυτή θα διαβάζεται με ειδικό μηχάνημα και θα αναγνωρίζεται αμέσως η εφοδιαστική αλυσίδα του προϊόντος. Έτσι τα τσιγάρα που παράγονται στη χώρα μας ή εισάγονται από νόμιμες εταιρείες δεν θα μπορούν να διατεθούν λαθραία στην αγορά γιατί θα εντοπίζεται αμέσως ο εισαγωγέας, ο κατασκευαστής και ο διακινητής του προϊόντος. Επίσης θα εντοπίζονται εταιρείες που παράγουν τσιγάρα για αγορές του εξωτερικού, τα οποία επανεισάγονται λαθραία και πωλούνται στη μαύρη αγορά αδασμολόγητα.

- **Λαθρεμπόριο καυσίμων²³**

- Εγκατάσταση μαύρου κουτιού στα δεξαμενόπλοια: τα μαύρα κουτιά είναι μικρές συσκευές που τοποθετούνται πάνω στο δεξαμενόπλοιο και καταγράφουν ηλεκτρονικά την κάθε κίνησή του. Έτσι το δρομολόγιο του δεξαμενόπλοιου ελέγχεται από τη στιγμή της παραλαβής του καυσίμου.
- Καλή λειτουργία του συστήματος παρακολούθησης: το σύστημα παρακολούθησης δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται για την παρακολούθηση της διαδρομής του δεξαμενόπλοιου σε πραγματικό χρόνο αλλά για τον εντοπισμό παράνομων δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα αν το σκάφος πραγματοποιήσει δύο ύποπτες διαδρομές μέσα σε μία εβδομάδα και αυτό επαναλαμβάνεται συχνά θα πρέπει να

Χαράλαμπος Μπελιάς, 2014, Λαθρεμπόριο τσιγάρων: 3 χρόνια στο συρτάρι ο νόμος, Ιστοσελίδα:

http://www.enikos.gr/society/204831,La8remporio_tsigarwn: 3_xronia_sto_syrtari.html

Σιωμόπουλος Ντίνος, 2013, Πλήγμα για τα έσοδα το λαθρεμπόριο τσιγάρων, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=542755>

²³Ναυτεμπορική, 2014, Λαθρεμπόριο καυσίμων: Κοινά μυστικά και απαντήσεις, Ιστοσελίδα:

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/769466>

Μάρδας Δημήτρης, 2014, Λαθρεμπόριο καυσίμων: Η απομυθοποίηση ενός μυστικού, γνωστού σε όλους, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=571035>

ειδοποιηθεί η αρμόδια υπηρεσία προκειμένου να διενεργηθούν οι σχετικοί έλεγχοι.

- Εγκατάσταση μαύρου κουτιού και στα βυτιοφόρα: εκτός από τα δεξαμενόπλοια τα μαύρα κουτιά θα πρέπει να τοποθετούνται και πάνω στα βυτιοφόρα μεταφορικών εταιρειών καυσίμων έτσι ώστε να παρακολουθείται η διαδρομή τους.
- Δημιουργία πίνακα προστίμων: θα πρέπει να δημιουργηθεί πίνακας με διαφορετικά πρόστιμα και ταξινόμηση προστίμων ανά είδος και ποσότητα.
- Δέσμευση περιουσιακών στοιχείων: όταν εξακριβωθούν οι παράνομες πράξεις λαθρεμπορίου θα πρέπει να δεσμεύονται τα περιουσιακά στοιχεία τόσο του ιδιοκτήτη του δεξαμενόπλοιου όσο και του εμπόρου που διατηρεί παράνομα το λαθραίο καύσιμο στις δεξαμενές του
- Εξίσωση φόρου πετρελαίου θέρμανσης με το φόρο του πετρελαίου κίνησης: με την εξίσωση φόρου που έχει εφαρμοστεί έχει σχεδόν εξαλειφθεί το λαθρεμπόριο στο πετρέλαιο θέρμανσης και κίνησης, όμως παραμένει το λαθρεμπόριο στο ναυτιλιακό πετρέλαιο.

- **Παρεμπόριο²⁴**

Αύξηση ελέγχων από την αστυνομία: οι έλεγχοι από την αστυνομία θα πρέπει να γίνουν πιο έντονοι και τα προϊόντα παρεμπορίου που κατάσχονται να καταστρέφονται έτσι ώστε να αποτρέπεται η διακίνησή τους στην αγορά. Επίσης θα πρέπει να επιβάλλονται τα ανάλογα πρόστιμα που ορίζει ο νόμος σε αυτούς που συλλαμβάνονται να διακινούν παράνομα προϊόντα.

- **Φοροδιαφυγή τύπου carousel²⁵**

Διενέργεια ελέγχων από το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (Σ.Δ.Ο.Ε.): το Σ.Δ.Ο.Ε. θα πρέπει να πραγματοποιεί τακτικούς ελέγχους στις εταιρείες ώστε να εξιχνιάζει κυκλώματα εταιρειών που χρησιμοποιούν εικονικά τιμολόγια για

²⁴ Ημερησία, 2014, Πενταπλάσιοι οι έλεγχοι για την πάταξη του παρεμπορίου το 2013, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113206979>

²⁵ Παπανικολάου Γ. , 2012, Σκάνδαλο υπεξαίρεσης ΦΠΑ "καίει" το εμπόριο, Ιστοσελίδα: <http://www.euro2day.gr/news/economy/124/articles/695475/Article.aspx>

να μην αποδίδουν Φ.Π.Α. στο Ελληνικό Δημόσιο. Στην περίπτωση που βεβαιωθούν τέτοιου είδους παραβάσεις θα ζητείται από τις εταιρείες να δώσουν έγγραφες εξηγήσεις και αν κριθεί ότι αυτές είναι ανεπαρκείς, το ΣΔΟΕ θα στέλνει τα στοιχεία στη δικαιοσύνη για επιπλέον διερεύνηση.

- **Τουριστικές επιχειρήσεις²⁶**

- Απλοποίηση της αδειοδότησης για τις παράνομες τουριστικές κατοικίες: με το νομοσχέδιο του Υπουργείου Τουρισμού που ψηφίστηκε τον Ιούλιο του 2013 αποφασίστηκε η δυνατότητα αδειοδότησης σε τουριστικές κατοικίες που δεν είχαν άδεια λειτουργίας και νοικιάζονταν μέσω ιστοσελίδων στο εξωτερικό. Έτσι οι ιδιοκτήτες των κατοικιών αυτών με την υποβολή κάποιων δικαιολογητικών μπορούσαν να λάβουν άδεια και το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας του Ε.Ο.Τ. Αυτή η ρύθμιση βοήθησε στο να αυξηθούν τα έσοδα του κράτους από τη φορολόγηση των τουριστικών κατοικιών που μέχρι πρότινος δεν φορολογούνταν.
- Επιβολή προστίμων σε όσους συνεχίζουν να παρανομούν: το παραπάνω νομοσχέδιο προβλέπει αυστηρές ποινές σε όσους ιδιοκτήτες κατοικιών δεν νομιμοποιούν την τουριστική χρήση των ακινήτων τους λαμβάνοντας Ειδικό Σήμα Λειτουργίας καθώς και στις περιπτώσεις που διαφημίζονται τουριστικές κατοικίες σε ηλεκτρονικές ιστοσελίδες και έντυπα μέσα στην Ελλάδα και το εξωτερικό χωρίς να αναγράφεται ο Αριθμός Μητρώου τους.

- **Εικονικές συναλλαγές με τη χρήση θυγατρικών και υπεράκτιων εταιρειών²⁷**

Έλεγχος σε εμβάσματα του εξωτερικού και offshore εταιρείες : η κυβέρνηση θα πρέπει να προχωρήσει σε εξονυχιστικούς ελέγχους στα εμβάσματα του εξωτερικού και τις offshore εταιρείες προκειμένου να εξακριβωθούν φορολογικές

²⁶ «Τουριστικές Βίλες»: Έντονες αντιδράσεις στη ρύθμιση για τα παράνομα πολυτελή καταλύματα, Ιστοσελίδα: <http://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/toyrismos/item/226496-%C2%ABToyristik-es-Biles%C2%BB-Entones-antidrasesi-gia-th-rythmish-gia-ta-paranoma-polytelh-katalymata?tmpl=component&print=1>
<http://www.kathimerini.gr/494622/article/oikonomia/epixeirhseis/prostimo-50000-eyrw-gia-paranomh-enoikiash-polytelwn-e3oxikwn-katoikiwn>

²⁷ Η Καθημερινή, 2014, ΥΠΟΙΚ: Έσοδα 95 εκατ. ευρώ από ελέγχους σε εμβάσματα εξωτερικού και offshore, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/755360/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ypoik-esoda-95-ekat-eyrw-apo-elegxoy-s-e-mvasmata-e3wterikoy-kai-offshore>

παραβάσεις και να επιβληθούν τα ανάλογα πρόστιμα. Χαρακτηριστικό ως προς τα εμβάσματα στο εξωτερικό είναι ότι από την αρχική επεξεργασία των 54.000 υποθέσεων βρέθηκαν 24.710 υποθέσεις που έρχιζαν περαιτέρω διερεύνηση ενώ τα βεβαιωθέντα έσοδα για το Ελληνικό Δημόσιο φθάνουν στο ποσό των 25εκατ.€. Ως προς τις offshore εταιρείες ο έλεγχος που διενεργείται έχει αποφέρει έσοδα που ξεπερνούν τα 70 εκατ. €.

- **Πολυεθνικές εταιρείες²⁸**

Φάκελος τεκμηρίωσης ενδοομιλικών συναλλαγών: με την τροποποίηση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, οι θυγατρικές αλλοδαπών επιχειρήσεων στην Ελλάδα υποχρεούνται να τηρούν φάκελο τεκμηρίωσης για τις συναλλαγές τους. Ο φάκελος θα πρέπει να καταρτίζεται εντός 50 ημερών από την ημερομηνία λήξης της διαχειριστικής περιόδου ενώ παράλληλα θα συντάσσεται πίνακας πληροφοριών που θα περιέχει στοιχεία σχετικά με τη λειτουργική ταυτότητα της επιχείρησης και ο οποίος θα υποβάλλεται ηλεκτρονικά στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων. Στις διατάξεις για την τεκμηρίωση των συναλλαγών εντάσσονται οι τόκοι δανείων καθώς και οι μεταβιβάσεις επιχειρήσεων, ακινήτων, μετοχών και συμμετοχών σε νομικά πρόσωπα. Επίσης τεκμηριώνονται οι ενδοομιλικές συναλλαγές μεταξύ ημεδαπών όπως και μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών επιχειρήσεων με την προϋπόθεση ότι:

- Η αθροιστική αξία των ενδοομιλικών συναλλαγών της ελληνικής επιχείρησης υπερβαίνει τις 100.000€ και τα ετήσια ακαθάριστα έσοδα του ομίλου δεν υπερβαίνουν τα 5.000.000€.
- Η αθροιστική αξία των ενδοομιλικών συναλλαγών της ελληνικής επιχείρησης υπερβαίνει τις 200.000€ και τα ετήσια ακαθάριστα έσοδα του ομίλου υπερβαίνουν τα 5.000.000.

Τέλος, εκλογικεύονται τα πρόστιμα για παραβάσεις, τα οποία ανάλογα με τα δηλούμενα ακαθάριστα έσοδα της υπόχρεης επιχείρησης κυμαίνονται από 1.000€ έως 100.000€.

²⁸ Ρωζάνη Παπανικολάου, 2013, Τροποποίηση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, Ιστοσελίδα: <http://www.accountancygreece.gr/%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%B9/>

5.7.1 ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

- Εφαρμογή διεθνών πρακτικών για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής²⁹

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες διεθνείς πρακτικές για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, οι οποίες είναι οι εξής:

- Προγράμματα ευαισθητοποίησης του κοινού με στόχο την ενημέρωση και τη συμμόρφωση των φορολογουμένων
- Τα κριτήρια για την ανίχνευση της φοροδιαφυγής να προσαρμόζονται συνεχώς με βάση νέα δεδομένα και τα αποτελέσματα των ελέγχων
- Κινητικότητα εφοριακών/ελεγκτών ώστε να αποφευχθεί η διαφθορά
- Διακανονισμός του χρέους με ευέλικτες ρυθμίσεις πληρωμών
- Υποβολή φορολογικών δηλώσεων στο διαδίκτυο
- **Προτάσεις του ΟΟΣΑ για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής³⁰**
 - Δημοσίευση του φόρου εισοδήματος που καταβάλλεται από όλους τους φορολογουμένους
 - Κατάργηση κάθε φορολογικής αμνηστίας (περαιώσεις)
 - Διασταυρώσεις μεταξύ περιουσιακών στοιχείων, τραπεζικών λογαριασμών αλλά και φόρων που καταβάλλουν οι φορολογούμενοι
 - Πιο γρήγορη απονομή δικαιοσύνης για φορολογικές υποθέσεις: ο ΟΟΣΑ προτείνει να δοθούν πρόσθετες δυνατότητες εξωδικαστικού συμβιβασμού.

²⁹McKinsey&Company, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα:

http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf

³⁰Η Καθημερινή, 2013, Φοροδιαφυγή 3,2 δισ. ετησίως στους ελεύθερους επαγγελματίες, Ιστοσελίδα:

<http://www.kathimerini.gr/61119/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/forodiatygh-32-dis-ethsiws-stoys-eley8eroys-epaggelmaties>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ

Άλλη μία σημαντική παθογένεια που αντιμετωπίζει η χώρα μας και πρέπει να αναφερθεί, είναι το ασφαλιστικό της σύστημα. Γενικότερα η λειτουργία ενός συνταξιοδοτικού συστήματος μπορεί να υλοποιηθεί με δύο τρόπους, με το Αναδιανεμητικό (Pay As You Go Systems) και το Κεφαλαιοποιητικό σύστημα (Funded Systems). Όπως γνωρίζουμε ο τύπος του ασφαλιστικού συστήματος της Ελλάδας είναι δομημένο σύμφωνα με το Αναδιανεμητικό σύστημα. Όπως αναφέρει το “Μαχητό Τεκμήριο” της εφημερίδας “Αυγή”, “τα διανεμητικά συστήματα στηρίζονται στην αρχή των τρεχουσών πληρωμών, δηλαδή οι σημερινοί εργαζόμενοι καταβάλλουν τις εισφορές από τις οποίες χρηματοδοτούνται οι τρέχουσες συντάξεις. Βασικό χαρακτηριστικό δηλαδή αυτού του τύπου ασφαλιστικού συστήματος είναι η διαγενεακή αλληλεγγύη. Από την άλλη πλευρά το Κεφαλαιοποιητικό σύστημα έχει ως βασική αρχή την επίτευξη της μέγιστης οικονομικής αποδοτικότητας. Η αρχή που διέπει τη λειτουργία τους είναι αυτή της ατομικής κεφαλαιακής συσσώρευσης, σύμφωνα με την οποία το ύψος των παρεχόμενων συντάξεων είναι συνάρτηση της ικανότητας των ατόμων να αποταμιεύουν εισοδήματα κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου τους. Δηλαδή, ο ασφαλισμένος πληρώνει εισροές για τον εαυτό του, δημιουργώντας έτσι την δική του σύνταξη.”³¹

6.1 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας σήμερα βρίσκεται σε πλήρη αδιέξοδο και έχει δημιουργήσει μια τεράστια μαύρη τρύπα στην οικονομία της χώρας. Οι λόγοι που συμβάλλουν σε αυτό είναι πολλοί και διάφοροι. Υψηλός βαθμός ανεργίας, γραφειοκρατία, κακή διαχείριση του συστήματος, η εισφοροδιαφυγή και τα ίδια τα δημογραφικά στοιχεία της χώρας είναι κάποιοι από τους λόγους που έχουν φέρει το ασφαλιστικό σύστημα σε αυτή την άθλια κατάσταση. Οι κυβερνήσεις που πέρασαν προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα του ασφαλιστικού, χρησιμοποιώντας όμως παθητικές πολιτικές, όπως αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης και περικοπές στις συντάξεις. Αυτά τα συνήθη μέτρα που έπαιρναν οι κυβερνήσεις για να αντιμετωπίσουν πρόβλημα, το μόνο που προκαλούσαν ήταν μια μικρή ανάσα στο

³¹Κωτσονόπουλος, Λ. (2008), “Αναδιανεμητικά και κεφαλαιοποιητικά ασφαλιστικά συστήματα: βασικά χαρακτηριστικά και πολιτικές διαστάσεις”, Ιστοσελίδα: <http://mahitotekmirio.wordpress.com/2008/05/03/03-2/>

ασφαλιστικό, καθώς το πρόβλημα ξαναερχόταν συνεχώς και προκαλούσαν και τις έντονες αντιδράσεις των εργαζομένων και των συνταξιούχων.

Επίσης, σύμφωνα με έρευνες του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ³² για το 2014, προβλέπει ότι θα υπάρξουν απώλειες εσόδων που θα φθάσουν τα 8 δισ. ευρώ, μόνο από την αύξηση της ανεργίας, η οποία σύμφωνα με προβλέψεις του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ θα αγγίξει το 31,5% και οι άνεργοι τα 1.575.000 άτομα. Έτσι λοιπόν, η αύξηση της ανεργίας σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών στέρησαν από την κοινωνική ασφάλιση πόρους ύψους 10,5 δισ. ευρώ μέσα σε ένα έτος, ενώ η εισφοροδιαφυγή από την αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία και από τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης, στέρησαν ποσό της τάξεως των 8,5 δισ. ευρώ. Ακόμα σύμφωνα με το ΙΚΑ, κατά την ομοσπονδία εργαζομένων στα ασφαλιστικά ταμεία, παρουσιάζεται σημαντική μείωση εσόδων, αφού ένας στους τρεις εργαζομένους παραμένει ανασφάλιστος, δημιουργώντας έτσι εισφοροδιαφυγή ύψους 6 δισ. ετησίως. Έτσι από την υψηλή ανεργία δημιουργείται απώλεια εσόδων ύψους 450 εκατ. ευρώ για κάθε ποσοστιαία μονάδα, ενώ δημιουργείται και αδυναμία είσπραξης 6,7 δισ. εισφορών και συσσώρευση οφειλών προς τρίτους ύψους 7,5 δισ. ευρώ. Τέλος τα έξοδα του ΙΚΑ παρουσιάζουν αύξηση από 10,8 δισ. σε 11,08 δισ. από το 2011 στο 2012 λόγω αυξημένης συνταξιοδότησης.

1. Κακή διαχείριση του συστήματος

Όπως αναφέρει και ο καθηγητής και Πρόεδρος του Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών, Νίκος Μάργαρης, σε σχετική έρευνα του³³, για τους υπαλλήλους του δημοσίου δεν υπάρχει ταμείο ασφάλισης. Αντίθετα, η κύρια σύνταξη τους καταβάλλεται από το υπουργείο Οικονομικών και επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ κρατήσεις υποβάλλονται μόνο στην επικουρική τους ασφάλιση, στο εφάπαξ και στην υγειονομική περίθαλψη. Γι' αυτές τις κρατήσεις δεν κατατίθεται εργοδοτική εισφορά. Από τις αρχές της δεκαετίας του 90 οι δημόσιοι υπάλληλοι καταβάλλουν και εισφορά υπέρ συντάξεως, η οποία λέγεται ότι κατατίθεται σε κάποιον ειδικό λογαριασμό. Αυτή η κράτηση όμως είναι περισσότερο

³² Άρθρο ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ, (2014), “Κενό 8 δισ. για το ασφαλιστικό σύστημα το 2014”, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=33039&subid=2&pubid=113226168>

³³ Μάργαρης, Δ. (2010), “Ασφαλιστικό Πρόβλημα”, Ιστοσελίδα: http://glotta.ntua.gr/posdep/Dialogos/Persons/2007-10-28_Margaris-Asfalistiko.pdf

μια έμμεση μείωση των αποδοχών τους, καθώς δεν καταβάλλεται εργοδοτική εισφορά.

Επίσης, κατά τη δεκαετία του 1950, η εκάστοτε κυβέρνηση αποφάσισε να μην δημιουργήσει ασφαλιστικό οργανισμό για τους δημόσιους υπάλληλους, με σκοπό να μην υπάρχουν λειτουργικά έξοδα, και έτσι το όλο πρόβλημα να αντιμετωπιζόταν καθαρά και μόνο από τον κρατικό προϋπολογισμό. Το μέτρο αυτό της κυβέρνησης δεν δημιουργούσε κανένα ορατό πρόβλημα στους δημοσίους υπαλλήλους, ενώ παρείχε στην ίδια το δικαίωμα της ανεξέλεγκτης διαχείρισης των ασφαλιστικών εισφορών, ατομικών και εργοδοτικών. Έτσι, μέχρι το 1958 οι υπάλληλοι κατέβαλλαν τις ασφαλιστικές τους εισφορές. Αργότερα, οι δημόσιοι υπάλληλοι ζήτησαν αύξηση, αλλά αντί αυτής κατάφεραν την απαλλαγή τους από την ατομική τους ασφαλιστική εισφορά, την οποία αναλάμβανε να την καταβάλλει το Δημόσιο. Το Δημόσιο όμως, δεν έκρινε σκόπιμο να καταθέτει τις εισφορές, ατομικές και εργοδοτικές, σ' έναν ειδικό λογαριασμό, αλλά με αυτά τα ποσά πλήρωνε τις συντάξεις και κάλυπτε διάφορες άλλες ανάγκες. Τότε ο αριθμός των συνταξιούχων ήταν μικρότερος σε σχέση με τον αριθμό των ενεργών υπαλλήλων. Έτσι, η καταβολή συντάξεων επιβάρυνε τον κρατικό προϋπολογισμό λιγότερο από την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών. Με αυτόν τον τρόπο, οι κυβερνήσεις της εποχής εκείνης πίστευαν ότι εξοικονομούσαν κεφάλαια, αλλά κανείς δε σκέφτηκε τι θα συνέβαινε, όταν η σχέση μεταξύ συνταξιούχων και εν ενεργεία υπαλλήλων θα ανατρεπόταν και τα ποσά για συντάξεις θα ήταν σημαντικά μεγαλύτερα από τα ποσά για τις ασφαλιστικές εισφορές. Έτσι λοιπόν, οι αυξημένες υποχρεώσεις των ασφαλιστικών ταμείων μέχρι την περίοδο του 1994, αποτελούν μία από τις κύριες αιτίες της σημερινής τους κρίσης.

2. Δημογραφικά στοιχεία Ελλάδας

Για να λειτουργήσει ορθά το Αναδιανεμητικό ασφαλιστικό σύστημα της Ελλάδας, πρέπει να τηρείται η σχέση μεταξύ ασφαλισμένων και εργαζόμενων προς συνταξιούχους. Η απαιτούμενη αποδεκτή μεταξύ αυτών για να μπορεί να λειτουργήσει σωστά το σύστημα είναι 4 ασφαλισμένοι προς 1 συνταξιούχο. Η σημερινή αναλογία κατά μέσο όρο των ασφαλιστικών ταμείων είναι 2 ασφαλισμένοι

προς 1 συνταξιούχο.³⁴ Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι επειδή στην Ελλάδα τον τελευταίο καιρό έχουμε έντονο βαθμό υπογεννητικότητας και αύξηση της γήρανσης του πληθυσμού. Κάθε χρόνο γεννιούνται και εργάζονται πολλοί λιγότεροι σε σχέση με αυτούς που πεθαίνουν ή που βγαίνουν στην σύνταξη.

Σύμφωνα με τη τέταρτη μηνιαία έκθεση του Ενιαίου Συστήματος Ελέγχου και Πληρωμών Συντάξεων «Ηλιος» του υπουργείου Εργασίας και της ΗΔΙΚΑ ΑΕ³⁵ για τον μήνα Σεπτέμβριο του 2013, παρουσιάστηκαν κάποια στοιχεία για την ηλικία των συνταξιούχων και τα ποσά των συντάξεων που λαμβάνουν.

Κατανομή συνταξιούχων ανά ηλικία

Ηλικία	Πλήθος συνταξιούχων	Μηνιαίο ποσό	Μέση σύνταξη
<=25	27.367	10.757.017	393,07
26-50	90.447	63.486.463	701,92
51-55	104.575	100.356.341	959,66
56-60	204.825	218.319.030	1.065,88
61-65	324.534	356.338.332	1.098,00
66-69	384.901	359.795.164	934,77
>=70	1.569.419	1.194.081.764	760,84
Απροσδιόριστη	856	298.842	349,11
ΣΥΝΟΛΟ	2.706.924	2.303.432.954	

Πίνακας 12: Κατανομή συνταξιούχων ανά Ηλικία (Πηγή: Αναφορά 5)

Όπως βλέπουμε και στον παραπάνω πίνακα, τα στοιχεία δείχνουν πως οι συνταξιούχοι ηλικίας 51-60 ετών αγγίζουν το 12% του συνόλου τους. Είναι δηλαδή 309.400 άτομα, σε σύνολο 2.706.924 συνταξιούχων, τα οποία λαμβάνουν μέση σύνταξη από 959,66 μέχρι 1.065,88 ευρώ, ποσό δηλαδή υψηλότερο από τη μέση σύνταξη του συνόλου των συνταξιούχων. Επίσης, η κατηγορία των συνταξιούχων ηλικίας 26-50 ετών φθάνει συνολικά το 3%, δηλαδή 90.447 άτομα, με μέση σύνταξη 701,92 ευρώ.

³⁴Βενιανάκης Μ., Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”, σελ. 47

³⁵Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας, ενιαίο σύστημα ελέγχου & πληρωμών συντάξεων «ΗΛΙΟΣ», (2013), “Μηνιαία απεικόνιση συνταξιοδοτικών παροχών έκθεση τέταρτη”, Ιστοσελίδα: <http://www.iefimerida.gr/sites/default/files/ekthesi-ilios.pdf>, σελ. 8-9

Σύμφωνα με στοιχεία της «Eurostat»³⁶, το 2012 στην Ελλάδα είχαμε 100.400 γεννήσεις και 116.700 θανάτους, ενώ έφυγαν από τη χώρα πάνω από 44.000 άτομα. Επίσης, για την ίδια χρονιά η Ελλάδα και η Ιταλία καταγράφουν τον τρίτο χαμηλότερο δείκτη γεννητικότητας (9%) στην ΕΕ, μετά τη Γερμανία (8,4%) και την Πορτογαλία (8,5%). Επίσης, όπως είχαμε δει στον πίνακα 3.4.6, το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας έχει ηλικία 30-44 ετών. Έρευνες δείχνουν ότι με τα σημερινά δεδομένα το 2040, το 18% του πληθυσμού θα είναι κάτω των 20 ετών, το 54% θα είναι 20-65 ετών, ενώ 28% άνω των 65. Θα έχουμε δηλαδή αύξηση των ανθρώπων που είναι άνω των 65 ετών, που σημαίνει περισσότερους συνταξιούχους και λιγότερους εργαζόμενους.

3. Εισφοροδιαφυγή

Όπως αναφέραμε και πριν, τα συνήθη μέτρα που έπαιρναν κατά καιρούς οι κυβερνήσεις για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα του ασφαλιστικού συστήματος, ήταν η αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης και οι περικοπές των συντάξεων. Αυτά τα μέτρα μπορούν να έφεραν κάποια αποτελέσματα, αλλά όχι μακροχρόνια, καθώς το ασφαλιστικό απλά θα ανακουφιστεί για λίγο καιρό, μέχρι να ξαναπαρουσιαστεί το πρόβλημα. Αυτό που πρέπει να γίνει και να συνειδητοποιήσει η κυβέρνηση είναι ότι πρέπει να μειώσει την εισφοροδιαφυγή. Σύμφωνα με τον δικηγόρο Δημήτριο Μπούρλο, “εισφοροδιαφυγή είναι το φαινόμενο κατά το οποίο έχουμε τη μη εμπρόθεσμη ή προσήκουσα σε σχέση με την πραγματική παροχή εργασίας ή την άσκηση δραστηριότητας, καταβολή εισφορών στα Ταμεία που ασφαλίζουν είτε μισθωτούς είτε αυτοαπασχολούμενους. Στα Ταμεία των Αυτοαπασχολούμενων η εισφοροδιαφυγή συναρτάται προεχόντως με την μη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών, ήδη ασφαλισμένων, που τους γνωρίζει το σύστημα και ο ασφαλιστικός φορέας.”³⁷. Είναι δηλαδή το ύψος των εισφορών που δεν καταβάλλονται στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και αφορούν εργαζόμενους οι οποίοι είτε δε δηλώνονται στο ΙΚΑ, είτε ασφαλίζονται για λιγότερες ημέρες ασφάλισης, είτε ασφαλίζονται επί χαμηλότερων αποδοχών από τις πραγματικά καταβαλλόμενες. Όπως συμπεραίνουμε λοιπόν, οι συνέπειες της εισφοροδιαφυγής είναι καταστροφικές για την οικονομία του κράτους,

³⁶Eurostat, (2013), “European demography EU28 population 505.7 million at 1 January 2013 More than 5 million babies born in the EU28 in 2012”, Ιστοσελίδα: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-20112013-AP/EN/3-20112013-AP-EN.PDF

³⁷Μπούρλος, Αθ. Δ. (2010), “Εισφοροδιαφυγή”, Ιστοσελίδα: <http://etapmme.files.wordpress.com/2010/01/3560.pdf>, σελ 3

ειδικά όταν αυξάνεται από χρόνο σε χρόνο. Με την εισφοροδιαφυγή δημιουργούνται συνθήκες άνισου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που πληρώνουν και αυτών που δεν καταβάλλουν εισφορές και συμβάλλει στην αποδυνάμωση των ασφαλιστικών ταμείων και ένα μεγάλο μέρος των εργαζόμενων μένουν ανασφάλιστοι. Τα συνήθη φαινόμενα εισφοροδιαφυγής που γίνονται αντιληπτά τα τελευταία χρόνια είναι τα εξής:

- Απόκρυψη ολόκληρης της επιχείρησης στο σύστημα.
- Η μη εμφάνιση κάποιων από τους εργαζομένους στο ασφαλιστικό σύστημα ή αλλιώς αδήλωτη εργασία
- Η μη ασφάλιση κάποιων εργαζομένων για όλες τις ημέρες και ώρες που πράγματι παρέχουν εργασία.
- Η μη ασφάλιση για το σύνολο των αποδοχών που πράγματι εισπράττουν.
- Η ασφάλισή τους για το σύνολο των αποδοχών που εισπράττουν, οι οποίες όμως υπολείπονται των νομίμων.
- Η ασφάλιση κάποιων εργαζομένων με άλλη ειδικότητα από αυτήν που πράγματι απασχολούνται προς αποφυγή πρόσθετων εισφορών.
- Η ασφάλιση σε φορέα με χαμηλότερο κόστος ασφαλιστικών εισφορών.³⁸

Τα μέτρα που έχουν παρθεί μέχρι σήμερα για την πάταξη της εισφοροδιαφυγής, το μόνο που έχουν καταφέρει είναι να ευνοούν τους εργοδότες που εισφοροδιαφεύγουν ή δεν καταβάλουν αυτά που οφείλουν, γνωρίζοντας ότι η Πολιτεία ανά τακτά χρονικά διαστήματα προβαίνει σε ευνοϊκή ρύθμιση εισφορών, στην οποία θα ενταχθούν προσωρινά, προκειμένου να πάρουν ασφαλιστική ενημερότητα. Από την άλλη πλευρά, οι συνεπείς εργοδότες που βρίσκονται σε αδυναμία αποπληρωμής των οφειλόμενων, πρέπει να πληρώνουν υψηλά πρόστιμα και επιβαρύνσεις, που καθιστούν δυσχερή την αποπληρωμή των οφειλών. Άλλες συνέπειες της εισφοροδιαφυγής είναι η σημαντική απώλεια εσόδων των Ασφαλιστικών Οργανισμών, οι οποίοι δυσκολεύονται από αυτό το λόγο να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, η αντίστοιχη οικονομική επιβάρυνση του κοινωνικού συνόλου, γιατί υποχρεώνεται ο Κρατικός Προϋπολογισμός να επιχορηγήσει τους

³⁸ Μπούρολος, Αθ. Δ. (2010), “Εισφοροδιαφυγή”, Ιστοσελίδα: <http://etapmme.files.wordpress.com/2010/01/3560.pdf>, σελ 3

ελλειμματικούς ασφαλιστικούς φορείς με μεγάλα ποσά, καθώς και η απώλεια παροχών για τους ασφαλισμένους.

Πριν αναφέραμε και την αδήλωτη εργασία. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή³⁹, αδήλωτη εργασία είναι κάθε αμειβόμενη δραστηριότητα που είναι νόμιμη ως προς τη φύση της, αλλά δεν δηλώνεται στις δηλώσεις αρχές, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών που ισχύουν στο ρυθμιστικό σύστημα των κρατών μελών. Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα έχει πάρει έντονες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια και αυτό φαίνεται από τα στοιχεία του συστήματος «ARTEMIS»⁴⁰, που δείχνουν ότι τον Ιανουάριο του 2014, η ανασφάλιστη εργασία αυξήθηκε από 18,95% τον Δεκέμβριο του 2013, σε 24,76%. Επίσης, τον μήνα Ιανουάριο, ελέγχθηκαν 1.880 επιχειρήσεις, οι οποίες είχαν συνολικά 5.839 εργαζόμενους, από τους οποίους οι 1.446 ήταν ανασφάλιστοι, ποσοστό δηλαδή ύψους 24,76%. Ένας στους τέσσερις εργαζόμενους δηλαδή είναι ανασφάλιστοι. Επίσης, από τους 1.446, οι 574 ήταν αλλοδαποί οι οποίοι είναι 38,14% σε σχέση με το συνολικό αριθμό των αλλοδαπών εργαζομένων, ο οποίος ανέρχεται στους 1.505 για τις επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν οι έλεγχοι. Στο ίδιο δελτίο τύπου του Επιχειρησιακού Σχεδίου «ARTEMIS», άλλη έρευνα έδειξε ότι επιβλήθηκαν πρόστιμα ύψους 10.839.987 ευρώ, για αδήλωτη εργασία από τις 15 Σεπτεμβρίου 2013 έως 31 Ιανουαρίου 2014 και ελέγχθηκαν 7.878 επιχειρήσεις από όλους τους κλάδους της οικονομίας και σε σύνολο 49.125 εργαζομένων, βρέθηκαν αδήλωτοι οι 1.063.

4. Εισφοροδιαφυγή και αδήλωτη εργασία στην Ευρώπη

Σύμφωνα τώρα με πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ευρωβαρόμετρο (EB)⁴¹, που συγκεντρώνει πληροφορίες από τους Ευρωπαίους για διάφορα θέματα, παρουσιάζει στη χώρα μας αύξηση του ποσοστού αγορών χωρίς απόδειξη. Πιο συγκεκριμένα δείχνει πως περίπου τρεις στους δέκα Έλληνες, δηλαδή το 30% απάντησαν πως το προηγούμενο έτος αγόρασαν αγαθά ή υπηρεσίες, που ήταν προϊόντα αδήλωτης εργασίας, δηλαδή χωρίς απόδειξη και ΦΠΑ. Το ποσοστό της

³⁹EuropeanCommission, (2014), “Αδήλωτη εργασία: εκτεταμένο το πρόβλημα σύμφωνα με έρευνα”, Ιστοσελίδα: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-298_el.htm

⁴⁰Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας, (2014), “ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΡΤΕΜΙΣ”, Ιστοσελίδα: http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2014/02/ARTEMIS_2014.pdf

⁴¹Evros24, (2014), “Πρωταθλήτρια" η Ελλάδα στις αγορές χωρίς απόδειξη”, Ιστοσελίδα: http://www.evros24.gr/news/economic/13715-protathlitria-i-ellada-stis-agores-xoris-apodeiksi#.UzFULP1_sfQ

Ελλάδας είναι το υψηλότερο στην «Ευρώπη των 28» και την καθιστά Πρωταθλήτρια της αδήλωτης εργασίας και έχει αυξηθεί δραματικά σε σχέση με το 2007, καθώς αυτό τότε ήταν μόλις 17%. Στην Ευρώπη, στην ερώτηση «έχετε πληρώσει αγαθά και υπηρεσίες με σοβαρές υποψίες ότι περιλάμβαναν αδήλωτη εργασία (χωρίς απόδειξη και ΦΠΑ), κατά τους τελευταίους 12 μήνες;», θετικά απάντησε το 11%, έναντι του 30% που αναφερθήκαμε πριν της Ελλάδας. Τα υψηλότερα ποσοστά που ακολουθούν μετά την Ελλάδα είναι στην Ολλανδία (29%), στη Λετονία (28%) και στη Δανία (23%). Τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στη Μεγάλη Βρετανία (8%), στη Γερμανία (7%) και στην Πολωνία (5%). Επίσης, στο ερώτημα «γνωρίζετε άτομα που εργάζονται χωρίς να δηλώνουν το εισόδημα ή μέρος του εισοδήματός τους στην εφορία;», θετικά απαντά το 54% των Ελλήνων, έναντι του 32% στην ΕΕ. Το ποσοστό αυτό είναι το τρίτο υψηλότερο στην ΕΕ μετά τη Δανία (59%) και την Ολλανδία (55%), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στην Ιρλανδία (25%), στη Μάλτα, στη Ρουμανία (20%) και στη Μεγάλη Βρετανία (15%).

Ακόμα, το 44% των Ελλήνων παραδέχεται ότι καταφεύγει στην αδήλωτη εργασία, επειδή δεν γίνονται έλεγχοι από αρμόδιες αρχές. Το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ είναι 21%. Την ίδια απάντηση έδωσαν το 56% των Κυπρίων και το 37% των Μαλτέζων. Επιπλέον, το 33% των Ελλήνων απαντούν ότι καταφεύγουν στην αδήλωτη εργασία, «επειδή οι φόροι και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης είναι πάρα πολύ υψηλοί», έναντι 26%, που είναι το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ. Μόλις το 3% των ερωτηθέντων Ελλήνων, με αντίστοιχο 4% στην ΕΕ, αναγνωρίζουν ότι έλαβαν οι ίδιοι αδήλωτες αμοιβές σε αντάλλαγμα για την παροχή εργασίας, κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Από αυτούς, το 16% δήλωσαν ότι τον τελευταίο χρόνο κέρδισαν περισσότερα από 1.000 ευρώ μέσω της «μαύρης» εργασίας. Σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο, οι πλέον διαδεδομένες υπηρεσίες που αμείβονται χωρίς απόδειξη στην Ελλάδα και στην ΕΕ είναι οι επισκευές και οι ανακαινίσεις σπιτιών 25% (29% στην ΕΕ), οι υπηρεσίες υγείας 16% (8% στην ΕΕ), οι επισκευές αυτοκινήτων 13% (22% στην ΕΕ) και η καθαριότητα οικιών 12% (15% στην ΕΕ). Τέλος, το 23% των Ελλήνων (25% στην ΕΕ) παραδέχονται ότι τον τελευταίο χρόνο ξόδεψαν από 50 ως 200 ευρώ σε αγαθά και υπηρεσίες χωρίς απόδειξη, ενώ το 19% δηλώνουν ότι ξόδεψαν περισσότερα από 500 ευρώ.

Όπως καταλαβαίνουμε η εισφοροδιαφυγή και η αδήλωτη εργασία αποτελεί από τα πιο μείζον προβλήματα που δημιουργούν την παθογένεια του ασφαλιστικού και πρέπει συνεπώς να παρθούν μέτρα για να αντιμετωπιστεί αυτό το φαινόμενο.

6.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΛΕΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ

Αφού αναπτύχθηκαν τα κύρια προβλήματα που δημιουργούν την παθογένεια του ασφαλιστικού συστήματος, τώρα θα αναπτυχθούν κάποιες προτάσεις για την επίλυση του προβλήματος.

- **Περιορισμός της εισφοροδιαφυγής**

Όπως είδαμε πριν, η εισφοροδιαφυγή αποτελεί από μόνη της μία από τις κυριότερες παθογένειες του ασφαλιστικού συστήματος και της χώρας γενικότερα. Με το κόστος να υπολογίζεται στα 8 δις, καταλαβαίνουμε ότι πρέπει να γίνει άμεση επίλυση του προβλήματος. Προτείνεται λοιπόν:

- Επανασχεδιασμός του τρόπου με τον οποίο ελέγχονται οι επιχειρήσεις, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκουν, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της μηχανογράφησης και γενικότερα τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Έλεγχος των επιχειρήσεων ανά μήνα για την καταβολή του ποσού εισφοράς που έχουν δηλώσει, αλλά και διετή ουσιαστικό έλεγχο των επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών.
- Απλοποίηση των διαδικασιών ασφάλισης και απλούστευση της νομοθεσίας που καθυστερούν συνεχώς τις διαδικασίες και δημιουργούν περαιτέρω προβλήματα.
- Ανάθεση της είσπραξης των εισφορών σε κοινό φορέα για όλους τους ασφαλιστικούς φορείς (ή ανάθεση σε φορολογικές αρχές), όπως και η καθιέρωση συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών και διασταυρώσεων μεταξύ φορέων και ΔΟΥ, Επιθεώρησης Εργασίας, ΟΑΕΔ κλπ.
- Αποκατάσταση της αναλογικότητας των παροχών, μείωση των ασφαλιστικών εισφορών σε ορισμένες περιπτώσεις.
- Οργάνωση της αναγκαστικής είσπραξης των εισφορών με δημιουργία ενιαίων Ταμείων Είσπραξης που θα ασχολούνται με την αναγκαστική είσπραξη των απαιτήσεων όλων των φορέων.

- Συνεχής ενημέρωση των ασφαλισμένων για την σημασία της σύμπραξης τους για τον περιορισμό της εισφοροδιαφυγής, αλλά και ανάπτυξη ασφαλιστικής συνείδησης στους νέους σε ηλικία ανθρώπους και κυρίως τους μαθητές, οι οποίοι βγαίνουν στην αγορά εργασίας και δεν έχουν ιδέα πως λειτουργεί το ασφαλιστικό σύστημα και ποιες ενέργειες πρέπει να πράξουν.⁴²

- **Μεικτό ασφαλιστικό σύστημα**

Πρόκειται για μια πρόταση που έχει υποβάλλει ο υποδιοικητής του ΙΚΑ, Κώστας Παπαθανασίου, ο οποίος πρότείνει τη διαμόρφωση ενός μεικτού συστήματος, που θα συνδυάζει δημόσιο με το ιδιωτικό μοντέλο, καθώς το υπάρχον και «κρατικοδίαιτο», όπως χαρακτήρισε ο ίδιος, σύστημα που ισχύει σήμερα δεν μπορεί πλέον να ισχύει. Σύμφωνα με τον ίδιο λοιπόν, θα πρέπει να συμβάλλει στο ασφαλιστικό και ο ιδιωτικός τομέας, ο οποίος θα συμβάλλει στην κάλυψη των υψηλόμισθων του ιδιωτικού τομέα, των ασφαλισμένων του Οργανισμού Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΟΑΕΕ) και των απασχολούμενων σε τομείς που έχουν μεγαλύτερη ευχέρεια φοροδιαφυγής.⁴³

- **Βέλτιστη αξιοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων**

Για μια πετυχημένη δημόσια διαχείριση των αποθεματικών προτείνονται τα εξής:

- Η ανεξαρτητοποίηση της διαχείρισης των περιουσιακών στοιχείων των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (ΦΚΑ) από τις πολιτικές επιρροές, καθώς και η απόκτηση του καλύτερη αποτελέσματος με τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια.
- Η δραστική μείωση του αριθμού των φορέων διαχείρισης των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων. Προτείνεται είτε η δημιουργία μιας εταιρείας διαχείρισης του συνόλου των αποθεματικών του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης (συμπεριλαμβανομένου και του Ασφαλιστικού Κεφαλαίου Αλληλεγγύης Γενεών) είτε η δημιουργία πολύ μικρού αριθμού τέτοιων εταιρειών. Η εταιρεία (ή εταιρείες) διαχείρισης θα εποπτεύεται από την

⁴²Μπούρλος, Αθ. Δ. (2010), “Εισφοροδιαφυγή”, Ιστοσελίδα: <http://etapmme.files.wordpress.com/2010/01/3560.pdf>, σελ 18-19

⁴³Καρολίδου, Α. (2013), “Υποδιοικητής ΙΚΑ: Στο κόκκινο το ασφαλιστικό σύστημα το 2014”, Ιστοσελίδα: <http://vorja.gr/index.php?module=news&func=display&sid=160217>

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και κύριοι μέτοχοί της θα είναι το κράτος και τα ασφαλιστικά ταμεία.

- Τα Διοικητικά Συμβούλια των ταμείων αποτελούνται από αντιπροσώπους του κράτους, των ασφαλισμένων και των εργοδοτών. Ασκούν επιτελικό και όχι διαχειριστικό έργο (καθορισμός, έλεγχος υλοποίησης και αποτίμηση της επενδυτικής στρατηγικής του ταμείου).
- Η ύπαρξη ανεξάρτητων συμβούλων επενδύσεων, οι οποίοι όχι μόνο θα αποτελούν νομικό πρόσωπο ξεχωριστό με εκείνο που έχει αναλάβει τον ρόλο του διαχειριστή, αλλά δεν θα έχουν καμία άμεση ή έμμεση σχέση με οποιοδήποτε διαχειριστή περιουσιακών στοιχείων, αναμένεται να προσδώσει την απαιτούμενη διαφάνεια και εγκυρότητα κάθε αλλαγής του θεσμικού πλαισίου εκμετάλλευσης των αποθεματικών των ΦΚΑ.

- **Αναπροσδιορισμός του συστήματος απονομής αναπηρικής σύνταξης**

Δεν είναι λίγα τα φαινόμενα σήμερα, όπου πολλοί προσποιούνται πως έχουν μια πάθηση ή αναπηρία, με σκοπό να λάβουν κάποιο επίδομα ή και αναπηρική σύνταξη. Πρέπει λοιπόν να γίνει ένας αναπροσδιορισμός του ισχύοντος συστήματος. Το νέο σύστημα δεν χρειάζεται να έχει πιο αυστηρά κριτήρια στο καθορισμό της απονομής αναπηρικής σύνταξης, αλλά θα πρέπει να έχει ως κύρια βάση τον επαρκή έλεγχο. Αυτό μπορεί να γίνει με την έκδοση νέου σύγχρονου Κανονισμού Εκτίμησης Βαθμού Αναπηρίας, η χρήση του οποίου θα είναι υποχρεωτική για όλες τις υγειονομικές επιτροπές όλων των φορέων. Επίσης, πρέπει να καταργηθούν ή τουλάχιστον να περιορισθούν κάποιες υγειονομικές εξετάσεις είτε με τη μονιμοποίηση λόγω παρόδου χρόνου είτε λόγω της ύπαρξης ειδικής πάθησης. Τέλος, όσον αφορά την σύσταση του Ενιαίου Εθνικού Φορέα Εκτίμησης Αναπηρίας, το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ μπορεί να αποτελέσει τη βάση του για λειτουργικούς και αποτελεσματικούς λόγους.

- **Έλεγχος των ιατρικών και φαρμακευτικών δαπανών**

Έχει διαπιστωθεί πως υπάρχουν αρκετά δαπανηρές δαπάνες στον τομέα της ιατρικής και ιδιαίτερα της φαρμακευτικής. Πρέπει λοιπόν να γίνει ένας επαναπροσδιορισμός

των δαπανών που χρησιμοποιούνται σε αυτούς τους τομείς, έτσι ώστε να μην υπάρχουν σπατάλες. Τα μέτρα⁴⁴ που προτείνονται είναι:

- Προώθηση της διανομής των γενόσημων φαρμάκων, καθώς τα πρωτότυπα φάρμακα είναι πιο ακριβά, γιατί στο κόστος παραγωγής τους συμπεριλαμβάνονται υψηλές δαπάνες από την τεχνολογία και από τις κλινικές μελέτες. Τα γενόσημα από την άλλη, βασίζονται σε ήδη δοκιμασμένες τεχνολογίες.
- Επαναπροσδιορισμός των πρότυπων συσκευασίας των φαρμάκων, με σκοπό την αποφυγή σπατάλης στην κατανάλωση.
- Ενιαίο πλαίσιο συμβάσεων με προμηθευτές νοσοκομειακών υπηρεσιών για τα ταμεία.
- Κωδικοποίηση και επανατιμολόγηση ειδικών υλικών.
- Κεντρική ηλεκτρονική εκκαθάριση απαιτήσεων προμηθευτών.
- Ενιαία ηλεκτρονική συνταγογράφηση σε όλα τα ταμεία συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτών συμβεβλημένων ιατρών.
- Εξέταση της παροχής δυνατότητας στα ασφαλιστικά ταμεία να διαπραγματεύονται τις τιμές των φαρμάκων.

- **Διαχωρισμός του κλάδου υγείας από τον κλάδο της σύνταξης**

Ο Διαχωρισμός του κλάδου υγείας από την σύνταξη είναι επίσης ένας τρόπος για να περιορισθούν οι δαπάνες στο ασφαλιστικό σύστημα. Γενικά σήμερα οι μικρομεσαίοι επιχειρηματίες, έχοντας τόσα πολλά έξοδα, αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο να φέρουν εις πέρας τις υποχρεώσεις τους προς τον ασφαλιστικό τους φορέα, έχοντας ως αποτέλεσμα αυτό να έχει συνέπειες στους ίδιους, αλλά και στην ασφαλιστική και συνταξιοδοτική τους κάλυψη και όλα αυτά, γιατί για τους επιχειρηματίες προέχει η κάλυψη των υποχρεώσεων τους προς τους τρίτους. Πρέπει λοιπόν διαχωριστούν οι δύο κλάδοι, έτσι ώστε να ανακουφιστούν οι μικρομεσαίοι και να υπάρξει βιωσιμότητα των ασφαλιστικών ταμείων και να διατηρηθεί η παραμονή των ασφαλισμένων σε αυτά. Έτσι κιόλας, θα μπορούν να υπάρξουν και νέοι τρόποι

⁴⁴Άρθρο ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ, (2010), “6. ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ”, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=26369152>

χρηματοδότησης για τους δύο κλάδους, είτε από ιδιώτες είτε από τη δημιουργία ενός νέου δημόσιου φορέα, ο οποίος δεν θα επιβαρύνεται από παλαιά χρέη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ¹

Όπως έχουμε δει μέχρι στιγμής, υπάρχουν αρκετές παθογένειες της ελληνικής οικονομίας, οι οποίες συνδέονται άμεσα μεταξύ τους, καθώς η μία αποτελεί αποτέλεσμα της άλλης. Άλλο ένα σημαντικό αποτέλεσμα των παραπάνω παθογενειών που αναπτύχθηκαν, είναι και η αποθάρρυνση επενδύσεων, η προσέλκυση των οποίων αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Η ύπαρξη πολλών αντικινήτρων που περιλαμβάνουν υπέρ-ρυθμιζόμενους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, το επίπεδο ανταγωνισμού, ο αριθμός των συμμετεχόντων, οι περιορισμοί στην είσοδο νεοεισερχομένων που ελέγχονται νομοθετικά, η πολυνομία, η γραφειοκρατία καθώς και ένα φορολογικό και εργατικό νομικό πλαίσιο που δεν ευνοεί την κλίμακα, είναι κάποιοι από τους πιο κύριους λόγους που αποθαρρύνουν ξένους επιχειρηματίες να επενδύσουν στην Ελλάδα.

7.1 ΛΟΓΟΙ ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ²

Παρακάτω αναλύονται οι κυριότεροι λόγοι αποθάρρυνσης ξένων επενδύσεων, οι οποίοι είναι οι εξής:

1) Η ύπαρξη πολλών μικρών και οικογενειακών επιχειρήσεων δεν ευνοεί την ανάπτυξη μεγάλων επενδύσεων³

Η οικονομία της Ελλάδας στηριζόταν και ακόμα στηρίζεται στις μικρές και τις οικογενειακές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), στον κλάδο της μεταποίησης, πάνω από το 30% των εργαζομένων της Ελλάδας απασχολείται σε επιχειρήσεις με εννέα ή λιγότερους υπαλλήλους. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, στην Ιταλία, το αντίστοιχο ποσοστό των εργαζομένων είναι 15%, ενώ στη Γερμανία είναι μόλις 5%. Από αυτά διαπιστώνεται ότι η σημερινή οικονομική δομή της Ελλάδας, με τον τόσο μεγάλο αριθμό μικρών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων, δεν ευνοεί την ανάπτυξη μεγάλων μονάδων και την επίτευξη οικονομικών κλίμακας.

¹McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά ,Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας, Ιστοσελίδα:

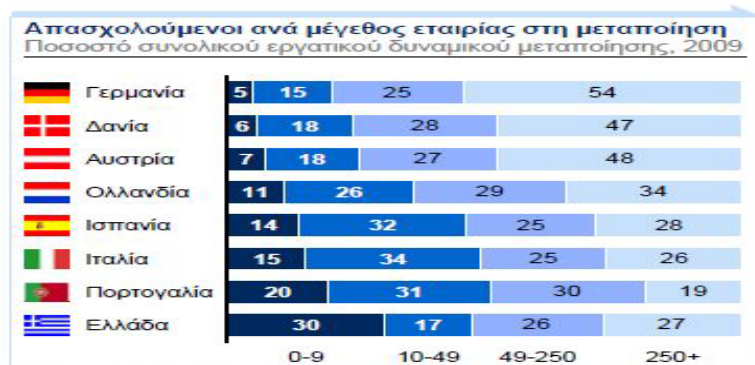
http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 17, 18)

² Ζαφείρης Τζαννάτος, 2014, Γιατί η Ελλάδα δεν προσελκύει επενδύσεις;, Ιστοσελίδα:

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/757119>

³McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά ,Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας, Ιστοσελίδα:

http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 17)

Διάγραμμα 18⁴: Απασχολούμενοι ανά μέγεθος εταιρίας στη μεταποίηση

2) Το ελληνικό χρέος δεν είναι βιώσιμο⁵

Το χρέος της Ελλάδος δεν είναι βιώσιμο και ανέρχεται στο 180% του ΑΕΠ. Για να γίνει βιώσιμο θα πρέπει να φθάσει στο 90% ή στο 100% του ΑΕΠ. Η αναβολή της ημερομηνίας (από το 2020 στο 2022) κατά την οποία το ελληνικό χρέος προβλέπεται να γίνει βιώσιμο δεν στέλνει θετικό μήνυμα στις αγορές. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε απόλυτα νούμερα το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος της Ελλάδος αυξήθηκε από 370 δις. € το δ' τρίμηνο του 2011 σε 414 δις. € το γ' τρίμηνο του 2012 και σε 419 δις. € το γ' τρίμηνο του 2013 ενώ η διεθνής επενδυτική θέση της χώρας μας επιδεινώθηκε αφού από -176 δις. € αυξήθηκε σε -206.812 δις. και σε -213.907 δις. στις αντίστοιχες ημερομηνίες. Οι συνθήκες αυτές απομακρύνουν τις ξένες επενδύσεις με αποτέλεσμα οι άμεσες επενδύσεις μη κατοίκων στην Ελλάδα να καταγράψουν μείωση από 22,5 δις. σε 24,5 δις. και 17 δις. το αντίστοιχο διάστημα.

3) Οι συνθήκες δανεισμού από τις τράπεζες δεν είναι ευνοϊκές⁶

⁴McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας, Ιστοσελίδα:

http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 19)

⁵Κώστας Καλλωνιάτης, 2014, 4 ψευδαισθήσεις και αλήθειες για την οικονομία, Ιστοσελίδα:

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=409051>

Τράπεζα της Ελλάδος, Η Διεθνής Επενδυτική Θέση, Ιστοσελίδα:

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/international.aspx>

⁶Σκάϊ, 2013, Στα 28,6 δις. το κόστος ανακεφαλαιοποίησης των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, Ιστοσελίδα:

<http://www.skai.gr/news/finance/article/239013/sta-286-dis-to-kostos-anakefalaiopoiisis-ton-tessarou-sustimikon-trapezon/>

Αριστείδης Μπιτζένης, Ιωάννης Μακέδος, 2014, Δημόσιο χρέος: «Μαξιλάρι» 18 δις. από τράπεζες, Ιστοσελίδα:

<http://www.euro2day.gr/specials/opinions/article/1171327/dhmosio-hreos-maxilari-18-dis-evro-apo-tis.html>

Φιλιπποπούλου Χρυσάνθη, 2012, Φάκελος: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=472858>

Το Βήμα, 2014, ΤτΕ: Εξαπλασιάστηκαν τα κόκκινα δάνεια την τελευταία πενταετία, Ιστοσελίδα:

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=571983>

Κ. Παπαργηγόρης, 2012, Ζημιές 26, 5 δις. από PSI και επαναγορά ομολόγων, Ιστοσελίδα:

http://www.express.gr/news/ellada/667702oz_20080225667702.php3

Οι ελληνικές τράπεζες προσπαθούν να εξυγιανθούν με αποτέλεσμα να υπάρξει περιορισμός στη δανειοδότηση νέων επενδύσεων. Αντιμετώπισαν σημαντικό πρόβλημα ρευστότητας που οφείλεται κυρίως στην εκροή καταθέσεων, τις επισφάλειες (κόκκινα δάνεια) και στη διαδικασία κουρέματος του δημοσίου χρέους μέσω της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (PSI). Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος οι καταθέσεις τον Ιούνιο του 2009 έφθαναν στα 237 δις. € ενώ τον Ιούνιο του 2013 μειώθηκαν στο επίπεδο των 162 δις. €.

Χρονική Περίοδος	Καταθέσεις όψεως	Καταθέσεις Ταμειωτηρίου	Καταθέσεις Προθεσμίας	Συνολικές Καταθέσεις	Ρέπος	Σύνολο
Ιούνιος 2009	24.861	71.094	141.313	237.268	250	237.518
Δεκέμβριος 2009	26.140	75.811	135.391	237.342	189	237.531
Ιούνιος 2010	24.375	70.595	121.799	216.768	106	216.874
Δεκέμβριος 2010	22.864	66.705	119.951	209.521	83	209.604
Ιούνιος 2011	21.071	59.446	107.592	188.108	71	188.179
Δεκέμβριος 2011	19.601	53.439	101.097	174.137	89	174.227
Ιούνιος 2012	15.982	46.543	87.988	150.513	74	150.587
Δεκέμβριος 2012	18.173	44.844	98.357	161.373	78	161.451
Ιούνιος 2013	17.455	43.533	101.575	162.563	111	162.674

Πίνακας 13: Η ροή των ελληνικών καταθέσεων σε εκατ. ευρώ⁷

Αυτό οφείλεται κυρίως στο γενικότερο κλίμα αβεβαιότητας που υπήρχε όταν κυκλοφορούσαν ειδήσεις όπως πάγωμα της δόσης, καταγγελία του μνημονίου ή

⁷ Αριστέιδης Μπιτζένης, Ιωάννης Μακέδος, 2014, Δημόσιο χρέος: «Μαξιλάρι» 18 δις. από τράπεζες, Ιστοσελίδα: <http://www.euro2day.gr/specials/opinions/article/1171327/dhmosio-hreos-maxilari-18-dis-evro-apo-tis.html>

επιστροφή στη δραχμή. Η ροή των καταθέσεων για το προαναφερόμενο διάστημα παρουσιάζεται στον παραπάνω πίνακα.

Η δεύτερη αιτία που δημιουργεί έλλειψη ρευστότητας είναι οι επισφάλειες (κόκκινα δάνεια). Τα δάνεια αυτά δεν αποπληρώνονται από νοικοκυριά και επιχειρήσεις και δεν έχουν προοπτική να εισπραχθούν είτε λόγω πτώχευσης του οφειλέτη είτε λόγω έλλειψης εγγυήσεων. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων εξαπλασιάστηκε μέσα σε μία πενταετία (Δεκέμβριος 2008:5,1% - Σεπτέμβριος 2013: 31,2%). Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία στο τέλος Σεπτεμβρίου 2013 το υψηλότερο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων παρατηρήθηκε στα καταναλωτικά δάνεια (45,8%) ενώ ακολουθούν τα επιχειρηματικά (31,2%) και τα στεγαστικά (25,8%). Από τα ίδια στοιχεία προκύπτει ότι ένα στα τρία δάνεια δεν εξυπηρετείται (31,2%) καθώς και ένας στους δύο δανειολήπτες (45,8%) δεν πληρώνει τη δόση του. Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν την αύξηση των κόκκινων δανείων τόσο σε ποσοστό των συνολικών υπολοίπων όσο και σε δις. €.

Κατηγορία/περίοδος	Σεπτέμβριος 2011	Ιούνιος 2012	Μάρτιος 2013
Καταναλωτικά	26,4%	35,7%	42,4%
Στεγαστικά	14%	19,9%	27,5%
Επιχειρηματικά	13%	19,6%	22,9%
Σύνολο	14,7%	21,4%	27,8%

Πίνακας 14⁸: Εξέλιξη μη εξυπηρετούμενων δανείων (σε % των συνολικών υπολοίπων)

Κατηγορία/περίοδος	Σεπτέμβριος 2012	Δεκέμβριος 2012	Μάρτιος 2013
Καταναλωτικά	11,1	11,7	12,5
Στεγαστικά	15,2	16	16,8
Επιχειρηματικά	23,2	25,1	30,6
Σύνολο	52,2	55,8	63,4

Πίνακας 15⁹: Εξέλιξη μη εξυπηρετούμενων δανείων (σε δις. €)

Ο τρίτος λόγος που δημιούργησε καίριο πλήγμα στα ταμειακά διαθέσιμα των τραπεζών ήταν η διαδικασία κουρέματος του δημοσίου χρέους (PSI) που πραγματοποιήθηκε με την υποχρεωτική συμμετοχή των τραπεζικών ομολόγων. Οι τέσσερις μεγάλες τράπεζες (Εθνική, AlphaBank, Eurobank και Τράπεζα Πειραιώς) συμμετείχαν στο PSI με συνολικό ποσό ομολόγων 35,7 δις. €. Οι ζημιές που

⁸ ΕΣΣΕ, Κόκκινα δάνεια, Ιστοσελίδα: http://www.esee.gr/Portals/0/EasyDNNNewsDocuments/658/kokkina_daneia.pdf

⁹ ΕΣΣΕ, Κόκκινα δάνεια, Ιστοσελίδα: http://www.esee.gr/Portals/0/EasyDNNNewsDocuments/658/kokkina_daneia.pdf

κατέγραψαν λόγω του PSI και της επαναγοράς ομολόγων έφθασαν το ποσό των 26,5 δις. € που αποτελεί το 74,5% της αρχικής ονομαστικής αξίας των ομολόγων που συμμετείχαν στο PSI. Ο παρακάτω πίνακας αναφέρει τα ποσά των ομολόγων με τα οποία κάθε τράπεζα συμμετείχε στο PSI και τις ζημιές που υπέστη από το κούρεμα και την επαναγορά τους.

Τράπεζα	Ομόλογα στο PSI (σε δις. €)	Συνολικό κούρεμα από PSI και επαναγορά	Ζημιές (σε δις. €)
Alpha Bank	5,9	74,30%	4,38
Eurobank	7,3		5,42
Τράπεζα Πειραιώς	7,7		5,72
Εθνική Τράπεζα	14,75		10,96
ΣΥΝΟΛΟ	35,65		26,48

Πίνακας 16¹⁰: Ζημιές τραπεζών από PSI και επαναγορά ομολόγων

Λόγω των παραπάνω προβλημάτων αποφασίστηκε να δοθεί δάνειο από τον Προσωρινό Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης (EFSF) για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών. Έτσι τον Απρίλιο του 2012 δόθηκαν 25 δις. € στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) από τον EFSF ενώ στα διαθέσιμα του Ταμείου υπήρχαν ήδη 10 δις. € από το πρώτο δάνειο που πήρε η Ελλάδα. Στις τράπεζες το συνολικό ποσό που δόθηκε για την ανακεφαλαιοποίησή τους ανήλθε στα 28,6 δις. €. Από αυτά τα 18 δις. δόθηκαν στις τέσσερις συστημικές τράπεζες ως προκαταβολή έναντι μελλοντικής αύξησης του μετοχικού τους κεφαλαίου και τα 7 δις. δόθηκαν για την ανακεφαλαιοποίηση της Αγροτικής Τράπεζας (ΑΤΕ) μετά την απορρόφησή της από την Πειραιώς. Τα υπόλοιπα 3,6 δις. € δόθηκαν από την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου των τεσσάρων τραπεζών καθώς κάθε μία όφειλε να καλύψει το 10% της ανακεφαλαιοποίησης με ίδια κεφάλαια αλλιώς το μανάτζμεντ του κάθε πιστωτικού ιδρύματος θα μεταφερόταν στο ΤΧΣ. Πέραν των 28,6 δις δόθηκαν και άλλα 13 δις. από το ΤΧΣ για την εξυγίανση οκτώ τραπεζών που βρίσκονταν σε εκκαθάριση ή μετάβαση. Από τον απολογισμό του ΤΧΣ τον Ιούλιο του 2013 προσδιορίστηκε ότι από τα 50 δις που διέθετε, δαπανήθηκαν 38 δις για τις τράπεζες και 12 δις έμειναν στο Ταμείο ως απόθεμα ασφαλείας. Τον Μάρτιο του 2014 οι

¹⁰Τραπεζικά νέα - Ειδήσεις ,Με 74% κουρευτήκαν μέσα σε 9 μήνες τα ομόλογα των ελληνικών τραπεζών – Ερχεται (;) κρατικοποίηση, Ιστοσελίδα: <http://www.moneyonline.gr/site/article/3193/me-74-kourefitikan-mesa-se-9-mines-ta-omologa-tou-ellinikon-trapezon-erchete-kratikopiisi#>

κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών προσδιορίστηκαν σε 6,38 δις. €, όπως προέκυψε από τα τεστ αντοχής (stress tests) που διενήργησε η Τράπεζα της Ελλάδος σε συνεργασία με τη BlackRock. Όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση οι τράπεζες δεν μπορούν να χρηματοδοτήσουν σε μεγάλο βαθμό νέες επενδύσεις καθώς από την επιβίωσή τους εξαρτάται η σταθερότητα της οικονομίας.

4) Η μείωση της ζήτησης¹¹

Ένας άλλος παράγοντας που συμβάλλει καθοριστικά στην αποθάρρυνση επενδύσεων είναι η μείωση της ζήτησης η οποία ελέγχεται από το δείκτη ιδιωτικής κατανάλωσης. Ως ιδιωτική κατανάλωση θεωρείται το σύνολο των τρεχουσών δαπανών των ιδιωτών για την αγορά καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών στο εσωτερικό μιας χώρας και στο εξωτερικό. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) η ιδιωτική κατανάλωση έχει μειωθεί από το 2009 κατά 18,48%, δηλαδή έχει επιστρέψει 14 χρόνια πριν, στο επίπεδο του 1999. Η υποχώρηση αυτή οφείλεται στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος (μειώσεις μισθών, συντάξεων), στην αύξηση της φορολογίας καθώς και στην αβεβαιότητα για τα μελλοντικά εισοδήματα. Αποτέλεσμα της μείωσης αυτής είναι και η πτώση του τζίρου των επιχειρήσεων. Στο διάστημα Ιανουαρίου – Μαΐου 2013 ο κύκλος εργασιών υποχώρησε κατά 11% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2012. Εκτός από τις πωλήσεις μεγάλη μείωση παρατηρήθηκε και στα κέρδη όπου μειώθηκαν κατά 85% σε σχέση με το 2009. Η μεγάλη πτώση των κερδών οφείλεται στις αυξημένες φορολογικές επιβαρύνσεις των επιχειρήσεων, που τις αναγκάζει να μειώνουν τις τιμές των προϊόντων τους, συμπιέζοντας με αυτό τον τρόπο το περιθώριο κέρδους. Το περιβάλλον αυτό αναγκάζει πολλές επιχειρήσεις να κλείνουν. Επίσημες προβλέψεις δείχνουν ότι τα λουκέτα των επιχειρήσεων για το 2014 θα φθάσουν τις 200.000. Όλα αυτά τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι οι επενδυτές είναι αρνητικοί στο να κάνουν επενδύσεις λόγω της υπάρχουσας κατάστασης στην οικονομία αλλά και του απρόβλεπτου επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

¹¹ Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, Ιδιωτική κατανάλωση, Ιστοσελίδα: <http://www.euretirio.com/2010/06/idiotiki-katanalosi.html>

Δήμητρα Μανιφάβα, 2013, Κατά 18,48% υποχώρησε μέσα στην ύφεση η ιδιωτική κατανάλωση στην ελληνική αγορά, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/496183/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/kata-1848-yproxwrhse-mesa-sthn-yfesh-h-idiwtikh-katanalwsh-sthn-ellhnikh-agora>

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., 2013, Ετήσια Έκθεση 2013 : Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ιστοσελίδα: <http://www.inegsee.gr/ereynes-meletes/ekthesh/869-etisia-ekthesi-2013--i-elliniki-oikonomia-kai-i-apascholisi.html>

Δυσόλινο το 2014 για τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, Ιστοσελίδα:

<http://www.newsbomb.gr/koinwnia/story/401313/dysoiono-to-2014-gia-tis-ellinikes-mikromesaies-epiheiriseis>

5) Η υψηλή φορολόγηση των κερδών των επιχειρήσεων¹²

Σήμερα οι επιχειρήσεις φορολογούνται με συντελεστή 26% για τα κέρδη τους και 10% για τα μερίσματα που διανέμουν στους μετόχους δηλαδή συνολικά οι φορολογικές τους υποχρεώσεις φθάνουν στο επίπεδο του 36%. Οι συντελεστές αυτοί είναι ιδιαίτερα υψηλοί με αποτέλεσμα να αποθαρρύνουν ξένους επιχειρηματίες να επενδύσουν στην Ελλάδα.

6) Η γραφειοκρατία

Η παθογένεια της γραφειοκρατίας θα αναλυθεί στο κεφάλαιο 8 παρακάτω.

7.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΡΘΟΥΝ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ¹³

Παρακάτω αναλύονται προτάσεις για να έρθουν ξένες επενδύσεις, οι οποίες είναι οι εξής:

- **Μείωση του δημοσίου χρέους¹⁴**

Το ελληνικό χρέος θα πρέπει να καταστεί βιώσιμο. Για να γίνει αυτό η Ελλάδα θα πρέπει να υλοποιήσει το πρόγραμμα που έχει συμφωνηθεί με τους Ευρωπαίους εταίρους. Στόχος του προγράμματος είναι το χρέος να βρίσκεται στα επίπεδα του 175% το 2016, 124% το 2020 και μικρότερο του 110% το 2022.

- **Αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος**

Ένα ισχυρό τραπεζικό σύστημα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την υποστήριξη νέων επενδύσεων και την ανάπτυξη της οικονομίας.

- **Δημιουργία απλοποιημένου φορολογικού συστήματος¹⁵**

Θα πρέπει να υπάρξει μείωση των φορολογικών συντελεστών των επιχειρήσεων γιατί η επιχειρηματική δραστηριότητα εμπεριέχει ρίσκο ,η ανταμοιβή του οποίου είναι το κέρδος της επιχείρησης. Εφόσον επιτυγχάνονται πρωτογενή πλεονάσματα μπορεί να υπάρξει μείωση στο επίπεδο του 15% στα κέρδη και 15% στα μερίσματα δηλαδή

¹² Ημερησία, 2014, 20+1 απαντήσεις για τις φορολογικές δηλώσεις των επιχειρήσεων, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113235968>

¹³ Δώδεκα τρόποι για να έρθουν ξένες επενδύσεις, Ιστοσελίδα: <http://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=149802>

¹⁴ Παπαστάθης Αργύρης, 2012, Η ακτινογραφία της συμφωνίας του Eurogroup, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=485709>

¹⁵ ΑΠΕ-ΜΠΕ, 2013, Μείωση φορολογικών συντελεστών στις επιχειρήσεις, μόλις το επιτρέψουν οι συνθήκες, Ιστοσελίδα: http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/mhtarakhs_meiws_h_forologikwn_syntelestwn_stis_epixeirhseis_molis_to_e_pitrepsovn_oi_synthhkes.2540077.html

συνολική φορολόγηση κοντά στο 30%. Η μείωση αυτή θα οδηγήσει στην προσέλκυση ξένων επενδυτών και στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

- **Μείωση της γραφειοκρατίας**

Μέτρα για την αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο 8 παρακάτω.

- **Προσέλκυση μακροπρόθεσμων επενδύσεων**

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να έρθουν στην Ελλάδα μακροπρόθεσμες παρά βραχυπρόθεσμες επενδύσεις καθώς οι πρώτες θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, μειώνοντας αποτελεσματικά την ανεργία.

- **Προβολή της βελτίωσης των οικονομικών συνθηκών στους επενδυτές**

Θα πρέπει να προβάλλεται στους επενδυτές, η βελτίωση των οικονομικών στοιχείων, η ικανότητα της χώρας να παράγει πρωτογενή πλεονάσματα καθώς και η δέσμευση των Ευρωπαίων εταίρων να κρατήσουν την Ελλάδα μέσα στην Ευρωζώνη.

- **Στόχευση σε νέους τομείς ανάπτυξης**

Θα πρέπει να υπάρξει εστίαση όχι μόνο στους παραδοσιακούς τομείς ανάπτυξης (π.χ. ναυτιλία, τουρισμός) αλλά και σε νέους τομείς όπως τεχνολογικές καινοτομίες. Η χρηματοδότηση των καινοτομιών αυτών (με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης) θα βοηθήσει στην αποτελεσματική προώθησή τους. Οι νέες επιχειρήσεις που θα προκύψουν μπορούν να λάβουν επιπλέον χρηματοδότηση μέσω στρατηγικών συνεργασιών με ξένους ομίλους, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τη θέση τους στην αγορά.

- **Προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας στην περιοχή των Βαλκανίων και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη¹⁶**

Η Ελλάδα θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τη γεωγραφική της θέση καθώς και τη συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου TAP. Ο αγωγός TAP θα έχει μήκος περίπου 870 χιλιόμετρα που κατά προσέγγιση χωρίζονται σε 550

¹⁶Αθανασόπουλος Αλ. Άγγελος, Παπαστάθης Αργύρης, 2013, Υπογράφηκε η Συμφωνία Φιλοξενούσας Χώρας για τον αγωγό TAP, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=519451>

χιλιόμετρα στην Ελλάδα, 210 χιλιόμετρα στην Αλβανία, 105 χιλιόμετρα στο υποθαλάσσιο τμήμα της Αδριατικής Θάλασσας και 5 χιλιόμετρα στην Ιταλία. Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να δουν τη συμφωνία αυτή ως μια ευκαιρία για δημιουργία νέων οικονομικών σχέσεων μεταξύ των βιομηχανιών των χωρών που συνδέει ο αγωγός.

- **Εκμετάλλευση φυσικών πόρων και επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων**

Η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων μέσω της οριοθέτησης ΑΟΖ όπως και η επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων θα τονώσουν το επενδυτικό ενδιαφέρον για τη χώρα μας. Και τα δύο αυτά μέτρα αναλύονται στο κεφάλαιο 3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ

8.1 ΕΝΝΟΙΑ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Γραφειοκρατία είναι ο τύπος οργάνωσης που έχει σχεδιαστεί για να επιτελεί διοικητικό έργο μεγάλης κλίμακας, με το να συντονίζει συστηματικά την εργασία πολλών ατόμων. Αυτή η έννοια ισχύει επομένως για οργανωτικές αρχές που αποβλέπουν στη βελτίωση της διοικητικής αποδοτικότητας. Η γραφειοκρατία δεν περιορίζεται σε στρατιωτικούς και δημόσιους τομείς της κυβέρνησης, αλλά μπορεί να απαντηθεί ακόμη σε επιχειρήσεις, ενώσεις, εκκλησίες και σχολεία. Με λίγα λόγια η γραφειοκρατία είναι ένας τύπος κοινωνικής οργάνωσης που επινοήθηκε από τους ανθρώπους για την ορθολογιστική και αποδοτική επιδίωξη προκαθορισμένων σκοπών. Η γραφειοκρατία σήμερα μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια οργανωτική μορφή παγκόσμιας εμβέλειας, που έχει επηρεάσει τόσο τις δημόσιες υπηρεσίες όσο και το επιχειρηματικό πεδίο σε όλον τον πλανήτη.

Ο πρώτος που ανέλυσε με σαφήνεια και ανέπτυξε την έννοια της γραφειοκρατίας ήταν ο Γερμανός κοινωνιολόγος Max Weber, που έγραψε για αυτήν στα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Weber περιγράφει την γραφειοκρατία ως την ιδανική μορφή διοίκησης και της αποδίδει ένα συνδυασμό έξι χαρακτηριστικών για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της και τη μεγιστοποίηση της διοικητικής αποδοτικότητας:

- 1) Οι δραστηριότητες που απαιτούνται για την εκπλήρωση των σκοπών των οργανισμών κατανέμονται κατά έναν ορισμένο και σταθερό τρόπο, σαν επίσημα καθήκοντα.
- 2) Η οργάνωση των γραφείων ακολουθεί την αρχή της ιεραρχίας δηλαδή, κάθε κατώτερο γραφείο είναι κάτω από τον έλεγχο και την εποπτεία ενός ανώτερου.
- 3) Οι τρόποι λειτουργίας του οργανισμού διέπονται από ένα σταθερό σύστημα κανόνων και συνίστανται στην εφαρμογή αυτών των κανόνων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.
- 4) Ο ιδανικός ανώτερος υπάλληλος διευθύνει το γραφείο του κατά τρόπο απρόσωπο, χωρίς μίσος ή πάθος και επομένως χωρίς αγάπη ή ενθουσιασμό.

- 5) Η επαγγελματική αποκατάσταση στη γραφειοκρατική οργάνωση βασίζεται πάνω σε τεχνικά προσόντα και προστατεύεται από τις αυθαίρετες απολύσεις.
- 6) Η πείρα έχει δείξει ότι ο γραφειοκρατικός τύπος διοίκησης οργάνωσης μπορεί, από μια καθαρά τεχνική άποψη, να επιτύχει το μέγιστο βαθμό απόδοσης.

Αυτό που έχει παρατηρηθεί όμως, είναι ότι η ιδανική μορφή γραφειοκρατίας που περιγράφει παραπάνω ο Weber, δεν υλοποιείται σχεδόν ποτέ και αυτό πολλούς και διάφορους λόγους:

- Η μορφή που περιγράφει ο Weber προσπαθεί να αποβάλει όλες τις ανεπιθύμητες έξω οργανωτικές επιδράσεις πάνω στη συμπεριφορά των μελών του οργανισμού. Οι υπάλληλοι κανονικά πρέπει να ενεργούν σύμφωνα με τα συμφέροντα του οργανισμού, κάτι που είναι ακατόρθωτο καθώς οι υπάλληλοι δεν ζουν μόνο για αυτόν.
- Η ιδανική μορφή δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις απότομες μεταβολές που απαιτούνται για μερικά από τα οργανωτικά καθήκοντα. Η γραφειοκρατική μορφή έχει σχέση με σταθερά, στερεότυπα καθήκοντα που αποτελούν τη βάση για την ικανοποιητική απόδοση του οργανισμού. Όταν όμως εμφανίζονται μεταβολές, οι οργανισμοί πρέπει να μεταβάλλουν τα προγράμματα τους και η γραφειοκρατική μορφή δεν μπορεί να ανταποκριθεί και να προσαρμοστεί σε αυτές τις μεταβολές.
- Η γραφειοκρατία δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες της, γιατί τα άτομα που εργάζονται σε αυτήν έχουν στην πλειοψηφία τους μέτριο δείκτη νοημοσύνης, μέτριες γνώσεις και δυνατότητες αντοχής. Όλοι οι οργανισμοί πρέπει να σχεδιάζονται με βάση το μέσο άτομο που είναι πιθανό να συναντήσει κανείς στην κάθε θέση.

Οι Peter Blau και Marshall Meyer κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι γραφειοκρατίες μπορούν να οριστούν σαν επίσημα αναγνωρισμένοι οργανισμοί που αποβλέπουν στη μεγιστοποίηση της διοικητικής απόδοσης. Με άλλα λόγια, χαρακτηρίζονται από τυποποιημένες διαδικασίες, που σκοπεύουν στην επιστράτευση και το συντονισμό των προσπαθειών συνήθως εξειδικευμένων ατόμων και υπό-ομάδων, σε αναζήτηση οργανωτικών στόχων.

Σίγουρα είναι σπάνιο να βρούμε έναν ιδανικό τύπο γραφειοκρατίας γιατί είναι δύσκολο να προσκολληθεί κανείς στις βασικές αρχές αυτού του συστήματος. Υπάρχουν άνθρωποι που υποστηρίζουν το γραφειοκρατικό μοντέλο οργάνωσης και άλλοι που εναντιώνονται σε αυτό. Αυτό που μπορούμε να πούμε για την γραφειοκρατία σήμερα, είναι ότι αποτελεί ένα σύστημα διεκπεραίωσης υποθέσεων, στο οποίο κυριαρχούν οι περιττές ενέργειες και η υπερβολική προσήλωση στους τύπους, επιβραδύνοντας την όλη διαδικασία.¹

8.2 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως είδαμε παραπάνω, η γραφειοκρατία αποτελείται από τις διαδικασίες που χρειάζεται να πραγματοποιήσουν οι επιχειρήσεις έτσι ώστε να μπορούν ανταποκριθούν στις διοικητικές τους απαιτήσεις. Επίσης, περιλαμβάνει τις καθυστερήσεις στην υλοποίηση επιχειρηματικών δράσεων που σχετίζονται με τις επενδύσεις και την ανάπτυξή τους. Τέλος, περιλαμβάνει τις καθυστερήσεις στην είσπραξη αμοιβών από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Τι να πρωτοπούμε όμως, για το μεγάλο βαθμό γραφειοκρατίας που πλήττει την Ελλάδα. Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα είναι διαχρονικό και όλες οι πολιτικές δυνάμεις το έχουν διαπιστώσει, κάνοντας την έτσι μία από τις μεγαλύτερες παθογένειες της Ελληνικής οικονομίας. Αυτό που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση πάντως είναι όλα αυτά τα χρόνια έχουν γίνει ελάχιστες πολιτικές ενέργειες αντιμετώπισης αυτού του τεράστιου φαινομένου, με αποτέλεσμα πολίτες και επιχειρήσεις να ταλαιπωρούνται και να αυξάνεται το χρέος της χώρας.

Το τεράστιο ποσοστό γραφειοκρατίας της Ελλάδας είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που αποτρέπουν ξένους επενδυτές να έρθουν στη χώρα. Ο λαβύρινθος της γραφειοκρατίας πνίγει κυριολεκτικά τις επιχειρήσεις, που αντί να ασχολούνται με τις ουσιαστικές εργασίες τους, χάνουν πολύτιμο χρόνο και αναλώνονται διαρκώς με περιττές διαδικασίες, έγγραφα και υπογραφές, που απαιτούν οι δημόσιες υπηρεσίες, δημιουργώντας έτσι περιττό κόστος. Η γραφειοκρατία αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους λόγους που δεν αφήνουν τη χώρα μας να ξαναγίνει ανταγωνιστική. Υπάρχουν αμέτρητες διαδικασίες και υπογραφές που πρέπει να μαζευτούν για να

¹Ζαβλανός, Μ. (2002), *Μάνατζμεντ*, Αθ. Σταμούλης, Αθήνα (3.3.1)

γίνει μια απλή εργασία, που το μόνο που καταφέρνουν είναι να προκαλούν καθυστερήσεις και να εκτοξεύουν κυριολεκτικά το κόστος. Σύμφωνα με το έγγραφο “Doing Business Report 2014”², η χώρα μας, σε σύγκριση με το 2013, υποχώρησε σε δείκτες όπως η «εκτέλεση συμβολαίων» και η «εκκίνηση νέας επιχείρησης». Επίσης, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι για την εξασφάλιση αδειών οικοδομής απαιτούνται εννέα διαδικασίες, ενώ ο χρόνος που χρειάζεται για να ολοκληρωθεί η εξασφάλιση της άδειας, υπολογίζεται στις 677 μέρες. Μάλιστα το 2008 η χώρα μας κατείχε τη πρώτη θέση, κάνοντας την έτσι πρωταθλήτρια της γραφειοκρατίας.

	Αριθμός Παρατηρήσεων (δείγμα)	Ελάχιστες μέρες	Μέγιστες μέρες	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
Απαιτούμενος Χρόνος (σε ημέρες) για την Έναρξη Λειτουργίας μιας Επιχείρησης (2006-2008)	180	2,00	694,00	43,22	59,33

Πίνακας 17: Περιγραφική Στατιστική για το Μέγεθος της Γραφειοκρατίας.³

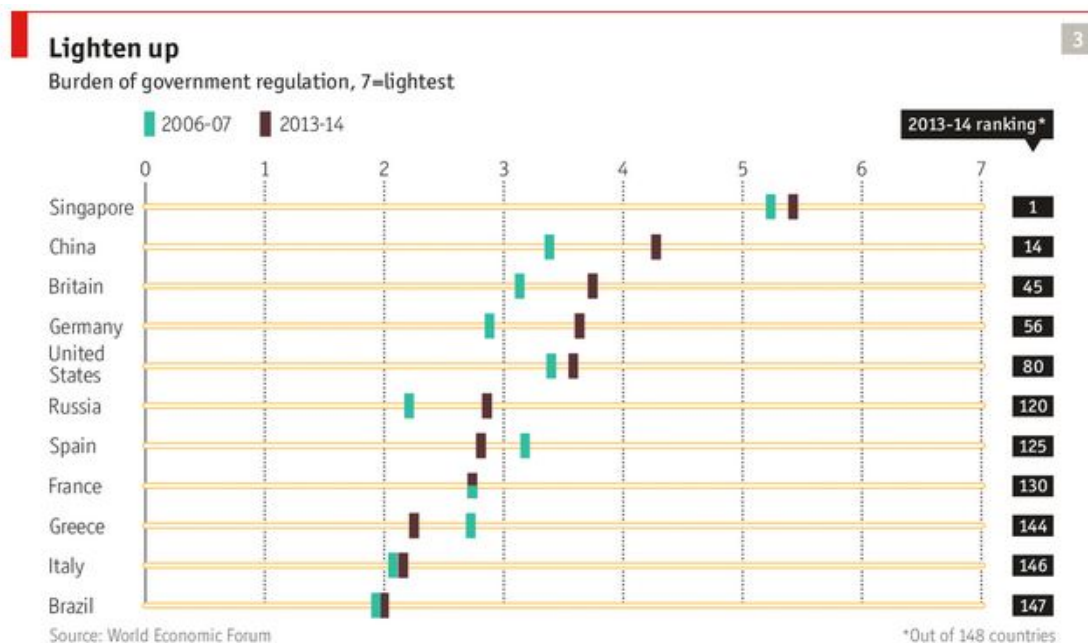
Όσον αφορά τη θέση της Ελλάδας στο βαθμό γραφειοκρατίας σε σύγκριση με άλλες χώρες του κόσμου, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε το World Economic Forum⁴ με κριτήριο τη γραφειοκρατία και το κρατικό βάρος προς τις επιχειρήσεις, η χώρας βρίσκεται στην 144^η θέση, επί 148 χωρών. Καταλαβαίνουμε λοιπόν το τεράστιο βαθμό γραφειοκρατίας που επικρατεί στην Ελλάδα και το πόσο αυτό το φαινόμενο πλήττει την οικονομία της. Στην κορυφή της κατάταξης βρίσκεται η Σιγκαπούρη, καθώς είναι η χώρα με τη μικρότερη επιβάρυνση προς τις εταιρείες, σε αντίθεση με τη χώρα μας που βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης, μαζί με

² Αντωνίου Α. (Φεβρουάριος 2014), “Ασύμβατες έννοιες ανάπτυξη και γραφειοκρατία”, Ιστοσελίδα: <http://www.sigmalive.com/inbusiness/news/property/100022>

³ Παπακωνσταντίνου Π. (2011), “Η σχέση μεταξύ αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, γραφειοκρατίας, εισοδήματος και οικονομικής ανάπτυξης: διερεύνηση σε 180 χώρες.”, σελ. 63

⁴ Άρθρο Καθημερινής (Φεβρουάριος 2014), “Αυξήθηκε η γραφειοκρατία στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/755200/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ay3h8hke-h-grafeiokratia--sth-ellada>

την η Ισπανία (125η), η Γαλλία (130η), η Πορτογαλία (132η) και η Ιταλία (146η). Οι δε ΗΠΑ υποχώρησαν το 2013 στην 80ή θέση, από την 23η πριν από μία επταετία. Τα παρακάτω στοιχεία μπορείτε να τα δείτε και στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 19: Επιβαρύνσεις των κρατικών ρυθμίσεων 2013-2014⁵

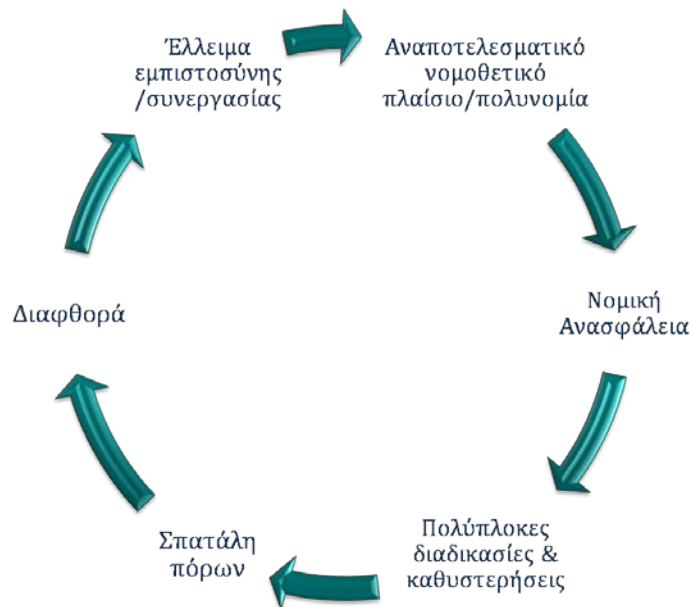
Την γραφειοκρατία στην Ελλάδα μπορούμε να τη διαχωρίσουμε σε δύο κατηγορίες:

- Την εσωτερική, εκείνη δηλαδή που δεν είναι ορατή στον πολίτη, αναφέρεται δηλαδή στα εσωτερικά της δημοσίας διοίκησης.
- Την εξωτερική, δηλαδή αυτή που είναι ορατή από τον πολίτη.

Και από τις δύο αυτές μορφές γραφειοκρατίας, ο πολίτης είναι αυτός που τελικά θα δεχθεί τις συνέπειες της, καθώς αποτελούν το μόνο που κάνουν είναι να αυξάνουν την ταλαιπωρία και να τροφοδοτούν τη διαφθορά. Το ελλιπές, ασαφές και αναχρονιστικό νομοθετικό-κανονιστικό πλαίσιο, η ανεπαρκής υπηρεσιακή και περιορισμένη επιστημονική κατάρτιση, η ευθινοφοβία των υπαλλήλων είναι οι κύριοι τροφοδότες που δημιουργούν τον φαύλο κύκλο της γραφειοκρατίας.⁶

⁵Άρθρο News.gr (Φεβρουάριος 2014), “Η γραφειοκρατία σκοτώνει το επιχειρείν στην Ελλάδα (κι όχι μόνο)”, Ιστοσελίδα: <http://www.news.gr/oikonomia/diethnh/article-wide/130627/h-grafeiokratia-skotonei-to-epiheirein-sthn-ellada.html>

⁶Τσακμακίδη Β. Παναγιωτάρα Β. (2012), Πτυχιακή εργασία “Κρατική γραφειοκρατία και Επιχειρηματικότητα”, Αθήνα, σελ 62

Διάγραμμα 20: Φαύλος Κύκλος Γραφειοκρατίας⁷

Σύμφωνα με τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, Λέανδρο Ρακιτζή, στην ετήσια έκθεσή⁸ του που δημοσίευσε το 2013, τα κυριότερα προβλήματα που δημιουργεί η γραφειοκρατία στη χώρα μας είναι τα εξής:

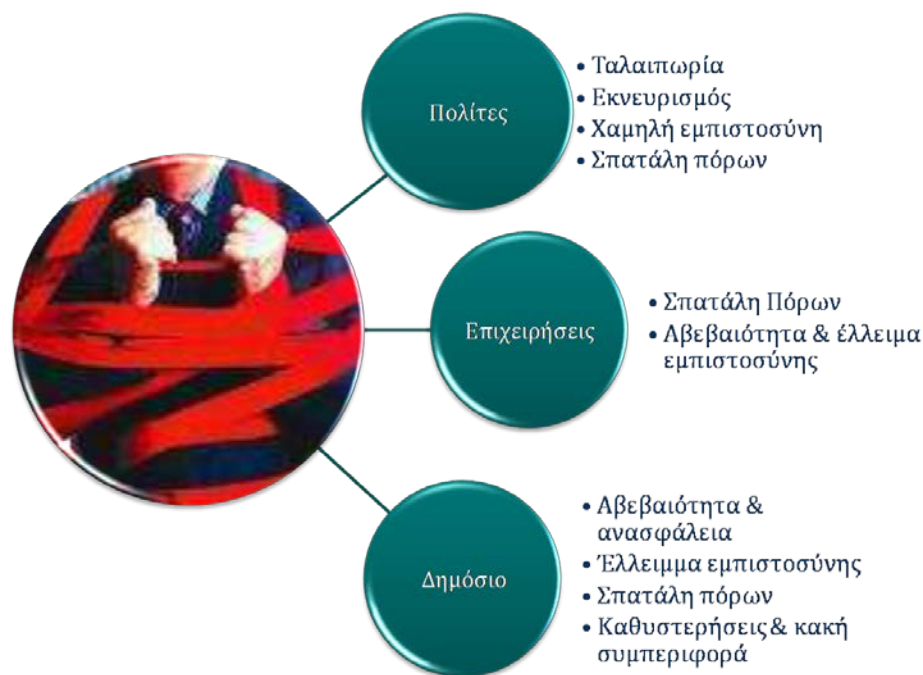
- Δημιουργεί δυσκολίες στους πολίτες-χρήστες στην πρόσβαση στις υπηρεσίες του κράτους αυξάνοντας το χρόνο και την δαπάνη που απαιτείται για την εξυπηρέτησή τους.
- Οδηγεί συχνά σε διαδικασίες και πρακτικές οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με τη σύγχρονη απαίτηση για διαφάνεια, λογοδοσία και ανοικτή διοίκηση.
- Ευνοεί την κακοδιοίκηση η οποία, όπως είναι γνωστό, οδηγεί αρκετές φορές και στη διαφθορά ή ευνοεί την ανάπτυξή της.
- Προκαλεί δυσκολίες και καθυστερήσεις στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και επίλυσης προβλημάτων.
- Οδηγεί σε σπάταλη διαχείριση των διαθέσιμων πόρων και αύξηση του κόστους λειτουργίας των κρατικών υπηρεσιών.
- Εμποδίζει την γενικότερη ανάπτυξη της χώρας καθώς δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου και καθιστά δυσχερείς τις επενδύσεις σύμφωνα με τις

⁷Τσακμακίδη Β. Παναγιωτάρα Β. (2012), Πτυχιακή εργασία “Κρατική γραφειοκρατία και Επιχειρηματικότητα”, Αθήνα, σελ 62

⁸Ρακιτζής, Λ. (2013), “Ετήσια Έκθεση 2012”, Ιστοσελίδα:

http://www.gedd.gr/article_data/Linked_files/105/EktheshGEDD2012.pdf, σελ. 10

Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών για τη χώρα μας (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ΟΟΣΑ, Παγκόσμια Τράπεζα, κλπ.).

Διάγραμμα 21: Τα αποτελέσματα της γραφειοκρατίας⁹

8.3 ΚΟΣΤΟΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Όσον αφορά το κόστος στους πολίτες και στις επιχειρήσεις, που δημιουργείται από τη δυσλειτουργία του κράτους λόγω γραφειοκρατίας, υπολογίζεται ότι ανέρχεται στο 8% του παραγόμενου ΑΕΠ, το οποίο προσεγγίζει το ποσό των 14 δις Ευρώ, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον υπουργό Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Αντώνη Μανιτάκη. Επίσης, υπολογίζεται ότι η ελληνική οικονομία επιβαρύνεται με το υψηλότερο κόστος στην Ευρώπη από τη γραφειοκρατία, με το αντίστοιχο ποσοστό στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη κυμαίνεται μεταξύ 3,5% και 4% του ΑΕΠ, κατά μέσο όρο ενώ της Ελλάδας το ποσοστό φτάνει το 6,8% του ΑΕΠ, κάτι που φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα.

⁹Χριστόπουλος Λ. “Το πλαίσιο πολιτικής για τη μείωση της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα:

https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=11&ved=0CCgQFjAAOAO&url=http%3A%2F%2Fadministrativeburdens.gr%2Findex.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D56%26Itemid%3D2%26lang%3Del&ei=zodaU4ehJauP5ATWnICQAO&usg=AFQjCNEWUusrMwOhpHvnmvTJ-em2aIS-1A&sig2=1PNDI_EBATxYvRi_Aeol6Q&bvm=bv.65397613,d.Yms&cad=rja

Διοικητικές δαπάνες ανά κράτος μέλος																					
	AT	BL ²	CZ	DE	DK	ES	FI	FR	UK	GR	HU	IE	IT	NL	PL	PT	RE ²	SK	SI	SE	EE-25
Μερίδιο των διοικητικών δαπανών στο ΑΕγχΠ (επί %) ¹	4,6	2,8	3,3	3,7	1,9	4,6	1,5	3,7	1,5	6,8	6,8	2,4	4,6	3,7	5,0	4,6	6,8	4,6	4,1	1,5	3,5

¹ Βλ. Κοκ (2005): Intra-EU differences in regulation-caused administrative burden for companies. CPB Memorandum 136. CPB, The Hague.

² BL: συνδυασμός Βελγίου και Λουξεμβούργου· RE: συνδυασμός των κρατών μελών της Βαλτικής, της Μάλτας και της Κύπρου· τα στοιχεία για την ΕΕ των 25 αποτελούν σταθμισμένους μέσους όρους για το ΑΕγχΠ

Πίνακας 18: Διοικητικές δαπάνες ανά κράτος μέλος*

Πίνακας
Μείωση των διοικητικών δαπανών και κέρδη στο ΑΕγχΠ ανά κράτος μέλος
(αλλαγές επί % από το ΑΕγχΠ ως γραμμή βάσης για το 2025)

	AT	BL	CZ	DE	DK	ES	FI	FR	UK	GR	HU	IE	IT	NL	PL	PT	RE	SK	SI	SE	EE-25
Αλλαγές σε επίπεδα ΑΕγχΠ (επί %)	1,8	0,9	1,3	1,3	0,7	1,7	0,6	1,4	0,5	2,4	2,6	0,8	1,7	1,3	1,9	1,7	2,6	1,9	1,4	0,5	1,3

Σημείωση: BL: συνδυασμός Βελγίου και Λουξεμβούργου· RE: συνδυασμός των κρατών μελών της Βαλτικής, της Μάλτας και της Κύπρου· τα στοιχεία για την ΕΕ των 25 αποτελούν σταθμισμένους μέσους όρους για το ΑΕγχΠ

Πηγή: ΓΔ ENTR και CPB 2006

Πίνακας 19: Μείωση διοικητικών δαπανών*¹⁰

Στον παραπάνω πίνακα η μείωση των διοικητικών δαπανών που πρέπει να επιτύχει η χώρα μας φτάνει το ποσό του 2,4% του ΑΕΠ, αρκετά μεγάλο ποσοστό σε σύγκριση τα άλλα κράτη μέλη.

¹⁰ *Οι πίνακες 18 και 19 έχουν παρθεί από την πηγή: Χριστόπουλος Λ. “Το πλαίσιο πολιτικής για τη μείωση της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα: https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=11&ved=0CCgQFjAAOAO&url=http%3A%2F%2Fadministrativeburdens.gr%2Findex.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D56%26Itemid%3D2%26lang%3Del&ei=zodaU4ehJauP5ATWnICQAQ&usg=AFQjCNEWEUsrMwOhpHvnmvTJ-em2aIS-lA&sig2=1PNDI_EBATxYvRi_Aeol6Q&bvm=bv.65397613,d.Yms&cad=rja

Τομέας Πολιτικής	Διοικητικά Βάρη (σε €)	Τομεακή μείωση (σε €)	Τομεακή Μείωση (σε %)
Γεωργία/ Αγροτικές Επιδότησεις	5 289 700 000	-1 891 400 000	-36 %
Ετήσιοι Λογαριασμοί/ Εταιρικό Δίκαιο	14 589 100 000	-8 274 500 000	-57 %
Πολιτική Συνοχής	929 100 000	-222 600 000	-24 %
Περιβάλλον	1 180 600 000	-242 100 000	-21 %
Χρηματοπιστωτικές Υπηρεσίες	939 600 000	-141 600 000	-15 %
Αλιεία	73 900 000	-33 400 000	-45 %
Ασφάλεια Τροφίμων	4 073 300 000	-1 281 800 000	-31 %
Φαρμακευτική Νομοθεσία	943 500 000	-154 600 000	-16 %
Δημόσιες Προμήθειες	216 300 000	-60 100 000	-28 %
Στατιστική	779 500 000	-328 100 000	-42 %
Φορολογία/ Τελωνεία	87 005 300 000	-26 334 200 000	-30 %
Μεταφορές	3 861 700 000	-748 200 000	-19 %
Εργασιακό Περιβάλλον/ Εργασιακές Σχέσεις	3 879 200 000	-659 600 000	-17 %
Σύνολο	123 760 800 000	-40 372 200 000	-33%

Πίνακας 20: Τομείς πολιτικής και διοικητικά βάρη¹¹

Όπως αναφέρει μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, άμα μειωθεί κατά 25% η γραφειοκρατία στη χώρα μας, θα καταφέρει να αυξήσει κατά 1,4% μονάδες το ΑΕΠ, με αποτέλεσμα να βελτιώσει την παραγωγικότητα και την απόδοση του κόστους εργασίας, δίνοντας έτσι ανάσα στην οικονομία αφού θα απελευθερωθούν μεγάλα κεφάλαια. Η ενίσχυση αυτή του ΑΕΠ υπολογίζεται σε περίπου 3,4 δισ. ευρώ, όσο περίπου οι ξένες άμεσες επενδύσεις που εισήλθαν στη χώρα μας το 2011.¹²

¹¹Χριστόπουλος Λ. “Το πλαίσιο πολιτικής για τη μείωση της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα:

https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=11&ved=0CCgQFjAAOAO&url=http%3A%2F%2Fadministrativeburdens.gr%2Findex.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D56%26Itemid%3D2%26lang%3Del&ei=zodaU4ehJauP5ATWnICQAO&usg=AFQjCNEWEUsrMwOhpHvnmvTJ-em2aIS-lA&sig2=1PNDI_EBATxYvRi_Aeol6Q&bvm=bv.65397613,d.Yms&cad=rja

¹²Νικολακόπουλος, Δ. (2012), “Σε εμπειρογνώμονες του ΟΟΣΑ η πάταξη της γραφειοκρατίας”, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=464025>

Βλέποντας όλα τα παραπάνω στοιχεία, αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι ότι η γραφειοκρατία αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες παθογένειες της χώρας μας και πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη μέριμνα από την κυβέρνηση, έτσι ώστε να καταπολεμηθεί αυτό το φαινόμενο και να λειτουργήσει αποδοτικότερα η χώρα.

8.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Όπως αναφέραμε παραπάνω, οι προσπάθειες που έχουν γίνει κατά καιρούς από τις κυβερνήσεις για την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας είναι ελάχιστες και δεν έχουν φέρει τα αποτελέσματα που πρέπει έτσι ώστε να λειτουργήσει ομαλά το σύστημα της χώρας μας. Ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχάνων (ΣΕΒ), σε σχετική έκθεση που δημοσίευσε το 2013, παρουσίασε διάφορες προτάσεις¹³ για την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας:

- 1) Μετάβαση από το ισχύον σύστημα «διεκπεραίωσης αιτημάτων και εγκρίσεων» σε ένα καινοτόμο σύστημα «δήλωσης συμμόρφωσης», βάσει προδιαγραφών.
- 2) Ανάλυση του κόστους απόδειξης της συμμόρφωσης από την επιχείρηση, με συνακόλουθη μετατόπιση μεγάλου μέρους του διαχειριστικού κόστους της διαδικασίας αδειοδότησης από τη δημόσια διοίκηση στον ιδιωτικό τομέα. Αυτό θα οδηγήσει σε εξασφάλιση της δυνατότητας αξιοποίησης, από τις επιχειρήσεις, της εξωτερικής ανάθεσης (outsourcing) παροχής υπηρεσιών αδειοδότησης σε πιστοποιημένους φορείς.
- 3) Να δίνεται περισσότερη έμφαση του ελεγκτικού βάρους από το στάδιο της έναρξης της δραστηριότητας της επιχείρησης στο στάδιο λειτουργίας της.
- 4) Θεσμοθέτηση ενός στοχευόμενου συστήματος ελέγχων κατά τη λειτουργία της επιχείρησης.
- 5) Καθιέρωση της πιστοποίησης όλων των φορέων της αδειοδότησης στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, βάσει πρότυπων προδιαγραφών οργάνωσης και λειτουργίας.

¹³Παπαιωάννου Λ, Δούνια Ι, (2013), “Ημερίδα Διαβούλευσης «Αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων»”, Ιστοσελίδα: http://newsletters.sev.org.gr/sev/userfiles/file/kentriki_parousiasi_final.pdf, σελ. 32

- 6) Εγκαθίδρυση κεντρικού συστήματος ιχνηλάτησης της αδειοδότησης, για την αύξηση της λογοδοσίας και τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών.
- 7) Σχεδιασμό Επιχειρησιακού Προγράμματος Εφαρμογής της Μεταρρύθμισης, συγκρότηση ειδικού αυτοτελούς οργανισμού κεντρικής κυβέρνησης για τη εφαρμογή του, με προκαθορισμένη θητεία μέχρι την ολοκλήρωση του Επιχειρησιακού Προγράμματος και θεσμοθέτηση της συμμετοχής των φορέων της επιχειρηματικότητας στη διακυβέρνηση της μεταρρύθμισης.

Άλλες προτάσεις που έχουν καταχωρηθεί για την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας είναι οι εξής:

1. Απλούστευση της νομοθεσίας και οργάνωση των αρμοδιοτήτων των υπηρεσιών. Ο τρόπος οργάνωσης του κράτους πρέπει να στηρίζεται στη λογική του τι μπορεί να γίνει και όχι στο τι πρέπει να γίνει. Επίσης, επειδή η αποστολή των κρατικών οργανώσεων ορίζεται με υψηλό βαθμό λεπτομέρειας σε πολλαπλά νομοθετικά κείμενα, αυτό που πρέπει να γίνει είναι κωδικοποίηση της νομοθεσίας, ώστε να μπορούν οι εργαζόμενοι να είναι σίγουροι ότι εφαρμόζουν κάθε φορά τις ισχύουσες διατάξεις. Αυτό φυσικά απαιτεί δομές που θα σχεδιάζουν και θα συντονίζουν την πολιτική Καλής Νομοθέτησης, μονάδες Στρατηγικού Σχεδιασμού στα Υπουργεία και βελτίωση της διυπουργικής συνεργασίας για την εφαρμογή οριζόντιας πολιτικής απλούστευσης σε τομείς πολιτικής.¹⁴
2. Αξιοποίηση της τεχνολογίας και χρήση εφαρμογών διαχείρισης επιχειρησιακών διαδικασιών μέσω διαδικτύου. Όλες οι εργασίες, αιτήσεις, παράπονα, προτάσεις κλπ από όπου και αν προέρχονται (φυσικό ή νομικό πρόσωπο, φορέα κλπ) και με οποιοδήποτε μέσο (έγγραφο, φαξ, email, ηλεκτρονικές αιτήσεις κλπ), θα καταχωρούνται στο σύστημα το οποίο θα μπορεί αυτόματα να κατανέμει τα θέματα σε οργανωτικές μονάδες ακόμα και να υπολογίζει τον αναμενόμενο και το μέγιστο χρόνο ολοκλήρωσης σύμφωνα με τις ρυθμίσεις, στατιστικά κλπ. Τα δεδομένα αυτά θα είναι διαθέσιμα σε κάθε ενδιαφερόμενο μέσω διαδικτύου για ενίσχυση της διαφάνειας. Με τον τρόπο αυτό μηδενίζεται η χάρτινη επικοινωνία εντός των δημόσιων

¹⁴Τσακμακίδη Β. Παναγιωτάρα Β. (2012), Πτυχιακή εργασία “Κρατική γραφειοκρατία και Επιχειρηματικότητα”, Αθήνα, σελ 92

υπηρεσιών και περιορίζεται στην αλληλεπίδραση με τον πολίτη). Η πολιτική ηλεκτρονικής διακυβέρνησης θα μπορούσε να είναι κεντρική για όλο το δημόσιο τομέα. Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να υιοθετηθεί το παράδειγμα του Βελγίου, όπου, με την χρήση ηλεκτρονικών μέσων, απαιτούνται συνολικά μόνο τέσσερις ημέρες για την ολοκλήρωση των διαδικασιών σύστασης νέας επιχείρησης.¹⁵

3. Αναβάθμιση των ΚΕΠ σε υπηρεσίες μιας στάσης (one stop shop) για όλο το δημόσιο τομέα. Για να γίνει αυτό πρέπει να υπάρξει ψηφιοποίηση των αρχείων και καθιέρωση της ψηφιακής υπογραφής, έτσι ώστε να εκδίδουν τη διοικητική πράξη στον τόπο που βρίσκονται (επί τόπου) και όχι να μεταφέρουν έγγραφα σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες.
4. Συνεχής και υποχρεωτική εκπαίδευση των υπαλλήλων ανάλογα με το αντικείμενο που αναλαμβάνουν, η οποία στο μέλλον θα πρέπει να είναι προαπαιτούμενη για την ανάληψη των συγκεκριμένων καθηκόντων. Όλα αυτά φυσικά θα γίνονται σε συνδυασμό με την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων διοίκησης και τη χρήση νέων τεχνολογιών. Επίσης, όπως είπαμε η εκπαίδευση θα πρέπει να είναι συνεχής, με συνεχή σεμινάρια και επιμόρφωση όσον αφορά την τεχνογνωσία αλλά και την κουλτούρα της καλής νομοθέτησης που θα βελτιώσει την απόδοση στην παροχή δημόσιων υπηρεσιών.
5. Ψήφιση της Βουλής του νομοσχεδίου ταχείας προώθησης (Fast Track), το οποίο αποτελεί σύμφωνα με το Electricallab, αποτελεί “εργαλείο επιτάχυνσης και διαφανοποίησης των διαδικασιών υλοποίησης στρατηγικών επενδύσεων, είτε αυτές προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα (μία ιδιωτική επένδυση σε ιδιωτικό χώρο/ακίνητο, όπως μία ξενοδοχειακή/τουριστική μονάδα, μία βιομηχανία, κλπ) είτε αυτές προέρχονται μέσω συνεργασίας δημοσίου/ιδιωτικού τομέα (μία ιδιωτική επένδυση σε δημόσιο χώρο/ακίνητο, όπως το Ελληνικό, η ανάπτυξη τουριστικών/άλλων ακινήτων της ΚΕΔ, ΕΤΑ, ένα αεροδρόμιο, κλπ).”¹⁶ Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει και η εφημερίδα το ΒΗΜΑ¹⁷ από τις δηλώσεις του Πρωθυπουργού, Αντώνη Σαμαρά, με το νέο

¹⁵Τσακμακίδη Β. Παναγιωτάρα Β. (2012), Πτυχιακή εργασία “Κρατική γραφειοκρατία και Επιχειρηματικότητα”, Αθήνα, σελ 92-93

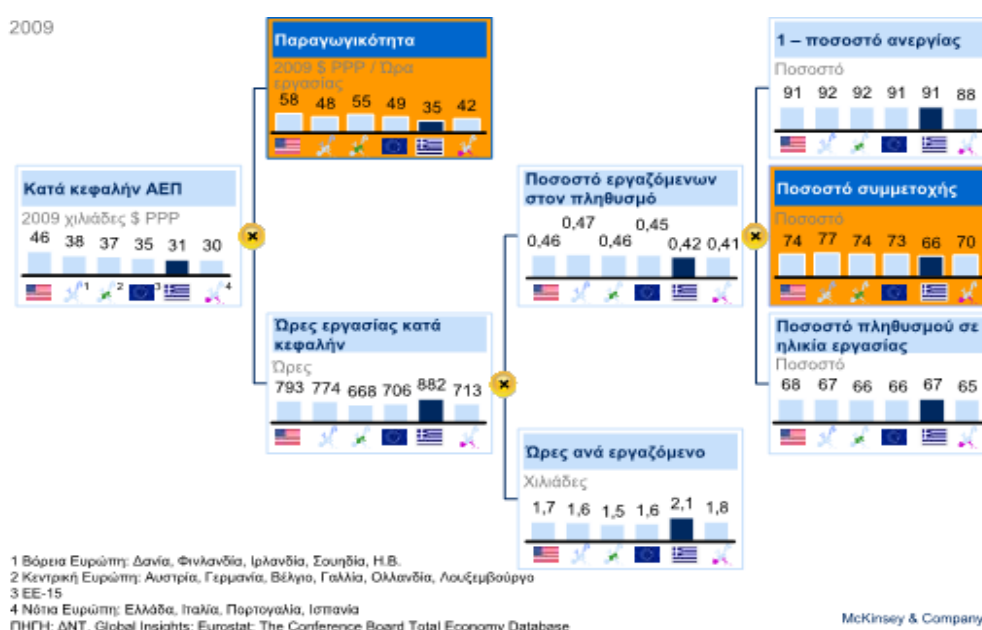
¹⁶Καγιαμπάκης Μ. (2010), “Πρόγραμμα Προώθησης Επενδύσεων – FastTrack”, Ιστοσελίδα: <http://electricallab.gr/content/view/84/26/>

¹⁷Άρθρο της εφημερίδας Το ΒΗΜΑ, (2014), “Ποιες αλλαγές έρχονται στην αδειοδότηση των επιχειρήσεων”, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=568362>

αυτό νομοσχέδιο, εισάγεται ένα καινοτόμο σύστημα δήλωσης και συμμόρφωσης των επιχειρήσεων, στο οποίο θα διατάζεται αυτόματα η συμμόρφωση μιας επιχείρησης με τις γενικές προδιαγραφές που θέτει ο νόμος. Οι εταιρείες λοιπόν δεν θα είναι πια υποχρεωμένες να υποβάλλουν αίτηση και να περιμένουν πότε θα ελεγχθεί από το Δημόσιο για να εκδώσει την αντίστοιχη άδεια. Επίσης, οι έλεγχοι θα γίνονται κατά τη διάρκεια της λειτουργίας των επιχειρήσεων και όχι εκ των προτέρων και θα γίνονται από πιστοποιημένους φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, με βάση κάποια συγκεκριμένα κριτήρια και προδιαγραφές που θα αφορούν την οργάνωση και την λειτουργία. Ακόμα, θα ιδρυθεί ένα κεντρικό ηλεκτρονικό σύστημα διαχείρισης της αδειοδοτικής και ελεγκτικής διαδικασίας, καθώς δεν θα ελέγχεται πια κάθε επιχείρηση ξεχωριστά από την κεντρική διοίκηση, αλλά θα ελέγχει τους ελεγκτές των επιχειρήσεων και το σύνολο της διαδικασίας. Τέλος, το νέο αυτό σύστημα θα έχει την μορφή ιστοσελίδας, στην οποία θα μπορούν να έχουν πρόσβαση όλα τα εμπλεκόμενα μέρη και η αρχειοθέτηση των στοιχείων κάθε επένδυσης θα γίνεται ηλεκτρονικά και θα υπάρχει εξ αποστάσεως πρόσβαση σε πραγματικό χρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ¹

Άλλη σημαντική παθογένεια της ελληνικής οικονομίας είναι και το έλλειμμα παραγωγικότητας. Εκτός από την κρίση χρέους, η Ελλάδα παρουσίαζε πρόβλημα και στην αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Πριν εκδηλωθεί η κρίση το 2007, το ελληνικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν μικρότερο του ευρωπαϊκού και των ΗΠΑ κατά 15% και 35% αντίστοιχα (11% και 33% το 2009). Η αιτία ήταν κυρίως η χαμηλότερη παραγωγικότητα, καθώς και η χαμηλότερη συμμετοχή του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό σε σύγκριση με άλλες χώρες όπως μας δείχνει το **διάγραμμα 22**.

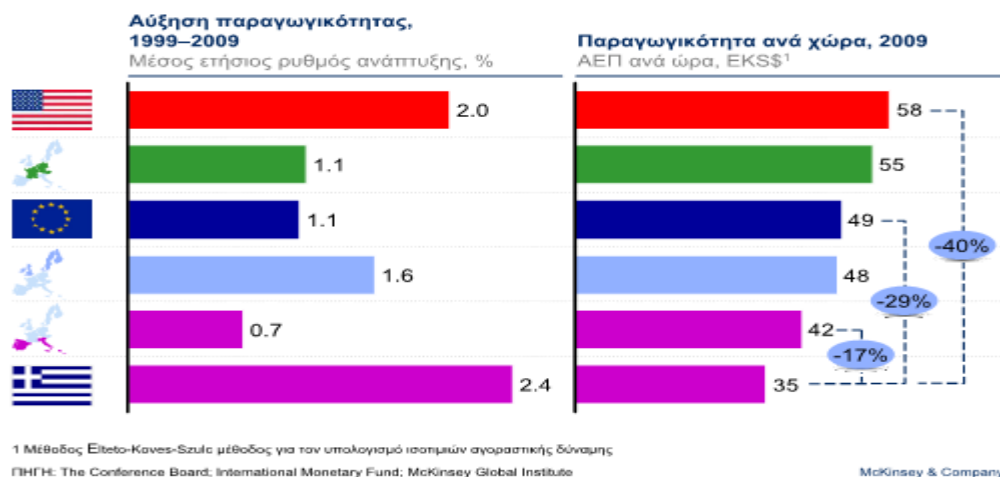

Διάγραμμα 22²: Μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ λόγω μειωμένης παραγωγικότητας και συμμετοχής στην αγορά εργασίας

Η παραγωγικότητα στην Ελλάδα ήταν το 2009 μικρότερη κατά 40% αυτής των ΗΠΑ και κατά 29% του μέσου όρου της Ευρώπης όπως μας δείχνει το **διάγραμμα 23**. Σε συνδυασμό με την αγοραστική δύναμη, η παραγωγικότητα στη χώρα μας φθάνει τα \$35 ανά δεδουλευμένη ώρα, συγκριτικά με \$49 στην ΕΕ, \$42 στη Νότια Ευρώπη και \$55 στην Κεντρική Ευρώπη.

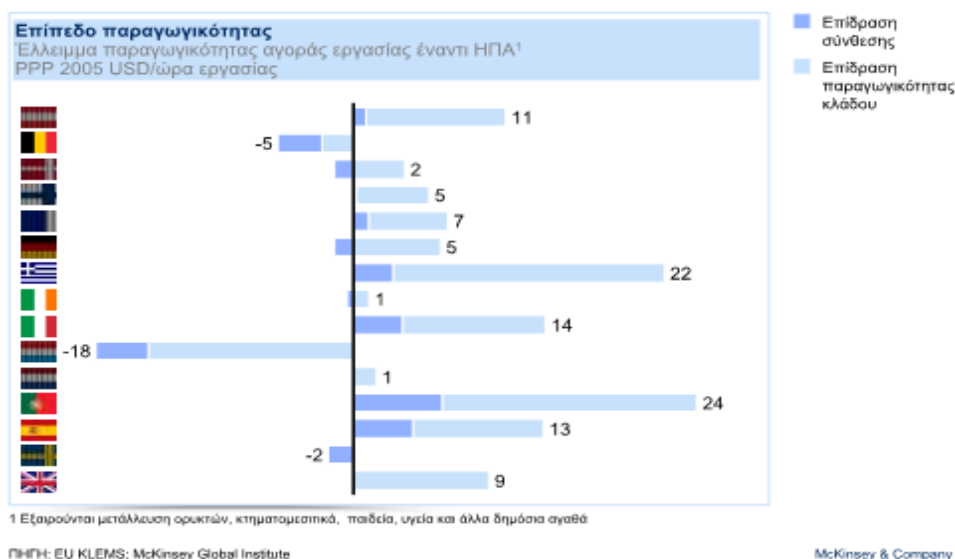
¹McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 14)

²McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 15)

Διάγραμμα 23³: Σημαντικό έλλειμμα παραγωγικότητας στην Ελλάδα ακόμη και μετά από περιόδους παρατεταμένης ανάπτυξης

Πρέπει να αναφερθεί ότι το έλλειμμα παραγωγικότητας δεν οφείλεται στη δομή της οικονομίας, αλλά αποτελεί πρόβλημα των κλάδων, και επηρεάζει συνολικά την οικονομία. Η διαφορετική σύνθεση του παραγωγικού αποτελέσματος από τους επιμέρους κλάδους εξηγεί μόνο το 15% της διαφοράς παραγωγικότητας σε σχέση με τις ΗΠΑ (διάγραμμα 24).

Διάγραμμα 24⁴: Το έλλειμμα παραγωγικότητας οφείλεται στη χαμηλή παραγωγικότητα των κλάδων και όχι στη σύνθεση της οικονομίας

³McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 16)

⁴McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 17)

Επιπλέον, η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό στην Ευρώπη. Οι άνεργοι και οι απασχολούμενοι αποτελούν συνολικά το 66% του δυνητικού εργατικού δυναμικού, σε σύγκριση με 73% στην ΕΕ και 70% στην Νότια Ευρώπη. Η χαμηλή συμμετοχή και οι πολλές ώρες εργασίας ανά απασχολούμενο οδηγούν σ' ένα συμπέρασμα: ένα μικρό ποσοστό του εργατικού δυναμικού δουλεύει σκληρά και για περισσότερες ώρες απ' ότι οι συνάδελφοι του στις χώρες της Ευρώπης για να διατηρηθεί ένα μη αποδοτικό παραγωγικό σύστημα. Όμως υπάρχει μία σημαντική διαφορά ανάμεσα στο έλλειμμα παραγωγικότητας και το έλλειμμα συμμετοχής στην απασχόληση. Η χαμηλή παραγωγικότητα είναι ένα δομικό εμπόδιο στην αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μπορεί να διορθωθεί με τη λήψη μέτρων ενώ το έλλειμμα συμμετοχής είναι αποτέλεσμα της ανελαστικότητας στην αγορά εργασίας, των αδυναμιών που εμποδίζουν τη δημιουργία νέας απασχόλησης σε πολλά επαγγέλματα και του βαθμού κινητικότητας στην απασχόληση, ειδικότερα στο δημόσιο τομέα. Στις επόμενες τρεις ενότητες αναλύονται οι ρυθμοί ανάπτυξης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδος σε απόλυτα νούμερα αλλά και με τη βοήθεια της λογιστικής μεθόδου ανάπτυξης καθώς και οι παράγοντες που εμποδίζουν την αύξηση της παραγωγικότητας. Στην τελευταία ενότητα παρουσιάζονται προτάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος.

9.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΔΟ ΑΠΟ ΤΟ 1960 ΕΩΣ ΤΟ 2013⁵

<u>Period</u>	1960-2013	1974-2013	1960-1973	1974-1979	1979-1995	1995-2007	2007-2013
<u>Country</u>							
US	1.79	1.64	2.57	1.95	1.83	1.91	0.3
JP	3.39	2.2	7.38	3.45	2.76	1.58	0.92
EU-15	2.04	1.34	4.14	1.97	1.26	2.08	-0.47
AT	2.41	1.62	4.68	2.36	1.53	2.17	0.12
BE	2.2	1.4	4.48	1.3	1.74	1.91	-0.43
DE	1.72	1.03	3.88	2.54	0.12	1.78	0.73
DK	1.91	1.38	3.74	2.19	1.55	1.92	-0.8
EL	2.41	0.83	7.87	3.94	-0.17	3.42	-4.27
ES	2.54	1.29	6.14	0.4	1.55	2.46	-0.97
FI	2.44	1.95	3.9	2.02	1.66	3.57	-0.6
FR	2.09	1.26	4.43	2.06	1.28	1.6	-0.12
IE	3.01	2.84	3.58	3.27	2.83	4.82	-1.46
IT	2.2	1.27	4.78	2.7	1.62	1.64	-1.62
LU	2.46	2.17	3.35	-0.05	3.55	3.51	-2.35
NL	1.85	1.33	3.31	0.79	1.44	2.43	-0.68
PT	2.7	1.51	6.53	1.1	2.11	1.94	-0.59
SE	2.11	1.61	3.52	1.32	1.31	2.62	0.6
UK	1.93	1.71	2.87	1.66	1.99	2.63	-0.85

Πίνακας 21⁶ : Μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε διάφορες χώρες

- **Περίοδος 1960-1973**

Από το 1960 μέχρι το 1973, η ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν με ρυθμό ανάπτυξης 7,87%. Το ποσοστό αυτό κατέταξε την Ελλάδα στην πρώτη θέση ανάμεσα στις οικονομίες διαφόρων χωρών. Ακολουθούσαν η Ιαπωνία με μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 7,38% και η Πορτογαλία (6,53%) με την Ισπανία (6,14%) που είχαν παρόμοια χαρακτηριστικά με την Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Όπως δείχνει ο **πίνακας 21**, η επιτυχία αυτή δεν παρουσιάστηκε μόνο στην Ελλάδα, την Ιαπωνία, την Πορτογαλία και την Ισπανία καθώς όλες οι δυτικές οικονομίες παρουσίασαν ρυθμούς ανάπτυξης πάνω από 2% (για παράδειγμα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν 4,14%).

- **Περίοδος 1974-1979**

Την περίοδο αυτή, η ελληνική οικονομία συνέχισε να έχει την πρώτη θέση όσον αφορά τις επιδόσεις ανάπτυξης, όμως ο ρυθμός ανάπτυξης επιβραδύνθηκε. Το

⁵Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece's Economic Performance: 1960-2013, Ιστοσελίδα: http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf (σελ. 6, 7, 8)

⁶Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece's Economic Performance : 1960-2013, Ιστοσελίδα: http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf (σελ. 7)

χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της περιόδου όσον αφορά την οικονομική πολιτική ήταν οι εθνικοποιήσεις καθώς και η αύξηση δημοσίων δαπανών, επιδομάτων και δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

- **Περίοδος 1979-1995**

Μετά από είκοσι χρόνια συνεχούς ανάπτυξης (1960-1979), η ελληνική οικονομία οδηγήθηκε σε ύφεση. Από το 1979 έως το 1995 ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν -0,17%. Ο πληθωρισμός, τα δημοσιονομικά ελλείμματα, το χρέος και τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου άρχισαν να εκτινάσσονται στα ύψη. Όπως καταγράφεται στον **πίνακα 21**, μόνο η Ελλάδα είχε αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 με αποτέλεσμα να εισέλθει σε μια μακροχρόνια περίοδο συνεχούς απόκλισης.

- **Περίοδοι 1995-2007 και 2007-2013**

Για την ελληνική οικονομία το έτος 1995 σηματοδότησε την είσοδο σε τροχιά ανάπτυξης, η οποία θα έχει διάρκεια για δώδεκα χρόνια. Ο στόχος εισόδου της Ελλάδος στην Οικονομική Νομισματική Ένωση οδήγησε σε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανάπτυξης (3,42%) μεταξύ των οικονομιών που εξετάζονται. Η διαδρομή αυτή τελείωσε απότομα στο τέλος του 2007. Από το 2007 έως το 2013, η Ελλάδα εισήλθε σε μια περίοδο παρατεταμένης ύφεσης. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο τέλος του 2013, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 22,6% κάτω από την αξία του το 2007. Επίσης το ποσοστό ανεργίας εκτοξεύθηκε στο 27%.

9.1.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1960 ΕΩΣ ΤΟ 2013 ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ⁷

Η λογιστική μέθοδος ανάπτυξης ποσοτικοποιεί τις πηγές ανάπτυξης, με τη βοήθεια της εξίσωσης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Η εξίσωση αυτή είναι η εξής:

$$g_{\frac{Y_t}{N_t}} = g_{r_t} + \frac{1}{1-\alpha} g_{\bar{A}_t} + \frac{\alpha}{1-\alpha} g_{\frac{K_t}{Y_t}} + g_{\frac{L_t}{N_t}}$$

⁷Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece's Economic Performance : 1960-2013, Ιστοσελίδα: http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf (σελ. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 22, 23)

και αναλύει το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ($\frac{g_{Y_t}}{N_t}$) σε τέσσερις συντελεστές, οι οποίοι είναι: 1) ρυθμός ανάπτυξης: g_{Tr} 2) συντελεστής παραγωγικότητας: $\frac{1}{1-\alpha} g_{\bar{A}}$ 3) συντελεστής κεφαλαίου: $\frac{\alpha}{1-\alpha} g_{\frac{K_t}{Y_t}}$ και 4) συντελεστής εργασίας: $g_{\frac{L_t}{N_t}}$

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν μέσω της μεθόδου αυτής παρουσιάζονται στους πίνακες 22, 23 και 24.

Country	(c) 1960-1973					(d) 1974-1979				
	Growth (1)+(2)+(3)+(4)	Factors				Growth (1)+(2)+(3)+(4)	Factors			
		Trend (1)	Productivity (2)	Capital Deepening (3)	Labor (4)		Trend (1)	Productivity (2)	Capital Deepening (3)	Labor (4)
US	2.57	2	0.55	0.16	-0.14	1.95	2	-0.62	0.1	0.47
JP	7.38	2	5.5	0.41	-0.53	3.45	2	0.77	0.93	-0.25
EU-15	4.14	2	3.34	0.03	-1.23	1.97	2	0.63	0.66	-1.32
AT	4.68	2	4.07	-0.14	-1.24	2.36	2	0.93	0.76	-1.33
BE	4.48	2	4.04	0	-1.56	1.3	2	-0.12	1.13	-1.71
DE	3.88	2	3.09	-0.04	-1.17	2.54	2	1.72	-0.09	-1.09
DK	3.74	2	1.88	0.3	-0.44	2.19	2	1.19	0.28	-1.29
EL	7.87	2	6.53	0.53	-1.19	3.94	2	2.04	1.23	-1.32
ES	6.14	2	3.38	0.54	0.21	0.4	2	-0.84	2.63	-3.39
FI	3.9	2	3.48	-0.32	-1.26	2.02	2	-0.1	1.34	-1.22
FR	4.43	2	3.63	0.12	-1.32	2.06	2	0.07	1.06	-1.06
IE	3.58	2	2.63	0.3	-1.35	3.27	2	1.64	0.65	-0.95
IT	4.78	2	5.42	0.01	-2.65	2.7	2	0.43	0.91	-0.72
LU	3.35	2	3.08	-0.53	-1.19	-0.05	2	-2.34	1.61	-1.32
NL	3.31	2	3.41	0.01	-2.11	0.79	2	0.39	0.45	-2.05
PT	6.53	2	4.76	0.03	-0.26	1.1	2	0.01	1.52	-2.54
SE	3.52	2	2.11	0.18	-0.77	1.32	2	-2.22	0.72	0.84
UK	2.87	2	1.6	-0.04	-0.69	1.66	2	0.21	0.43	-1.02

Πίνακας 22⁸: Υπολογισμός του ρυθμού ανάπτυξης με τη βοήθεια της εξίσωσης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ για τις περιόδους 1960-1973 και 1974-1979

Country	(e) 1979-1995					(f) 1995-2007				
	Growth (1)+(2)+(3)+(4)	Factors				Growth (1)+(2)+(3)+(4)	Factors			
		Trend (1)	Productivity (2)	Capital Deepening (3)	Labor (4)		Trend (1)	Productivity (2)	Capital Deepening (3)	Labor (4)
US	1.83	2	-0.88	0.24	0.47	1.91	2	0.1	0.11	-0.3
JP	2.76	2	0.81	0.54	-0.58	1.58	2	-0.35	0.14	-0.21
EU-15	1.26	2	-0.32	0.26	-0.68	2.08	2	-0.32	-0.13	0.54
AT	1.53	2	-0.14	0.29	-0.62	2.17	2	-0.03	-0.12	0.32
BE	1.74	2	0.38	-0.01	-0.65	1.91	2	-0.69	-0.04	0.65
DE	0.12	2	-1.24	0.2	-0.84	1.78	2	-0.26	0.01	0.03
DK	1.55	2	0.46	-0.17	-0.74	1.92	2	-1.04	0.07	0.89
EL	-0.17	2	-3.4	1.67	-0.45	3.42	2	1.69	-0.81	0.54
ES	1.55	2	0.32	0.37	-1.14	2.46	2	-1.71	0.19	1.98
FI	1.66	2	0.65	0.37	-1.35	3.57	2	1.96	-1.4	1
FR	1.28	2	0.04	0.45	-1.21	1.6	2	-0.3	-0.05	-0.05
IE	2.83	2	2.09	-0.32	-0.94	4.82	2	1.64	-0.04	1.22
IT	1.62	2	-0.66	0.53	-0.25	1.64	2	-1.69	0.21	1.12
LU	3.55	2	1.45	-0.71	0.82	3.51	2	0.08	-0.21	1.64
NL	1.44	2	-0.62	0.08	-0.03	2.43	2	-0.15	-0.2	0.78
PT	2.11	2	0.14	0.42	-0.45	1.94	2	-0.81	0.2	0.56
SE	1.31	2	-0.96	0.25	0.03	2.62	2	1.31	-0.75	0.06
UK	1.99	2	0.48	-0.08	-0.42	2.63	2	0.92	-0.42	0.13

Πίνακας 23⁹: Υπολογισμός του ρυθμού ανάπτυξης με τη βοήθεια της εξίσωσης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ για τις περιόδους 1979-1995 και 1995-2007

⁸Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece's Economic Performance : 1960-2013, Ιστοσελίδα: http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf (σελ. 11)

⁹Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece's Economic Performance : 1960-2013, Ιστοσελίδα: http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf (σελ. 12)

Period	(g) 2007-2013				
	Growth (1)+(2)+(3)+(4)	TFP		Capital Deepening (3)	Labor (4)
		Trend (1)	Productivity (2)		
US	0.3	2	-1.11	0.36	-0.95
JP	0.92	2	-1.09	0.04	-0.04
EU-15	-0.47	2	-2.68	1.03	-0.82
AT	0.12	2	-1.91	0.61	-0.57
BE	-0.43	2	-2.89	0.83	-0.38
DE	0.73	2	-1.96	0.23	0.46
DK	-0.8	2	-1.51	0.88	-2.17
EL	-4.27	2	-7.54	4.32	-3.05
ES	-0.97	2	-2.01	2.01	-2.97
FI	-0.6	2	-4.19	1.67	-0.09
FR	-0.12	2	-2.87	1.11	-0.36
IE	-1.46	2	-3	2.6	-3.07
IT	-1.62	2	-4.03	1.77	-1.36
LU	-2.35	2	-5.55	1.95	-0.74
NL	-0.68	2	-3.16	0.96	-0.48
PT	-0.59	2	-1.22	0.65	-2.02
SE	0.6	2	-2.45	0.69	0.37
UK	-0.85	2	-3.34	0.83	-0.35

Πίνακας 24¹⁰: Υπολογισμός του ρυθμού ανάπτυξης με τη βοήθεια της εξίσωσης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ για την περίοδο 2007-2013

Παρακάτω ακολουθεί ανάλυση των αποτελεσμάτων κατά περίοδο όπως παρουσιάστηκαν στους παραπάνω πίνακες.

- **Περίοδος 1960-1973**

Την περίοδο αυτή η ελληνική παραγωγικότητα αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,53%. Το ποσοστό αυτό ήταν το υψηλότερο μεταξύ των οικονομιών που περιλαμβάνονται στους παραπάνω πίνακες. Ακολουθούν η Ιαπωνία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Αυστρία. Σε γενικές γραμμές τη δεκαετία του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, υπήρξε έντονη αύξηση της παραγωγικότητας στις περισσότερες οικονομίες. Σε ότι αφορά το συντελεστή κεφάλαιο η Ελλάδα είχε το δεύτερο υψηλότερο ρυθμό αύξησης (0,53%) μετά την Ισπανία (0,54%). Τέλος ο συντελεστής εργασία για όλες σχεδόν τις χώρες είχε αρνητική συμβολή στην αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Στην Ελλάδα ο συντελεστής αυτός (-1,19%) ήταν περίπου ίσος με τον αντίστοιχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (-1,23%), της Γερμανίας (-1,17%) και του Λουξεμβούργου (-1,19%).

- **Περίοδος 1974-1979**

Η πτώση του ρυθμού ανάπτυξης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ προήλθε κυρίως από τη μείωση του συντελεστή παραγωγικότητας από 6,53% στο 2,04%. Η αρνητική συμβολή του συντελεστή εργασία αυξήθηκε από -1,19% σε -1,32% ενώ η θετική συμβολή του συντελεστή κεφάλαιο διπλασιάστηκε από 0,53% στο 1,23%.

- **Περίοδος 1979-1995**

¹⁰Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece's Economic Performance : 1960-2013, Ιστοσελίδα: http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf (σελ. 12)

Η Ελλάδα από την ηγετική θέση που βρισκόταν όσον αφορά τις επιδόσεις ανάπτυξης τη δεκαετία του 1960 και του 1970 κατατάσσεται στην τελευταία θέση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Η κύρια αιτία ήταν η μείωση του συντελεστή παραγωγικότητας (-3,4%). Ο συντελεστής εργασία συνέβαλλε αρνητικά με ποσοστό -0,45% , ενώ ο συντελεστής κεφάλαιο συνέβαλλε θετικά με ποσοστό 1,67%. Η μείωση του συντελεστή παραγωγικότητας οφείλεται κυρίως στην πετρελαϊκή κρίση του 1979 καθώς και σε δομικούς παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζονται περισσότερο από την κυβερνητική πολιτική. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου οδήγησε σε αύξηση του κόστους της ενέργειας με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να μειώσουν το ποσοστό χρησιμοποίησης του παραγωγικού μετοχικού τους κεφαλαίου. Ανάλογα αποτελέσματα παρουσίασε και η Γερμανία όπου η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης προήλθε από τη μείωση των συντελεστών εργασίας και παραγωγικότητας.

- **Περίοδος 1995-2007**

Κατά την περίοδο αυτή, όλες οι οικονομίες παρουσίασαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η ελληνική οικονομία κατάφερε να πετύχει τον τέταρτο υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης (3,42%). Αυτό προήλθε από την αύξηση του συντελεστή παραγωγικότητας (1,69%) και από την αύξηση του συντελεστή της εργασίας, ο οποίος συνέβαλλε θετικά μετά από 35 χρόνια με ποσοστό 0,54%. Ωστόσο η αύξηση των ωρών εργασίας ανά κάτοικο δεν ήταν μόνο ελληνικό φαινόμενο, καθώς παρουσιάστηκε στις περισσότερες οικονομίες του δείγματος που εξετάζεται.

- **Περίοδος 2007-2013**

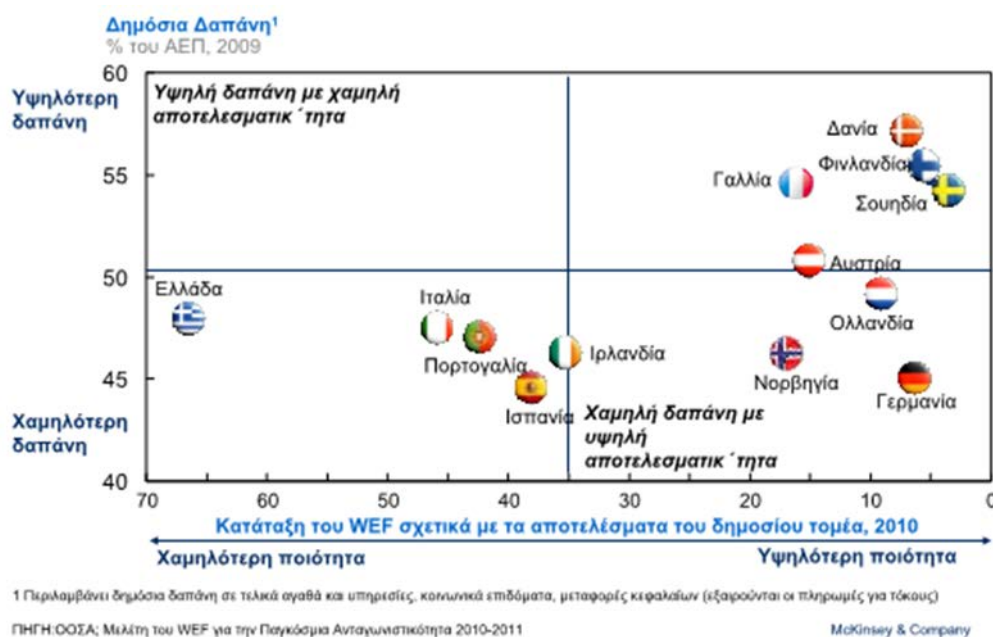
Στις περισσότερες χώρες, η αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετατράπηκε σε αρνητικές τιμές. Όσον αφορά την Ελλάδα παρατηρήθηκε η κατάρρευση του συντελεστή παραγωγικότητας (-7,54%), η οποία ακολουθήθηκε από μία σημαντική μείωση των ωρών εργασίας ανά κάτοικο (-3,05%).

9.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΟΔΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ¹¹

Κάποιοι βασικοί παράγοντες που εμποδίζουν την αύξηση της παραγωγικότητας είναι οι εξής:

1) Ο μεγάλος και μη αποδοτικός δημόσιος τομέας

Συγκριτικά με το μέγεθος της χώρας μας και της οικονομίας, ο δημόσιος τομέας είναι ένας από τους μεγαλύτερους σε μέγεθος και πιο δαπανηρούς στην Ευρώπη. Είναι μικρότερος σε μέγεθος από τα κράτη στο Βορρά, τα οποία όμως προσφέρουν καλύτερη ποιότητα κοινωνικών υπηρεσιών. Το World Economic Forum τοποθετεί την Ελλάδα σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα σχετικά με την ποιότητα των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονται. Η χαμηλή ποιότητα αν συνδυαστεί με την υψηλή δημόσια δαπάνη, δείχνει ότι ο ελληνικός δημόσιος τομέας είναι ιδιαίτερα αναποτελεσματικός (Διάγραμμα 25).

Διάγραμμα 25¹²: Η χαμηλή αποτελεσματικότητα του ελληνικού δημόσιου τομέα

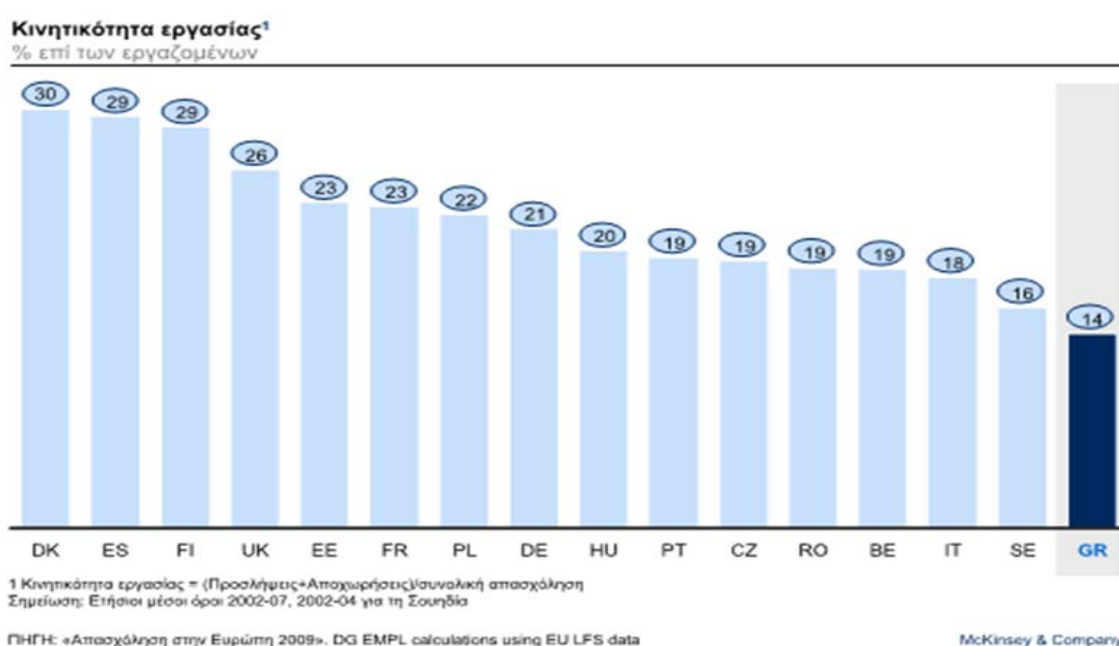
¹¹McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 20, 21, 18)

¹²McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 20)

Εκτός από το στενό δημόσιο τομέα, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων, που ελέγχονται άμεσα ή έμμεσα από το κράτος (ακόμη κι αν επίσημα ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα) και παρουσιάζουν τις ίδιες δομικές αδυναμίες στη χρησιμοποίηση των πόρων τους. Η έλλειψη μηχανισμού που να ελέγχει τη δημόσια δαπάνη και τις δημόσιες προμήθειες, δημιουργεί προβλήματα στους όρους του ανταγωνισμού στον ιδιωτικό τομέα και φανερώνει την ανάγκη να ελαττωθεί η εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από το δημόσιο τομέα και να βελτιωθεί η αποδοτικότητα του.

2) Έλλειμμα ευελιξίας και αυξημένης συμμετοχής στην αγορά εργασίας

Η Ελλάδα δεν αξιοποιεί τις δυνατότητες που προσφέρει το εργατικό της δυναμικό. Πραγματοποιήθηκαν κάποιες σημαντικές προσαρμογές για να υπάρξει ταύτιση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αλλά οι εργοδότες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις προσλήψεις, εξαιτίας του δύσκαμπτου νομικού πλαισίου και της κακής λειτουργίας του θεσμού της διαιτησίας. Επίσης, οι απόφοιτοι των ελληνικών πανεπιστημίων δεν βρίσκουν εύκολα εργασία, γιατί υπάρχει μεγάλο χάσμα ανάμεσα στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις επιχειρήσεις. Λόγω των προβλημάτων αυτών, η Ελλάδα έχει τη χαμηλότερη κινητικότητα στην αγορά εργασίας στην Ευρώπη (**διάγραμμα 26**) και τη μεγαλύτερη κατά μέσο όρο παραμονή σε μία δουλειά απ' όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ. Ο χαμηλός δείκτης κινητικότητας αντικατοπτρίζει και τη χαμηλή συμμετοχή του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό.

Διάγραμμα 26¹³: Η κινητικότητα της εργασίας στην Ελλάδα σε σχέση με την Ευρώπη

Κάποιοι επιπλέον παράγοντες που εμποδίζουν την αύξηση της παραγωγικότητας και έχουν αναπτυχθεί στα κεφάλαια της εργασίας είναι:

- Η αποθάρρυνση επενδύσεων και αδυναμία επίτευξης οικονομιών κλίμακας
- Το πολύπλοκο νομικό και δικαστικό σύστημα
- Η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία
- Ο μεγάλος αριθμός μικρών-οικογενειακών επιχειρήσεων που εμποδίζει την ανάπτυξη μεγάλων επενδύσεων.

9.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΜΕΙΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ¹⁴

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποιες προτάσεις αντιμετώπισης της μειωμένης παραγωγικότητας, οι οποίες είναι οι εξής:

- **Μείωση μεγέθους του δημόσιου τομέα**

Το μέγεθος του δημόσιου τομέα μπορεί να περιορισθεί με τους ακόλουθους τρόπους:

- Κατάργηση οργανισμών που δεν παρέχουν σημαντικές υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο
- Πρόσληψη στελεχών μέσω ενός νέου ανεξάρτητου μηχανισμού από την εγχώρια και διεθνή αγορά και τοποθέτησή τους μέσω συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε σημαντικές θέσεις ευθύνης (τεχνικές και διοικητικές)
- Ενοποίηση των πληροφοριακών συστημάτων και δημιουργία μίας Κεντρικής Μονάδας Πληροφορικής

- **Προώθηση απασχόλησης και συμμετοχής στην αγορά εργασίας**

Η προώθηση της απασχόλησης και συμμετοχής στην αγορά εργασίας μπορεί να επιτευχθεί με τους εξής τρόπους:

¹³McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 21)

¹⁴McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf (σελ. 31)

- Ενοποίηση βάσεων δεδομένων εργαζομένων και εργοδοτών και δημιουργία εθνικού portalsασχόλησης ώστε να υπάρξει καλύτερη κατανόηση των τάσεων της αγοράς
- Εισαγωγή υποχρεωτικής πρακτικής άσκησης για τους φοιτητές στο προτελευταίο έτος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- Σύνδεση πανεπιστημίων και επιχειρήσεων ώστε να υπάρξει ανάπτυξη της καινοτομίας καθώς και να διασφαλίζεται ότι οι νέοι απόφοιτοι θα βρίσκουν δουλειά που να είναι αντίστοιχη των σπουδών και των ικανοτήτων τους.

- **Ανταγωνιστικότητα και εξωστρέφεια**

Το εθνικό οικονομικό μοντέλο πρέπει να γίνει πολύ πιο εξωστρεφές, να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις αγορές του εξωτερικού, ώστε να εξάγονται αγαθά και υπηρεσίες και να εισάγονται κεφάλαια για επενδύσεις. Οι διεθνώς εμπορεύσιμοι τομείς που είναι ο τουρισμός και η βιομηχανία, πρέπει να αποκτήσουν οικονομίες κλίμακας, ανταγωνιστικότητα και τεχνογνωσία σε διεθνές επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΝΟΜΙΚΟ-ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ένα από τα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να είναι άλλο από το υπάρχον νομικό και δικαστικό της σύστημα. Το ελληνικό δικαστικό σύστημα παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια έντονα σημάδια γήρανσης και επιβάρυνσης και βρίσκεται στα πρόθυρα κατάρρευσης. Σαν να μην έφτανε αυτό η Δικαιοσύνη πνίγεται από τον υπερβολικό αριθμό υποθέσεων, είτε αυτές είναι αστικές είτε ποινικές, ενώ η γραφειοκρατία, παθογένεια που αναπτύξαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο (βλέπε κεφάλαιο 8), επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση με τους δικαστές να αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις χιλιάδες υποθέσεις που εισάγονται, κάθε χρόνο, προς εκδίκαση. Όλα αυτά φυσικά έχουν ως αποτέλεσμα η απονομή δικαιοσύνης να καθυστερεί για πολλά έτη, πλήττοντας έτσι κατά αυτό τον τρόπο την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας και δημιουργίας μιας υγιούς και ανταγωνιστικής οικονομίας. Επίσης, δημιουργούνται πολλές καθυστερήσεις στις δραστηριότητες των επιχειρήσεων και προβλήματα στους νέους επενδυτές, οι οποίοι βλέποντας την υπάρχουσα κατάσταση, έχουν ενδοιασμούς στο να επενδύσουν. Επιπλέον, δεν υπάρχουν κριτήρια με βάση τα οποία θα μπορούσαν να ιεραρχηθούν οι υποθέσεις με βάση την σοβαρότητα τους, αλλά ούτε και οργανωτικοί πόροι για να καλύψουν τις πολλές διαδικαστικές απαιτήσεις. Τα παραπάνω φαινόμενα φυσικά εμφανίζονται και στα κατώτερα διοικητικά δικαστήρια, όπου παρατηρείται μεγάλη έλλειψη δικαστικών λειτουργών και διοικητικού προσωπικού γενικότερα. Από την άλλη πλευρά υπάρχει και το νομικό σύστημα της χώρας, το οποίο αποτελείται από μια πληθώρα νόμων, που είναι συχνά διφορούμενοι, παρωχημένοι ή και αλληλοαναιρούμενοι, όπως για παράδειγμα στους νόμους που αφορούν το περιβάλλον, ενώ παρατηρούνται και πολλαπλές επικαλύψεις και συχνές αναθεωρήσεις, όπως για παράδειγμα στον τομέα της φορολογίας.¹

Σύμφωνα με μελέτες, στο Συμβούλιο της Επικρατείας² υποβάλλονται κάθε χρόνο 8 με 9 χιλιάδες νέες υποθέσεις από τις οποίες εκδικάζονται μόνο 3 χιλιάδες περίπου. Οι υπόλοιπες υποθέσεις που εκκρεμούν, εκτιμάται πως ο μέσος χρόνος εκδίκασης τους

¹McKinsey&Company, (2011), “Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά”, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_sm_all.pdf

²Μάνδρος, Ι. (2013), “«Πνίγεται» το δικαστικό σύστημα από τον «χειμάρρο» υποθέσεων”, Ιστοσελίδα: <http://www.skai.gr/news/greece/article/238802/pnigetai-to-dikastiko-sustima-apo-ton-heimarro-upotheseon/>

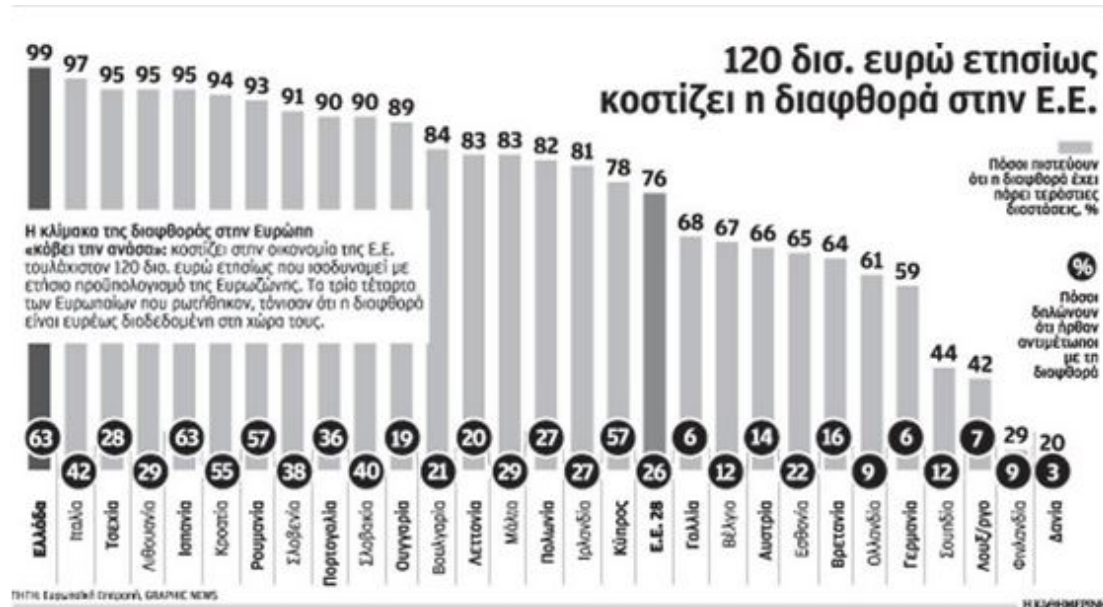
είναι στα 2-6 χρόνια. Σύμφωνα τώρα με άρθρο της “Καθημερινής της Κυριακής”, το Πρωτοδικείο της Αθήνας, το οποίο αποτελεί και το μεγαλύτερο δικαστήριο της χώρας, μέσα σε ένα έτος έχει να εκδικάσει περίπου 400.000 μηνύσεις και 184.000 αγωγές, κάτι που είναι πραγματικά αδύνατον. Και ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι ο αριθμός των υπηρετούντων δικαστών ανέρχεται στους 380, οι οποίοι δεν επαρκούν για να αναλάβουν όλες αυτές τις υποθέσεις. Επίσης, όσο αφορά τις ποινικές υποθέσεις που αυξάνονται ολοένα και περισσότερο, αλλά και τις υποθέσεις που αφορούν την κρατική διαφθορά, ο αριθμός των δικαστικών λειτουργών που τις αναλαμβάνουν ανέρχεται στους 12. Από την άλλη πλευρά στο Εφετείο της Αθήνας, τα αδικαστα κακουργήματα ξεπερνούν τις 5.000, ενώ στον Άρειο Πάγο οι υποθέσεις που εκδικάζονται ετησίως ξεπερνούν τις 20.000.

Ακόμα, σύμφωνα με την μελέτη “Doing Business 2011”³, όσον αφορά τον μέσο χρόνο που απαιτείται για την εκδίκαση μιας αστικής υπόθεσης, η Ελλάδα έρχεται στην 151^η θέση, έναντι 183 χωρών, ενώ έρχεται 154^η ως προς την ποιότητα και εφαρμογή των νόμων που αφορούν την προστασία των επενδυτών. Ακόμα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα του “Doing Business 2014”⁴, στην Ελλάδα για τη δικαστική επίλυση διαφορών μεταξύ προμηθευτών και πελατών απαιτούνται 1.300 ημέρες, 2,5 φορές περισσότερο δηλαδή από όσο διαρκεί στη Γαλλία και την Αυστρία, ενώ ως προς την καταχώρηση της περιουσίας, η Ελλάδα βρίσκεται στην 161η θέση σε σύνολο 189, καθώς εκτιμάται ότι απαιτούνται συνολικά 11 διαδικασίες και 20 ημέρες. Τέλος, σύμφωνα με έρευνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την διαφθορά, το 99% των Ελλήνων πιστεύει ότι η διαφθορά αποτελεί επίσης μεγάλο πρόβλημα στη χώρα.⁵

³Βαργιανός Δ., Χαλιάσος Μ., “Πως μπορεί η Ελλάδα να ξεπεράσει σε τροχιά ανάπτυξης”, Ιστοσελίδα: <http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/Getting-Greece-back-on-Track-How.pdf>

⁴Μανιφάβα, Δ. (2013), “Ρεκόρ ανόδου 111 θέσεων της Ελλάδας στην παγκόσμια κατάταξη για έναρξη εταιρείας”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/502285/article/oikonomia/epixeirhseis/rekor-anodoy-111-8esewn-ths-elladas-sthn-pagkosmia-katataxi-gia-enarxi-etairias>

⁵ΣΕΠΕ, (2013), “DoingBusiness 2014”: Στην 72η θέση μεταξύ 189 χωρών η Ελλάδα - Αναρριχήθηκε κατά 6 θέσεις σε σχέση με πέρσι”, Ιστοσελίδα: <http://www.sepe.gr/default.aspx?pid=34&la=1&artID=5027>

Διάγραμμα 27: Πρώτη η Ελλάδα στην διαφθορά⁶

Με βάση τα παραπάνω, η καθημερινή εικόνα δηλαδή, που αντικρίζουν οι πολίτες στα δικαστήρια της Αθήνας, ακόμα και στον Άρειο Πάγο, όπου χιλιάδες φάκελοι μεταφέρονται από κτίριο σε κτίριο και από γραφείο σε γραφείο με καρτόνια του σούπερ μάρκετ και με τις ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή και τη δικαστική γραφειοκρατία να συνθέτουν την αναποτελεσματική και αναχρονιστική λειτουργία της Δικαιοσύνης, συμπεραίνουμε ότι πρέπει να γίνουν πολλές προσπάθειες για να ανατραπεί αυτή η κατάσταση. Η Ελλάδα πρέπει να βελτιώσει το νομικό-δικαστικό της σύστημα έτσι ώστε να μπορέσει προσελκύσει επενδύσεις και να καταπολεμήσει την διαφθορά.

10.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ-ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Όπως είδαμε παραπάνω, το νομικό-δικαστικό σύστημα της Ελλάδας, αντί να διευκολύνουν τα πράγματα, το μόνο που καταφέρνουν είναι δημιουργούν μια πολυπλοκότητα και μια ανελαστική και μη παραγωγική δημόσια διοίκηση που δημιουργεί πολλά προβλήματα στη σχέση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Πρέπει λοιπόν να παρθούν τα κατάλληλα μέτρα για να ανατραπεί αυτή η κατάσταση και να μπορέσει το σύστημα να διευκολύνει την επιχειρηματική δραστηριότητα και

⁶Βαρβιτσιώτη, Ε. (2014), «Πρωταθλήτρια» της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαφθορά η Ελλάδα», Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/751956/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prwta8lhtria-ths-eyrwpaikh-s-enwshs-sth-diaf8ora-h-ellada>

ειδικότερα τους νέους επιχειρηματίες. Κάποιες χρήσιμες προτάσεις επίλυσης του προβλήματος είναι οι εξής:

- 1) Εκσυγχρονισμός των υποδομών με εισαγωγή νέων τεχνολογιών και τη χρήση της πληροφορικής στο δικαστικό σύστημα, με μηχανογράφηση όλων των δικαστηρίων και την ηλεκτρονική απομαγνητοφώνηση της ακροαματικής διαδικασίας. Επίσης, δημιουργία ενός ηλεκτρονικού συστήματος, στο οποίο θα καταχωρούνται οι υποθέσεις των δικαστηρίων και ενός συστήματος που θα επιτρέπει την ηλεκτρονική υποβολή των εγγράφων της δίκης. Ακόμα, τα δικαστήρια μπορούν να παρέχουν on-line πληροφορίες για τον ακριβή χρόνο έναρξης της ακροαματικής διαδικασίας, ώστε να περιοριστούν κατά πολύ οι όποιες σπατάλες πόρων γίνονται, με αποτέλεσμα οι αντίδικοι και οι δικηγόροι να γνωρίζουν τον ακριβή χρόνο έναρξης της συνεδρίασης. Επίσης τα δικαστήρια πρέπει να δημοσιεύουν στο διαδίκτυο πληροφορίες για την πρόοδο των δικών.⁷ Το θετικό στοιχείο είναι ότι από το 2013, έχουν γίνει κάποιες ενέργειες εκμετάλλευσης των σύγχρονων τεχνολογιών, για την ανάπτυξη των δικαστικών υποδομών. Τέτοιες είναι τα κονδύλια από τον ΕΣΠΑ, ύψους 16 εκατ. ευρώ, που χρησιμοποιήθηκαν για τον εκσυγχρονισμό των δικαστικών υποδομών στα δικαστήρια της Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Πειραιά και Χαλκίδας ενώ παράλληλα έχει προχωρήσει και η διαδικασία για την επέκταση της μαγνητοφώνησης των πρακτικών σε όλες τις δίκες. Παράλληλα, έχει προχωρήσει η ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων στα δικαστήρια της Θεσσαλονίκης και της Πάτρας με τη «χορήγηση» των απαραίτητων ηλεκτρονικών υπογραφών σε δικηγόρους, κάτι που παλαιότερα συνέβαινε μόνο στο Πρωτοδικείο της Αθήνας και το Συμβούλιο της Επικρατείας.⁸ Τέλος, αυτό που χρειάζεται φυσικά είναι εκπαίδευση όλων των μελών, έτσι ώστε να εξοικειωθούν στις νέες αυτές τεχνολογίες, οι οποίες διευκολύνουν και επιταχύνουν τις δικαστικές διαδικασίες. Όσον αφορά την μηχανογράφηση των δικαστηρίων, πρέπει να μετριέται η απόδοση του κάθε δικαστηρίου και να συγκρίνεται με αυτή των άλλων, έτσι ώστε να είναι γνωστό που πρέπει να γίνουν προσπάθειες αύξησης της απόδοσης.

⁷ Παπαϊωάννου, Η. (2011), “Ανατρέψτε εκ βάθρων το δικαστικό σύστημα”, Ιστοσελίδα: <http://www.aixmi.gr/index.php/anatrepste-ekvathrwn-todikastiko-systhma/>

⁸ Μάνδρος, Ι. (2013), “«Πνίγεται» το δικαστικό σύστημα από τον «χειμάρρο» υποθέσεων”, Ιστοσελίδα: <http://www.skai.gr/news/greece/article/238802/pnigetai-to-dikastiko-sustima-apo-ton-heimarro-upotheseon/>

- 2) Προσδιορισμός κριτηρίων για αναβολές των δικών. Ένα σοβαρό πρόβλημα των ελληνικών δικαστηρίων είναι η ευχέρεια των δικαστών να παραχωρούν αναβολές. Πρέπει να προσδιορισθούν τα κατάλληλα κριτήρια, έτσι ώστε οι δικαστές να πρέπει να είναι εξαιρετικά αυστηροί στην ικανοποίηση αιτημάτων αναβολής, ιδιαίτερα όταν προέρχονται από κρατικά όργανα. Επίσης, οι δικαστές πρέπει να αιτιολογούν το λόγο της αναβολής, κάτι που σήμερα δεν ισχύει καθώς η αναβολή δεν συνεπάγεται κανένα κόστος για το δικαστή.⁹ Ακόμα πρέπει να καθιερωθεί νόμος που να προβλέπει ότι οι δικαστές που αναβάλλουν μια υπόθεση, να είναι οι ίδιοι που θα την ξαναδικάσουν, καθώς σήμερα πολλοί δικαστικοί λειτουργοί αναβάλλουν περίπλοκες νομικά υποθέσεις, με σκοπό να τις αναλάβει κάποιος άλλος.¹⁰
- 3) Κριτήρια αξιολόγησης των δικαστών. Είναι μια πρόταση που έχει καταθέσει στην κυβέρνηση ο Γενικός Επιθεωρητής της Δημόσιας Διοίκησης, Λεάνδρος Ρακιντζής, η οποία αναφέρει πως: “Το σύνολο των δικαστών και ιδιαίτερα ο εισηγητής δικαστής που επιλαμβάνεται σε περίπτωση αναιρέσεως, θα πρέπει να αξιολογείται με κλίμακα από το 1 έως το 10 από δικαστές ανώτερης βαθμίδας, ενώ θα πρέπει να εξετάζονται όλες οι υποθέσεις και όχι μόνο αυτές που προσβάλλονται. Βασικοί παράγοντες της αξιολόγησης θα είναι η ουσιαστική κρίση του δικαστή, η νομική του κατάρτιση, ο χειρισμός της γλώσσας, η διατύπωση των αποφάσεων, η ταχύτητα έκδοσής τους, αλλά και η ευκολία με την οποία αναβάλλουν οι δικαστές την εκδίκαση της υπόθεσης.” Η νέα αυτή διαδικασία δεν θα αντικαταστήσει την ισχύουσα, αλλά θα συνυπάρχει και θα εφαρμόζονται και οι δύο ξεχωριστά. Έτσι, όταν θα βγουν και τα δύο αποτελέσματα από τον παλιό και νέο τρόπο αξιολόγησης, τα αποτελέσματα θα συναθροίζονται και θα βρίσκεται ο μέσος όρος βαθμολογίας. Πρέπει να ληφθούν φυσικά μέτρα, έτσι ώστε η νέα αυτή διαδικασία να είναι όσο το δυνατόν πιο έγκυρη. Η διαδικασία λοιπόν θα βασίζεται καθαρά με αντικειμενικά κριτήρια, ενώ απόρρητη από όλα τα μέλη,

⁹ Παπαϊωάννου, Η. (2011), “Ανατρέψτε εκ βάθρων το δικαστικό σύστημα”, Ιστοσελίδα: <http://www.aixmi.gr/index.php/anatrepste-ekvathrwn-todikastiko-systhma/>

¹⁰ Βαργιανός Δ., Χαλιάσος Μ., “Πως μπορεί η Ελλάδα να ξεπεράσει σε τροχιά ανάπτυξης”, Ιστοσελίδα: <http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/Getting-Greece-back-on-Track-How.pdf>

εκτός φυσικά από την υπηρεσία επιθεώρησης και το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο. Επίσης, τα αποτελέσματα της αξιολόγησης θα καταχωρούνται αμέσως ηλεκτρονικά, με σκοπό να είναι πιο εύχρηστα και διαθέσιμα ανά πάσα στιγμή, ώστε να μπορεί το σύστημα να βλέπει τα στοιχεία του εκάστοτε δικαστή και τις ικανότητες του. Με αυτόν τον τρόπο οι ίδιοι οι επιθεωρητές θα γλιτώνουν χρόνο, επειδή θα εξετάζουν με μεγαλύτερη ταχύτητα τις καταγγελίες και τους δικαστές. Τέλος, εάν κάποιος δικαστής πιαστεί να χρηματίζεται, να εκδιώκεται από το Σύλλογο Δικαστών.¹¹

- 4) Μπορεί η κυβέρνηση να έχει θεσμοθετήσει τη πρότυπη δίκη, παρόλα αυτά αυτή η μεταρρύθμιση φαίνεται να έχει αδυναμίες στην εφαρμογή της καθώς έχει πολύ περιορισμένους τομείς εφαρμογής. Θα ήταν φρόνιμο λοιπόν, να εφαρμόσει την πρότυπη δίκη, καθώς όπως φαίνεται και σε άλλες χώρες που εφαρμόσαν αυτή τη λύση επιταχύνει το χρόνο και μειώνει το κόστος της απονομής της δικαιοσύνης και μειώνει την αβεβαιότητα των δικαστικών αποφάσεων. Φυσικά όλα αυτά για να γίνουν, πρέπει να υπάρξει νομική σταθερότητα και οι ίδιοι οι δικαστές να εφαρμόζουν και να τηρούν το νόμο.

- 5) Άλλη πρόταση που θα διευκολύνει το έργο των ανώτερων δικαστηρίων είναι η αναδιάρθρωση όλων των δικαστηρίων της χώρας, με τη δημιουργία μεταβατικών δικαστηρίων. Τα μεταβατικά δικαστήρια έχουν επινοηθεί για την εξυπηρέτηση των πολιτών που κατοικούν στις παραμεθόριες και αραιοκατοικημένες περιοχές της Ελλάδας. Θα ήταν φρόνιμο λοιπόν, ο θεσμός αυτός να επεκταθεί και στα ανώτερα δικαστήρια, καθώς θα μπορούν να αναλάβουν ένα μεγάλο μέρος των δικών που φορτώνουν τα ανώτερα δικαστήρια. Εκείνα από τη μεριά τους θα μπορούν να αναλαμβάνουν τις πιο σημαντικές υποθέσεις και έτσι θα έχουμε σημαντική επιτάχυνση στην απονομή της δικαιοσύνης.¹²

¹¹Καραμανώλη, Ε. (2014), “Εξετάζεται η πρόταση Ρακιντζή για αξιολόγηση δικαστών”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/751603/article/epikairothta/ellada/e3etazetai-h-protash-rakintzh-gia-a3iologhsh-dikastwn>

¹²Παπαϊωάννου, Η. (2011), “Ανατρέψτε εκ βάθρων το δικαστικό σύστημα”, Ιστοσελίδα: <http://www.aixmi.gr/index.php/anatrepste-ekvathrwn-todikastiko-systhma/>

6) Τέλος, άλλη μια σημαντική πρόταση στην οποία θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία είναι η εκπαίδευση των δικαστών. Έχει παρατηρηθεί ότι οι γνώσεις των δικαστών δεν είναι εξειδικευμένες σε θέματα που αφορούν σύγχρονες εταιρικές πρακτικές χρηματοδότησης και λογιστικής, αλλά και σε ζητήματα ανταγωνισμού και χρηματιστηριακές απάτες. Όλα αυτά φυσικά δημιουργούν περαιτέρω καθυστερήσεις στις διαδικασίες, οπότε πρέπει να γίνει αναδιάρθρωση του προγράμματος της Σχολής Δικαστών και Εισαγγελέων και να παρέχονται στους νέους δικαστές και εισαγγελείς γνώσεις χρηματοοικονομικών, λογιστικής, ανταγωνισμού, εποπτείας κεφαλαιαγορών και, που θα αυξήσουν την απόδοσή τους και θα επιταχύνουν τις διαδικασίες. Τέλος, θα μπορούσαν να γίνονται σεμινάρια για νέους δικαστές, όπου θα τους παρέχονται οι παραπάνω γνώσεις.¹³

¹³Παπαϊωάννου, Η. (2011), “Ανατρέψτε εκ βάθρων το δικαστικό σύστημα”, Ιστοσελίδα: <http://www.aixmi.gr/index.php/anatrepste-ekvathrwn-todikastiko-systhma/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: ΥΠΕΡΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

Τελευταία παθογένεια που θα αναπτύξουμε στην εργασία μας είναι η υπερκατανάλωση σε συνδυασμό με τη μείωση των εξαγωγών και τη μείωση των επενδύσεων.

11.1 Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ¹

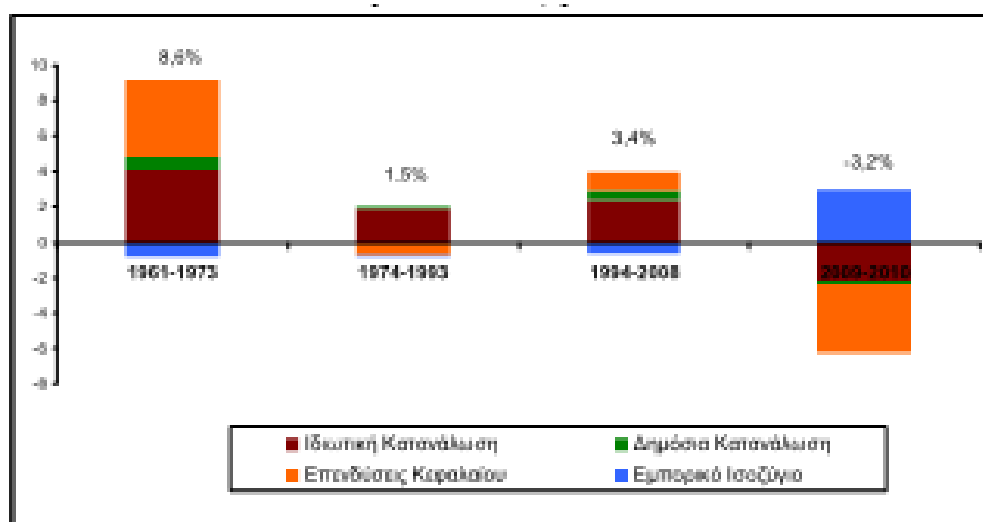
Η ελληνική κρίση έβγαλε στην επιφάνεια τις αδυναμίες του παραγωγικού προτύπου που ακολούθησε η χώρα τις τελευταίες δεκαετίες αλλά και τη σημαντική υστέρηση στην άσκηση της σωστής οικονομικής πολιτικής. Τα δίδυμα ελλείμματα που είναι το δημοσιονομικό και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών συγκεντρώνουν τις παθογένειες αυτού του προτύπου που είναι κυρίως η μειωμένη ανταγωνιστικότητα καθώς και η υπερκατανάλωση του δημόσιου τομέα και των νοικοκυριών. Οι μεγάλοι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης που επιτεύχθηκαν την περίοδο 1994-2007 προήλθαν κυρίως από την αύξηση της ζήτησης και της κατανάλωσης, ενώ οι δημόσιες δαπάνες αυξήθηκαν με ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς την περίοδο 2006-2009. Οι δαπάνες όπως και η κατανάλωση χρηματοδοτήθηκαν από χαμηλού κόστους δανειακά κεφάλαια που προέρχονταν από τις εγχώριες και διεθνείς αγορές και το τραπεζικό σύστημα. Τα καταναλωτικά και τα στεγαστικά δάνεια αυξήθηκαν μετά την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος το 1994, ενώ μετά την ένταξη της χώρας στην Ο.Ν.Ε. το 2001, η άντληση ρευστότητας από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου για το Δημόσιο, τις επιχειρήσεις και τις τράπεζες έγινε σχεδόν απεριόριστη. Οι ιδιωτικές επενδύσεις παρόλο που αυξήθηκαν σε μέγεθος και ως ποσοστό του ΑΕΠ (από 17% το 1995 σε 21,6% κατά μέσο όρο την περίοδο 2000-2007), σχετιζόνταν κυρίως με

¹ Νικόλαος Καραμούζης, 2011, Η Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας: Πηγές, Προοπτικές και ο Ρόλος των Επενδύσεων και των Εξαγωγών, Ιστοσελίδα:

http://www.euro2day.gr/dm_documents/%CE%97%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%A0%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82,%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%A1%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CE%BE%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD_acp7-.pdf (σελ. 1, 2)

την ανέγερση κατοικιών και όχι με παραγωγικές δραστηριότητες. Η υπερβάλλουσα εγχώρια ζήτηση οδήγησε στην αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και στον πληθωρισμό και επιδείνωσε τη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο εξωτερικός τομέας να έχει αρνητική συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ, κάτι που παρουσιάζεται στα μεγάλα εξωτερικά ελλείμματα και στην συσσώρευση εξωτερικού χρέους. Η επίλυση των δομικών αδυναμιών είναι πλέον απαραίτητη και επιβάλλει την αλλαγή κατεύθυνσης προς ένα εξωστρεφές οικονομικό πρότυπο που θα βασίζεται στις ιδιωτικές επενδύσεις, στην άρση των αντικινήτρων που υπάρχουν στην επιχειρηματικότητα, στην εξέλιξη της έρευνας και της τεχνολογίας και στη στήριξη του ανταγωνισμού αποφεύγοντας τον κρατισμό και την εσωστρέφεια.

11.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ²

Πηγή: AMECO, υπολογισμοί συγγραφέων

Διάγραμμα 28²: Η συμβολή της κατανάλωσης, της επένδυσης και του εξωτερικού τομέα στη ανάπτυξη του ΑΕΠ

²Νικόλαος Καραμούζης, 2011, Η Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας: Πηγές, Προοπτικές και ο Ρόλος των Επενδύσεων και των Εξαγωγών,

Ιστοσελίδα: http://www.euro2day.gr/dm_documents/%CE%97%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%A0%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82,%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%A1%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CE%BE%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD_acp7-.pdf (σελ. 7, 8)

Οι φάσεις από τις οποίες πέρασε η αναπτυξιακή διαδικασία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συγκεντρώνονται σε τρεις περιόδους: 1953-1973, 1974-1993 και 1994-2010. Το **διάγραμμα 28** αναλύει τις πηγές ανάπτυξης κατά συστατικό του ΑΕΠ, δηλαδή τη συμβολή στην ανάπτυξη της κατανάλωσης, των επενδύσεων και του εξωτερικού τομέα. Την περίοδο 1953-1973, η επιτυχία της Ελλάδος (μέσος ρυθμός ανάπτυξης 7,4%) βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στις επενδύσεις. Από το 1961, η συμβολή των επενδύσεων αναλογούσε στο 39,5% της συνολικής ανάπτυξης, ποσοστό που ξεπερνούσε το μερίδιό τους στο ΑΕΠ (29,3%). Ο εξωτερικός τομέας είχε αρνητική συμβολή αλλά αυτό οφείλεται στην εισαγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών, τα οποία βοήθησαν στην ανάπτυξη. Η ιδιωτική κατανάλωση με μερίδιο στο ΑΕΠ 61,2%, συνέβαλλε στο 44,2% της ανάπτυξης και η δημόσια κατανάλωση με μερίδιο 15,3% συνέβαλλε στο 8,1% της ανάπτυξης. Την περίοδο 1974-1993 το μερίδιο της ιδιωτικής κατανάλωσης εκτοξεύθηκε στο 69,9%. Αυτή η αύξηση ευθύνεται για το 127% της μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Επιπλέον οι μειωμένες επενδύσεις είχαν αρνητική συμβολή. Την περίοδο 1994-2008, οι ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις έχουν θετική συμβολή, παρά το γεγονός ότι το μερίδιό τους επί του ΑΕΠ παραμένει το ίδιο. Η αρνητική συμβολή του εξωτερικού τομέα όμως μεγεθύνεται λόγω των μεγάλων εξωτερικών ελλειμμάτων, κυρίως μετά την είσοδο στην ΟΝΕ. Παρά το γεγονός ότι το μερίδιο των εισαγωγών στο ελληνικό ΑΕΠ την περίοδο 2001-2010, είναι μικρότερο του μέσου αντίστοιχου των χωρών της ευρωζώνης, αυτό που κάνει τη συμβολή του εξωτερικού τομέα αρνητική είναι η υστέρηση των εξαγωγών. Η ιδιωτική κατανάλωση που έχει φτάσει πλέον το 73,8% του ΑΕΠ, συνεισφέρει στο 70,6% της ανάπτυξης. Τα έτη 2009-2010, η μείωση των εισαγωγών άλλαξε τη συμβολή του εξωτερικού τομέα σε θετική. Όμως, η ιδιωτική κατανάλωση αύξησε το μερίδιό της σε 74,9%, λόγω κυρίως της μείωσης των άλλων συστατικών του ΑΕΠ.

³Νικόλαος Καραμούζης, 2011, Η Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας: Πηγές, Προοπτικές και ο Ρόλος των Επενδύσεων και των Εξαγωγών, Ιστοσελίδα:

http://www.euro2day.gr/dm_documents/%CE%97%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82%CE%A0%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82,%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%A1%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CE%BE%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD_acp7-.pdf (σελ. 8)

11.3 ΛΟΓΟΙ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ⁴

Κάποιοι βασικοί λόγοι αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης είναι οι εξής:

1) Η συμμετοχή στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ONE)

Η συμμετοχή στην ONE δημιούργησε προϋποθέσεις σύγκλισης του επιπέδου παραγωγικότητας με αυτό των αναπτυγμένων χωρών καθώς και υψηλότερης μελλοντικής ανάπτυξης. Αυτό δημιούργησε αισιόδοξες προσδοκίες για το μελλοντικό εισόδημα. Έτσι τα άτομα δανείστηκαν για να αυξήσουν την κατανάλωσή τους, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει μια τεράστια αύξηση στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων.

2) Εύκολος δανεισμός

Η επιτάχυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα είχε ξεκινήσει από το 1994 με την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Αυτή κατήργησε τους αυστηρούς περιορισμούς που επέβαλλε το κράτος στην καταναλωτική πίστη. Παράλληλα, ο ανταγωνισμός των τραπεζών για εφαρμογή χαλαρότερων πιστωτικών κριτηρίων αύξησαν την πιστωτική επέκταση. Η είσοδος στην ONE οδήγησε στην ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών, στην εξαφάνιση του κινδύνου συναλλαγματικής ισοτιμίας και των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Η αυξημένη ζήτηση για δάνεια από το κράτος και άλλους φορείς, κυρίως τράπεζες και επιχειρήσεις χρηματοδοτούνταν συνέχεια και με ανταγωνιστικούς όρους. Έτσι σε διάστημα λίγων μόνο ετών, το ποσοστό του Δημόσιου Χρέους που χρηματοδοτείται στις διεθνείς αγορές προσέγγισε το 80%, έναντι μονοψήφιου αριθμού στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

3) Μείωση των επιτοκίων δανεισμού

⁴Νικόλαος Καραμούζης, 2011, Η Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας: Πηγές, Προοπτικές και ο Ρόλος των Επενδύσεων και των Εξαγωγών, Ιστοσελίδα:

http://www.euro2day.gr/dm_documents/%CE%97%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82_-_%CE%A0%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82,%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF_%CE%A1%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CE%BE%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD_acp7-.pdf (σελ. 5, 6)

Η συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ, έφερε τη μείωση των επιτοκίων δανεισμού. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο ιδιωτικός δανεισμός έφτασε στην Ελλάδα το 2010 στο 110,9% του ΑΕΠ, από 30% πριν την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος.

4) Απουσία διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα περιορίζαν τον πληθωρισμό

Η υπερβάλλουσα ζήτηση και η υπερθέρμανση της οικονομίας επεκτάθηκαν από τη δημιουργία ολιγοπωλιακών δομών (π.χ. μονοπωλιακή παρουσία του κράτους σε τομείς όπως η ενέργεια, η ολιγοπωλιακή ή μονοπωλιακή δομή προμηθευτών εταιριών του δημοσίου τομέα). Έτσι η Ελλάδα είχε διαφορές πληθωρισμού άνω του 1% σε σύγκριση με τους εταίρους της στην ευρωζώνη. Αν ληφθεί υπ' όψη ότι οι υποτιμήσεις δεν ήταν εφικτές, οι διαφορές πληθωρισμού μεταφράστηκαν σε σημαντική πραγματική ανατίμηση έναντι των εταίρων, δημιουργώντας πρόβλημα στην ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών και ευνοώντας τις εισαγωγές.

5) Παρουσία ακαμψιών στην αγορά εργασίας

Η παρουσία ακαμψιών στην αγορά εργασίας επέτρεψε στους ονομαστικούς μισθούς να αυξάνονται πιο γρήγορα από την παραγωγικότητα, ακόμα και όταν η ανεργία ήταν σε υψηλά επίπεδα, τροφοδοτώντας την κατανάλωση.

11.4 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ⁵

Μερικές προτάσεις για αύξηση των εξαγωγών και των επενδύσεων είναι οι εξής:

- Αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας μέσω βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος όπως και της ποιότητας της δημόσιας διοίκησης

⁵Νικόλαος Καραμούζης, 2011, Η Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας: Πηγές, Προοπτικές και ο Ρόλος των Επενδύσεων και των Εξαγωγών, Ιστοσελίδα:

http://www.euro2day.gr/dm_documents/%CE%97%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%A0%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82,%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%A1%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CF%80%CE%B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%95%CE%BE%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD_acp7-.pdf (σελ. 2, 3)

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σχετικά με την ποιότητα των προϊόντων και ως προς τις τιμές με έμφαση σε προϊόντα έντασης τεχνολογίας
- Μετατόπιση της παραγωγής από τους τομείς των μη διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών προς τους τομείς των εμπορεύσιμων
- Αλλαγή στον τρόπο αξιοποίησης των ευρωπαϊκών μεταβιβάσεων και ενισχύσεων καθώς και των αναπτυξιακών νόμων προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της συνολικής παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας
- Προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) και κεφαλαίων σε τομείς τεχνολογικής αιχμής, υποδομών και σε τομείς με εξαγωγικό προσανατολισμό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ανακεφαλαιώνοντας, στην παρούσα εργασία δόθηκε σημασία στην οικονομική κρίση και αναπτύχθηκαν οι σημαντικότερες παθογένειες που πλήττουν την ελληνική κοινωνία. Η οικονομική κρίση του 2008 ανέδειξε τις παραπάνω παθογένειες στην ελληνική κοινωνία που αναπτύξαμε στην εργασία μας. Το υψηλό εξωτερικό χρέος της Ελλάδος σε συνδυασμό με τον εύκολο δανεισμό που οδήγησε σε αύξηση της κατανάλωσης και στην παράλληλη μείωση των εξαγωγών και των επενδύσεων, συνθέτουν το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας σήμερα. Τα μέχρι τώρα μέτρα λιτότητας, που έχουν εφαρμοστεί από τους εταίρους της Ευρώπης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, δεν έχουν φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αυτό που συμβαίνει σήμερα είναι να αυξάνεται η ανεργία, το δημόσιο χρέος, να μειώνεται η ζήτηση με αποτέλεσμα να μειώνεται το ΑΕΠ του κράτους, να μην έρχονται επενδύσεις και να μην μπορεί η χώρα να λειτουργήσει ομαλά. Επίσης, το κακό δικαστικό και νομικό σύστημα της Ελλάδας σε συνδυασμό με την υψηλή γραφειοκρατία, επιδεινώνουν ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Από εδώ και πέρα η τωρινή και οι επόμενες κυβερνήσεις πρέπει να προχωρήσουν σε αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, προκειμένου η χώρα να εξέλθει από το φαύλο κύκλο της ύφεσης και να εισέλθει σε τροχιά ανάπτυξης. Η Ελλάδα θα πρέπει να διαπραγματευτεί με τους Ευρωπαίους εταίρους της, προκειμένου να παρθούν μέτρα ανάπτυξης, που θα βοηθήσουν στην τόνωση της ρευστότητας στην αγορά, στην εξωστρέφεια που θα προσελκύσει νέες επενδύσεις και στην ανασυγκρότηση του παραγωγικού ιστού που θα αναζωογονήσει την Ελληνική Οικονομία. Εμείς πιστεύουμε στο πολιτισμό και στο πλούτο της Ελλάδας και πιστεύουμε πως η χώρα έχει δυνατότητες βελτίωσης σε πολλούς τομείς. Το μόνο που χρειάζεται είναι να παρθούν σωστές πολιτικές αποφάσεις και θα ήταν φρόνιμο να ληφθούν υπόψη οι προτάσεις που αναφέρθηκαν στην εργασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κεφάλαιο 1: Οικονομική Κρίση Γενικά

- Κουφάρης Γ. (2010) , «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010
- Σερετίδου Δ. (2012), “Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα: Πως φτάσαμε και που πάμε;”, Ιστοσελίδα: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15189/3/SeretidouDimitraMsc2012.pdf>
- Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ψηφιακό Σχολείο, "Οικονομικές Διακυμάνσεις-Πληθωρισμός-Ανεργία" Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ιστοσελίδα: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3464/>
- European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels, σελ.1-87
- Άρθρο Wikipedia.com, Ιστοσελίδα: http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7.%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1

Κεφάλαιο 2: Διεθνής Οικονομική Κρίση

- Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας, Ιστοσελίδα: <http://external.webstorage.gr/images/Books-PDF/9789601423432.pdf>
- Η ιστορία επαναλαμβάνεται ... πώς φτάσαμε στην οικονομική κρίση του 2008, Ιστοσελίδα: <http://www.insurancedaily.gr/blog/%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%89%CF%82-%CF%86%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B1%CE%BC/>
- Παρατηρητήριο Κρίσης, Η Τριπλή Κρίση που απειλεί την ευρωζώνη: Κρίση Τραπεζικού Τομέα, Κρίση Δημοσίου Χρέους, Κρίση Στάσης Επενδύσεων, Ιστοσελίδα: <http://www.ineobservatory.gr/userfiles/file/parathrhthrio-krisis-5.pdf>
- Στέφανος Νικήτας, 2013, Όταν άρχισε η κρίση: Η κατάρρευση της Lehman Brothers, Ιστοσελίδα: http://news247.gr/aidiseis/afieromata/otan_arxise_h_krish_h_katarreysh_ths_lehman_brothers.2409495.html

- Τρύφων Κολλίντζας, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, Νικόλαος Καραμούζης, Γκίκας Χαρδούβελης, 2009, Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Ιστοσελίδα:
http://www.hardouvelis.gr/FILES/PROFESSIONAL%20WORK/Economy%20and%20Markets%20IV_8_DEC2009.pdf

Κεφάλαιο 3: Δημόσιο Χρέος

- Αλεξάνδρα Γκίτση, 2014, Σήμα κινδύνου από το φρένο στις εξαγωγές, Ιστοσελίδα: <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/1192131/shma-kindynoy-apo-to-freno-stis-exagoges.html>
- Βασίλης Κανέλλης, 2014, Στο ΤΑΙΠΕΔ 168 ακίνητα-«φιλέτα» προς αξιοποίηση, Ιστοσελίδα:
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113236518>
- ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΓΕΙΤΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, 2011, Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα, Αιτίες και προοπτικές, Ιστοσελίδα:
<http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (σελ. 16)
- Γιάννης Σιάτρας, 2011, Πού πήγαν τα λεφτά; Τί αποκαλύπτει η ανάλυση των Προϋπολογισμών της περιόδου 1960-2011;, Ιστοσελίδα:
<http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/33267.html>
- Γιώργος Γάτος, 2014, Η απειλή προστίμων περιορίζει τη «μαύρη» εργασία, Ιστοσελίδα:
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=33039&subid=2&pubid=113205998>
- Δήμητρα Καδδά, 2014, Ληξιπρόθεσμες οφειλές: Αυξήθηκαν στα 4,4 δισ. ευρώ τον Ιανουάριο, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/News.asp?id=1973077>
- Δημήτρης Μάλτης, 2014, Διεύρυνση δόσεων ζητούν οι οφειλέτες σε ΙΚΑ και ΟΑΕΕ, Ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=417729>
- Δημόσιος τομέας, Ιστοσελίδα:
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82
- Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου, Ιστοσελίδα: <http://www.etasa.gr/page.aspx> (<http://www.etasa.gr/page.aspx?itemID=SPG121>)
- Ημερησία, 2014, Επανεξέταση της ρύθμισης για την εξόφληση των οφειλών στα Ταμεία ζητά η ΠΟΣΕ ΙΚΑ, Ιστοσελίδα:
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=33039&subid=2&pubid=113228422>
- Ημερησία, 2014, Προσφυγή στη Χάγη για τις γερμανικές αποζημιώσεις πρότεινε ο Παπούλιας, Ιστοσελίδα:
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=27340&subid=2&pubid=129663664>
- Παπαστάθης Αργύρης, 2012, Η ακτινογραφία της συμφωνίας του Eurogroup, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=485709>
- Πελώνη Αριστοτελεία, 2013, Συμφωνία Ελλάδας - Ιταλίας για οριοθέτηση ΑΟΖ, Ιστοσελίδα:
<http://www.tanea.gr/news/politics/article/5041665/symfwnia-gia-oriothethsh-aoz/>
- ΠΙΝΑΚΑΣ 1 - Στοιχεία Προϋπολογισμών 1960-2011, Ιστοσελίδα:
<https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dDhqb5OaDBZeGwyZV9RWGtxR1VvNUE&output=html>

- ΠΙΝΑΚΑΣ 3 - Διάρθρωση Μεγεθών 1961-2011, Ιστοσελίδα: <https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dGtlcHVXT2NTMThhZlZJaWNOcTJqVWc&output=html>
- ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - Διάρθρωση Δαπανών Προϋπολογισμού, 1961-2011, Ιστοσελίδα: <https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dFJoSW5LLVYtZlJwMGRiNm15RVYtbGc&output=html>
- ΠΙΝΑΚΑΣ 6 - Ε.Ε. Δαπάνες Κοινωνικής Πρόνοιας, 1996-2010, Ιστοσελίδα: <https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dEdKeFVJaWwyQ3hUT0NPWHIDU0pBaGc&output=html>
- ΠΙΝΑΚΑΣ 7 - Ε.Ε. Δαπάνες Κρατικών Υπαλλήλων, 1996-2010, Ιστοσελίδα: <https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/pub?hl=el&hl=el&key=0AsLv1yk2cmn9dDJDZVRxZUt4ZUJuYkRyWkJsSlpiQIE&output=html>
- Σοφία Παπαϊωάννου, 2013, Το κατοχικό δάνειο σε σημερινές τιμές, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/486454/article/epikairothta/politikh/to-katoliko-daneio-se-shmerines-times>
- Το Βήμα, 2012, Η νέα έκθεση της τρόικας για την Ελλάδα και το χρέος, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=486269>
- Το Βήμα, 2014, Σαμαράς: Έσοδα έως €150 δισ. από κοιτάσματα υδρογονανθράκων, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=571483>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, 2013, Δηλώσεις σχετικά με τα αποτελέσματα της Δράσης «Ενίσχυση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης, Τουρισμού, Εμπορίου-Υπηρεσιών» και ενημερωτικό υλικό, Ιστοσελίδα: <http://www.espa.gr/el/pages/newsfs.aspx?item=562>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, 2014, Ενίσχυση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς Μεταποίησης, Τουρισμού, Εμπορίου – Υπηρεσιών, Ιστοσελίδα: <http://www.antagonistikotita.gr/pep/index.asp>
- Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, 2013, Παρακολούθηση πορείας υλοποίησης καταργήσεων ή συγχωνεύσεων υπηρεσιών, φορέων του ΔΤ, Ιστοσελίδα: <http://www.ydmed.gov.gr/?p=6431>
- Υπουργείο Οικονομικών, 2012, Κρατικός προϋπολογισμός 2013, Ιστοσελίδα: <http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/23/78/55/23785536b0ff793c788edcb81129a634e74727d7/application/pdf/%CE%95%CE%B9%CF%83%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CE%88%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7+2013.pdf> (σελ. 129)
- Υπουργείο Οικονομικών, 2013, ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 2014 ,Ιστοσελίδα: http://www.eetaa.gr/anakoinoiseis/09102013_prosxedio_proypologismou_2014.pdf

Κεφάλαιο 4: Ανεργία

- Άρθρο Capital.gr (2009), “Ε.Ε.: Δέκα μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας”, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/news.asp?id=731135>

- Ανδρεάδη Ε. (2008), “Η Ανεργία”, Ιστοσελίδα:
http://www.imlarris.gr/index.php?dispatch=categories.view&category_id=48
- Βλιώρας, Σ. “Θέμα: Ανεργία” Ιστοσελίδα:
<http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>
- ΕΛΛΣΤΑΤ, (2013), “Έρευνα εργατικού δυναμικού: Σεπτέμβριος 2013”, Ιστοσελίδα:
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO02_DT_MM_09_2013_01_F_GR.pdf
- ΕΛΛΣΤΑΤ (2013), “Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Α’ Τρίμηνο 2013”, Ιστοσελίδα:
http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_01_2013_01_F_GR.pdf
- ΕΛΛΣΤΑΤ (Αύγουστος 2013), “Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοίκων 2011”, Ιστοσελίδα:
<http://www.naftemporiki.gr/documents/689607>
- Εργασία 4^{ΟΥ} Λυκείου Αγίας Παρασκευής, “Η Ανεργία και οι επιπτώσεις της στους νέους”, σελ 12-19, 20-24 (http://4lyk-ag-parask.att.sch.gr/ergasies/ergasies_12/tx_a4_b.pdf)
- Η Καθημερινή (2013), “Eurostat: Ξεπέρασε τις προβλέψεις η ανεργία στην Ευρωζώνη”, Ιστοσελίδα:
<http://www.kathimerini.gr/58147/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/eurostat-3eperase-tis-provleyeis-h-anergia-sthn-eyrwzwnh>
- Το ΒΗΜΑ (2014), “Ευρωζώνη: Πρωτιά της Ελλάδας στην ανεργία - Στο 27,4% τον Σεπτέμβριο”, Ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=554990>
- <http://users.teilam.gr/~emastrogianni/anergia.htm>
- Eurostat (2014), “Euro area unemployment rate”, Ιστοσελίδα:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-28022014-AP/EN/3-28022014-AP-EN.PDF

Κεφάλαιο 5: Φοροδιαφυγή

- «Τουριστικές Βίλες»: Έντονες αντιδράσεις στη ρύθμιση για τα παράνομα πολυτελή καταλύματα, Ιστοσελίδα:
<http://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/toyrismos/item/226496-%C2%ABToyristikhes-Biles%C2%BB-Entones-antidraseis-gia-th-rythmish-gia-ta-paranoma-polytelh-katalymata?tmpl=component&print=1>
<http://www.kathimerini.gr/494622/article/oikonomia/epixeirhseis/prostimo-50000-eyrw-gia-paranomh-enoikiash-polytelwn-e3oxikwn-katoikiwn>
- Άγης Βερούτης, 2011, Φορολογικός παράδεισος για πολυεθνικές, Ιστοσελίδα:
<http://www.capital.gr/Articles.asp?id=1298095>
- Ανδρέας Κοψιαύτης, 2011, Το φαινόμενο της παραοικονομίας, Ιστοσελίδα:
<http://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=108536>

- Γιώργος Αλεξιάκης, 2013, «Τουριστικές Βίλες»: Έντονες αντιδράσεις στη ρύθμιση για τα παράνομα πολυτελή καταλύματα, Ιστοσελίδα: <http://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/toyrismos/item/226496-%C2%ABToyristikhes-Biles%C2%BB-Entones-antidraseis-gia-th-rythmish-gia-ta-paranoma-polytelh-katalymata?tmpl=component&print=1>
- Γιώργος Κορομηλάς, 2011, Φοροδιαφυγή, παράγοντες και συνέπειες, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26533&subid=2&pubid=111509438>
- Έθνος, 2013, Εκρηκτική αύξηση στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, Ιστοσελίδα: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22770&subid=2&pubid=63924502>
- Ελευθεροτυπία, 2009, Εικονικές πωλήσεις και απάτες τύπου Carousel, Ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=84952>
- Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, Φοροδιαφυγή, Ιστοσελίδα: <http://www.euretirio.com/search/label/%CE%A6%CE%BF%CF%81%CE%B%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE>
- Η Καθημερινή, 2013, Φοροδιαφυγή 3,2 δισ. ετησίως στους ελεύθερους επαγγελματίες, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/61119/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/forodiygh-32-dis-ethsiws-stoys-eleytheroys-epaggelmaties>
- Η Καθημερινή, 2013, Χρ. Σταϊκούρας: Η φοροδιαφυγή ρίχνει τους μέσους όρους των φορολογικών εσόδων, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/61667/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/xr-staikoyras-h-forodiygh-rixnei-toys-mesoys-oroyws-twn-forologikwn-esodwn>
- Η Καθημερινή, 2014, ΥΠΟΙΚ: Έσοδα 95 εκατ. ευρώ από ελέγχους σε εμβάσματα εξωτερικού και offshore, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/755360/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ypoi-k-esoda-95-ekat-eyrw-apo-elegxoys-se-emvasmata-e3wterikoy-kai-offshore>
- Ημερησία, 2012, Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=112923765>
- Ημερησία, 2013, Ακτίνες Χ στα τελωνεία, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113078066>
- Ημερησία, 2014, Νέο σύστημα για την υποβολή συγκεντρωτικών καταστάσεων, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=27686&subid=2&pubid=113201035>
- Ημερησία, 2014, Πενταπλάσιοι οι έλεγχοι για την πάταξη του παρεμπορίου το 2013, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113206979>
- Λαθρεμπόριο τσιγάρων: το μεγάλο κόλπο;, Ιστοσελίδα: <http://www.econews.gr/2014/02/01/lathremporio-tsigarwn-ek-111041/>
- Λεωνίδας Στεργίου, 2011, Οι κυριότερες εστίες της φοροδιαφυγής ανά δραστηριότητα, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/425995/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-kyriotes-esties-ths-forodiyghs-ana-drasthriothta>
- Μαργαρίτα Τσούτσουρα, 2012, Φοροδιαφυγή ανά επαγγελματικό κλάδο: στοιχεία από τη χορήγηση πιστώσεων στην Ελλάδα, Ιστοσελίδα:

<http://greekeconomistsforreform.com/EL/uncategorized/tax-evasion-across-industries-soft-credit-evidence-from-greece/>

- Μάρδας Δημήτρης, 2014, Λαθρεμπόριο καυσίμων: Η απομυθοποίηση ενός μυστικού, γνωστού σε όλους!, Ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=571035>
- Μαρίνα Μάνη, Σπύρος Δημητρέλης, 2014, Αυτό που πραγματικά ζητούν οι αγρότες, Ιστοσελίδα: <http://www.capital.gr/News.asp?id=1954704>
- Ναυτεμπορική, 2014, Λαθρεμπόριο καυσίμων: Κοινά μυστικά και απαντήσεις, Ιστοσελίδα: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/769466>
- Νέα κόλπα φοροδιαφυγής: Πώς μας κλέβουν με εικονικές αποδείξεις, Ιστοσελίδα:
http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/nea_kolpa_forodifyghs_pws_mas_klevoun_me_eikonikes_apodeikseis.2629894.html
- Νίκος Μανάβης, 2013, «Ψαλίδι» στην επιστροφή του Φ.Π.Α. αγροτών, Ιστοσελίδα: <http://www.emprosnet.gr/article/50661-psalidi-stin-epistrofi-toy-fpa-agroton>
- Παπανικολάου Γ. , 2012, Σκάνδαλο υπεξαίρεσης ΦΠΑ "καίει" το εμπόριο, Ιστοσελίδα:
<http://www.euro2day.gr/news/economy/124/articles/695475/Article.aspx>
- Πώς φοροδιαφεύγουν οι Έλληνες – Οι επτά τρόποι που χρησιμοποιούν, Ιστοσελίδα:
<http://www.iefimerida.gr/news/123324/%CF%80%CF%8E%CF%82-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B5%CF%8D%CE%B3%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CE%BF%CE%B9-%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%82-%E2%80%93%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC-%CE%B1%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%85%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%AD%CF%87%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CE%BA%CF%8C%CF%84>
- Ρωξάνη Παπανικολάου, 2013, Τροποποίηση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος, Ιστοσελίδα:
<http://www.accountancygreece.gr/%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%B9/>
- Σιωμόπουλος Ντίνος, 2013, Πλήγμα για τα έσοδα το λαθρεμπόριο τσιγάρων, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=542755>

- Σιωμόπουλος Ντίνος, 2014, Στα «μαλακά» έπεσαν οι αγρότες, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=565515>
- Υπουργείο Ανάπτυξης Και Ανταγωνιστικότητας, 2013, Ερμηνευτική Εγκύκλιος για την εφαρμογή διατάξεων αντιμετώπισης παρεμπορίου- Σύσταση Συντονιστικού Κέντρου Αντιμετώπισης Παραεμπορίου (ΣΥ.Κ.Α.Π), Ιστοσελίδα: <http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/17477>
- Υπουργείο Οικονομικών, 2011, ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ 2011-2013, Ιστοσελίδα: <http://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/12197>
- Φανή Σοβιτσλή, 2013, ΥΠ. ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ «Ράμπο» στη μάχη κατά του παρεμπορίου, Ιστοσελίδα: <http://www.makthes.gr/news/reportage/99906/>
- Χαράλαμπος Μπελιάς, 2014, Λαθρεμπόριο τσιγάρων: 3 χρόνια στο συρτάρι ο νόμος, Ιστοσελίδα: http://www.enikos.gr/society/204831,La8remporio_tsigarwn: 3_xronia_sto_syrta.html
- Χρήστος Δεμέτης, 2013, ΟΟΣΑ: Πρωταθλήτρια στην παραοικονομία η Ελλάδα - 45 δισ. ευρώ η σκιώδης οικονομία, Ιστοσελίδα: http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/oosa_prwtathlhtria_sthn_paraoikonomia_h_ellada - 45_dis_eyrw_h_skiwdhs_oikonomia.2282676.html
- ALPHA AKINHΤΑ, Τι είναι η αντικειμενική αξία ενός ακινήτου και ποιά σχέση έχει με την πραγματική του αξία;, Ιστοσελίδα: <http://www.alpharealestate.gr/objective.html>
- McKinsey&Company, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf
- Real.gr, 2013, Μπαρόζο: Η ΕΕ χάνει 1 τρισ. από φοροδιαφυγή, Ιστοσελίδα: <http://www.real.gr/DefaultArthro.aspx?page=arthro&id=234736&catID=2>
- The Institute of Economic Affairs, 2013, The Shadow Economy, Ιστοσελίδα: <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/IEA%20Shadow%20Economy%20web%20rev%207.6.13.pdf> (σελ. 28)

Κεφάλαιο 6: Ασφαλιστικό

- Άρθρο ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ, (2014), “Κενό 8 δισ. για το ασφαλιστικό σύστημα το 2014”, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=33039&subid=2&pubid=113196232>
- Άρθρο NewsBomb.gr (2014), “Στα 10,8 ευρώ τα πρόστιμα για την «μαύρη εργασία””, Ιστοσελίδα: <http://www.newsbomb.gr/chrhma/story/407071/sta-10-8-eyro-ta-prostima-gia-tin-mayri-ergasia>
- Βενιανάκης Μ., Δημήτρης Α. (2011), “Οι παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας και πολιτικές για να βγει από το οικονομικό αδιέξοδο που βρίσκεται σήμερα”, σελ. 47
- Ζαμπούκης Γ, Πολυχρόνη Μ, Σωτηριάδης Σ., “Οικονομικό έγκλημα-απάτη-φοροδιαφυγή-εισφοροδιαφυγή”, Ιστοσελίδα: <http://corpus-juris.gr/oikonomiko-egklima.html>

- Καρολίδου, Α. (2013), “Υποδιοικητής ΙΚΑ: Στο κόκκινο το ασφαλιστικό σύστημα το 2014”, Ιστοσελίδα: <http://voria.gr/index.php?module=news&func=display&sid=160217>
- Κωτσονόπουλος, Λ. (2008), “Αναδιανεμητικά και κεφαλαιοποιητικά ασφαλιστικά συστήματα: βασικά χαρακτηριστικά και πολιτικές διαστάσεις”, Ιστοσελίδα: <http://mahitotekmirio.wordpress.com/2008/05/03/03-2/>
- Μάργαρης, Δ. (2010), “Ασφαλιστικό Πρόβλημα”, Ιστοσελίδα: http://glotta.ntua.gr/posdep/Dialogos/Persons/2007-10-28_Margaris-Asfalistiko.pdf
- Μπούρλος, Αθ. Δ. (2010), “Εισφοροδιαφυγή”, Ιστοσελίδα: <http://etapmme.files.wordpress.com/2010/01/3560.pdf>
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας, ενιαίο σύστημα ελέγχου & πληρωμών συντάξεων «ΗΛΙΟΣ», (2013), “Μηνιαία απεικόνιση συνταξιοδοτικών παροχών έκθεση τέταρτη”, σελ. 8-9
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας, (2014), “ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΡΤΕΜΙΣ”, Ιστοσελίδα: http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2014/02/ARTEMIS_2014.pdf
- Evros24, (2014), “Πρωταθλήτρια" η Ελλάδα στις αγορές χωρίς απόδειξη”, Ιστοσελίδα: http://www.evros24.gr/news/economic/13715-protathlitria-i-ellada-stis-agores-xoris-apodeiksi#.UzFULPI_sfQ
- European Commission, (2014), “Αδήλωτη εργασία: εκτεταμένο το πρόβλημα σύμφωνα με έρευνα”, Ιστοσελίδα: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-298_el.htm
- Eurostat, (2013), “European demography EU28 population 505.7 million at 1 January 2013 More than 5 million babies born in the EU28 in 2012”, Ιστοσελίδα: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-20112013-AP/EN/3-20112013-AP-EN.PDF

Κεφάλαιο 7: Αποθάρρυνση Επενδύσεων

- Αθανασόπουλος Αλ. Άγγελος, Παπαστάθης Αργύρης, 2013, Υπογράφηκε η Συμφωνία Φιλοξενούσας Χώρας για τον αγωγό TAP, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=519451>
- ΑΠΕ-ΜΠΕ, 2013, Μείωση φορολογικών συντελεστών στις επιχειρήσεις, μόλις το επιτρέψουν οι συνθήκες, Ιστοσελίδα: http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/mhtarakhs_meiwsh_forologikwn_syntel estwn_stis_epixeirhseis_molis_to_epitrepsoyn_oi_synthhkes.2540077.html
- Αριστείδης Μπιτζένης, Ιωάννης Μακέδος, 2014, Δημόσιο χρέος: «Μαξιλάρι» 18 δισ. από τράπεζες, Ιστοσελίδα: <http://www.euro2day.gr/specials/opinions/article/1171327/dhmosio-hreos-maxilari-18-dis-evro-apo-tis.html>
- Δήμητρα Μανιφάβα, 2013, Κατά 18,48% υποχώρησε μέσα στην ύφεση η ιδιωτική κατανάλωση στην ελληνική αγορά, Ιστοσελίδα:

- <http://www.kathimerini.gr/496183/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/kata-1848-yproxwrhse-mesa-sthn-yfesh-h-idiwtikh-katanalwsh-sthn-ellhnikh-agma>
- Δυσοίωνα το 2014 για τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, Ιστοσελίδα: <http://www.newsbomb.gr/koinwnia/story/401313/dysoiono-to-2014-gia-tis-ellinikes-mikromesaies-epiheiriseis>
 - Δώδεκα τρόποι για να έρθουν ξένες επενδύσεις, Ιστοσελίδα: <http://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=149802>
 - ΕΣΕΕ, Κόκκινα δάνεια, Ιστοσελίδα: http://www.esee.gr/Portals/0/EasyDNNNewsDocuments/658/kokkina_daneaia.pdf
 - Ευρετήριο Οικονομικών Όρων, Ιδιωτική κατανάλωση, Ιστοσελίδα: <http://www.euretirio.com/2010/06/idiotiki-katanalosi.html>
 - Ζαφείρης Τζαννάτος, 2014, Γιατί η Ελλάδα δεν προσελκύει επενδύσεις;, Ιστοσελίδα: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/757119>
 - Ημερησία, 2014, 20+1 απαντήσεις για τις φορολογικές δηλώσεις των επιχειρήσεων, Ιστοσελίδα: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=113235968>
 - Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., 2013, Ετήσια Έκθεση 2013 : Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ιστοσελίδα: <http://www.inegsee.gr/ereynes-meletes/ekthesh/869-etisia-ekthesi-2013--i-elliniki-oikonomia-kai-i-apascholisi.html>
 - Κ. Παπαργηγόρης, 2012, Ζημιές 26, 5 δισ. από PSI και επαναγορά ομολόγων, Ιστοσελίδα: http://www.express.gr/news/ellada/667702oz_20080225667702.php3
 - Κώστας Καλλωνιάτης, 2014, 4 ψευδαισθήσεις και αλήθειες για την οικονομία, Ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=409051>
 - Παπαστάθης Αργύρης, 2012, Η ακτινογραφία της συμφωνίας του Eurogroup, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=485709>
 - Σκάϊ, 2013, Στα 28,6 δισ. το κόστος ανακεφαλαιοποίησης των τεσσάρων συστημικών τραπεζών, Ιστοσελίδα: <http://www.skai.gr/news/finance/article/239013/sta-286-dis-to-kostos-anakefalaiopoiisis-ton-tessarou-sustimikon-trapezon/>
 - Το Βήμα, 2014, ΤτΕ: Εξαπλασιάστηκαν τα κόκκινα δάνεια την τελευταία πενταετία, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=571983>
 - Τράπεζα της Ελλάδος, Η Διεθνής Επενδυτική Θέση, Ιστοσελίδα: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/international.aspx>
 - Τραπεζικά νέα - Ειδήσεις ,Με 74% κουρεύτηκαν μέσα σε 9 μήνες τα ομόλογα των ελληνικών τραπεζών – Έρχεται (;) κρατικοποίηση, Ιστοσελίδα: <http://www.moneyonline.gr/site/article/3193/me-74-kourefitkan-mesa-se-9-mines-ta-omologa-ton-ellinikon-trapezon-erchete-kratikopiisi#>
 - Φιλιππούλου Χρυσάνθη, 2012, Φάκελος: Ανακεφαλαιοποίηση Τραπεζών, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=472858>
 - McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά ,Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας, Ιστοσελίδα: http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf

Κεφάλαιο 8: Γραφειοκρατία

- Άρθρο Καθημερινής (Φεβρουάριος 2014), “Αυξήθηκε η γραφειοκρατία στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα:
<http://www.kathimerini.gr/755200/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ay3h8hke-h-grafeiokratia--sth-ellada>
- Άρθρο News.gr (Φεβρουάριος 2014), “Η γραφειοκρατία σκοτώνει το επιχειρείν στην Ελλάδα (κι όχι μόνο)”, Ιστοσελίδα:
<http://www.news.gr/oikonomia/diethnh/article-wide/130627/h-grafeiokratia-skotonei-to-epiheirein-sthn-ellada.html>
- Αντωνίου Α. (Φεβρουάριος 2014), “Ασύμβατες έννοιες ανάπτυξη και γραφειοκρατία”, Ιστοσελίδα:
<http://www.sigmalive.com/inbusiness/news/property/100022>
- Ζαβλανός, Μ. (2002), *Μάνατζμεντ*, Αθ. Σταμούλης, Αθήνα
- Καγιαμπάκης Μ. (2010), “Πρόγραμμα Προώθησης Επενδύσεων – FastTrack”, Ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=568362>
- Κατσέλος Δ. (Φεβρουάριος 2013), “Η γραφειοκρατίας απέναντι μας...”, Ιστοσελίδα: <http://dynell.gr/2013/02/i-grafiokratia-apenanti-mas/>
- Κολώνα Χ. (2012), “Στα 14 δις. ευρώ η γραφειοκρατία στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα:
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26516&subid=2&pubid=112958776>
- Παπακωνσταντίνου Π. (2011), “Η σχέση μεταξύ αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, γραφειοκρατίας, εισοδήματος και οικονομικής ανάπτυξης: διερεύνηση σε 180 χώρες.”, σελ. 63
- Τσαβάλου Μ. (2013), “Προτάσεις ΣΕΒ για την αντιμετώπιση της Γραφειοκρατίας”, Ιστοσελίδα: <http://www.zougla.gr/money/article/protasis-viomixanon-gia-tin-antimetopisi-tis-grafiokratias>
- Τσακμακίδη Β. Παναγιωτάρα Β. (2012), Πτυχιακή εργασία “Κρατική γραφειοκρατία και Επιχειρηματικότητα”, Αθήνα, σελ 93
- Χριστόπουλος Λ. “Το πλαίσιο πολιτικής για τη μείωση της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα:
https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=11&ved=0CCgQFjAAOAO&url=http%3A%2F%2Fadministrativeburdens.gr%2Findex.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D56%26Itemid%3D2%26lang%3Del&ei=zodaU4ehJauP5ATWnICQAQ&usq=AFQjCNEWUusrMwOhpHvnmvTJ-em2alS-IA&sig2=1PNDI_EBATxYvRi_Aeol6Q&bvm=bv.65397613.d.Yms&cad=rja

Κεφάλαιο 9: Παραγωγικότητα

- Στυλιανός Γώγος, 2014, A Race for Growth and Convergence, Greece’s Economic Performance: 1960-2013, Ιστοσελίδα:
http://air.euro2day.gr/cov/EC/ECONOMY_MARCH2014.pdf
- McKinsey&Company, Athens Office, 2011, Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Ιστοσελίδα:

http://www.sev.org.gr/Uploads/pdf/Greece_10_Years_Ahead_Executive_summary_Greek_version_small.pdf

Κεφάλαιο 10: Νομικό-Δικαστικό Σύστημα

- Βαρβιτσιώτη, Ε. (2014), “«Πρωταθλήτρια» της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαφθορά η Ελλάδα”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/751956/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prwta8lhtria-ths-eyrwpaikhsh-enwshs-sth-diaf8ora-h-ellada>
- Βαργιανός Δ., Χαλιάσος Μ., “Πως μπορεί η Ελλάδα να ξεπεράσει σε τροχιά ανάπτυξης”, Ιστοσελίδα: <http://greekeconomistsforreform.com/wp-content/uploads/Getting-Greece-back-on-Track-How.pdf>
- Καραμανώλη, Ε. (2014), “Εξετάζεται η πρόταση Ρακιντζή για αξιολόγηση δικαστών”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/751603/article/epikairothta/ellada/e3etazetai-h-protash-rakintzh-gia-a3iologhsh-dikastwn>
- Κουρκουμέλης Δ, “Οι δυνατότητες Διαμεσολάβησης στην Ελλάδα”, Ιστοσελίδα: <http://www.kourkoumelispartners.com/en/news/news-in-greek/170-2013-06-13-09-09-42>
- Μάνδρος, Ι. (2013), “«Πνίγεται» το δικαστικό σύστημα από τον «χειμάρρο» υποθέσεων”, Ιστοσελίδα: <http://www.skai.gr/news/greece/article/238802/pnigetai-to-dikastiko-sustima-apo-ton-heimarro-upotheseon/>
- Μανιφάβα, Δ. (2013), “Ρεκόρ ανόδου 111 θέσεων της Ελλάδας στην παγκόσμια κατάταξη για έναρξη εταιρείας”, Ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/502285/article/oikonomia/epixeirhseis/rekor-anodoy-111-8esewn-ths-elladas-sthn-pagkosmia-katata3h-gia-enar3h-etaireias>
- Παπαϊωάννου, Η. (2011), “Ανατρέψτε εκ βάθρων το δικαστικό σύστημα”, Ιστοσελίδα: <http://www.aixmi.gr/index.php/anatrepste-ekvathrwn-todikastiko-systhma/>
- ΣΕΠΕ, (2013), “Doing Business 2014”: Στην 72η θέση μεταξύ 189 χωρών η Ελλάδα - Αναρριχήθηκε κατά 6 θέσεις σε σχέση με πέρσι”, Ιστοσελίδα: <http://www.sepe.gr/default.aspx?pid=34&la=1&artID=5027>

Κεφάλαιο 11: Υπερκατανάλωση

- Νικόλαος Καραμούζης, 2011, Η Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας: Πηγές, Προοπτικές και ο Ρόλος των Επενδύσεων και των Εξαγωγών, Ιστοσελίδα: http://www.euro2day.gr/dm_documents/%CE%97_%CE%91%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%A0%CE%B7%CE%B3%CE%AD%CF%82,%CE%A0%CF%81%CE

[E%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82
%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF_%CE%A1%CF%8C%CE%BB%
CE%BF%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CF%80%CE%
B5%CE%BD%CE%B4%CF%8D%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD_%
CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%95%CE
%BE%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8E%CE%BD_acp7-.pdf](#)

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι δε πηγές που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον».